

Městská knihovna v Praze

Hra s ohněm

Marie Pujmanová

Hledáte místo, kde...

... můžete celý den studovat nebo pracovat?

... seženete knížku pro zábavu, do školy, k poučení?

... stahujete e-knihy, posloucháte hudbu, tisknete 3D?

... osobně potkáte české i světové autory?

... můžete zajít na koncert, filmy artové i 3D?

Právě jste ho našli!

Městská knihovna v Praze

43 poboček, **3** pojízdné knihovny, **4 000** akcí ročně,
2 000 000 dokumentů, **60** Kč za registraci

www.mlp.cz

knihovna@mlp.cz

www.e-knihovna.cz

www.facebook.com/knihovna

Hra s ohněm

Marie Pujmanová

Znění tohoto textu vychází z díla [Hra s ohněm](#) tak, jak bylo vydáno v Praze nakladatelstvím Československý spisovatel v roce 1974. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

§

Text díla (Marie Pujmanová: Hra s ohněm), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), je vázán autorskými právy a jeho použití je definováno [Autorským zákonem](#) č. 121/2000 Sb.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uved'te autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 17. 10. 2018.

OBSAH

Paní Ró Häuslerová	6
Trefila kosa na kámen.....	11
Dva světy	18
Seznámení.....	25
Posel	32
Učitel a žačka	37
V Berlíně	43
Úsměv.....	51
Herostrates z Leydenu	55
Bohatýr	63
Hrdina ze Schillera.....	67
Brýle	73
To je můj proces!.....	80
Hra s ohněm.....	87
Poslední přelíčení.....	97
Setkaná po letech	108
Alina	115
Smůla	120
Míťa cestuje	124
Vpád Skřivánkových	132
Zamčené dveře	139
Ty oslíku	145
Stáňova Praha	155
Brouček	165
Vždyť je to pro republiku!.....	171
Kam se zakutálelo jablko od stromu	183
To bylo divné léto.....	199
Vlast.....	212
Národ z továren.....	225
Křivice	235
Co teď?	248

Paní Ró Häuslerová

Když Gamzovi prodali dřevěný dům a vystěhovali se z Nechleb, noví majitelé upravovali vilu, a ústecký pan stavitel Mrázek, jehož kožený kabátec a červený motocykl zná celý kraj, nemálo se na ně horšil, že adaptace nesvěřili jemu, že si na ně vozí architekta z Prahy. Kdykoli potkal na své indiánce Häuslerovic packarda, měl zkažený den. Nebožka stará paní Vítová, když něco potřebovala, vždycky vzkázala pro pana stavitele Mrázka; i na zámku mu svěřovali opravy; a nechlebský zámek, to je stará šlechta, ona je rozená Kolovratová – kdežto tohle? Bývalá manikýrka! Z pánského oddělení k tomu. V nechlebském hotelu Häuslerovi také nejedli, to jim nebylo dost; obědvali v Grandu v Hradci.

Paní Ró Häuslerová byla ze zařizování vily úplně *uštvaná*. Celé dni aby seděla u telefonu a honila dodavatele. To máte s lidmi! S ničím nejsou včas hotovi. Vždycky překročí rozpočet. Nepřejte si to překvapení, až vám přijde účet! Gustava divže z toho neranila mrtvice. Nemluvil u oběda o ničem jiném než o účtech; Růženu to uráželo; nebyla by řekla, že je Gustav takový *škrob*, když jde o to, způsobit jí radost. Při jeho praxi! Advokát úleckých velepodniků! Jenže zapomínáš, holčičko, na tu maličkost, že je dnes krize. Dobrá, je krize; a takový architekt, místo aby děkoval bohu, že dostane práci, je drzý. Tyhle půtky s architektem Holým nejvíc *enervovaly* novou paní Häuslerovou. Gustav se s ním znal ještě z uměleckých kruhů – ale to jsme si dali! S umělci to máte těžké. Takový umělec by chtěl dělat všechno podle své hlavy. Pustil se do zařizování vily s náramnou chutí, jako by mu patřila – a majitelka není nic? To by bylo smutné! Do vily se nanosí prach a bláto, a Holý se přimlouval za barevné linoleum na podlahy: vlhce je vytřete a máte je dokonale čisté. Paní Häuslerové se nelíbila zmínka o utěrkách. Není to snad narážka? Nebije architekt na to, že kdysi drhla maminkinu kuchyni? Parkety jsou mnohem elegantnější. V zámku mají také parkety. Architekt navrhoval do prvního pokoje lýčený nábytek, potažený kretonem. Ale

paní Ró si přeje něco *stylového!* vždyť to říká. Takhle *rokoko garnituru* (jakou měli u Horsta, kde předváděla modely), víte, kanapátko a *fontely* s prohýbanými nožičkami, potažené *milflér* atlasem a sem tam zlacené – *lujkéns* je přece takový roztomilý a útulný. Architekt hodil tužkou, řekl, že ovšem nenavrhoval salón do baru, nýbrž pokoj do rodinné venkovské vily; když tomu milostivá paní lépe rozumí, zajisté si poradí sama; on, jak vidí, by tu byl zbytečný. Svinul návrhy a chtěl se poroučet. Ještě abyste ho udobřovali! Účet si pak podal také nestydatý. (A obědy a večeře v Grandu, co jsme za tebe platili, a doutníky, které ti Gustav nabízel, a cesty packardem, to není nic?)

Jen kdyby ty Nechleby nebyly takovou dálku. To je věčnost, než se tam člověk dostane. Také si mohla stará Vítová postavit barák na chytřejším místě a ne takový lán světa od Prahy. Proniknou k nám vůbec návštěvy? A pro koho jiného bychom se zařizovali než pro hosty? K smíchu! Pro Růžu by se nemusely mísy dopravovat zdviží z kuchyně do jídelny. Pokoj je veliký, až straší, a křehnete v něm už na sklonku srpna za deštivých večerů, kdy nestojí za to roztápnout ústřední topení. V kuchyni je aspoň teplo! Člověk by si tam udělal pohodlí; Růža byla od malička zvyklá na kuchyni. Kolikrát, když je Gustav v Praze, ji popadá chuť sejít po večeři dolů, popovídat si s kuchařkou a s panskou a zahrát si s nimi mariáš. Ale nejde to. *Absolutně* ne. V tomhle musí být člověk krajně opatrný. Paní Häuslerová věděla, co je dlužna svému postavení. Nikdo v Nechlebách o ní nemohl tvrdit, že by si byla zadala. Před lety, kdy Růža byla ještě domovnická dcerka, paní Gamzová ji sem zavezla i s bratrem Ondrou ve své předpotopní fordce, a strávili v Nechlebách Vánoce s Gamzovými dětmi. Tedy dnes může paní Häuslerová klidně říci, že to byl od paní Gamzové těžký *fopá*. Ona, kdyby měla děti – jakože je nebude mít – natropily by pěkný nepořádek ve vile! ona by jim netrpěla podobné známosti. Paní Ró si nemůže pomoci, člověk musí mít stavovské vědomí. Nebo to s ním dopadne, jak to právě dopracovali Gamzovi.

Vila, kterou nechali tak hříšně sejít, byla nyní opravdu *mondénní*, s halou – kapesní vydání haly v Ritzu, kde je podnes Syrupovo kadeřnictví – a s terasou na ploché střeše – tu si Růžena zapama-

tovala z víkendové stanice, kde prožila s Karlem Vykoukalem první noc – ach, raději nevzpomínat. Vila se podobá prvotřídnímu hotelu. Kdyby vstaly z hrobu nebožka stará paní Vítová s paní Polanskou, duchové dřevěného domu, zdali by jej poznaly? Nová majitelka dala vykácet břízy, které zacláněly od silnice; darmo by zabíraly slunce nově založenému alpinu. Do zahrady je nyní vidět jako na jeviště. Růženě to nevadí, naopak. Každý, kdo jde kolem, povšimne si krásné paní, jak se sluní v plážovém pyžamu na rozkládací židli, jak svačí průsvitný džem pod velikánským pruhovaným slunečníkem, jak se zastavuje v zahradních šatech u růžových stromků a stříhá poupata – takové dekorativní zaměstnání. Vždycky byla bezvadná jako na plakátu: pásmo výjevů ze života dámy, jen fotografovat. Kdyby sem náhoda zavála Karla Vykoukala – neleží Nechleby na trati Praha-Úly? Což kdyby ho sem Gustav znenadání přivezl! Proč ne? Tak dobře se zná s Karlovým otcem. Ale to jsou k nám hosté! Jen pojďte dál, inženýre. Puntíku, *daun*. Ježíšek od mého muže, pane inženýre. Ano, má rodokmen, přitaká Růža skromně. Přiletěl ze Skotska aeroplánem – vid', Puntíku? To nám tlouklo srdíčko. My už jsme také dostali cenu na výstavě, pane inženýre. Puntíku, pochlub se přece. Bože, to byl tenkrát nárek pro paničku – ten pes mě přímo zbožňuje. – Zastaví se spolu u skupiny rododendronů, Karel Vykoukal a bývalá Růža Urbanová. Umělý déšť zavlažuje stříhaný trávník, ani chudobinka plevelu, všechno tip-top, Ró se *skočteriérem* na ruce a Karel Vykoukal s lulčičkou, jež vonívala. Bude jistě v pumpkách, vždycky mu tak slušely, a ten *šrek* střížený límeček – ach Karle, Karle. Posad'te se u nás, pane inženýre. Ró může mít klidné svědomí. Kliky a parkety se lesknou jako zrcadla, personál je dokonale vycepovaný. To není jako za paní Polanské, jež otálela v pokoji, přidržujíc se růžku stolu, a řecnila. *Madam* je ras; nic jí neuděláte vhod; každou chvíli se strhne rámus, že panská podala jídlo zprava místo zleva a že zahradník *nevyšornoval* pěšinku k altánku. Zahradník ani panská nemají tušení, ve jménu jakého neviditelného pána je paní prohání. Život ve vile se podobá generální zkoušce na návštěvu Karla Vykoukala. Mohu vám nabídnout koflík čaje? Sendviče mrňavé

jako bonbóny, jak je měli na německé legaci, a kmínové tyčinky, co másla, to mouky, to studených strouhaných brambor – mužští raději slané, a spláchnout silným likérem. Karel uvidí, jaká je Ró úžasná domácí paní, Karel bude ještě litovat. Co si myslí?! Aby si k ní dovo- loval, po tom všem, co se mezi nimi stalo – ten nestyda! Promiňte, pane, jsem provdána. Ano, miluji svého muže. Můj muž má ke mně ideální poměr jako otec k dceři – ale to vy nikdy nepochopíte, byl jste vždycky hmotař. – Růža se denně natírá od hlavy k patě voňavou vodičkou značky Guerlin, a peřiny v hostinském pokoji by se po- vlékly tou ruční *madéra* garniturou – proč Karel nejede? Staroušek Gustav vystupoval z packardu pokaždé sám, rozjařen potěšením, jaké způsobí své mladé ženě, a Růžena se na něho také usmívala již na prahu – škoda, že nelze vraždit úsměvem. *Kýp smajlink, holka, drž se, šofér se kouká.* Co chcete, nežijeme pro sebe, žijeme pro lidi. Co se děje při stažených žaluziích, nikdo nevidí, a na světle se kaž- dý může přesvědčit, jaké Růža udělala štěstí. Nemluvalo se o tom jen v Maison Horst a v Syrupově kadeřnictví. Ta svatba způsobila poprask po Praze. Aby se to nedoneslo Karlovi do Úlů! Jistě se trápí. A co asi řekla Růženinu snátku Helena Gamzová? Vida, tak přece se Helena s Karlem nedostali, to hřeje, nechte to být, v Nechlebách je hezky, i když to nejsou světové lázně. Růžence se ovšem stýská po Gustavovi nyní, kdy je po soudních prázdninách, a on za ní nemůže dojíždět než ze soboty na neděli. Ale člověk se musí přemoci, sama mu domlouvá, aby měl rozum a nezanedbával praxi, koncipienti, to už není to, nikdo není takový báječný právník jako Gustav. A nechtě- la by se s ním Růženka vrátit do Prahy? Když s nechlebskou vilou je tolik práce! A paní Ró tak zbožňuje přírodu. Ty nádherné barvy, ty *partyje*. Zdržela se v nechlebské vile přes září hned první rok. Šlechta také zůstává dlouho do podzimu na venkově.

A nebylo by hezké, kdyby se s hraběnkou navštěvovaly za těch otravně dlouhých večerů? Manželé Häuslerovi byli jednou pozváni do zámku, když se lesní správa soudila s obcí o palouk a Gustav há- jil panství v tom procesu. Růža si na zámku leccos omrkla. Pozvala hraběnkou na *revanš*; ale hraběnka ke své největší lítosti musela právě

toho dne do Prahy a poslala za sebe společníci. Růženina úcta k hráběnce tím vzrostla. Nemohla za sebe, měla už takovou povahu, že si nejvíc vážila lidí, kteří jí pohrdali.

Trefila kosa na kámen

Bože, to byla svízele s prababičkou, když ji Nella musela stěhovat z Nechleb do pražského bytu. Řekla jí po domluvě se Stanislavem, který byl zvlášť jemnocitný ke stařence, že dřevěný dům představují, a jak bude opraven, že se tam prababička zase vrátí. Nesměla se nikdy dovědět, že dřevěný dům koupila domovníkovic Růža. Z toho by snad měla smrt. Svět kolem stařeny se měnil k nepoznání, ale prababičce slábl zrak a zatvrzoval se sluch a naštěstí jí leccos ušlo. Zabarikádovala se za hradbou svých dovezených peřin, k polednímu se z nich namáhavě vybrala, nasadila si své brýle mámení, chopila se hole, vyšla ze svého pelíšku, kam jí nikdo nesměl, aby jí nic neodnesl, zamkla, přesvědčila se o tom třikrát, že dobře, a vyzvánějíc klíči, šátrala v papučích po bytě a udílela dobré rady Barborce. Barborku mohl čert vzít. Dvacet let je tady, dvacet roků tu hospodaří, a najednou ji bude někdo učit!

Když Barborka nevěděla, s kým má tu čest. Tady v Praze nikdo ani netuší, jaká byla prababička v mládí na městečku velká paní. Nikdo jí neřekl jinak než paní okresní, a žádná lepší svatba se bez ní neodbyla. Prababička byla vyhlášená kuchařka; však o tom jednou stálo i v novinách. Má schovaný ten papírek: Stáníčku, přečti mi to. Pak se divte, že zamykala své poklady! A velká chyba, že to vnučka nedělá po ní. Cože, Nella nemá cukr pod zámkem? A což když si Bára dá do bryndy o kostku víc? Prababička se křížovala nad tím hříšným hospodářstvím. Kolem stolu se usmívali. Jen ať sladí, a hodně, když se namáhá, řekla tenkrát medická Helena, lidské tělo potřebuje cukr, babičko. – Inu, lidské tělo. Ale tohle je služka. Beztak se celý den jen válí. Jste hloupí! Proto nebudete nikdy mít. – Těžko bylo s prababičkou, těžko. Její rodiče pamatovali robotu a na prababičce to bylo podnes znát.

Když hospodařila před lety letoucími, všechno od prvního do posledního si obstarávala sama a nikoho neměla k ruce. Ale teď nechtěla, aby to na ní Barborka poznala, a dělala paní. O nic neprosila,

za nic nepoděkovala, nic nepochválila, jen hubovala a rozkazovala a vyvyšovala se nad Barborku. Ta si z toho dělala! Měla v Praze starší práva. Neznala než jednu paní, to je Gamzová, a od nikoho přistěhovalého si nedá poroučet. Neposlechla, když jí prababička nařídila, že má housku na smažení prosívat. – Taky dobře. Prababička by ani nemluvila s takovými lidmi. Jen Barborku po straně pozorovala.

Prababička byla tajná a lstivá a podrobovala Barborku všelijakým božím soudům. Políčila na ni pětikorunu – to je přece peníz pro takové lidi! tu na kredenc, tu na stojan k té škaredé soše s rozpláclym nosem a tlustými pysky (člověk neví, co na ní Gamzovi vidí), a čekala, co to bude dělat. Zmizí-li pětikoruna, bude jí škoda. Bude jí tuze škoda, ale za ten triumf to stojí, dokázat důvěřivé Nellince, že je Bára zlodějka. A jestli pětikoruna nezmizí, taky dobře. Babička bude mít v ruce důkaz, že je Bára coura a neutírá prach.

Ale milá pětikoruna se ocitla nazítří v poledne u prababiččina talíře. Aby Barborka nepoznala, odkud věje vítr! Ušklíbala se na ohmataný papírek. Však kdyby tady ležela tisícovka, máte to jedno, Barborka jakživa neodnesla ani nit. Dočista obráceně. Víš ty, bábo, kdo tenkrát založil paní, když na nás trhly zlé časy a přišli nás fendovat? Barborka o tom vykládat nebude, ani o tom necekla u mlékařky ani u kupce, když z ní tahali rozumy. Kdepak bába! Ta zná jen sebe! Seděla v teple u staré paní Vítové a teď se má u nás jako v bavlnce. A ještě kouká jako nic dobrého. Abyste věděli, stará paní Vítová ji také neměla dvakrát ráda. Barborka vidí do všeho, nedá si malovat straky na vrbě. Stará paní Vítová, to byla paní! To byla paní, když šla, zem se pod ní třásla, a na všechno byla jako četník. Ale zase měla uznání a dovedla promluvit s lidmi. A vždycky děkuju a prosím a samá legrace. Mladá, jako Gamzová, což hodná by byla, ale že se nedovede o nic vzít, nechala by sebou orat. Kdyby nebylo Barborky! Střeží jako ostříž Nellin prospěch. Jste bláhová, domlouvá jí, všechno nejlepší strčíte bábě. Co od ní čekáte?

Ale Nella umí přeslechnout, co slyšet nechce, a jen se tak podívá proti oknu. A Barborku jako by polil studenou vodou a stáhne se do sebe. Přece nejsou takové přítelkyně, jak by obě dvě rády věřily.

Takovou dobu již spolu táhnou Barborka s Nellou proti prachu a dourám, proti zimě a hladu, proti dětskému nerozumu a proti mužským s jejich nápady. Tu přijde Gamza ve tři k obědu a tu chce budít na vlak v pět ráno. Najednou si vzpomene a přivede si v noci přátele a našpiní fůru skla a začoudí jako v putyce. Děti, ty zas by byly nadělaly z bytu kolničku na dříví, děti, lítaly z nich knoflíky a šaty na nich jen hořely. Den co den ráno pořádáme zmatek, co jste natropili, a když se vracíte v poledne z práce, byt je zase světu podobný. Máte doma čisto a teplo a oběd na stole – to že nic není? Aha, to se asi udělalo samo: stolečku, prostří se! Přijdou k hotovému a nikdo si toho ani nevšimne. Ale kdyby něco neklapalo! To vidí hned a nepřejte si je. Co se nás už mužští natupili, jak je velký úklid, nic že se potom nenajde. A vždycky když je největší *kvalt*, doktor si vzpomene, ať mi Barborka skočí tam a tam a přinese to a to a počká si na odpověď a podobné nesmysly, a Nella ho v tom ještě podporuje. Paní Gamzová není dost spolehlivý spojenec; bývá ochotna vyjednávat, kdykoli se někdo z druhého tábora uchází o její protekci u Barborky. Vám se to řekne. Barborka má jen dvě ruce. Roboty v domácnosti je věčná, nikdy nekončí, neustále začíná znova. Kdybyste aspoň nevytrhovali! Barborka si už zavedla svůj pořádek, pěkně jedno po druhém, a to ji nejvíc rozčilí, něco nepředvídaného. S prababičkou nepočítala. Mladá je dobrá. Přiveze bábu a Barborky se ani nezeptá. Měla se s Barborkou poradit, Barborka by jí to byla rozmluvila. A i kdyby nerozmluvila, Barborka dá na to, abyste se s ní poradili. Není dvacet roků v domě? Nač si tohle potřebuje dát líbit od báby? Že vám s tím seknu a uteču!

To byl osud s Barborkou! Bože, to byla svízele s prababičkou! Zapomíná, kam si co založila, a co nemůže najít, to ukradla Bára. Vzala prababičce pouzdro na brýle a sebrala jí hůl. Ta ženská je schopna všeho. Je to fikaná zlodějka. Prababička neudrží myšlenku a povídá si pro sebe; prababička nedoslýchá a nahlas si pro sebe povídá na svých obchůzkách kolem kuchyně. Barborko, že to posloucháte. Nic na to nedejte – což nevidíte, jaká je ta prababička, chudák, stará? Jen bábě domluvte, odpovídá umíněně Barborka.

Bože, kdyby to šlo! I prababičce by se možná ulevilo, kdyby z ní někdo sňal tu tíhu podezírání. Barborka ani neví, jakou má nad prababičkou černou moc. Prababičce otékají nohy – tím je vinna Bára, že větrá. Prababičce nechutná jíst – ta maškara jí sype nějaký prášek do mléka. Babičko! Jak můžeš tvrdit něco takového! – Vždycky odmlouváte, zlobí se babička; potom smutně pokyvuje hlavou: – Tak ty už jsi s ní, Nellinko, taky smluvená? – Ještě před rokem v Nechlebách prababička nevěděla, kde má srdce, a dnes? Co jí to srdce dělá? Jako když vzlyká. Svírá se jí, jako když měl člověk lítost zamlada. Na to nepomohou ani kapky od Helenky. To všechno Bára. Je to mstivá ženská. Ta čarodějnice to na ni všechno poslala. Kolem stolu už mlčí a hledí do talířů. Nikdo nemá smutnou odvahu pozdvihnout oči a namítnout: Prababičko, není to snad věk?

Prababička žije uprostřed svých nejbližších a je sama. Jen začne o svém sporu s Barborkou, jeden po druhém se vytrácejí, i Stáníček, a ten jí býval ze všech nejvěrnější. Však mu také prababička, jinak opatrná, podstrčila sem tam peníze. Kdyby tušila, komu za ně Stanislav posílá květiny! Štěstí, že to neví. Kam ti mladí pořád pospíchají? Jaképak divadlo a knihovna a klinika a kancelář – venku je zima, nastydnete. Syrový chlad čiší pod okenními rámy až odněkud ze svatého pole – prababička jej cítí ve všech kostech. Ucpává kdejakou škvíru starými novinami, počítá Nellinčinu výbavu a ne se dopočítat. Tady by to dopadalo, kdyby prababička nedohlédla! Nikdo na ni nemá kdy, nikdo ji nevyslechne, nikomu nestojí za odpověď – taky dobře.

Když se prababička ústně nedovolala spravedlnosti, uchýlila se k písmu. V sešitě z druhé obecné po nebožtíku synovi jí zbylo několik nepopsaných listů – vida, k čemu se hodí a jak je dobře schovávat kdeco pro strýčka Příhodu. Prababička se chopila *olůvka*, zapomněl si je u ní listonoš, který jí doručuje prvního penzi, nasadila si své brýle mámení a na uprášenou žlutou čtvrtku s blednoucími linkami, špatně vytrženou ze sešitu, spisuje Nellinčinu výbavu a co z ní po prababiččině soudu chybí. Nakonec poznamenala na nový řádek: „A to všechno vzala Barborka.“ Opisu pořídila pro jistotu několik,

rozhodila letáčky po bytě, a Nella je neuspěla zničit. Gamza jeden z nich zvedl. Jindy se nestaral o ty ženské záležitosti. Ale teď se k babiččinu překvapení rozzlobil.

„S tím si nehrej, babičko,“ postrašil ji. „Barborka tě bude žalovat. To je utrhaní na cti. Jakpak jí to dokážeš? Počkej, budeš muset k soudu.“

„Ty mě můžeš hájit,“ řekla zchytrale babička.

„Já bych tě nehájil, hájil bych Barborku. U nás se nebude nikdo nespravedlivě urážet. Babičko, slyšíš?“

„No nešť,“ na to babička. To je její zaklínadlo: no nešť a je to. Má v sobě jistotu rozpustilého dítěte; ať provede, co provede, Nellinka to za ni urovná.

Paní Gamzová někdy přisedla k babičce a vyptávala se jí na staré děje, v kterých je stařena doma, aby její duše nebloudila ustavičně jen v tom začarovaném kroužku od klíčů. Nella poslouchala, jak to bylo, když si babička jako malé děvče hrála o polednách na zahradě, a najednou vběhne do vsi člověk, sotva dechu popadá, a křičí, co mu hrdlo stačí: „Lidičky, spaste duši, Prajzi jdou!“

Barborka žárlivě vtrhovala do pokoje pod nějakou naléhavou záminkou a odváděla paní. Kde zase jsou všechny naše talíře? Pomalu nebudeme mít na čem jíst.

Prababička obědvala s Gamzovými (odsuzujíc nahlas každé jídlo, které připravila Barborka) a večeri si odnášela k sobě do pokoje. Ale na noc už jí nechutnalo, a co nesnědla, to schovala. Chraň bůh, aby jí to někdo odklízal! Prababička to nevydá. Je to její. Což kdyby na ni přišel v noci hlad? Byla dobře zásobena ve své tvrzí. Ať jste pohlédli, kam chtěli, na stole, na nočním stolku, na předokení, na prádelníku – všude talíře jídla. Množily se jako v horečce. Chléb okorává a plesniví, máslo žlukne, uzeniny zelenají, jablka hnijí, mušky se na tom usazují. Vy vždycky něco máte. Jaképak mušky. Prababička je nevidí. Hlavní věc, že tu nejsou moli: šatstvo má dobře opatřené. Mračno naftalínu leží nad vydýchaným vzduchem peřin a těla – krájet bys mohl ten vzduch. Nenene, nevětrejte. Škoda pouštět ven teplíčko. Prababička věděla, proč i Nelle jen zřídka a velmi nerada svěřo-

vala klíč od svého pokoje. Bára jí tam nevkročí nohou! (Barborka se o to neprosí. Ať si uklízejí samy ten chlívěk.) To tak, aby Bára něco odnesla. Stejně se prababička nemůže dopočítat peřin: že pod tou pohřešovanou duchnou spí Bára? Vnikla jednou v neděli do jejího pokojíčku a všechno tam zpřeházela. Nella musela babičku mocí odvést. Stařena ještě dlouho potom mluvila pro sebe; celé neko-
nečné nedělní odpoledne mumlala kletby. Odsouzena slábnoucím zrakem a tuhnoucími údy k nečinnosti, ve dne v noci vede v duchu proces s Barborkou a vznáší obžaloby denně povážlivější. Onehdy usedla na houpací židli a spadla. To ji strčila Bára! Jak to můžeš říci, babičko? Barborka byla přece v tu chvíli v kuchyni. Aby se Nella neujímala té maškary! Jen když odmlouvá. Neví, že Barborka hodila po prababičce nůžkami? Chtěla jí vypíchnout oči!

„To jsou bludy, mámo,“ řekla Helenka. „Skleróza mozku. Měla by do ústavu.“

Za nic na světě. Prababička k nám patří od věku bájí a pověstí. Představí si Helena bez ní Štědrý večer? Stanislav ne. I když prababička jen sedí a mlčí. I kdyby zase strhla povyk, že jí Bára nalila hrachovou polévku místo rybí, a nedala si to vymluvit. Co na tom? Stanislav prababičku nedá.

Vídal ji denně a přivykl jejímu podivínství. Ale Helenka se zhrozila hospodářství doma po návratu z Tater. Stáňovi se to mluví! Odejde do knihovny a do divadla, doma se sotva otočí, o nic se nemusí starat. Nevězí po krk v té žabomyší vojně jako matka, neleží na něm můra prababiččina pokoje. A nač by měl Barborce ustavičně křivdit někdo nerozumný a ztrpčovat jí život, Helenka také neuznává.

Jen přijela uzdravena, jala se dělat pořádek v rodině, a Gamza s ní živě souhlasil. Nechtěl o tom začínat první, když běželo o příbuznou jeho ženy. I jemu se přičí ta vláda nerozumu u nich doma. Mají pravdu, Nella to připouštěla. Ale s myslí rozpolcenou lítostí nad babičkou a nepřiznaným zděšením z Helenky. Člověk, jenž nazývá věci pravým jménem, i když jde o naše nejbližší, jeví se nám bez srdce. Není to bezbožné? Vyhostit stařenu z domova?

„Vždyť ho nemá. Nač se obelháváš, mámo. Je mezi námi sama jako kůl v plotě. S nikým z nás už si nerozumí. Tam bude mít babičky a dědečky, budou si spolu notovat. A všechnu odbornou péči. Uvidíš, jak se jí tam zalíbí.“

Paní Gamzová o tom pochybovala. Nella se Stanislavem, citová a setrvačná půle rodiny, váhali. Jak myslíte. Helenka se vrhla na poslední rigorosum, praktikovala po klinikách, začala chodit s Toníkem a pustila domov z hlavy. Všechno šlo po starém.

Jednou k večeru, prababička už odešla do svého pokoje a zamkla se, Nella ucítila čoud, jako když něco doutná. Jako když se pálí chlupy. Prohlédla byt, v kuchyni to nebylo, šla po čichu, stopa vedla k uzamčeným dveřím stařeniným. Nella ji za nimi slyšela přecházet a pokašlávat. Zaklepala – nic. Tloukla na dveře, naléhala. Stařena posléze pomalu otevřela; vystrčila do chodby nedůvěřivě hlavu, a za ní se valil dým. Nella vešla, a pokoj, ten zmatený pokoj, s hromádkami zbytků jídla všude, jako zastavení ubohého bludného mozku, byl pln kouře. Že to prababička nezapozorovala! Mohla se, chudák, udusit. Na stole mezi vykramařeným náradím, pytlíčky s bonbóny a krabičkami od pilulek stál trojhran s lihovým vaříčem. Jen ať se Nella přesvědčí, babička dobře přiklopila kahánek, když dovařila léčivý čaj, jehož přípravu by nesvěřila nikomu – myslí snad Nella, že prababička zachází poprvé se špiritusovou mašinkou? Jenže kam odhodila hořící sirku? Asi jí vypadla z ruky a zapomněla na ni. Z babiččina plédu, který se jí sesmekl s ramenou na zem, vinul se kouř. Tučný kouř. Po ovčím zápachu jste cítili, že to byl dobrý pléd z pravé vlny. Vypálila se do něho díra jako tolar – to prababičku nejvíc mrzelo. Ani se nepolekala, že z toho mohl být oheň. To je štráchtů! Nellinka to hned udusila. Jen ať neotvírá okno! Škoda teplíčka. Stejně to zapálila Bára, aby se prababičce pomstila.

Týden nato, po splnění nezbytných formalit, Nella s Helenkou odvezly prababičku do Krče.

Dva světy

Když Helenka dodělávala praktikum na ortopedii, ležel na sále mladý člověk, který si zlomil stehenní kost. Taková běžná fraktura femoru, žádný zajímavý případ. Těchhle ležáků si na klinice nikdo neváží, rádi by se jich zbavili, jenže to hned tak nejde. Zato mladého člověka zajímalo, co mu dělají s nohou; sledoval s věcnou zvědavostí, jak mu ji zvedli do extenze i jak na ni mění průběhem léčby tlak. Pacienti bývají s nohou „v kolíbce“ mrzutí, ale on měl ke kladce se závažím jakýsi přátelský poměr. Byl to mladý muž se zahloubaným dětským obličejem a s veselými očima, a jen mu otrnulo, řekl si o svůj kapesní nůž a v jednom kuse něco robil. Druzí pacienti dřímali, tesklivě snili, apaticky odpočívali, nanejvýš četli noviny. Ale on se pořád v něčem vrtal svým nožíkem. Jednomu nešly hodinky; otevřel plášť a tak dlouho si hrál s kolečky, s drátky jemňoučkými jako nervy, se spirálami a s pery, tak dlouho pozoroval, zasahoval a poslouchal, až hodinky zase tikaly. Spravil noční sestře baterku, ženě svého souseda zámeček na kabelce, a jeho chlapci, když přišel v neděli navštívit tátu, zhotovil kočárek z krabičky od sirek; nemohl klidně vidět sirku ani párátko: hned z toho bylo veslo nebo nožička zvířete. Když neměl nic na práci, aspoň čmáral na kraji novin ornamenty a z papírového ubrousku svinul růži a daroval ji žertem sestře, když se jí tolik nazlobil s holením, denně mu musela podávat břitvu a mýdlo. Zřejmě mu bylo třeba zaměstnávat ruce tak, jako jiní kouří nebo čtou. Co by si byl počal, kdyby si byl potloukl ruku místo nohy?

„Jak jste k tomu přišel?“ zeptala se ho Helenka.

„Když jsem dělal tužku.“

Vyslovoval divně česky a Helenka se domnívala, že mu nerozuměla.

„Tužku?“

„Jako živá reklama. Ono je to nešikovné, člověk je v tom takový nejistý, že se nemůže rozhlédnout. Měli jsme se procházet po obou

stranách Národní třídy; jak jsem chtěl přes cestu u divadla, jela fordka, propásl jsem signál nebo co, já jsem se jí lekl, zakopl jsem v té maškarě a sekl jsem sebou, jak jsem široký a dlouhý," zasmál se. „Zrovna fordka. Není to smůla? Já jsem byl totiž zaměstnán u Forda.“

„V Americe?“ (Tak proto mluví tím legračním přízvukem.)

„Ano, v Detroitu. Ale nyní jsem byl při montáži vozů v pražské prodejně. Bohužel, máme dobré brzdy; ani o mne nezavadila; odškodné nebude.“

„Vy jste bez práce?“

„Teď už to budu mít dobré," řekl honem. „Podal jsem si žádost jako spec do Sovětského svazu – víte, jak tam teď půjdou američtí inženýři. Jenže ono to chvíli trvá.“

„Také bych se tam ráda jednou podívala.“

Člověk k ní vzhlédl veselýma očima.

„Pojedme spolu, slečno doktorko.“

Helenka se o sobě domnívala, že vůbec nemá předsudky. Ale přece jen byla vnučkou dvorního rady Víta a občas to u ní propuklo, sama o tom nevěděla.

„Já ještě nejsem doktorka, jen Gamzová," odpověděla chladně a přistoupila k vedlejšímu lůžku.

Nazítří odešla praktikovat do porodnice, a co se pak stalo s „Tužkou“, nevěděla.

Nějaký čas poté zazvonil u Gamzových nevelký, ale ramenatý mladý člověk, takový pořízek, s dětsky vážným, jakoby horlivě zaujatým obličejem. Měl hůl a trochu kulhal.

„Co si přejete?“ zeptala se ho Nella.

Chlapík si ji prohlédl veselýma očima.

„Vaši sestru," odpověděl. „Že máte sestru medičku? Jste si hodně podobné.“

„Vy myslíte dceru," pochopila paní Gamzová a usmála se bezděčné pokloně.

„Není doma," pronesla laskavě. „Mám jí něco vyřídit?“

„Já bych si ji rád vzal," řekl klidně ten člověk, „a potřeboval bych si s ní o tom promluvit.“

Tento příběh přešel do rodinných bájí a pověstí a paní Gamzová, když už Toník dávno nebyl „Tužka“, nýbrž právě Toník všem samozřejmý, jej ráda vypravovala a líčila s humorem, jak se jí tenkrát zdálo, že má ten člověk o kolečko víc. Ale Toník v tom podnes neshledával nic bláznivého. Proč by se člověk neměl domluvit s lidmi přímo? Jeden háček to, pravda, mělo. Toník také nebyl tak upřímný, jak se dělal; ale s tím se svěřil jen Helence a zavázal ji mlčením. Helenka se smála a slíbila. Toníka napadlo hned, že je to Helenčina matka; aby si ji naklonil, tvářil se, že ji pokládá za sestru. Toník měl za ušima! Znal lidi, jako všichni, kteří se museli odmalička sami protloukat.

Lezl po výškách a myl okna, plazil se po bříše a mazal stroje, ve dne pracoval jako dělník u Forda a večer studoval na detroitské polytechnice. Antonín Skřivánek byl na světě sám. Otec přišel k úrazu v pivovaru, matka umřela, Toník byl na obecné. Když vychodil školu, vystěhovali se oba bratři Skřivánkové z moravské dědiny do Spojených států. Ale starší bratr umřel v Chicagu hned první rok zánětem mozkových blan. To byla pro Toníka rána. Měl kamarády všech barev a národností, toť se ví – a také povětrné ženy přeletovaly jeho životem, Tonda nebyl žádný svatý. Ale marná sláva, bratr je bratr, a Toník byl sám jako kůl v plotě. Když ho poslali od Fordů do pražské filiálky, a on se vracel po lodi do staré Evropy a vyšel za noci na palubu a díval se na hvězdy a na tu široširou vodu potmě kolem, napadlo ho: Kdybys teď zmizel, oko po tobě nezapláče – až se vrátíš do Čech, nikdo se nezaraduje. A doma na něho znovu trhly zlé časy, když potom v době krize zavřeli Fordovu pražskou prodejnu, a on honem nevěděl, kudy kam. To bůh ví, že si nezoufal. Zuby nehty se držel života.

„Jsem rád, že jsem se narodil,“ prohlásil jednou dětsky svou trochu zkomolenou češtinou. „Kdybych zemřel, moc by mě to mrzelo.“

„To už by mrzelo jen mne,“ smála se mu Helenka.

Zajeli k prababičce do Krče na rozloučenou, odjedou zítra hned po svatbě do Sovětského svazu. Oba se něco naběhali po úřadech a za obstarávkami. Ale nyní mají šťastně pohromadě pasy, víza,

osvědčení, potvrzení a jak se jmenují všechny ty nezáživné bumágy¹, i peníze si proměnili, a Toníkův otlučený kufr stojí u Gamzů vedle Helenčina zbrusu nového zavazadla – už mají trhání jen pryč, jen pryč. Helenka před týdnem promovala a září. Milenci chodí všude spolu; i tato příbuzenská návštěva má kouzlo novoty. Jsou samý smích a při nejlepší vůli nevzpomenou na to, jak bude smutno Nelle, až odjedou.

Zastali prababičku na zahradě besedovat se stařenkami. Slečna učitelka z pětky ji ubezpečila, že se vyťahovalo ještě nikdy neutrhlo, a stařena se už nebrání, když si pro ni přijde sestra, že ji sveze dolů na sluníčko. U Gamzů to bylo stařeně takovou svízeli stoupat do schodů, že raději nevytáhla paty z domu, točila palci a předla černou nit historií o Barborce. Už utichly, prababička má lepší zábavu. Vrátily se k ní po letech staré časy, kdy žila na městečku jako paní okresní a mohla si kdykoli popovídat se sousedkou. Cožpak byla s Gamzovými řeč? Škoda každého slova! Jedním uchem jim šlo tam a druhým ven, odpovídali na půl úst, u Gamzů bylo pořád jako na pražském mostě.

V ústavní zahradě na slunci stařenek se nepospíchá. Usedají opatrně se svými holemi a brýlemi. Dávají si na čas. Dávají si na sobě záležet a prokazují jedna druhé čest, oslovují se tituly z časů císaře pána. Když prababička otevře ústa a promluví, sněm stařenek ji pozorně vyslechne do konce a pokyvuje hlavami na souhlas. Tady má prababiččino slovo váhu. Někdy se oddělí z mužské skupiny ochotný pan oficiál ve výslužbě, přistoupí ke kroužku starých dam a nabídne jim „Národního strážce“.

Prababičku namáhá číst noviny. Ale není jí nemilá pozornost starého pána.

Seděla s bílými vlasy nad černým ženylovým šálem v rozkládací židli, na pozadí zelených keřů, proti třem stařenkám na lavičce. Jedna byla suchá jako žízala, druhá kynula těstem v díži, ta třetí, sehnutá, podobala se nedovřené kudličce. Také se kdysi nesly zpříma

1 Úřední listina (v ruském protředí). *Pozn. red.*

a z jejich kroku sršela chuť do života a mladí Toníci se na ně dívali se zalíbením. I prababička měla kdysi před svatbou, bylo jí šestnáct let, když se vdávala, ale to už ani není pravda. Helenku napadlo poprvé v životě, že prababička byla asi krásná zamlada. Nikdy ji neměla tak ráda jako v předvečer svého odjezdu, v tiché zahradě starých lidí. Vidím ji dnes naposled, napadlo Helenku. Až se vrátíme, sotva tu bude. Ale Helenka nepatřila k lidem, kteří jsou, jak se říká, hned naměkko. Nepovolila pohnutí a vyřkla vesele:

„Prababičko, ty ses spravila! Tobě to sluší!“

Stařenu poklona nepřekvapila.

„Však,“ povídá. „Všechny na pokoji se divily, jak mladě vypadám. Žádná mi nehádala víc jak sedmdesát.“ Milenci si vyměnili úsměv.

„To je Toník,“ upozorňovala Helenka prababičku. Stařena na ni hleděla s tázavým neporozuměním. Zнала mladého člověka od Gamzů, ale zapomněla už, kdo to je. „Můj ženich, víš,“ překládala Helenka do prababiččiny mluvy. Milencům znělo šprýmovně to naparáděné slovo. Ale stařenky na lavičce, jen je zaslechly, rozjasnily se v pošinutých tvářích, usmály se kolozubými ústy, ožily neúmorným zájmem o svatby, křtiny a pohřby a prohlížely si přívětivě mladou dvojici.

Toník to dovedl s prababičkou. Jakživ nelíbal ženám ruce. Ale nyní vystihl, že na to čeká před stařenkami, a obřadně se sklonil k její pravici.

„Jen nechte,“ řekla a začervenala se radostí. Snoubenci jí donesli cukroví, a prababička, která bývala doma, jen si to přiznejme, dost opatrná, aby se nepředala, tady se neznala samou štědrostí. Chtěla se ukázat a pobízela paní císařskou radovou, paní berní a slečnu učitelku ostošest. To víte, že ji těšilo pochlubit se babkám, jak o ni mladí stojí. Stařenky se upejpaly. Daly se nutit, jak patřilo k dobré výchově za časů císaře pána. Nakonec přece povolily naléhání, vzaly si zdráhavě po kousku, děkovaly, že si to nechají na později, ukládaly sladkosti každá do své mošinky a pomaličku se vytrácely, aby si rodina pohovořila o samotě.

„Kdypak bude veselka?“ vyptávala se prababička. „Moc-li budeš mít, Helenko, družiček?“

Když uslyšela, že ani jednu, že to budou tiché vdavky na radnici, posmutněla za vnučku.

„Vždyť jsi, Helenko, mladá. Nač se schováváš?“ A chtěla vědět, kde bude hostina.

Ani hostina nebude, a prababička se docela zasmušila. Co dnes mají mladí lidé ze života?

„Ty, poslechni, pojď sem,“ vyzvala pravnučku nespokojeně. Přiblížila veliký žlutý obličej k Helenčinu žhavě růžovému líčku, a domnívajíc se, že mluví tiše:

„Jakpak, má hodně?“ ptala se a mrkla nevylicitelným selským způsobem po ženichovi. „Je bohatý?“

Toník, potlačiv úsměv, odvrátil se a prohlížel si kvítka na kus-tovnici.

„Má bohatství tadyhle,“ řekla vesele Helenka a zatukala si na čelo.

„Ale že je náký hubený,“ starala se prababička. „Domluv mu, ať hodně jí.“

„Toníku,“ opáčila ta bezbožnice, „musíš hodně jíst, slyšíš? Abys byl tlustý.“

„A jakoupak budeš mít, Helenko, kuchyni? Bílou, bílou?“

Helenka přiznala, že nemá ani slánku, natož kuchyni, pranic si zatím neřídila, odjíždějí s Toníkem pracovat do Ruska. Prababička se křížovala.

„I lidi! Do Ruska! Vy máte nápady. Vždyť zmrznete. Nesměj se, děvčátko, tam je zima. Vezmi si barchetovou spodničku, ať nena-stydeš.“

Ta dareba to slíbila s vážnou tváří; a pozorujíc, že prababička začíná být nepokojná, že pokukuje po cukroví a patrně se ostýchá brát si před Toníkem, Helenka mu dala znamení a vstali.

„Aby vám nic neudělali bolševici,“ vzpomněla si prababička. „Dejte pozor!“

Milenci se rozesmáli. Nesmáli se stařence, smáli se z překypujícího života. Helenka ji uspokojovala:

„Táta je přece také bolševik.“

„Tak,“ divila se prababička. „To jsem ani nevěděla. Mně nikdo nic neřekne,“ dodala už roztržitě. Jako přitahovaná vyšší mocí hleděla na smetanovou trubičku; a jen se snoubenci otočili, kradmo jako dítě, které dělá, co nemá, s takovou rychlostí, že by ji nikdo nehádal u zdlouhavé stařeny, vztáhla velikou hnědou ruku po smetanové trubičce a dala se s požitkem do jídla.

„Chudák prababička,“ řekli si milenci, vycházejíce z ústavní brány, „my jsme se jí nepovedli.“

Prababička si naštěstí nedala zkazit radost. Zapřela stařenkám všechno, co se jí u Gamzů nezdálo, a chlubila se, že Helenčin muž je bohatý továrník. Toník s mechanikem montovali bůhvíkolikátý vůz v nižgorodské automobilce, Helenka proklepávala nevímkolikáté tatarské dítě v továrním ambulatoriu, a babičky v Krči ještě poslouchají, jakou má Helenka důkladnou výbavu, všechno pravé plátno a stříbro, nábytek z tvrdého dřeva do čtyř pokojů a peřiny na šestero postelí, to nejlepší prachové peří, a kývají k tomu pochvalně hlavami.

Seznámení

Stanislav Gamza pracoval se dvěma kolegy v lístkovém katalogu Univerzitní knihovny, a jako pokaždé, když mu vyšla v „Ranních novinách“ divadelní kritika (už pátá), byl k nim zvláště laskavý a šetrný vnitřním štěstím. Dlouho tomu ani nevěřil, že on, Stáňa, kterému říkala Helena „opičí ručička“ a který míval kolem krku potupný turecký šátek při angíně, že je nyní doopravdy velký, že chodí na redakční místo na prvním balkóně jako ostatní, skuteční referenti, že ho tisknou a že ho berou vážně. Sám v sobě, pravda, věděl, že si to zaslouhuje. Vzal to v divadelní kritice, jak se říká, od podlahy. Hodnotíme-li hru, je především třeba vytknout dramatické zákony, podle nichž ji soudíte; svíral je do dvou tří dobře promyšlených vět, a všechno ostatní místo, vyhrazené jeho rubrice, patřilo hercům. Hleděl je zachytit názorně v posuncích, tváření a mluvě, jak žijí (anebo také trčí) na jevišti – divadlo stojí a padá s hercem, nestačí odbýt ho nějakou uznalou větičkou na konci literárního článku, jaké většinou píše divadelní referenti. Kritik není kantor, aby dával známky. Má herci pomáhat. Ukazovat, v čem chybuje, i jak vytváří živoucí postavu. Herec, toť alfa a omega dramatického umění. Jen kdyby Stáňovi nebyli vysázeli „oněga“! Ty tiskové chyby, člověk by z nich ztřeštil. Člověk by se chtěl ospravedlnovat svým známým na potkání: Já nejsem takový osel, abych byl napsal to a to!

„Pan doktor Gamza k telefonu!“ příznačně zazpíval pan Háček, duch Klementina. Stanislav nechal své krabice L-lb a běžel k přístroji. Byl takový mladý a nový, že ho bavily i telefony.

Snad mu neublížím, poznamenám-li, že prodléval u přístroje déle, než je zapotřebí, aby se smluvila schůzka, a že provázel hravě rozmluvy mimikou tváře a úsměvem. Ale tentokrát byl to nezvykle stručný hovor.

„Tady Vlasta Tichá,“ vyslovil černý, černý hlas a Stáňa se polekal: to snad ani není možná. Ten hlas mu byl povědomý z jeviště; telefon přeháněl jeho patetické hloubky. „Pane Gamzo, z kritik vás znám,“

řekla mu herečka s trochu hrozivou roztomilostí, „ráda bych vás poznala i osobně. Buďte tak hodný, přijďte ihned ke mně. Musím s vámi nutně mluvit, to spěchá.“ Vyslovila číslo smíchovského nábreží, kde bydlí, a zavěsila.

Což je knihovna holubník? Aby se z ní jen tak vyletělo v úředních hodinách? Stáňa si pozdě vzpomněl, že se za celý hovor nevzmohl než na několik „prosím“. Paní ho nepustila ke slovu, a rozkaz, jež vydala, zněl tak naléhavě, že Stáňovi nezbývalo než poprosit kolegu, aby to vzal chvíli za něho, že musí pryč v nutné redakční záležitosti, a běžel. Co mi jen chce? Poděkovat se za dnešní kritiku „Cecílie Barnetové“, to je jasné. Však si ten paján zasloužila, je geniální ženská. Ale zřejmě střelená, jako většinou herci. Bože, stačilo se poděkovat telefonem, když už mermomocí chtěla. Nač ten poplach? Ale Stáňa se nehněval. Od té doby, co psal o divadle, dály se kolem něho samé zajímavé věci.

Zazvonil bez dechu u hereččiných dveří. Dlouho nic. Potom se šátraly pomalé kroky; nedůvěřivé oko na něho hledělo kukátkem ve dveřích. Pootevřela obstarožná dívka; nechtěla ho pustit ani do předsíně. Vyjednávala s ním ve dveřích.

„Půjdu se podívat, jestli je paní Tichá doma,“ vyřkla nevlídně. „Mně se zdá, že už odešla.“

„Právě teď mě k sobě pozvala telefonem,“ namítl Stáňa.

Dívka mu ustoupila do předsíně a dělala znova drahoty.

„Pochybuju, že vás bude moci paní Tichá přijmout. Dostala těžkou neuralgii.“

Dívka velmi pěkně vyslovila obtížný výraz. Asi mu byla zvyklá.

„Já jsem Gamza, divadelní referent, Ranních novin,“ pronesl Stáňa s plným sebevědomím člověka, který už napsal pět kritik. „Jen mě ohlaste.“

Dívka odešla, vrátila se, nespokojeně před ním otevřela dveře do pokoje na řeku. „Račte se posadit,“ pronesla pythicky.

Stáňa podle gamzovských tradic neměl na taxík, tím spíše, že táhlo k poslednímu, a tolik stařecké trpělivosti v sobě neshledal, aby byl počkal na elektriku. Upaloval celou cestu z Klementina na smíchov-

ské nábřeží, i nebylo mu proti mysli dát si do pořádku rozházené myšlenky po tom běhu na dlouhou trať a nechat doznívat tepající trému ve svěží samotě pokoje. Stáčely se tu sympatické proudy s nepříjemnými. Příznivý byl vltavský vzduch a stromy ostrova, vstupující otevřeným oknem do pokoje, plného skla a květin. Strakaté stuhy se zlatými nápisy, vyložené ve vitríně, už se Stáňovi méně líbily. Jako z vlastního funusu, pomyslel si uličnický, že je nespálí, ty hadry. Kdepak herci! Trofeje, skalpy. Podzimní vltavské slunce se zhlíželo tu v lístku alpaka vavřínového věnce a tam v zasklené lysi ně dramatického autora – byla jich na zdi celá galerie, těch holých anebo pačesatých hlav, s věnováními psanými šikmo přes límeček. *Jedinečné Pampeluse – princezně Netýkavce, která ztělesnila můj sen, – nezapomenutelné May – à Mme Vlasta Tichá, artiste géniale, avec l'expression de mon admiration profonde*² věnuje jedna nosatá románská hlava, jak cizí hosté přijíždějí do Prahy na své přeložené premiéry; visel tu i pravoslavně vykrášený diplom, psaný cyrilicí. Ale ani jedna hereččina fotografie. To tedy mluví pro ni. Jen originál známé karikatury, přehánějící nepoměr těžké tragické tváře ke křehkému tělíčku. Ale jak se snáší smysl pro humor s těmi nevkusy z cest? Stáňa uvykl z domova prostému zařízení, a tyhle benátské mozaiky, istrijské škeble a damascenka na zdi ho rozčilovaly. Čekání se protahovalo a Stáňovi byla pořád protivnější nohatá šitá pan-na, usazená na otomanu, poházeném polštáři nejrůznějších barev, tvarů a velikostí. Nemohl je ani cítit, tyhle snobské maskoty, co se teď kejklaží v oknech aut a potloukají se po dámských interiérech. Jediný rozumný kus nábytku tu byl domácí bar. Neškodilo by, kdyby mi namíchala pořádný koktejl. Co si vlastně myslí? Pozvala si mne, aby si ze mne dělala dobrý den? V knihovně na mne čekají! Nebude moudřejší sebrat se a jít?

V tu chvíli vešla herečka v blůze, sukni a řemínku. Nebyla tak stará, jak se Stanislav obával. Byla to Tichá z jeviště ve své vlastní podobě; jenže smytá a zhaslá.

2 Urážlivý výrok. Pozn. red.

„Prosím vás,“ vyhrkla usedajíc, „nemáte cigaretu? Mně došly. Já nevím, co ta Mařenka dělá.“

Jako odpověď zaznělo bouchnutí bytovými dveřmi a Mařenčin běh pro cigarety.

Herečka vydechla několik rozčilených bafů, oklepala popel uzoučkou rukou, pohlédla na Stáňu vážně, smutně a něžně a zeptala se ho trpitelským hlasem:

„Pane Gamzo, proč mě chcete dostat z Velikého?“

Stáňa otevřel oči.

„Já – vás – z Velikého? I kdybych chtěl, jakože nechci, nikdy mě to ani ve snu nenapadlo – vždyť nemám tu moc.“

„Vy máte všechnu moc,“ opáčila herečka, zvedajíc hlas i obočí. „Kritika nás má v rukou. A není od vás šlechetné, pane Gamzo, že se mnou takhle zacházíte. Jste muž a já jsem žena.“

Jeden z nás se zbláznil, pomyslel si Stanislav, snad to nejsem já? Celou tu dobu, co běžel a čekal, všecek směřoval ke skromnosti, s jakou bude zamítat hereččiny díky, a teď byl dokonale popleten.

„Odpusťte,“ řekl, „ale co jsem vám udělal?“

Herečka se jaksí mstivě rozjiskřila.

„Co jste mi udělal! Ještě se ptáte. Napíšete o mně, že jsem stará garda, odložená garnitura, že patřím do starého železa –“

„To jsem nenapsal!“ užasl Stáňa.

„Ale skoro! Jen si vzpomeňte! Já bych vám to přinesla, jenže jsem to roztrhala, jak mě to rozčililo. Já to umím nazpaměť. Že má herecká autosugesce je geniální,“ začala ironicky, a Stáňa si připadal jako hlupák ze všech nejposlednější. „Že si tak dovedu předělat duši –“
– bytost, opravoval v duchu Stáňa.

„– že to modeluje i celý zjev.“

„– inervuje,“ nevydržel neřící Stáňa.

„– to je jedno. Že divák úplně zapomene na můj věk a věří se mnou, že je mi dvacet se vším zářením i žaly mladosti –“

„Já myslel, že to je právě zásluha,“ bručel Stáňa.

„Já vím, zásluha. Ještě jednu takovou kritiku, a hodí mi na krk staré role. Já se jim nevyhýbám z marnivosti, pane Gamzo, já mám umělecké svědomí. Bojím se, že bych nezahrála starou bábu –“

„Vy zahrajete všechno, co chcete,“ vyhrkl Stanislav a hned se polekal, co zas provedl. Seděla před ním taková osiřelá, křehká a drahocenná, vydaná napospas všem. Jaká surovost, bít ženu.

„Pamatujte si – herec nemá věk. Já vám to říkám ve vašem zájmu,“ mluvila herečka mateřsky. „Jste mladý a nadaný – velmi nadaný – nač byste měl mít v divadle hned od začátku nepřítele?“

„To už se musí risknout,“ řekl Stáňa.

„Nemluvím za sebe,“ na to herečka. „Já beru věci klidně, jak vidíte. Ale každý není tak rozumný jako já. Mně jde o mé kolegy a kolegyně.“

Tohle je přec trochu silný tabák, pomyslel si Stáňa.

„Pane Gamzo, buďte na ně hodný,“ prosila herečka, zvedajíc k němu něžné jižní oči Mignony, a hladila přitom nohatou pannu, kterou si přitáhla na klín. „Buďte k nim šetrný, mají to těžké. Ačkoli Kovalské by neškodilo dostat občas přes prsty, je to hrozná kýčařka. Aspoň by se prohloubila, co je to platné, umělec roste utrpením. Vy máte takový vliv –“

„Vůbec ne,“ přel se tvrdošíjně Stáňa.

„– a vy ho nezneužijete, já vím,“ dořekla herečka. „Jen o to jsem vás chtěla poprosit: Než o nás něco napíšete, rozvažte si dobře každé slovo! Jak je to jednou černé na bílém, nedá se to odvolat. Kdekdo si to může přechíst, a člověk tu stojí takový zahanbený, takový vysvlečený, takový –“

Cosi zasaženého a citlivého nad kořenem nosu, co značívá herce, cuklo jí mezi obočím a Stáňa se polekal, že se dá do pláče.

„Vím! Vím! Chápu,“ mluvil a mračil se nesnesitelnými rozpaky. „Vy se exponujete celá, kdežto našinec se po divadle schová za stůl a tam si koneckonců napíše, co chce –“

„A to zas ne!“ vskočila mu do řeči herečka a přísně zvedla hlavu. „Takhle o sobě nemluvte, to nestrpím. Snad jiní pánové si napíšou, co se jim hodí, ale ne vy. Jste opravdový člověk. Tím víc mě to bolí. Vždyť já jsem šťastna, když mi někdo vytkne chyby.“

Pozdrav bůh, s hrůzou si vzpomněl Stáňa. Vždyť já mám u ní ještě jeden vroubek, a jestli o něm začne –

„Chtěla jsem vás jen upozornit,“ vyřkla andělským hlasem, „že jsem opravdu Češka. Ze starého rodu. Jihočeška. Babička z matčiny strany byla od Vodňan –“

– a jistě kladla důraz na předložky, škoda, že to neděláš po ní, pomyslel si Stáňa.

„Kdybyste byl napsal o Kovalské, že neumí česky, to bych se nedivila. Je to Ruska, dcera emigrantů. Vyslovuje příšerně.“ A herečka to tak povedeně naznačila po ní, že se Stáňa rozesmál. Ale paní se nerozveselila a zůstala chmurná.

„Pane Gamzo,“ vyřkla důtklivě a zabořila mu do očí soví kukadla. „Já jsem se vypracovala sama! Já se za to nestydím. Já jsem na to hrdá. Hraju od šestnácti let, to je ta nejlepší škola. Nevěřte tomu, že je na konzervatoři něčemu naučí. Komu není shůry dáno, v apatyce nekoupí. Já nedovedu mluvit nepřírozeně.“

Ach bože, pomyslel si jen Stáňa. Seděl proti herečce vysoký a mladý, takový čistounký, se svým dívčím nosem, se svou trochu vysměvačnou tváří, svítil vlásky a mlčel. A paní, kupodivu, jakmile jí nikdo neodporoval, jako by ztrácela půdu pod nohama.

„Já to mám takové těžké,“ posteskla si a najednou z ní byla urozená sirota, opuštěná všemi. Ty ručičky! „Nikdo se o nás nestará, nikdo nám nic neřekne, nikdo nás nepoučí,“ žalovala Vlasta Tichá, pověstná svými půtkami s režiséry. „Pane Gamzo, ani nevíte, jak jsem vám vděčna. Dám na mladé. Jsou takoví opravdoví. Nejste spokojen s mou výslovností – co mám dělat, poradte mně.“ Visela na něm nevinnýma, prosebnýma očima.

Stáňa se zapálil jako míšeňské jablíčko.

„To je ovšem věc divadla,“ povídá nejistě. „Nemáte u Velikého ortoepického poradce?“ ptal se, ačkoli dobře věděl, že nemají.

Herečka, která se jen dohadovala, co výraz znamená, ztraceně vrtěla hlavou. „Pane Gamzo, nechtěl byste mě učit vy?“

„Já?“ poplašil se Stáňa. „Na to jsem příliš malý pán. Ale našel bych vám někoho z fakulty, kdybyste si přála odborníka. Například docenta Zik –“

„Já jsem si to představovala takhle,“ vpadla herečka. „Že bych nastudovala roli a potom bych vás sem pozvala.“

„To by mě moc zajímalo. Moc,“ upřímně vyslovil Stáňa a všecek se rozsvítil.

„Vidíte. A vy byste mi pověděl, co se vám zdá dobré a co je špatně. Ale nikomu jinému! Jen mně.“ (Ne Kovalské, dodal v duchu Stáňa.) „Tak já vám zazvoním,“ a Stanislav vstal.

Nezazvoníš, chtělas jen pacifikovat kritika, pomyslel si, také ne- byl dnešní. A nebude to nic platné. Ale přece mu lahodilo, že jí stojí za to.

„Já jsem vlastně strašná ženská,“ vyřkla herečka už u dveří a dala se do smíchu. „Pozvu si vás, abych vám vynadala. Nezlóbite se na mne?“ ptala se jako malá holčička. „Byla jsem strašně nešťastná, úplně zdrcená. Mě hned napadají sebevražedné myšlenky. Ale vlastně jsem vám ani tak moc nevynadala, že ne?“

Smáli se oba a v tom smíchu doznívaly stud a rozpaky prvního seznámení, i tragédky jsou lidé, vesele se spolu zasmáli, a byť to byl trochu ozbrojený smích, jako „kdo s koho“ a „uvidíme“, rozloučili se v nejlepším přátelství.

Stáňa se vrátil do knihovny jako vítěz. O té návštěvě se živé duši nezmínil. Zdálo by se mu to k paní Tiché sprosté.

Posel

Říkejte si, co chcete, nejkrásnější pražská čtvrť jsou Střešovice. To si paní Gamzová nedá vzít, a oba mládenci, muž a syn, s nimiž se jí nyní tak pěkně hospodaří, trochu si ji dobírají pro to místní vlastenectví. Znal jsem, Nello, jednu starou paní, ta byla podobně zamilovaná do toho flíčku země, k němuž se uvrkala, a nedala na něj dopustit. A byla jedna mladá žena, ta se jen usmívala, co má chudák maminka na nechlebské idyle. A dnes!?! Nechleby či Střešovice – Nello, není to snad dědičné? Když je tu tak krásně! Jsou místa, která vnukají myšlenky dobré rady a dávají vznikat utěšeným příhodám, a zahradní město zajisté mezi ně patří. Jaký oddech po žižkovské kanceláři! Kdykoli se Nella vrací z černé Prahy a dvacítkou vyjede do zelena a zahne kolem vozovny, ovane vás pozdrav výšin, přejde do vás hraničářský duch, a cítíte, že my za remízou jsme národ pro sebe. Tykáme si s chrámem svatého Víta, který vidí Pražaně z nábřeží jen na pohlednici, a do lesa je od nás skok. Nello! Do ubohého veleslavínského háječku. Parčíky místo náměstí, není to kouzelné? Chodit nakupovat do městských sadů a vracet se do vily se zahrádkou. Co na tom, že si tam nesmíme utrhnout ani špendlíček, pod nimiž se prohýbají stromy? Syn paní Gamzové je velký a má asi dočista jiné myšlenky než na slívy pana domácího. Je veliký, je krásný, jak nikdy nebýval, září neznámým odrazem a vracívá se domů pozdě v noci. Jistě má lásku, a Nella se nevyptává, znajíc už marnost podobného mateřského pátrání. Když byl Stáňa malinký a Nella ho držela na ruce a ukazovala mu z okna úplněk na nebi, dítě se na něj zadívalo jako u vytržení. „Měsíček krásný – bojíme,“ řeklo dítě a schovalo hlavičku k jejímu rameni. Dnes neschováš, dnes neuchráníš, Nella s chvěním mlčí. Co jí zbývá než vzorně pečovat o Stáňovo šatstvo a prádlo, na které je teď velmi přísný; chodí Nelle na kolínskou vodu a málem by se odstěhoval do koupelny. To byste neřekli, Gamza, přece také nebýval žádný svatoušek, zazlívá chlapci pozdní návraty. Nejraději by viděl, když Stáňa s námi sedal večer na balkónku a spokojil se

kořenitou vůní, která sem táhne, když vzduch se utiší, až odněkud ze Strnadova veleslavínského zahradnictví. Petře, Petře, což jsme také nebyli mladí? Bůhví proč otcové tak rychle zapomínají. Ale až jednou přijede Helena s hošíčkem, pane! Toho budeme muset hlídat, aby nezdupal trávník pana domácího – poroste-li s ním ta bujnost, s jakou se vykopával z peřinky, kluk bude jako drak. Má se k světu, píše Helena, už běhá a mluví – paní Gamzová se s ním potěšila loni v létě v Gorkém. Snad si nemyslíte, že by ty Střešovice byly tak krásné, kdyby se na nich nebyl uchytil úsvit lepších časů v Gamzovic rodině. Stěhovali se sem tenkrát, aby Helena, churavá plicemi, dýchala lepší vzduch. Pravda, nestačil na uzdravení, a bylo třeba vypravit ji do hor. Díkybohu, tatranské sanatorium je dnes odbytá kapitola, sevřená v podobě dávno zapravených účtů pod příslušné písmeno do třídiče po staré paní. Co se chudák Nelly naplísnila za její bohémskou ledabylost! Kdyby dnes vstala, ta by dceru nepoznala, ta by se podivila, jaký má Nella nechlebský přehled ve svém kapesním střešovickém vesmíru. Ba, energie se neztrácejí pod sluncem, a vlastnosti nebožtíků tajemnou indukcí přecházejí po smrti do pozůstalých. Ta má pozdní vášeň pro pořádek? A to je věk, směje se Nella. Tiše! O věku se u nás nemluví. Oba mládenci Nellu rozmazlují, ujišťující ji, že vypadá jako Staňova starší sestra, a podobné nesmysly, při kterých se i nejrozumnější žena rozjasní – a vždyť Nella nikdy nebyla rozumná. Kde jsou ty časy, kdy Gamza lítal po všech čertech a Nella s ním, nechtěla-li být škrtnuta z rozpočtu. Bože, to unavovalo. Člověk se nazítří vláčel jako mátoha a netroufal si už zase říkat muži o peníze, zbůhdarma vyhazované za flámy. Dnes se jí bělovlasý Gamza vrací večer domů zakouřit si s ženou cigaretu dobré shody a Nella v letech, kdy jí už syn i dce- ra poděkovali na promoci, se cítí, nelžu, svěžejší než v pětatřiceti. Zachovala si dívčí míru kolem pasu a vyběhne do prvního poschodí právě tak hbitě jako její syn. Věkový odstín je pouze v tom, že v mládí si toho nevěšmala, a dnes je na to hrdá. Co si to vykládají ty trapně důležité ženské o závratí a všelijakých potížích? Nella je neposlouchá, nechce je slyšet. Úplněk krouží po střešovickém nebi

jako za starých žižkovských časů, a Nella drží jen o poznání dál od očí noviny (brýlemi by se nezohavila ani za nic) plné poplašných zpráv o požáru říšské sněmovny v Berlíně. Kdo to je, ten Holandán, prý komunista, kterého policie dopadla při činu? Našimi metodami nepracuje! Gamza tím byl velmi rozhořčen. Komunisté jsou zásadně proti takovým teroristickým frajkumštům. A proč, z jakého důvodu, by šli němečtí soudruzi zapalovat parlament, nyní, kdy měli sotva týden do úspěšných voleb, tak pečlivě připravovaných? A teď je Göringova policie honí po Berlíně a zatýká. Gamzu to velmi rozrušilo a Nellu, jeho odraz, pokud byla vedle něho, také. Ale dnes dopoledne, jako každou sobotu, má prázdno, nemusí do kanceláře a pustila všechno z hlavy. Nežije v Berlíně, žije ve svém světlém a opatrovaném pražském bytě, a jméno toho poslance, jehož zatčení Gamzu tak rozrušilo – jak se jmenuje? Orgler, Borgler? bylo pro ni pouhý zvuk, přehlušený vysavačem. Jen hvízdej, luxe, svou písničku! Nella si ji ráda poslechne po týdenním klapotu underwoodky, u které sedá shrbená, se skrčenýma rukama, a zaznamenává samé neutěšené příhody. Je příjemné natáhnout ruku, nemyslet na nic a jezdit pružnou hadicí po bytě, po tom drobounkém vesmíru, paní Gamzová luxuje s horlivostí, jako by řídila osudy rodiny. S rozkoší vidí se vzpamatovávat nopálovou červeň a hluboké indigo koberce. Barvy zesilují, vyvstávají, jako by žily samy o sobě – nejsou až příliš krásné, ty barvy? není v nich rozpuštěn krystalek hrůzy? Okno je otevřeno, mrazíček voní, lux hvízdá, jsem bez starostí a bez přání, co to, vždyť já jsem šťastna, trochu vyzývavě zpívá lux. Nella živě popojela, hadice se vytrhla z válce; skočila a sklapla hrozivě hlučící vysavač. Je ticho. Jest otevřeným oknem ticho zkřehlých stromů mezi dvojím vrabčím zacvrlikáním – podzemní dráha ticha, že bys v ní slyšel, odněkud z dálky časů, přijíždět pana Mrázka na motocyklu. Ne, nic. Jen kroky šly pod oknem po chodníčku. Paní Gamzová namontovala hadici, otočila vypínačem a přístroj zas řinčí a zvoní, přikrýváje myšlenky. Nella neslyšela vejít Barborku, až dívka stanula u ní. Je tu nějaký člověk a něco vám chce. Barborka mu nerozumí.

Byl to mladý hoch, žid, jen tak v šatech, ačkoli venku mrzne. Není divu, že se po všem těle chvěl; a zřejmě se snažil, ale nedovedl přemoci vůli to chvění. Dodávalo mu výraz podivného chvatu. Žena doktora Gamzy? Neuměl než německy. Otevřel zase s tím nepřírozeným spěchem aktovku, zalovil v ní rozehranými prsty a Nella připadalo, jako by jí odevzdával nějaké poselství. Bůh uchovej, obrázek. Školácky kolorovanou kresbu čertíků, kteří tančí. Taková legrace, co se prodávají po kavárnách. Jak zvedl hlavu od aktovky, jeho tvář byla strmá a kose stínovaná v polosvětlu předsíně. Posílají ho z „Rudého plamene“, řekl a zamračil se, přemáhaje poskytování zimou.

Nella ho pozvala do pokoje, vzala od něho obrázek, pochválila jej, protože nedovedla být nezdrovilá, a zeptala se, co stojí.

„Co mi dáte za to veledílo,“ vyřkl ironicky. „Nejsem malíř, jsem medik. Ujel jsem z Berlína.“

Nella se zastyděla jako přistižena. A že jsem na to mohla zapomenout.

„Je to tam zlé?“ optala se provinile, ukazujíc hostu na židli.

Mladý člověk pohlédl na paní těžkýma zakletýma očima. Jako by se divil, že je ještě možné ptát se.

„Es-es vybírají byty,“ pravil. (Nella nevěděla, co to je es-es. Znělo jí to jako dum-dum.) „Celou tu noc vytahovali soudruhy z postelí a honili je na policii. Berlín je polepen výhrůžnými plakáty proti straně, a Göring řve po ulicích,“ řekl s pohybem k uším, „ze všech ampliónů řve –“

„Že si nacisté zapálili sami,“ prohodila Nella.

Neřekla přece nic zvláštního. Opakovala to, co se mluvilo nahlas po Praze. A byli u ní doma.

Mladý člověk se poohlédl – spíš očima než hlavou – maličkým mnohoznačným posunkem. Který střehl, upozorňoval, varoval, káral za hlasitost pronesená slova i se tvářil, že je přeslechl – a nevyšlovně překvapil Nellu. Nikdo se u nás takhle neohlíží! Nebyla by věřila, kolik ostražitosti se vejde do jednoho otočení očí. Ten malý pohyb hlavou pověděl o zemi, ze které ujel cizinec, více, než kdyby byl vylíčil teror výmluvností Jana Zlatoústého. Ne, nepro-

mluvil. Odvykl si mluvit. Zdvihl sarkasticky obočí, pokrčil rameny a neodpověděl.

Utišil se poněkud ve vytopeném pokoji; ale jeho chvat a chvění přešly do paní Gamzové, náchylné k citovým nákazám, a mužské šatstvo jí padalo z rukou s ramínky a hroutilo se na dno skříňě, jak shledávala v šatníku nějaké obnošené věci. Neboť hoch utekl, tak jak byl, nic jiného na sebe neměl. Podle toho také vypadá, prohodil, ukazuje na svůj límeček. Jen co si najde práci.

U nás práci! Gamzové se objevila nouzová kolonka v břevnovském lomu a posupné lidské stíny, které kolem ní obcházely, jako by čekaly, brzo-li se písek sesuje a zasype jejich vytříděný vagón, jejich komediantský vůz, jejich fantastické chajdy bez oken. U nás práci! Ovšemže to nevyřkla nahlas, aby nebrala chlapci odvahy.

Zeptala se ho, je-li v Praze sám.

„Ano. Měl jsem z pekla štěstí,“ hořce odpověděl, dívaje se před sebe. „Matka s bratrem tam zůstali.“

Vyřkl to s uzavřeností lidí, které potkaly děje, pro něž není slov. Ani člověk tupější než Nella už by si nebyl troufal vyptávat se.

Pojedl se způsobem dobře vychovaného člověka; a když vstal a děkoval:

„Kdo by o tom mluvil,“ honem vyslovila Nella, podávajíc mu ruku na rozloučenou. „Teď jsou takové divné časy – může to potkat každého z nás.“

Vyřkla, co jí slina na jazyk přinesla, frázi z rozpaků, jaké v nás vzbuzují díky, pustou frází, které nevěřila. A mladý medik se uklonil a odešel. Zapadly za ním dávno bytové dveře; a přece se nehýbal z Nelliny předsíně. Ten člověk, který se vyloupil živý z tiskařské černi, došel za Nellou až domů a donesl jí obrázek tančících čertíků. Neustále ho viděla, jak otvírá aktovku, jako by jí odevzdával poselství, a jak se přitom neklidně ohlíží.

Učitel a žačka

„Co je vám, nemáte horečku?“ ptala se Stáni referentka „Ženských novin“, jeho sousedka na prvním balkóně, a nabízela mu eukalyptová cukrátka. Stáňa z nich měl hrůzu.

„Jste velmi laskava, milostivá paní, ale mně skutečně nic neschází. Nemohu si stěžovat,“ řekl.

„Tichá je dnes úžasná,“ začala referentka z druhého konce. „Ona poslední dobou roste. Nezdá se vám také?“

Stáňa nehnul brvou.

„Ani bych neřekl, je pořád stejně malá.“

Proč se s ním ta paní přátelí? Proč ho pořád bere do ochrany? Jeje, jeje, Stáňa neměl rád písíčí dámy. Prý o ní zajisté slyšel od pánů rodičů (nikdy v životě!), flámovali spolu, když ještě psávala do „Signálu“ o módě (podle toho také vypadají tvé divadelní referáty – Stáňa je sice jakživ nečetl, ale dovedl si je ohnivě představit) –, ale ano, s pány rodiči a s paní Tichou, tenkrát ještě byla Häuslerová – víte, ten doktor Häusler, co se s ní pak rozvedl a vzal si nějakou krámskou. Není to surovost? Taková umělkyně! – Stáňa na referentku hrozně pohlédl. Proč mi to povídáš? – Ale na to se snad ani nepamatujete, dodala nevinně, jste příliš mladý. – Kam se hnul, tam mu nyní vyčítali mládí, a vždycky v šetrně zamlčované souvislosti s paní Tichou. Stáňa byl na to velmi citlivý za herečku. Kde je, prosím, recept na věkový rozdíl mezi dvěma lidmi, aby si dokonale rozuměli? Čert vzal klepající Prahu! Otočíme se k ní zády.

Když Tichá studovala „Marii Calderonovou“ a opravdu Stáňu zavolala – tolik charakteru od ní nečekal – odříkávala mu verše s upřímnou trémou. Je to tak dobře? dotazovala se každou chvíli a Stáňa se velmi omlouval, když se mu ještě nezdály dost čisté sy-kavky.

„Tak já jsem si šlapala na jazyk,“ křižovala se herečka. „A proč mi to ti lotři neřekli? Přece mám, zaplatpánbůh, všechny zuby.“

Stáňa čekal, brzo-li se urazí; ale kupodivu Tichá proslulá svými šarvátkami s režiséry byla před ním jako putička.

„Iktus, iktus, počkejte, co to je? Když vy jste takový učený, a já taková negramotná,“ prohodila trošinku ironickou poklonu. „To nevadí, vy to chcete takhle,“ a říkala mu verše jedna radost. „A jestli to na mně bude chtít Arbes jinak, já mu s tím seknu,“ prohlásila.

Povýšila Stáňu na takovou autoritu, až mu bylo horko. Co když na něho jednou praskne, že byl ještě nedávno malý a že mu říkali doma „opičí ručička“; a co když prokoukne svými sovými kukadly, že Stáňa ještě neměl nic s ženskými, a udělá o tom poznámku, jako jeho kolegové v knihovně? Ale s úřadem přichází rozum, a Stáňa byl velice přísný na paní a nic jí neodpustil, ani důraz na předložky, ani její rozmazané „e“. Visela mu očima na ústech, což mu bylo velmi nepohodlné, psala si za uši jeho naučení a hned je uskutečňovala s ryze ženskou přizpůsobivostí. Byli to učitel a žačka jako na obrázku. Známe volné způsoby u divadla, herci a herečky si tykají i hmaty. Ale tady, všechna čest. Jen paní zavadila Stáňovi o rukáv, nalévajíc mu čaj s takovou něžnou šetrností, jakoby byl těžce nemocný: „Promiňte,“ omlouvala se mu. Stáňa se učinil docela úzký. „Pardon,“ vydechl. Dali si na sobě záležitost, jen co je pravda. Velice se báli jeden druhého; připadali si navzájem takoví nezranitelní. Byli obřadní jako ve staré Číně; až to nebylo hezké.

Po několikerém sezení Stáňa prohlásil, že výslovnost paní Tiché je bezvadná; jen jí kladl na srdce, aby trénovala aspoň deset minut každý den – houslista také musí denně cvičit – a poroučel se, podotýkaje, že už nepřijde. Bylo by to zbytečné. Čas paní Tiché je drahý a paní Tichá už Stáňu nepotřebuje.

„Jakpak ne!“ polekala se herečka. „Přijdete přece na generálku, dám vás pozvat. A po premiéře se půjde na flám.“

„Když to už nebude to,“ podřekl se Stáňa. „S vámi je to bída, že jste slavná.“

„Kdybyste řekl stará!“ vybuchla Vlasta; a Stanislav se strašně zaradoval.

„Takhle nesmíte už nikdy mluvit,“ vpadl popleteně. „Protože – žádná dívka –“

Herečka se na něho dívala.

„Žádná dívka na světě,“ koktal Stáňa a popadl ji zapřísáhle za ruku. „Vy to dobře víte.“

Herečka mu vyvinula ruku a pohladila ho po vlasech.

„To se zdá, to se jen tak zdá –“

„Nezdá!“ opáčil Stáňa urputně, strhl tu hravou ruku, přitiskl k sobě křehkou osůbku, div z ní duši nevyrazil, a začal ji líbat jako blázen. Slepý by poznal, že ho ještě žádná žena neměla v parádě; a nyní se zas Vlasta strašně zaradovala. Ale neztratila hlavu.

„Ne, ne! Ted' ne,“ šeptala zděšeně. „Já musím být hodná. Já mám takovou pověru. – Před premiérou ne. Nebo by to špatně dopadlo –“

Stáňa se kolem sebe díval jako pomatený a sbíral myšlenky. Potom ho pojala chlapecká starost o vlasy, a přihladil si je.

„Vy jste ale hodně nelidská,“ vyřkl chraptivě a hnal se ke dveřím. Herečka popadla utíkající mládí za rameno.

„Ale potom se uvidíme?!“

Stáňa k ní obrátil mladou, vážnou tvář.

„Co mám dělat,“ povídá bezmocně. Hodil rukama a vyšel.

Nastaly časy, kdy Stáňa byl úžasně tajný a nejlepšímu příteli by za svět nepověděl, proč se mu nechce s ostatní společností do kavárny a kam se děje po divadle, čí klíče mu chřestí v kapse. Jenže si nedovedl zakázat chvění, kdykoliv se Tichá objevila na jevišti; dýchal za ni; umíral, když něco *shodila*, a když se jí dařilo, zářil jako mladý bůh. Ne, nedovedl zhasnout obličej, a celá Praha to na něm viděla. Za kavárenskými stolky počítali hereččina léta, zlé huby klepaly, kmotry se křížovaly, lidé mluvili a milenci se jim zpupně smáli. Co vy víte! Lásku jsme objevili my dva.

„Vlasto, a tys od počátku věděla, že to s těmi hodinami takhle dopadne?“

„Vůbec ne,“ urazila se Vlasta. „Já to myslela poctivě. Já jsem tě jen chtěla *vyžehlit* jako kritika.“

„Jsi hrozná,“ řekl Stáňa. „Hrozná. A já jsem si nikdy nemyslel –“

„Já také ne,“ vyřkla Vlasta vzdychajíc.

Co se spolu nasténali samou láskou! Zbledli na smrt, vyspali se do růžova a bývali veselejší než děti. Hráli si na domácnost a herečka jako dobrá hospodyňka obskakovala Stáňu. Měla takový pojízdný stoleček a rejčila s ním po pokoji a přistávala pokaždé jinde, tu před otopem, tu ve výklenku mezi okny, tu u krbu. „Vlasto, nepodnikej,“ chodil za ní Stanislav. „Pojď si chvíli sednout.“ Ale kdepak Vlasta. Vzpomněla si, že tamhleten obraz visí nakřivo, a už stála na židli: Stáňa ji snesl dolů; jen byla na zemi, vyvinula se mu a šla zalévat květiny. Zacházela se svou koněvkou s půvabem, jako když jí k tomu hraje Mozartova hudba; možná, že o tom věděla. Je ustavičně v činnosti, jako elf, jako Puck, říkal jí Stáňa. Všem, co bylo o ní, naslouchala dychtivě. Zato „idějkám“ se vyhýbala jako čert kříži. Přivykl-li Stáňa debatám se studentkami, herečka na to nebyla. Nechtěla názory, chtěla příběhy. Sama je sypala z rukávu; opékajíc topinky na svém malém pokojovém vařiči, vykládala vtipně divadelní klepy. Mlela kávu v zadrhávém tureckém mlýnku; při každé otáčce zazpíval; šel ztěžka (zato jak drtí zrnka!) a Stáňa jí jej bral z ruky, aby se nenamáhal; ale počínal si tak neobratně, že dostal přes prsty. Stanislav měl vůbec smůlu. Upustil jednou talířek dost nevkusný, a herečka se dala do pláče. Připadal si jako vrah. „Neplač“, odprošoval ji, „neplač, střepy jsou štěstí. Mlč, přinesu ti jiný. Dostaneš jich tucet.“ – „Když to už nebude ten,“ truchlila herečka. „Já jsem hrála Noru v Sofii a tam jsem si ho koupila u jednoho dědka, a dědek měl sedm nosů, jeden fialovější než druhý,“ smála se. Měla smích a slzy v jednom pytlíku jako děti, a také hospodařila s dětskou opravdovostí. Stáňa žasl. Hedda Gablerová tomu, co doma kutí, skutečně věří, vážně. Dojívalo ho to. Kolikrát už ji na jevišti probodli a zardousili! Kolikrát skončila sebevraždou! Co se už za život naumírala! Odpočívá si v idyle a připravuje s pozorností alchymisty francouzský salát. O slzu oleje víc či méně, o štipku soli, o zrnko pepře, na tom všechno záleží. Však to také byl salát! Kadeřavý, jaký nevidíte v obyčejné rodině, svěží jako duben, měl tisíc a jednu chuť. Jiskřička másla a náprstek kořalky, všechno je u Vlasty onačejší, u ní

se sladí růžovým cukrem, který jí opatřil jakýsi legační úředník. Ale sama by nevzala do úst ani kostku, v hrůze hereček z tloustnutí; loupá pomeranče a louská oříšky. Z čeho jsi, děvče, živa? Ta kázeň! Ta dřina! Ráno ji budila masérka, potom zkoušky; odpoledne učit se a švadleny, večer hrát. A to ještě nepočítáš *gašpíly*. Dělník má aspoň v neděli prázdnou. Ale kdy je měla Vlasta?

Když se to přece podařilo jednou za uherský měsíc, sebrala svou zázračnou kabelku, kam se vejde celá domácnost, naházela do ní hospodářství od plavek na slunění až k neokratinu, zatáhla nad tím zip, vstrčila Stáňovi do ruky gramofon v kuřířku – vypadáš s tím jako cesták, ale jako lepší cesták – sedli do hereččiny *bejbinky* a jeli za Prahu.

Kdyby Vlasta byla slečna z kadeřnictví, provdaná za bohatého pána, asi by nad Roztoky ohrnovala nos. Ale herečka z Velikého divadla není tak vznešená a pouští se do řeči s kdejakou babkou z předměstských Stánků, mlsajíc kokosky. On má každý člověk svůj osobitý nápěvek; a taková babka pěkně vykládá, z kterého větrného kouta chodí bouřka; komu patří zámeček na vrchu; jaké se stalo před lety neštěstí, že tu stojí kříž u cesty. Vlasta se dívá na prosebný postoj flašinetářovy ženy, na kroutící se slečinky, na ztuhlé sváteční manželky, na mámy bité opilci a utahané fakany, na matky mučednice, tvrdě a jasně se dívá, a něco v ní zaznamenává za ni, ať chce anebo nechce – nikdy docela nevypne. Jarmark života v ní dráždí nezřízenou chuť do řemesla. Škoda, že je život tak krátký – co je ženských na světě, já bych je chtěla všechny zahrát. – Vždyť je hraješ, na to Stáňa. Takový Shakespeare, vždyť je to úplná galerie ženských typů. – Stáňa je proti žánru a proti fotografickému realismu, Vlasta už ho zná. Herečka nemá buňky pro teorii; ale co řekne Stáňa, na to přísahá. Mužský mozek má nad vámi převahu milostného rázu; a potom, když to byl takový krásný a nenasytný kluk. Vlasta omládla, užívali jara z plna srdce jako student a šička.

Jednou si Vlasta vzpomněla, nechala káru károu a nalodili se na kterýsi z vltavských transoceániků. Oba milenci byli zamilováni do veseloherního parníčku, který láme komín pod mostem. Když loď se

potkává s lodí, velitelé na kapitánském můstku se navzájem zdraví, a to je nádherná podívaná. Kapitán pátrá dalekohledem po obzoru; kormidelník pozoruje kompas a meteorologické přístroje, neblíží-li se tornádo; když kápne první krápek, všechno mužstvo se obléká do nepromokavého plátna. Vzdalujeme se rychlostí čtyřiceti pěti uzlů; hle, už podolský lom, ten krásný podolský lom, kam chodili malovat první čeští kubisté. Tatík a syn z nouzové kolonky chytají nad ním holuby, kolmo nad srázem – oni se zřítí, uvidíš, oni se zřítí, Vlasta si zakrývá oči, má závrať i z podívané, nemůže ani vidět kominíka nebo kočku na střeše a obdivuje se pokrývačům. Co zkusila, když hrála Ariela v té zdviži! Ale pro tyátr všechno. Parník vjel do vrat zdymadla, Vlasta utichla jako putička. Není zvlášť útulné pozorovat, jak vody přibývá, a vody přibývá jako v hrozném snu. Jeden výletník řekl: „Pane, rupnout to, je s námi se všemi amen,“ a Vlasta se chytila Stáni za ruku. Vlasta, která sjezdila půl světa. Má opravdu strach, anebo ji baví jej hrát? Člověk si nevybral: asi obojí. Ona se ale opravdu po všem těle třásla.

„Gramofon, Stáňo,“ zašeptala přivírajíc oči, „honem gramofon, nebo se zblázním.“ Spustili jazz a Vlasta ožila. „Správně,“ libovala si, „při zániku Titaniku se musí hrát.“

Stáňa se trochu styděl před lidmi, všichni se na ni dívali, jistě ji poznali. Nepotrpěl si na okázalosti, zdálo se mu, že se přiživuje na cizí slávě. Bývalo mu leckdy nepohodlně v službách paní, která se měnila jako duben; ale jak mohl někdy bez ní žít? Bez nocí, kdy vydáváš duši, a bez aprílových dnů? Tu poušť už si nedovedl představit.

V Berlíně

Poletoval sníh, když hořel říšský sněm, v tu pohnutou noc, kdy se hnědí muži rozjeli po Berlíně, kopali vysokými botami do dveří, vytahovali rozespálé z lůžek a pochytali kdekoho, kdo nosíval červený karafiát na májových průvodech, uskutečňující tak „noc dlouhých nožů“, prorokovanou v knihách vyznavačů lomeného kříže. Poletoval sníh; a dnes dozrávají letní jablka. Bezpočet milenců se potkalo za ten čas, bezpočet se jich rozešlo, Jafeta vystřídala ve výkladních skříních kožíšky za dešťové pláště a dešťové pláště za plavky, louky prošly údobím žlutým, růžovým, bílým, byly pokoseny a zavoněly duhovou vůní až do města, než berlínský rada Vogt s družinou svých soudců vyšetřil oněch pět osob podezřelých ze žhářství, Holanďana, Němce a tři Bulhary, než obeslal svědky, vzal je pod přísahu, vyslechl je ze všeho, čeho mu bylo třeba, aby přišel na kloub mezinárodnímu spiknutí, než dal výpovědi zaprotokolovat a dotvrdit podpisy vyslýchaných, slovem, než skončil vyšetřování a postoupil při státnímu návladnímu. Žaloba ze žhářství a velezrady, za niž se platí hlavou, bude vznesena na oněch pět osob. Ocitnou se před soudem v Lipsku, v staroslavném městě právníků a knih. Zatím sedí v berlínských Moabitech a čekají, až se proces zahájí. Göringově vládě se do něho nějak dlouho nechtělo. Nyní jej ohlašuje na polovinu září. Bylo by bývalo mnohem prostší nechat věc usnout a přikované politické vězně pomaličku umřít. Ale tolik prostořekých zahraničních právníků začalo rýpat do té věci, tolik zvrhlých intelektuálů – inu ovšem, žid Einstein a defétista Barbusse! – propůjčilo své podpisy na pošetilé protesty proti této ryze vnitřní říšské záležitosti, tolik zlolajných jazyků v Paříži, Londýně, ba dokonce i v Americe začalo mluvit požáru říšské sněmovny, že nezbyvá než ucpat zlé huby a dát přes prsty všetečným rukám, které pašují do třetí říše nezákonné tiskoviny, plné senzačních lží.

V ten den, co Gamza hodlal odjet nočním rychlíkem do Berlína a Stanislav se chystal jako každý večer odejít, vrazil na otce do kou-

pelny a zahlédl k svému podivení, jak si zastrkuje do polobotky složený papír. Co to děláš, táto, je ti velká?

Gamza k němu zvedl hlavu a zasmál se mu rovnou do očí: Je.

Berlín se svítil nově zabroušeným leskem, když tam Gamza přijel na sklonku srpna. Velkoměsto zdůrazňovalo břitčeji než kdykoli jindy svůj mužský rod. Paříž je žen, Berlín mužů. Předstihovali jeden druhého, okouzlovali jeden druhého. Nosíce lépe stejnokroj než jejich milenky módu, křížovali ulice tepající čínorodostí, jak bývá nedlouho po státních převratech, a natož tady, kde čin je programem, chodili jako nesení silou svých nových posláních, klouzali v tmavomodrých a plavých vozech aerodynamického tvaru, povýšení nad poměry, po dokonale splachovaném asfaltu. Skla výkladních skříní, čirá chirurgická čistota, opakovala pohyb velkoměsta, sunulo se jako myšlenky herců na plátně po tváři zarámovaného Hitlera, který se odevšad dívá na pozadí vybraných knih, uprostřed optického zboží, obklopen pánskými rukavicemi a ulstry i z puškařského závodu svým hlubokomyslně chmurným pohledem pod patkou poněkud napoleonskou. Berlín býval vždycky čistý, ale nyní je okázale dokonalý, bez poskvrnky. Jako by každou kaňku na reputaci byli vymazali gumou a každý přehmatvycídili benzínem, což obojí vonělo v jezdícím vzduchu zároveň s první předtuchou jeseně. Dým shořelé sněmovny dávno vyvanul. Ani sazička nezbyla z hořící hranice knih, které slavnostně spálili učitelé a žáci vysokého učení letos v květnu. Jarní politické bouře se přehnalý, v Berlíně je klid a vzorný pořádek, jak se o tom může přesvědčit každý cizinec, a Gamza si věru nemohl stěžovat. Vystoupil z podzemní dráhy po schodech do jezdícího dopoledne, zeptal se na cestu dvou jinochů v přiléhavých černých stejnokrojích (podobného střihu, jaký vidáme na obsluhovačích zdviže v světáckých hotelech), a oba mladí muži, dýku po boku a lebku na výložce, noví od hlavy k patě, nejen vysvětlili cizinci se zvučnou a přesnou ochotou, kudy se má dát, ale vrátili se i kus cesty s ním až na roh, aby se jistojistě nezmylil, a odporoučeli se s jiskrným úsměvem, jenž pravil: „My, mládež třetí říše, předčíme ve zdvořilosti i Francouze.“

Pan senátor byl ovšem zdržlivější. Leč ani stín překvapení nebo netrpělivosti neporušil vycvakaný klid, s jakým přijal Gamzu, obklopen jistotou pána ve svém domě, vlastní všem šéfům oddělení, a vyslechl jeho návrh, že by hájil ony čtyři obžalované na lipském procesu. Zajímavé, prohodil s jemným úsměvem, ukazuje Gamzovi na křeslo před psacím stolem a sám usedaje, zajímavé, jakou pozornost věnuje zahraniční veřejnost našemu procesu, ani ještě nezačal. Že jím bude dán průchod jediné spravedlnosti, v slavné tradici německé vědy právní, o tom zajisté nemusí pana kolegu ujišťovat.

Gamza se uklonil.

Senátorovi je velice líto, že v případě Bulharů není mu možno dát panu kolegovi kladnou odpověď. Dimitrov, Taněv a Popov žili v Německu mimo zákon, nepřihlášení na policii. Postrádají občanských dokladů, které je nutno podle říšského zákona přiložit k žádosti za obhájce, čímž věc eo ipso padá. Pokud běží o Torglera, ať se pan kolega neobtěžuje vyhledat jeho právního zástupce, doktora Sacka, a domluvit se s ním. Je to výtečný právník, svědomitý muž, a zajisté neopomine nic, co by prospělo jeho klientovi.

Plynulá mluva muže zvyklého řečnit zabarvila se v posledních slovech nasládlé, onou sladkostí, jaké užívá na dojemných místech ve svých projevech mladý ministr propagandy doktor Goebbels. Gamza slyšel pěstovanou němčinu, viděl úzkou patricijskou ruku, ležící pokojně na temném sukňě stole, a zvedl od ní oči k muži, s nímž, jak doufal, budou stát proti sobě tváří v tvář u říšského soudu v Lipsku.

– Mohl bych navštívit Torglera a promluvit s ním o tom?

Jejich pohledy o sebe křížly: vyskočila bojová jiskra. Senátor ji ulil chladným hlasem.

Nechť si pan kolega podá písemnou žádost říšskému soudu, odpověděl neosobně, a dostane se mu písemného vyřízení jak ve věci návštěvy vězně, tak ve věci obhajoby.

Domluviv opřel se oběma dlaněmi o monumentální psací stůl a povstal z křesla ve vší důstojnosti představitele úřadu na znamení, že slyšení se skončilo.

Gamza nešel hned za doktorem Sackem, nejprve vstoupil do předměstského autobusu a odjel za Berlín, do čtvrti zahradních domků. Bylo horko, zahrádky voněly jako polévkové koření.

Školačka s hlavinkou jako cibulinka, stuhu na copánku, postavila na zem koš, do kterého trhala fazole, a přiběhla k brance s okřídlenou lehkostí povyroslých děvčátek. Zastavila se, vymydlená do růžova, v kvítkované zástěrce. Zajisté to bylo milované dítě. Prohlížela si cizince zpytavýma očima. Ptal se jí po matce. Nechala Gamzu za plotem a běžela pro ni s důležitostí dětí, nesoucích novinu.

Matka, tmavooká žena těžkomyslné tváře, kterou už osud poznamenal, přišla pomalu a nerada. Vyjednávala s cizincem přes plot, co si přeje. Nemohl by to paní povědět uvnitř? Zdrží ji sotva deset minut. Odemkla neochotně, šla před Gamzou jako tělo bez duše a dovedla ho do pokoje velmi ušetřeného, s uzavřeným vzduchem, s háčkovanými kosočtverci na plyšových křeslech, se zvětšenou podobiznou ženicha a nevěsty, oddané vzhlížejíci k strnulému muži. Budiž. Ale proč i tady, proboha, dohlíží ze stěny vůdce, s tou svou pěšinkou a s kartáčkem kníru nad trpkými staropanenskými ústy? Gamza zavadil očima o barvotisk.

Krev zaplavila ženě tvář. I nahé hrdlo se zardělo ruměncem a hořela všechna. Za obraz na stěně anebo za muže ve vězení? Zač se hanbila?

„Běž si hrát,“ obrátila se k dítěti.

Děvčátko stáhlo zklamaný obličej. Pohlédlo jasnýma očima na hosta, jako by se od něho nadálo zastání. Když se nedočkalo, nerado odešlo z pokoje, ve své květované zástěrce a se stuhou na copánku.

Gamza se paní představil, tak a tak, přijel jsem z Prahy ve věci vašeho muže. Tento průkaz, který by jinak nebylo radno ukazovat po Berlíně, už paní zajisté několikrát viděla: Gamza je členem světového hnutí pro oběti hitlerovského fašismu, právnícký odbor. A tady, soudružko, vám vezu dopis od poslance Koenena.

Byl zmačkaný, jak jej včera převážel v botě přes hranici.

Couvla. Učinila rukama jakýsi zaklínací posunek.

„Neznám toho člověka,“ vypravila ze sebe chraptivě.

„Ale Koenen – Koenen přece. Nejlepší přítel soudruha Torglera. Byl s ním ve sněmovně a potom v Aschingrově restauraci v ten – zlý večer.“

„A zmizel,“ vpadla trpce, „a Arnošt si to vypil. Někteří lidé mají štěstí, opravdu.“

„Dobře udělal, že zmizel,“ opáčil Gamza. „Stará se ze všech sil o vašeho muže. Vždyť právě proto –.“

„Jemu se to stará, to věřím! Když je v suchu! Nene! Jen si to nechte,“ a schovala umíněně obě ruce pod zástěru. „Nikdy v životě jsem s tím pánem nemluvila a nepotřebuji od něho žádné dopisy.“

Takhle to vypadá v říši strachu! Měla Gamzu za provokatéra. Vyslovil to a tím ji poněkud upokojil. Ať si dopis přečte, Gamza jej ihned zas vezme k sobě.

„To bych také prosila!“ řekla ostře.

Přejela řádky očima tak, jak čítají herečky na jevišti, sotva vnímajíc smysl samým rozčilením, a honem list vrátila. Koenen v něm doporučoval Gamzu jako spolehlivého soudruha a dobrého právníka. Co to bylo platné, když na Koenena sočila! Advokát načal z jiného soudku.

„Doktor Sack, obhájce vašeho muže, je nacionální socialista, pravda.“

„Nikdo jiný z berlínských advokátů nechtěl mého muže hájit,“ odpověděla tvrdě. „Všichni do jednoho odmítli. Každého loupežného vraha by hájili, ale tady odmítli. Byla to pro mne křížová cesta. Doktora Sacka mi doporučil senát.“

„Neznám doktora Sacka osobně,“ podotkl Gamza, „nevím, posud jsem s ním nemluvil. Ale jako nacionální socialista nebude asi projevovat dostatečný zájem o to, aby se prokázalo, jak se Göringova vláda sekla, když obvinila ze žhářství lidi, kteří zapálili říšskou sněmovnu asi tak jako vy nebo já.“

„Ano,“ hořce vyřkla paní, upírajíc pohled v jeden bod, jak činí ubití lidé. „Ano. To má Arnošt za to. Že se obětoval za druhé a nikdy nemyslel na sebe. Ale já to věděla. Já to vždycky říkala. Nešťastná politika! Jak jsme mohli být šťastni. Můj Arnošt,“ a propukla v pláč.

„Je nevinný jako dítě,“ mluvila v slzách. „Když si to všechno představím –. Já podnes nechápu –.“

„Ale my za hranicí,“ pravil advokát, „do toho jasně vidíme. Tady v říši vám vypravují pohádky pro děti. Musíte se tvářit, že jim věříte, já vím. Vůdce se dívá ze zdi a dává pozor –.“

Ohlédla se zároveň s hostem a opět se do krve zarděla.

„Musela jsem obraz koupit?“ vyrazila zlobně. „Ten člověk by mě byl udal. Chcete, aby zavřeli ještě mne a dítě? Chlapce jsem šťastně vypravila *ven*, ale holčička –.“

Gamza ji upokojoval. Nechtěl se jí dotknout. Ví, jak se jí těžko žije. A Torglerovi teprv. Nezdá se paní také, že by měl jejího muže hájit někdo, kdo nemusí brát pražádné ohledy a komu záleží jedině na tom, prokázat Torglerovu nevinu?

Žena se zarazila. Zostražitěla. Změřila si Gamzu očima už vyschlýma.

„Vy byste chtěl hájit mého muže?“ ptala se důrazně, jakoby s výhrůžkou v hlasu.

Advokát jí to potvrdil. Zajisté. Proto za ní přijel. Nabídnout jí pomoc.

Pohlédla na něho svrchu.

„Nene,“ prohodila uštěpačně. „Z toho nebude nic. Nemám peníze, *milý pane doktore*. Ani groš. Už nebudu tak hloupá, jak jsem byla.“

Z provokatéra podvodníkem, pomyslel si Gamza. Což o to, jistě se našli darebáci –.

„– a připravili vás i o důvěru. Škoda. Rád bych pomáhal, jak dovedu. Naštěstí nejsem sám. O spor vašeho muže a bulharských soudruhů se berou známější právníci, než jsem já, takový Moro-Giafferi, takový Branting, takový Pritt –. Ale co vám to budu povídat, vždyť to víte. Viděla jste Hnědou knihu?“

Zbělela jako plátno. Tiše!

Paní se zdálo, že se někdo zastavil pod okny. Nedalo jí to, vstala a šla se přesvědčit. Vzala i za kliku dveří, nahlédla z nich na chodbu a zas je opatrně zavřela.

„To je vidět,“ povídá s mdlým úsměvem úlevy, vracejíc se do plyšového křesla, „to je vidět, že tady nežijete. Vám se to mluví! Vám se to mluví. Já nevím – čím víc lidí se do toho bude míchat, tím víc je to podráždí. Já je znám! Aby to ještě víc neublížilo Arnoštovi,“ mínila, zvedajíc k advokátovi oči už krotké. Její nedůvěra zřejmě tála.

„Musí vědět, že ho nedáme,“ vroucně řekl Gamza.

„Musí mít nějakou naději, proboha. Smíte ho navštěvovat?“

„Jednou mě k němu pustili skrz ty peníze po dědečkovi. Na to oni ještě nejvíc dají. Kdybyste ho viděl, jak vypadá. Kost a kůže –.“

„Vymyslete si zas nějakou peněžní záminku,“ přerušil ji Gamza a vstal. „Však už vás něco napadne. Taková chytrá paní. Víím, že jste statečná. Třetí internacionála je moc a stojí za těmi čtyřmi obviněnými. Váš muž má na své straně světové mínění všech spravedlivých lidí – to není maličkost. Vidíte, že se toho nacisté lekli. Už to, že se nám podařilo vyprovokovat proces, je úspěch.“

„Já nevím,“ řekla beznadějně.

„Hleďte se k němu dostat. Co nejdřív. Od čeho máte doktora Sacka? Ať vám to vyšlape. Až budete svému muži podávat ruku, to snad smíte, dáte mu tohle.“

Stiskl ženě pravici na rozloučenou a v dlani se jí ocitl papírek. Dychtivá mžurka jí přeběhla po očích. Honem rozbalila cedulku.

„Až se přihlásí zahraniční obhájci,“ stálo tam tužkou, „dejte jim všichni čtyři plnou moc. Trvejte na tom, aby vás hájili. Věc je v dobrých rukou.“

Zastavila se, rozčísnutá mezi vrozenou ženskou chuť pašovat a obavu z dobrodružství.

„Nebude to nebezpečné pro Arnošta?“

„Nebude, když to obratně navléknete. To vy už dovedete, když ho máte ráda. A tady, od Protifašistické pomoci,“ dodal, „kdyby bylo zapotřebí někde přitlačit.“ Nechal na stole bankovku a nesnesitelně se ostýchaje vyšel ze dveří, temnou síňkou do úplného světla venku.

Děvčátko na zahradě zřejmě čekalo, až se host objeví. (Gamza na ně dočista zapomněl.) Ale dívenka, jen ho zočila, nechala fazolí,

chopila se švihadla a začala je přeskakovat s náramnou horlivostí, tváříc se, že je zcela zaujata cvičením.

Matka vyšla s klíčem za Gamzou.

„Děti ze sousedství mají zakázáno si s ní hrát,“ poznamenala bolestně.

Děvčátko, zvedajíc bradu a pohybujíc rty – asi počítalo skoky – vymršťovalo se, až mu copánek poskakoval, hbitěji a hbitěji, pohá-něno rozpaky i touhou pochlubit se. Zástěrka odletovala, šlehající oblouk švihadla a pevné opálené nohy střídaly se k nepostižení – jako baletka.

„Arnošt má o ni strach,“ tajemně šeptala žena. „Dávej prý si pozor na holčičku. Tot' se ví, nemohl to říci naplno před dozorcem. Však já mu rozuměla. Už kolikrát unesli dítě.“

„Sto!“ vítězně vykřikla školačka a dodupla.

„Ale ty to umíš,“ pochválil ji Gamza.

Přiběhla, tváře jí hořely, planoucí ústa se usmívala šťastnou udychtěností, hubená dětská hrud' se nadzdvihovala a klesala a nadzdvihovala se v jasném počasí. Každý kvítek na zástěrce oddychoval rozkoší po pohybu pod širým nebem na tom dítěti uvězněného.

„Dej pěkně sbohem pánovi,“ vybízela ji matka.

Gamza vzal určenou dětskou ruku.

„Já jsem tvůj strýček přece,“ povídá.

Pohlédla na něho s veselou smělostí: „Jsi!“

Úsměv

Nella zdědila po prababičce řeznici baňatou konev na kávu. Nádoba připomíná paničku s ohromnými boky, úzkou v ramenou, s růžičkou na klobouku (za tu růžičku se otvírá víko); ano, konvice se navlas podobá městkám ze starých časů, kdy byla nová a dělala parádu v kávových společnostech. Stříbro černá přese všechno čištění, a konvička má leckde proláklinu a leckde bouli, jak ji otloukaly v dřezu ruce času. Stojí na třech nožkách a na jednu z nich napadá; přidávám se ke Gamzovi, je to nemotorná nádoba, neměli by ji dávat na stůl. Gamza vždycky ulije na talířek a zlobí se, že má konev příliš vysoko přidělané hrdlo. Jen kdyby s ní dovedl zacházet! Proč nepočká na Nelli? Oba muži požadují mnoho černé kávy, a konev po prababičce je obsažná – proto stává na rodinném stole, ta konývka sváru. Ale dnes se Gamza nezlobil. Byl vzorný. Sám si vstal pro starý ubrousek a tiše a ohledně se jal utírat políty podnos.

„Počkej, to musíš takhle,“ řekla Nella slovem manželek, vzala mu ubrousek z ruky a jedním tahem napravila to, s čím si Gamza dával práci. Proč je dnes tak hodný? To není v pořádku. Paní Gamzová nevidí ráda, když některý z jejích chlapců dělá příliš dobrotu. Buď se chystají něco provést, anebo se pak rozstůnou.

Gamza má zavazadlo do Lipska složené, jen by potřeboval promluvit několik slov s velkým synem. Nella se šla podívat do Stáňova pokoje, ale hoch už odešel. Bude v redakci. Známe tu jeho redakci! Nemohla by to matka Stáňovi vyřídit? Gamza si vkládal cigarety do pouzdra a neodpověděl. Nella nad ním stála.

„Kdy myslíš, že se vrátíš?“

„Ale brzy,“ prohodil vesele a pohlédl na ženu laskavýma očima. „Když mě k tomu Sack nepustil a budu tam jen platonicky –.“

„Je to zázrak, že vám to povolili. Já to nečekala.“

„Vždyť by z toho měli mezinárodní ostudu, kdyby tam nepustili nikoho z ciziny. Mají přece vítr ze světového mínění. Nu, vzdoropoces jim dal co proto.“ Gamza položil obě ruce ženě na ramena. „Nello, budeš chodit do kanceláře?“

Přisvědčila udivena, že se tak zbytečně ptá. Vždyť by dopoledne v kanceláři nikdo nebyl, když nyní koncipient Klácel bude chodit po soudech sám. „Zítra máme ‚kazmarovský den‘ a ty tam nebudeš. To se snad ještě nestalo.“

„Jen tenkrát, jak jsem bručel v Ostravě,“ zasmál se Gamza. „Klácel je dobrý kluk. Nello, kdybys něco potřebovala, jen mu řekni a všechno zařídí.“

Tahle řeč se paní Gamzové nějak nelíbila.

„Co bych potřebovala, budeš brzo zpátky,“ opakovala po muži umíněně a hleděla na něho rozevřenýma očima.

„Třeba se tam budu muset zdržet z manifestačních důvodů. To se nikdy neví.“ Gamza sáhl do kapsy. „Tady jsou klíče od mého psacího stolu –.“

Nella o ně zavadila očima.

„Od tvého psacího stolu doma?“ podivila se. „Ale nech je u sebe! Co bych s nimi dělala.“

„Nello, v třetí zásuvce vpravo, tam jsou všechny naše dokumenty –.“ Paní Gamzová se zarazila.

„Proč mi to povídáš?“

„– a také taková obálka s mou poslední vůlí,“ v jakémsi nesnesitelném studu rychle dořekl Gamza. „Takové říkání pro stranu a tak. Nehněvej se, že tě tím obtěžuji. Ale když tu Stáňa není –.“

Paní Gamzová strnula.

„Přece ti nemohou nic udělat,“ vyřkla docela tiše, jak jí leknutí vzalo dech. „Nesměj! Přece máš pas. Německé vízum. Všechno,“ rozmluvila se horečně. „Vždyť jsem ti to sama sháněla. Jakým právem –.“

„Nello! Počkej. Neplaš se. Kdo tvrdí, že se něco stane? Já jen tak kvůli pořádku.“

Nella z něho nespouštěla oči.

„Odkdy jsi pořádný?“ vyjela.

Gamza se usmál. Pohlédl na hodinky, sklapl zavazadlo a přistoupil k ženě.

Měla sto chutí vzít mu ji z ruky, prokletou brašnu, zprudka ji postavit na zem, popadnout jednoho ze svých dvou nezvedených chlapců za rameno a poručit mu po způsobu rozlícených matek: „Nikam nepojedeš. Tady zůstaneš. Nebudu ti trpět ty tvé kousky.“

Místo toho mu podala ruku.

„Bud' zdrav, Petře, a šťastně se vrat.“ A usmála se na něho.

Bůh ví, odkud jej vytáhla, ten úsměv, kterou puklinou starých časů. Však je také natržený v koutku. Sama nevěděla, kam jej tenkrát založila, ten zapomenutý úsměv. Nebyla ho dlouhá léta třeba. Nyní jej našla, ano poznává v křeči kolem úst, že je to bezpečně on, týž úsměv, kterým se usmívala na Gamzu, když byla válka a odjížděl do Srbska. Vlak se hnul, a žena jdoucí podle vozu se usmívala, usmívala se ze všech sil, dokud na ni viděl muž v okénku. Kdo by to řekl, že jej ještě někdy vykramaří, ten odložený úsměv!

Dobře se jí nyní hodil a nosila jej, kdykoli vyšla mezi lidi. Ani před velkým synem nesvlékala úsměv. Stanislav byl tehdy cvrček, dnes je hoch jako jedle. Nač mu kazit mladost? Jeho tvář je odvrácena jinam, po otci ani nevzdechne. Koncipient Klácel, Gamzův dobrý soudruh, asi leccos věděl. Ale ani jemu se paní Gamzová nesvěřovala se svou starostí. Neznala se k obavám, vědouc, že strachem přivoláváme děje, a nevyslovila je.

Ale navečer, když Barborka ulehla a Stanislav nebyl doma, paní Gamzová svlékala úsměv, jako za starých časů dámy rozpínaly šněrovačku, a svaly kolem úst jí povolovaly. Seděla s osamělou cigaretou – scházel druhý ohýnek – kazila si oči na švabachu novin, těch, co psaly obšírně o lipském procesu, a s vůní karafiátů až odněkud z veleslavínského zahradnictví táhl oknem do pokoje čoud, prastarý čoud hranic, na kterých pálili bludaře a čarodějnice. Poslední elektrický vůz zajel do remízy; byla sama, a vypravování židovských psanců a jiných utečenců z říše, kteří si za dne podávali dveře v kanceláři, vracela se k ní tmou po vzdušném mostě vzdechů. V takovou krásnou zářijovou noc je slyšet daleko. Zdvihne se větřík, strhne se jakýsi poplach v listí sousedovy zahrady, a kdo má sluch napjatý za hranici, zachycuje stony trápených za desaterou zdí a šupot

mučitelů jako při nestvůrné souloži. Je ticho a v Dejvicích posunuje vlak; je ticho, a hodiny nad námi odbíjejí, Loreta, Strahov, Svatý Vít, hodiny na Anhaltském nádraží. Říšský orloj má o kolečko víc, jeho ručičky se zjančily a otáčejí se pozpátku. Zdá se, že šílenství nepropuká jen u nešťastníků ze zatížených rodin. Občas zachvacuje celé národy, a Německo, zfantěné lomeným křížem, propadá velikášství, sadismu a pyromanii. Dočista se zbláznilo. Kde jsou ty časy, kdy jsme se dívali na tance smrti v říšských obrazárnách, a stařeček hlídač klímal přitom v chládku? Kostlivcův kůň se splasil, pán bez nosu utekl z muzea mezi živé lidi a řádí. Lancknechti ubili v háječku jasnovidce, neboť spatřil „veliký dům v plamenech“; politik, který sepsal paměti o požáru říšské sněmovny, houpá se na klice oběšený; neptej se, čím ruce ho zardousily, na nic se neptej, dnešní Německo se hemží baladami. A že jsem tam Gamzu pouštěla! Tak proto byl tak hodný! Proto byl tak hodný, říká si Nella a vidí muže, jak horlivě a neobratně jako přistižený žák utírá políty tácek.

Herostrates z Leydenu

Soud je drama, soud je divadlo. Obecenstvo ve starobylé lipské síni, obklíčené policií, čekalo. Gamza seděl ve skupině zahraničních právníků, napjat jako málokdy v životě. Pódium bylo dosud prázdné. Císař Vilém, vojensky barevný jako živí četníci v první řadě, vystupoval z rámu na zdi a odváděl Gamzu, starého vojáka světové války, do časů konopištských růží v parku následníkově. V Německu couvá čas. Tam posud neuzavřeli versailleský mír. Maršál Hindenburg, vítěz tannenberský, je prezidentem říše. Nacisté mu nedávno odezdali dva královské zámky jako čestný dar na paměť slavné bitvy. Neboť Němci neprohráli světovou válku. Vůdce tak tvrdí, a co tvrdí vůdce, je svaté. Zahnuté skoby jeho hákového kříže, vklesnuté do sebe, ornament z horečky, jakási nesmyslná kvadratura kruhu, dvojkříž vpravený do kola, okatě civěl vedle heraldicky neúprosné říšské orlice.

A, tamhle už vchází doktor Sack – který Gamzu tak nemilostivě odbyl – mezi dvěma obhájci v černých talárech, a usedají vlevo na řečniště. (Jak jim Gamza záviděl. Jako kluk jim záviděl. Prostudovali jsme říšské zákony, materiál vyšetřovací komise máme v malíčku, zrovna se třeseme na to, abychom mohli hájit a pomáhat, a tamti ex offo se tváří tak omrzele.) Doktor Sack se svými tenkými dvojsmyslnými rty, ve svém potměšilém skřipci, dívá se do obecenstva, které se baví kolika světovými jazyky. Ale zbraň nemá nikdo. Žádný strach! Prohlíželi nás dvakrát.

Proboha, koho to sem vedou? Řetízky na nohou, páteř ohnutou, hlavu překlopenou na prsa, tak sem vklopýtal, podoben spíše medvědovi, který chodí po dvou, medvědovi komediantů než člověku. Gamza znal ovšem prvního z obžalovaných, Marina van der Lubbe, mladého Holanďana, dopadeného žháře, z podobizen v novinách i v Hnědé knize. Už tehdy jej zarážela zaostalá hlava s ucpaným výrazem obličeje, už tehdy na něho působily rozplesklý nos a nedovíravá ústa jako příznak slaboduchosti, a kosé oči, vsazené hluboko

pod nízké čelo, zdály se pošilhávat po albu zločinců, s tou záladnou umíněností v koutcích. Ale že mladý člověk vypadá takhle pod obraz, to si advokát přece nemyslel! Zhrozil se Holandána tak, že v první chvíli málem opominul ostatní čtyři nenápadné muže, které strážníci přivedli k lavici obžalovaných.

Nejstarší z nich, mohl už spatřit Abraháma, byl chlapík. Hlavu držel zpříma, záda neohnutá; i v napjatém chřípí bylo znát energii. Díval se vypouklýma očima nad klenutým nosem rovnou do obecenstva s netajeným pohrdáním. To je Dimitrov, zastánce bulharského lidu, syn země, kde se lidé dožívají sto let, nesejdou-li násilnou smrtí. Ale nevypadal na to, že by se jí bál, jak tu seděl rozložitý se vzpurnou čupřinou uprostřed dvou svých mladších krajanů, předpadlých po půlroční vazbě. A ten útlý člověk, s hladce přičísnutou hlavou, vytáhlý jako hoch, nepřirozeně mladý, jak vyhlízejí dočista vyhublí lidé, to byl Torgler. Vypadal jako stín. Ten sešel, říkají si kolem Gamzy. A jaký to býval řečník. Gamza osobně neznal komunistického poslance, posud ho k Torglerovi nepustili. Ale viděl, že průsvitný muž, sedící mdle, s rukama plihýma, s pokleslými koutky úst, je smutný na smrt, a podle toho, jak plaše se vyhýbal pohledům, se zdálo, že asi pocituje přelíčení jako hanbu. Trpěl, když jej oslňovaly filmovací lampy, cukal sebou, kdykoli zahrčely natáčecí strojní pušky, celou tou ostudnou komedií trpěl.

Hle, senát v šarlatových talárech vchází. Židle zašramotily, nohy zahrabaly, obecenstvo vstává a vzduchem švihl vítr – všichni vymrštili pravice, a Gamza spatřil, poprvé v životě, hromadný árijský pozdrav.

Předseda soudu se ujal slova. V cizině, pravil, dívají se na žhářský proces s nedůvěrou. Byly dokonce vysloveny obavy, abychom neukřivdili žalovaným. Necht' jsou jejich zastánci klidni. Naše odpověď na toto nedůstojné podezírání jest jasná. Zjednali jsme přístup zahraničním právníkům, aby se pánové sami přesvědčili o průběhu líčení. Nestrannost říšského soudu je mimo diskusi, a jeho autorita právě tak. Zákonně bude platit jedině to, na čem se usneseme my v Německu, kde se zločin stal a kde se stíhá, a nikoli to, co snad usoudili nepovolaní ochotníci v cizině.

Říšský soud zahajuje proces tím, že se brání, jako by sám byl obžalovaný. Slyšíte to, soudruzi právníci? Však natahují uši! Marcelu Willardovi zvlnil maličko výsměšný rys chytrou ještěří tlamičku; Dečevovi s Grigorovem se lesknou tmavé oči; Arthur Garfield Hays, ten starý harcovník proti všem justičním vraždám, se culí svou trochu černošskou, trochu židovskou, dobrou a moudrou lidskou tvář. Jen se nedat! Nedat se. Sacca a Vanzettiho, nevinné Taliány, mu v Americe popravili; ale Andyho s Royem, ty černošské chlapce, vysekal. Jenom neházet flintu do žita! Doufejme, že nevážil nadarmo cestu do staré Evropy. Zatopili jsme nacistům v sále Wagram, kde se nám sešlo na dvacet tisíc lidí! Dali jsme jim co proto londýnským procesem!

Zatímco Gamza naslouchal předčítání spisu, který žaluje Marina van der Lubbe, zedníka, čtyřidvacetiletého, Arnošta Torglera, bývalého poslance, čtyřicetiletého, Jiřího Dimitrova, spisovatele, jedenapadesátiletého, Blažeje Popova, studenta, jedenatřicetiletého, a Konstantina Taněva, obuvníka, šestatřicetiletého, ze žhářství říšské sněmovny, z úkladů proti říši a z velezrady, zatímco se zahajuje lipský proces, londýnský právě skončil. Mezinárodní vyšetřovací komise projednala puntík za puntíkem to, o čem se nyní bude vyprávět v Německu. Žalované v Londýně, pravda, neměli, ale svědků dost. A svědkové se nemuseli bát otevřít ústa a promluvit pravdu.

„Žalovaný van der Lubbe, cítíte se vinen?“

Marinus van der Lubbe, bradu na prsou, ústa dokořán, civí do prázdna. Po celou dobu, co mu předčítali žalobu, takhle tkvěl, s tím zabedněným výrazem v obličeji, mezi úzkostně napjatou tvář Torglerovou a posupnou Jiřího Dimitrova. Stačilo se na ně podívat, abyste viděli, že se k sobě nějak nehodí.

„Marine van der Lubbe, cítíte se vinen?“

Kdyby ho strážce nestrčil, aby vstal, nezpozoroval by, že jej oslovili. Nevidí na jedno oko. Snad neslyšel? Stará síň je plná pazvuků. Snad nerozumí německy? Je Holanďan.

Předseda soudu, přemáhaje netrpělivost, pomalu a nahlas opakoval otázku.

Obžalovaný zamumlal jako ze spaní. Je to ano? Je to ne? Ani tlumočník si z toho nevybere.

Tehdy ještě nepoužívali sluchátka. Předvedli Holandána z lavice před stůl, za kterým zasedá senát, aby se soud a vyslýchaný mohli domluvit. Proč odpovídá tak tiše? Proč si počíná tak netečně, když mu jde o krk? Je vyčerpán a mdlý. Netýrali ho ve vazbě? Právě před přelíčením!? Přece si neudělají takovou ostudu! Nedali mu užívat nějaké narkotikum? Ze skupiny zahraničních novinám se trousí pověsti o záhadných injekcích. Holandský advokát, poslaný rodinou Lubbeho, tvrdí, že Marinus zahájil hladovku. Dal vzkázat svému krajanovi, že žádného obhájce nechce. Propadá trudnomyslnosti.

„Žalovaný, přiznáváte se, že jste založil požár v říšské sněmovně?“

Soudní síni, nabité lidstvem, se zatajil dech. Je ticho. Je takové ticho, že Gamza slyší tikat hodinky na svém zápěstí.

„Ano,“ hlesl Lubbe.

Lidé sebou hnuli, dosedli pohodlněji.

„Proč jste to udělal?“

Lubbe stojí, po každém boku stráž, hlava mu poklesává jako nahnilé poupě. Neodpověděl. Mlčí. Jako by se ho to netýkalo. Stojí a mlčí. Mlčí jako nemá tvář.

„Žalovaný, rozuměl jste otázce? Prosím pana tlumočníka. Táží se vás, proč jste zapálil říšskou sněmovnu? Jaké vás k tomu měly pohnutky? Snad politické?“

Všichni se přichystali na nové úmorné mlčení.

„Chtěl jsem přijít do novin,“ zčistajasna odpověděl Lubbe.

Působilo to nevýslovně trapně – jako když škytne a pravda mu vyskočí z úst.

„Při výslechu jste prohlásil, že jste chtěl dát revoluční příklad,“ připomínal mu předseda, nahlížeje do spisů. „Vyjádřil jste se v hloučku nezaměstnaných, s kterými jste mluvil dva dny před požárem v Neuköllnu, že to takhle dál nejde a že se do toho musí praštit. Vy jste komunista?“ zeptal se ho otázkou s kladným přízvukem.

„Ne,“ ozval se Lubbe.

Větérek překvapení proběhl obecenstvem. Jak to? Sněmovnu přece zapálili bolševici, to ví v říši každé dítě.

„Ale byl jste komunista?“

Lubbe ponejprv nadzvedl hlavu.

„Já jsem byl samostatný komunista,“ promluvil samolibě. „Já nic nedám na Moskvu. Já jsem se řídil podle svých myšlenek.“

Ubohý Herostrates z Leydenu! Byly to opravdu tvé vlastní myšlenky, Marine? Nikdo ti nenapovídal? Ani ten hodný pán, který tě vzal v Postupimi do auta, když ses tloukl pěšky po silnici jako chudý vandrovník, daroval ti pár bot a seznámil tě s tolika vynikajícími muži ve stejnokrojích, s okatými odznaky, až ti z toho šla hlava kolem, ta ubohá hlava, která už ti zas klesá na prsa? Nikdo ti nenapovídal, nikdo z tvých německých přátel, kteří tě zvali na únor do Berlína, slibující ti práci? Co to, žes schovával tak úzkostlivě jejich dopisy před svými holandskými druhy, ačkoli ses jindy chlubil každým psaníčkem? Opravdu to byly tvé vlastní myšlenky?

„Nechtěl byste nám je vyložit, obžalovaný?“

Lubbe mlčí.

„Jak to bylo s vašimi cestami do Sovětského svazu?“

Lubbe tam nikdy nebyl. Třebaže se vyšetřující soudce, pověstný Vogt, namáhal, co mohl, Lubbe se nikdy nedostal až do Sovětského svazu. Nadarmo se dal vyfotografovat na pohlednici, hoch dychtivý přijít do novin, nadarmo si přimaloval hvězdičku nad hlavu a zvětčil své jméno v honosném nápise – jen začal prodávat svou podobenku, ve Vestfálsku ho sebrali, protože neměl koncesi na prodej poštovních tiskovin, a vrátili ho s ostudou domů. Zná jej, ten starý lístek, který předseda vytáhl ze soudních spisů, ten obrázek chlapecké ješitnosti, jemuž soudcové ozdobení hákovým křížem přisoudili mimořádný politický význam, poznává se v zrcátku svého nezdaru, svěsil hlavu a mlčí. Jako by tři věty, které před chvílí pronesl, byly neslychaná námaha, pod kterou se shrbil hřbet a sklonila se hlava, zapadá zpátky do své živočišné němoty. Lipský proces je drama, lipský proces je představení, a dopadený žhář neumí úlohu. Zůstává dlužen narážky, nechal předsedu na holičkách a zkušený právník,

probíraje se listy žalovacího spisu, odříkává jakýsi monolog do šera ponuré síně. Dovolává se Lubbových politických snah; vy jste se přece cítil rozeným tribunem lidu, jak se tu dočítám; pronesl jste před rokem buřičskou řeč na schůzi stávkujících šoférů v Haagu. Jenže fašistickou, pane předsedo, proti tamním komunistům; Gamza má po ruce ověřený snímek jejich protestního dopisu. Schválná leda-bylost, s jakou nacisté házejí do jednoho pytle Leninovy učedníky a takové scestné individuum, ho dráždí; je jako na trní, má trhání zasáhnout do soudního průběhu, jazyk ho svědčí. Cožpak je to pro advokáta, mlčet jako ryba a poslouchat jako zpravodaj?

Je to neustále jedna písnička, ten žalostný běh života Marina van der Lubbe, dopadeného žháře. Ať se pokusil o devatero řemesel, ať zbrousil na svých toulkách pěkný kousek Evropy, je to pořád jedna písnička, stará píseň o člověku s malou duší, který chtěl mít velkou slávu, jarmareční píseň o překupnickém synkovi. Otec ho opustil, matka mu umřela, ujala se ho sestřička. Čímpak budeš, bratře? Kazatelem, ten je první v obci. Chudoba pozemských statků i chudoba ducha však zabránila. Šel na zedničinu, vápno mu stříklo do oka; hledí na život zaslepenýma očima. Otec pil, a syna provázejí strašidla; snad proto nikde neměl stání, hnalo ho to z místa na místo. Jeden hledá ve světě štěstí, druhý lásku, Lubbe slávu. Sport se nosí, Calais – Dover, přeplaveme velkou vodu mezi Francií a Anglií. Marine van der Lubbe, Evropa na tebe hledí! Ale nepřeplaval, srdce měl slabé, a kamarádi se mu vysmáli. Nikdy neuznávali, že Marinus van der Lubbe patří na první místo, že je rozený předák. Vstoupil do strany a zase z ní vystoupil, když se tam necítil dost vážený, ne, nikdy se mu nepovedlo překročit hranici do nové země dělníků pro tu hokynářskou dušičku. Až němečtí páni v autu se ho ujali, páni ve vysokých botách, s nádhernými odznaky – o nich předseda lipského soudu nemluví – páni poklepávající na rameno s hlučnou bodrostí, páni milující prostý lid, ti rozpoznali, že Marinus van der Lubbe je člověk schopný vykonati velký čin. Otec pil, a syna provázejí strašidla. Bojí se žen a podvoluje se mužům, kteří dovedou poručit, až ti mráz rozkoše běží po zádech, lidovým mužům, kteří se nestydí

sdílet s chudým chlapcem stůl i lože. O tom předseda lipského soudu nemluví, ne, o tom se nezmiňuje. Je to neustále jedna písnička, ten žalostný běh života Marina van der Lubbe, dopadeného žháře, stará píseň o člověku s malou duší, který chtěl mít velkou slávu, mrzák osud ji vrzá na harmoniku, tu dotěrnou odrhovačku, baladu o chlapci, který chtěl přijít do novin a opravdu do nich přišel, jarmareční píseň o Herostratovi z Leydenu.

Hle, tady stojí a klopí nízké čelo, umíněné oči, nedovíravá ústa. Svěsil čelist, a obluzená hlava mu padá na prsa. Snad nespí stojte? Mlčí a nemá se k odpovědi, když se ho předseda obšírně vyptává, kterak se očitly dva puntíky nad „u“ jeho jména, kam přece ta přehláska nepatří, jak bylo zjištěno na holandském vyslanectví. Jeden z vyšetřujících soudců se chopil slova místo vyslýchaného, a zatímco zpravuje senát o šetření, jehož se podjal, aby se dopídl pravdy o záhadě oněch dvou ošidných puntíků, vešel rázně soudní zřízenec, přinesl telegram a položil jej na zelený stůl před slavný soud. Předseda roztrhl zálepku a uznal za vhodné sdělit její obsah nahlas posluchačům. Nadporučík SA Karel Heines, policejní ředitel ve Vratislavi, dovídá se s největším rozhořčením, že zahraniční tisk uvádí jeho jméno v hanlivou souvislost s požárem říšského sněmu, a ohrazuje se proti tomuto nestoudnému a nesmyslnému podezření co nejrozhodněji. Od dvacátého prvního února do prvního března bydlel v Gleiwitzu v Hornoslezském domě, a plno lidí mu dosvědčí, že ho tam viděli v oněch dnech.

Německému obecnstvu je jaksi trapno. Samozřejmě, že policejní ředitel má pravdu. Představený má vždycky pravdu. Ale jaké to žijeme v říši těžké časy, když sám policejní ředitel aby sháněl alibi a dokazoval, že není žhář? V tom mají prsty židé!

Pojednou se ozval smích, škytavý, hlasitý, neslušný smích. To van der Lubbe se rozesmál. Nedbá jakýchkoli společenských ohledů, řehtá se, a jeho smích jako by poskakoval nahatý uprostřed oblečených lidí.

„Čemu se smějete, žalovaný?“ hrozivě se zeptal předseda.

„Procesu,“ vyhrkl Lubbe.

Hlava se mu klimbá jako panákovi, otřásá se smíchy. Ale proti všem zkušenostem o nakažlivosti smíchu ani jediný člověk se k němu nepřidal v nabité soudní síni.

„To přestává všechno,“ zvolal pohoršený předseda senátu. „Kde je lékař?“

Bohatýr

Dnes se odpovídá z požáru říšské sněmovny Jiří Dimitrov, syn makedonského dělníka, z osmi dětí, vyučený typograf, bývalý poslanec v sofijském parlamentu, politický uprchlík, žijící ve vyhnanství na desátý rok. Má papíry v nepořádku a nevyřízené účty ve vlasti. Je to, jak se říká, podezřelá firma.

Předseda senátu zdvihl od spisů lesklou lysou lebku, podobnou holbám, z kterých popíjeli buršáci.

„Dimitrove, v Bulharsku byl na vás vydán zatykač. Byl jste odsouzen k doživotní káznici a dodatečně na smrt. Máte k tomu co podotknout?“

„Ne,“ zlehka odpověděl Dimitrov. „Nezajímá mě to.“

Je v pořádku stát rovně, když s vámi mluví nadřízený, zejména v Německu, a Dimitrov se držel zpříma. Ale předsedu senátu, doktora Büngra, to dráždilo. Není jeho vinou, že je lysý, ani zásluhou žalovaného, že mu hlava obrůstá lví hřívou. Ale předsedu senátu to dráždilo. Všechno na tom chlapovi z Balkánu ho dráždilo, neslušný vzrůst, nedovolené rozpětí ramen, hlas, který se netřásl. Mračna se stahují nad čupřinatou hlavou žalovaného; a on ji drží naschvál zpříma, jako by vyzýval blesk, aby po ní sjel.

„Povězte nám, Dimitrove, jakpak to bylo, když sofijská katedrála vyletěla do povětří.“

„Zařídila si to bulharská fašistická vláda, aby mohla honit komunisty,“ odpověděl Dimitrov zřetelně na celou síň. „Jinde se to dělá také.“

Ta drzost! Německé obecenstvo strnulo.

„Žalovaný,“ zahřměl předseda, „víte vy vůbec, proč tady jste?“

„Abych hájil komunismus a sebe,“ prostě odpověděl Dimitrov. Jeho samozřejmost byla k zešlení. Ubohý Bünger! Včera nevidět na krok v lubbeovské mlze, dnes – prorážet čelem zeď Balkánova přesvědčení.

„Když hořela sofijská katedrála, byl jsem v Moskvě,“ vysvětloval Dimitrov. „Žil jsem už půldruhého roku za hranicí jako politický

vystěhovalec. Odsouzen jsem byl za povstání v roce dvacátém třetím, nikoliv za atentát v sofijském chrámu roku pětadvacátého. Ani bulharská fašistická vláda mě z něho nepodezírala, a ta mě opravdu nemá ráda. Jen můj vyšetřující soudce, tady pan rada Vogt, mně prostě přisoudil berlínský parlament i sofijskou katedrálu.“

„Zakazuji vám, obžalovaný, abyste urážel naše soudní úředníky.“

„On mě urazil,“ nečekaně zahřměl Dimitrov, až se okna starobylé síně třásla, a krucifix, na který přísahají svědkové, poskočil na stole. Žalovaný stojí a ukazuje prstem na jednu z hlav za zeleným stolem. „Aniž jste mě předtím slovem vyslyšel,“ mluví soudci do svědomí, bodaje ukazováčkem do vzduchu, „uveřejnil jste hned první den v novinách úřední zprávu, že jsem zapálil říšský parlament. Uveřejnil jste to nebo ne? Mluvte!“

„To je neslýchané!“

Karta se obrátila a žalovaný vyšetřuje soudce. Vidíte ho, soudruzi právníci? Je na něm znát, že jeho tatík se bil za svobodu s Turky; je to rod třikrát otužilý, tvrdou zemí, tvrdými nadějemi a tvrdou chudobou, rod, který se nezalekne. Marcel Willard, francouzský advokát, si vzpomněl, jak před shromážděním v pařížském sále Wagram chtěl upozornit Dimitrovovu matku, která se vydala do světa burcovat lidská svědomí, co zvláště je třeba říci. Ale stařenka v plachetce si zakryla uši rukama před tlumočnickem. „Ne, nechte mne. Já vím.“ Jakživa nestála na pódiu; ale vyšla pokojně před dvacet tisíc Francouzů, jejichž řeči nerozuměla slova, a tam jim o synovi pověděla všechno po pravdě; a dělníci se neznali nadšením. Ano, logický Francouz a zkušený Američan, který už toho něco viděl na světě, a Gamza, starý kozák, zešedivělý v soudních sečích, všichni planou nadšením pro Dimitrova – Nebojsu.

„Žádám, aby rada Vogt právě tak veřejně odvolal v novinách, z čeho mě tenkrát bezdůvodně nařkl,“ burácí.

„Ovládejte se, žalovaný, nebo vám vezmu slovo.“

„Také byste se neovládal, pane předsedo, kdybyste byl nevinný jako já a žil byste v cele pět měsíců ve dne v noci v okovech. To trochu poruší krevní oběh. Nedivte se, že jsem netrpělivý. Musím

se bránit, když jste mi nepovolili žádného z obhájců, kterým jsem dal plnou moc.“

„Nemohli jsme vám ho povolit, když nemáte doklady v pořádku,“ odpověděl předseda znuděně jako člověk, jehož omrzelo opakovat stále totéž.

„Dobrá, sud'ťe mě za to, že je mám v nepořádku, a ne pro takový pustý výmysl. Založil jsem oheň v parlamentu asi jako vy, pane předsedo.“

„Že vás dám vyvést, obžalovaný!“

„Sněmovnu mohli zapálit jen političtí blázni nebo provokatéři. Nebyl jsem v Berlíně, když hořela. O tom ohni jsem se dověděl ve vlaku z Mnichova do Berlína z ranních novin. Prohlašuji tu veřejně na svou komunistickou čest, v plném vědomí toho, co pravím, že s tím nesmyslným zločinem nemám pranic společného. Nejsem dobrodruh, jsem komunista vyznáním i kázní, a takovou teroristickou zvěli odsuzuji jako celá má strana. Přes půl roku sedíme ve vazbě docela zbytečně, mí bulharští soudruzi a já – z toho pět měsíců v okovech! Ani nejsprostšího lupiče a vraha takhle nespoutáváte. To je proti vězeňskému řádu,“ volal Dimitrov, mávaje jakousi listinou. „Pane předsedo, stěžujeme si na špatné zacházení!“

Vyšetřující soudce Vogt se opovržlivě usmál.

„Když jsem se obžalovaného vyptával na ženy, které ho navštěvovaly, šel na mne pěstmi,“ povídá.

„Co tomu říkáte, žalovaný?“

Dimitrov otočil hlavu, a strážce ve střežbě po něm. Je to nebezpečný člověk. Hlídají každé jeho hnutí. Gamza spatřil urputný profil pod vzpurnou kšticí, vypouklé oko, k němuž se hrne krev, tvář nabíhající hněvem. Je silák a jde z něho strach.

„Jakým právem,“ zahřměl, až se obecenstvu v očích zajiskřilo, „bude se rada Vogt párat v mých soukromých věcech?! Co je mu po nich?! Jak k tomu přijdu?!“

„Podívejte, Dimitrove,“ znechucen řekl předseda. „Nehrajte nám tu komedii. Máte už přece dostatek soudní praxe z Bulharska. Mohl byste vědět, že před vyšetřujícím soudcem přestává soukromí. To přece uznáte sám.“

Dimitrov se podíval předsedovi do očí.

„Vyšetřující soudce byl v mém případě zbytečný,“ vyslovil nahlas, aby všichni slyšeli. „Pane předsedo, víme přece oba, co je má vina. Vyznávám Leninovo učení, Sovětský svaz a Stalina, a to se dnes v Německu neodpouští.“

„Odved'te ho,“ suše řekl předseda.

Dimitrov se ve dveřích zastavil.

„Až budete předčítat místo mých výpovědí protokoly vyšetřujícího soudce – neplatí,“ hodil do sálu. „Ani jeden z nich jsem nepodepsal, pane předsedo. Upozorňuji!“

A odvedli Dimitrova, zastánce ovčáků z hor a skladačů zboží u Černého moře, havířů z Perniku, tabákových dělnic, lamačů kamene, žen v růžových plantážích a dělníků na vinicích. Potom že už nejsou bohatýrské zpěvy! Dejte se za sluncem na jitřní stranu, do slovanských zemí, tam posud zní. Kdo měl plíce, dýchal, jak se po té bouřce osvěžil vzduch v dusné soudní síni.

„Ten nepotřebuje obhájce,“ řekli si jedním dechem Američan s Francouzem.

Gamza mlčel. Když je člověk v právu a nebojí se, jak je všechno prosté, pomyslel si. Zvítězí anebo padne, ale to už není jeho věc. Myšlenku nemohou zabít. Podivné vytržení ho uchvátilo a byl velmi šťasten, ačkoliv osobně neměl proč.

Hrdina ze Schillera

Nešťastný lipský proces! Čert ho byl dlužen předsedovi senátu. Všechna důstojnost líčení je vepsí. Holanďan stávkuje a Bulhar se bouří, z Lubbeho aby předseda soudu páčil každé slovo, a Dimitrov zase málem nepustí ke slovu předsedu; Lubbe strhuje soudní drama k frašce, a Dimitrov zneužívá lavice obžalovaných za tribunu zhoubných marxistických hesel; Holanďan je trapný a Bulhar nebezpečný; až při výslechu Arnošta Torglera si předseda oddychl a všechen senát s ním. Jaký klid a jaká slušnost po balkánských neurvalostech. S Němcem, příslušníkem vzdělaného národa, je příjemno zacházet.

Arnošt Torgler stával za kupeckým pultem, než byl zvolen poslancem na říšský sněm, a obojí zaměstnání se zračí v jeho způsobech příznivě. Je zdvořilý, nikde nenaráží, ví, co se sluší a patří. A umí řečnit a dovede dojmout svou řečí.

„Jsem nevinen,“ prohlásil. „Jsem oběť osudného nedorozumění, které se zajisté vysvětlí. Pevně v to věřím, a ta víra mě drží. Právě hněv nad oním neslýchaným zločinem mě přivedl nazítří po ohni na berlínské policejní ředitelství. Nikdo mě tam nevolal, vydal jsem se tam sám, abych se ohradil proti podezření, které proskočilo tiskem, jako bych nějak souvisel s požárem sněmovny. Ta křivda se mne dotkla nevýslovně bolestně. Krvácel jsem za Německo jako voják ve světové válce, pane předsedo, byl jsem těžce raněn na Sommě.“

Soudní zřízenec vyvolal na chodbu Torglerova advokáta. Doktor Sack se vrátil: přijela Torglerova matka; dovolí předseda soudu, aby byla při líčení? Předseda dovolil, mezi obecenstvem nastal tichý rozruch, dělají místo skromné staré paní. Strojní pušky kinooperatérů na ni zamířily, a citlivý Torgler odvrátil tvář, aby setřel slzu. Obecenstvo to upozorovalo a líbí se mu to.

„Má matka,“ pokračoval Torgler, „hlásila se od mládí k socialismu a vychovávala mne v jeho ušlechtilých zásadách. Vzešel jsem z chudoby, jsem sklářův syn a zakládám si na svém proletářském původu. Téměř dvacet let jsem nezištně hájil zájmy německého lidu, a nic

si nepřeji vroucněji, než aby mi bylo dopřáno hájit je i nadále v zákonitých mezích, které jsem nikdy nepřekročil. Zákon je mi svatý.“

„Jako ze Schillera,“ zašeptal prostořeký Marcel Willard.

„Má legální předsudky. Němcům to dělá dobře,“ odpověděl právě tak Gamza.

„Jenže mu to bude málo platno,“ poznamenal Američan.

Ano, žalovaný spoléhá na spravedlnost říšského soudu a věří, že pravda posléze vyjde najevo, i když tehdy na policejním ředitelství se mu nepodařilo omyl vysvětlit a byl tam na místě zatčen.

„Kampak utekl Koenen, nevíte?“ zeptal se ho zčistajasna státní návladní.

„Bohužel nemám tušení, pane státní prokurátore,“ zdvořile odpověděl Torgler.

Senát si váží jeho vybraných, byť poněkud rozvláčných způsobů. Torglerovou zásluhou děje se výslech vskutku důstojně, tak, jak se sluší na říšský soud. Je to žalovaný, s kterým je radost pracovat, a jistě bude hladce odsouzen.

Torgler to má zlé. Odcházel s poslancem Koenenem poslední ze sněmovny v den požáru; zdrželi se do večera v pokoji komunistické frakce. – Co tam tak dlouho dělali? – Měli spoustu práce před volbami. Torgler čekal na telefon spisovatele Birkenhauera, se kterým si měl smluvit schůzku, a Koenen na Torglera; Koenen huboval, že to dlouho trvá, a vypravoval anekdoty. – Všechno hezké; ale předseda soudu by rád věděl, nač se žalovaný Torgler vlekl v to pondělí do sněmovny se dvěma aktovkami, a co v nich bylo? Potkala ho s nimi jeho sousedka a podivila se, jak jsou nabité. Prošel těsně podle ní a byl tak zaujat, že ji ani nepozdravil.

Slabounký zimní úsměv zasvítl v Torglerově vyzáblé tváři. Odlesk starých časů, které se nevrátí. Vždycky v sobotu a v pondělí, vysvětluje, nosíval do sněmovny dvě aktovky, jednu s materiálem komunistické frakce, druhou s novinami. Skupoval je všechny a neměl pokoj, dokud je důkladně nepročtl. Pravda, že něco vydaly a že se brašna pro-tížila. Ale vymyslel zvláštní postup, jakým se mu vždycky podařilo vměstnat do aktovky všechny berlínské noviny.

Znázorňuje průsvitnými rukama, jak to dělával, s puntičkářským zalíbením. A přitom se usmívá tím slabým úsměvem, teskným jako severní záře.

Dobrá; a nemohl by nám teď žalovaný povědět, z jakého důvodu si dali on a Koenen poslat zimníky ze sněmovní šatny k sobě do pokoje? – Ale ovšemže ano. Je to docela prosté. Šatna se v osm zavírala. Kdykoli se v parlamentě zdržel přes osmou, a stávalo se to často, bral si šaty nahoru, aby nezdržoval zřízence. Počíнал si tak, jak byl zvyklý, a nenadál se, že taková podrobnost, jakých odbavujeme za den habaděj, jednou se ocitne pod zvětšovací čočkou. Jakmile zpomalený film soudního vyšetřování začne rozkládat běžný život v jednotlivé pohyby, nabývají obludného významu a staví se proti vyslychanému. – Vy tedy přiznáváte, že jste se zdržel ve sněmovně přes osmou? Zdržel, Torgler to nepopírá, leckdy se to stávalo, když měl mnoho práce; a ten večer přece čekal na Birkenhauerův telefon. – V kolik hodin vás volal?

Kolik minut po osmé a kterou branou jste vyšli ze sněmovny?

Kdyby Torgler byl tušil, co bude jednou znamenat každá vteřina v běhu o závod s vyšetřujícím soudcem! Byl by si odpichoval čas jako lehcí atleti na stadiónu. Strážník zjistil požár ve čtvrt na deset. Ale nešťastný Torgler přece už dobrou hodinu předtím vytáhl paty z místa své smůly! Odhaduje svůj odchod na deset minut po osmé. Na puntík to ovšem nemůže říci. Průměrný občan nenosí v hlavě jízdní řád. – Ale pospíchali jste jako na rychlík! Jeden svědek vás viděl vyklouznout ze sněmovny v podezřelém chvatu. – To byl klamný dojem. Pan svědek se mýlí. Naopak. Žalovaný si to pamatuje jako dnes. Slečna Rehmová, jeho sekretářka, dost objemná a těžkopádná osoba, která vycházela ze sněmovny zároveň s ním a s poslancem Koenenem, trpěla zánětem žíly v noze, museli jít z ohledu na ni hodně pomalu. Doprovodili ji ke stanici podzemní dráhy; a teprv potom se dali do kroku k Aschingrově restauraci u nádraží Friedrichsstrasse a usedli tam za stůl něco po půl deváté.

Výborně. Zahraniční právníci si vyměnili oživené pohledy. Torgler neví, kam se poděl Koenen. Do Paříže a do Londýna, příteli.

A vypovídal před mezinárodní vyšetřovací komisí doslova totéž co ty. Tadyhle má Gamza oklep jeho protokolované výpovědi. Všichni cizí advokáti jej dostali, Branting dával svědomitě rozesílat materiál na členské adresy. A německá ilegální pohotovost také funguje s podivuhodnou přesností. Gamza dostával do hotelu denně ranní poštou letáčky, upozornění, přípravu na to, co se bude to dopoledne projednávat u soudu. Bezejmenní soudruzi, kteří pašovali ta psaní, dávali v sázku život.

Torgler, německý vězeň, a Koenen, svobodný občan za hranicí, vypovíдали do podrobností totéž, aniž se mohli domluvit. Ta shoda svědčí pro Torglera, potvrzuje pravdivost jeho slov a znamenitě by mu mohla prospět před soudem. Kujme železo, pokud je žhavé! Gamza s Američanem se sebrali a šli v přestávce za doktorem Sackem.

Jenže proniknout k Torglerovu obhájci nebylo tak snadné, jak by se zdálo. Nacisté, patrně poplašení odvahou, s jakou si vedl Dimitrov, zostřili předpisy beztak řízné, a Gamza s Američanem se museli kolikrát legitimovat, leccos vysvětlovat a ohánět se propustkami, než je uvedli do pokoje obhájců, ponurého starobylostí dřeva a malovaných oken právě tak jako soudní síň.

Skupinka pánů, kteří kouřili a hlučně rozmlouvali, poodstoupila, když naši přátelé vešli do dveří, a odkryla Torglera, sedícího u stěny. Otočil po vcházejících tesklivé oči a zase je odvrátil, jako by se styděl. Snad měl příchozí za obtížné novináře. Seděl a odpočíval. Odpočíval jako člověk zchvácený po nevýslovné námaze. Jeho skleslost a žlutobledá barva člověka, který málo přijde na vzduch, na první pohled se odrážely od plnokrevného zdraví ostatních mužů v pokoji. Dozorce ve stejnokroji, barevný jako figura z karty, klackoval se nedaleko něho s oním příznačným výrazem hlídačů: „Všechno už známe. Ech, nudno.“ Bulhaři tu nebyli. S Torglerem, německým občanem, zacházelo se zřejmě o něco slušněji než s balkánskými petrolejníky.

Doktor Sack přijal oba přátele s podrážděnou samolibostí. Příznivé doklady? Ale my je nepotřebujeme! Doktor Sack má

Torglerův případ jasně v hlavě a dobře ví, na čem založit obhajobu. Materiálem, který mu nabízejí oba pánové, věc by se jen poškodila. Gamza už znal doktora Sacka, jaké je s ním jednání.

Nebylo by přece jen dobře zeptat se vašeho klienta, co o tom soudí on?

„Torglere,“ vyslovil Sack nahlas, jako by jim předváděl zbedněného žáka anebo člověka raněného hluchotou, „tadyhle pánové z mezinárodní komise mají starost, že vás nebudu dost svědomitě hájit.“ Okraj pronášených slov se tetelil hrozivou veselostí.

Torgler pohlédl na svého obhájce s bázlivým úsměvem. Gamza jej dlouho nezapomene. Takhle se nedívá klient na advokáta, kterému věří. Ochrnutá výměnkářka se takto pokorně usmívá na zlou nevěstu, v jejíchž rukou je: aby si ji nerozzlobila.

„Máte mou plnou moc, pane doktore, a tedy mou plnou důvěru,“ odpověděl hlídaný muž svým vybraným způsobem tak, aby nenarazil, a zároveň ohledával tykadly očí v churavé tváři oba příchozí. Jsi provokatér? ptaly se oči, jsi přítel? Ach, oči těch, jimž byla zavřena ústa, tázavé oči vězňů! Výmluvné pohledy z dob, kdy film byl němý, a přece jsme mu rozuměli.

„Páni kolegové mi nabízejí materiál z Londýna,“ pokračoval Sack, nepouštěje ke slovu ani jednoho z obou přátel, „a jistě jsem vám mluvil z duše, Torglere, když jsem jej odmítl. Pánové, nejsem tak netečný, jak se obáváte. Byl jsem za věcí v Londýně a měl jsem pochybné potěšení povečeřet s doktorem Brantingem. Nuže, vyslechl jsem od něho tolik sotiz³ ve slohu Hnědé knihy, že je vyloučeno, abych připojil ke své obhajobě kterýkoli z takzvaných londýnských dokumentů.“

„My bychom je přednesli sami,“ ozvali se oba zahraniční obhájci.

Sackovi naběhly žíly na čele. „Prosím. Ale v tom případě hodím obhajobou,“ vyřkl vztekle.

Torgler se vyděsil. Chlácholil doktora Sacka. Děkuje oběma pá-
nům srdečně za dobrou vůli; ale ví, že jeho spor je v nejlepších rukou,
a prosí doktora Sacka, aby za něho jednal, jak uzná za vhodné.

3 Urážlivý výrok. Pozn. red.

„Je mi líto, že jsme vás darmo rozrušili,“ řekl mu Gamza na rozloučenou. „A vždyť vy se dobře držíte.“

„Děláte na soud velmi příznivý dojem,“ dodal Hays.

Torgler se teskně pousmál tím zimním úsměvem přepadlé tváře; a najednou k nim odhodlaně zvedl oči.

„Jen kdybych neměl starost o dceru. Je churavá,“ pronesl významně a držel je v šachu očima. „Nejraději bych viděl to dítě někde venku u příbuzných – aspoň by sem žena mohla přijet,“ dodal jakoby nic, pokukuje po doktoru Sackovi.

Strašná země, kde jest obhájce zároveň hlídačem žalovaného. Strašná zem.

„Však se za chvíli postěhujeme s procesem do Berlína,“ prohodil k Torglerovi bodře doktor Sack a s neskrývaným uspokojením vyprovodil oba nepohodlné hosty.

Gamza si počkal po přelíčení na Torglerovu matku a chvíli spolu rozmlouvali.

Brýle

Ordinace očního lékaře byla v přízemí, aby tápající nemocní snáze došli, okno se dívalo do zelena. Je nám třeba naděje, nám, před jejichž očima slábne svět! Dej nám, Pane, čisté srdce, ať smýváme šedožluté mžitky, když se roztančí po kupách sněhobílého prádla, na němž si stařenky tolik zakládaly, po bělostné nížině papíru, když dědeček opatrně namáčí nové pero do kalamáře, chystaje se psát dopis vnukovi k narozeninám. Duši pokojnou a trpělivou nám dej, ó Pane, aby nás nezmátl poplašný buben žilobití v těle, a blesky, které nám sjíždějí před očima, nevěštice nic dobrého. Oční lékař je pán nad světlem a tmou, i není divu, že čekání na něho má biblický ráz a podobá se adventu. V čekárně očního lékaře se nechte. Tady se hledí tesklivě do zelena, tady se doufá v lékařův nožík, který sloupne blanku, až bude zralá, a v pár okulárů, tady se smiřuje s osudem možná už nadosmrti zataženým. Těch starých lidí, těch starých lidí. Vinohradští penzisté si tu podávají dveře s babičkami z Malé Strany.

Ani útlá a rychlá paní, která nyní prošla rozhrnutým závěsem lékařského tajemství, není mladá. Ale hezky voní, má nevтіravě připravenou tvář a stříh zjevu i způsob řeči jsou světské a odrážejí se od starobince čekárny.

„Pane doktore, slepnu,“ řekla. „Nechala jsem oči na švabachu. To je zoufalý tisk.“

„Čtete jej od dětství?“

„Týden,“ opáčila paní, „to stačí.“

Lékař se usmál: Podíváme se.

Dovedl paní do temné komůrky, přisedl k ní, vzal čarodějně zrcátka a četl jí z očí. Rozsvítil ostřeji a zaměřil malý reflektor – či co to bylo? – jakoby na sám kořen zraku – proč sebou cukáte? to přece nebolí? – a pátral mlčky a pozorně v hlubinách oka.

Potom zas vyšli na světlo boží, do bílé ordinace. Lékař postavil paní před tabulku s písmenami, které se po řádcích zmenšují, a vyzval ji, aby četla. Kdyby tak tabulka pamatovala! Jakým průvanem

úzkostí a nadějí už prošla prubířská písmena! Kupodivu, že se rohy těch „v“ a ypsilonů ještě neohnuly! Kdyby bylo vidět lidské city v ordinaci očního lékaře, kdyby vplynuly do vzduchu v podobě motýlů, těžkomyslný lišaj smrtihlav by se tu tloukl o tabuli, a nádherný admirál radosti by kolem ní kroužil a stoupal výš a výš a vířila by tu spousta mnišek starostí, a veselí otakárci by tu těkali a modráskové úsměvů. Co to povídám, čirý vzduch voní dezinfekcí, a písmena se rýsují v pevných a jasných znacích. Čím dál od nich paní couvá, tím lépe je čte, i ta drobounká dole.

„Oči jsou zdravé,“ prohlásil lékař, „jen ruka je krátká. Kdybyste noviny držela takhle,“ – odtáhl je na vzdálenost k nedosažení – „že to přečtete?“

Ovšem. Hravě.

Lékař ujistil paní, že to nic není než obvyklá dalekozrakost, jaká se objevuje po pětáctyřicátém roku, načmárl polovinu dioptrie a odevzdal jí papírek s úsměvem.

„Švabach za to nemůže. To bychom mu křivdili.“

Staříčkový optik, jehož výkladní skříň je sám výtažek denního světla, odfoukl prášek z broušeného skla, dechl na brýle s kostěným okrajem plavé barvy, vyleštil je srncí kůžičkou a podal dámě s radostnou zdvořilostí odznak stáří, babiččiny okuláry. Nella shrnula vlasy za uši, osedlala nos a změnila se v sovu, ano, v sýčka starostí. Ať si lékař mluvil, co chtěl, nebýt lipského procesu, četla ještě nejméně rok bez brýlí! Velice pěkně dámě sluší; a staříčkový optik, jehož každý pohyb byl graciózní, jako by tančil menuet, přidal dámě k tomu nadělení z Jeny i červené kožené pouzdro, pružné jako trepka, kterou Nellin pradědeček, v županu a ve fezu, tloukl mouchy na zdi. Jak zestárla za těch čtrnáct dní Gamzovy nepřítomnosti! Ba doslova schla starostí. Zatkli v noci sovětské novináře – brzo-li dojde na české? Protože Gamza, když nemohl hájit, aspoň psal soudní referáty z Lipska do „Rudého plamene“, dobře o tom věděla, vždyť to procházelo jejíma rukama. Onehdy vykázali ze soudní síně jednoho z právních zástupců za to, že novinařil; a dojde-li na Gamzu? Co se s ním stane? Že jsem ho tam pouštěla! Kdejaké se-

hnala říšskoněmecké noviny, všechny je spolykala a bylo jí zle z té gangsterské kamufláže, zkroucené do švabachu pivnic – dostávala z toho vlčí mlhu.

Ale pohlédnout brýlemi je radost. Písmena přestala podezřele mžourat a dívají se ti rovnou do očí; slova, jež chřadla měknutím míchy, narovnal páteř, a věty zas mají hlavu a patu a jedou po urovnané stránce v dobře zregulovaném provozu; už se necourají s roztřepeným podsazením po blátě papíru. Je čisto a určito; přestál chaos a věci jsou zase každá na svém místě. Nepravím, že jsou utěšené; ale ty jim můžeš čelit jasnou hlavou, a to něco je. Kdo kápl na to, jak brousit optickou čočku? Koho prvního napadlo spojit obloučkem dvojčata skel a dát na drátky za ušima? Bud' požehnán ten, kdo nám opatřil druhé oči a nedopustil, abychom byli odstrčeni z poznávání a zahozeni do starého železa. Bud' pochválen vynálezce babiččiných brýlí! Nella o něm pranic neví – a bylo by krásné učit se na stará kolena, teď, kdy ji už děti nepotřebují. Jak nádherný by byl boží svět, kdyby ho ti lancknechti svévolně –.

Venku cinklo a Nella šla otevřít za soumraku.

To překvapení! Ta radost!

„Sláva, tos ty?“ – vykřikla – ale co tu děláš ta holčička? Gamza ji lehounce postrčil do dveří.

„Nello, vedu ti hosta. Pojd', Bertičko, ukážu ti, kde si umyješ ruce. Kabátek pověsíme sem, tak, a batoh dáme do babiččina pokoje. Pěkně si vykloktej, ve vlaku bývají nemoci.“ (Nella žasla. Dobře si zapamatoval, jak se zachází s dětmi! Ale staral se tak někdy o Helenku nebo o Stánu?) „Musíš nám dát, Nello, důkladnou večeri,“ německy mluvil Gamza, „máme hlad, my jsme se dnes pořádně prošli. Berta šlape jako stará. To je naše neteř, Berta, víš, – a to je tetička.“

„Vítám tě, Berto, ať se ti u nás líbí,“ vyřkla paní Gamzová tak srdečně, jak dovedla, a chopila dítě za ruku – nedala najevo nejmenší překvapení. Byla už za ta léta lecčemu zvyklá.

Dívanka v kvítkovaných šatech prohnula koleno a sekla dojemnou dětskou poklonu – až jí copánek se stužkou poskočil.

„Pozdrav bůh, teto,“ vyřkla hrdelním hlasem německy.

Bylo to pěkné zdravé děvčátko, jehož si doma zřejmě hleděli, a Nella měla děti ráda. Ale nezapírám, že po tolikerých úzkostech byla by bývala raději sama s Gamzou první večer. Choval se k děvčátku s šetrnou něhou a hleděl je rozveselit. Něco zlého, čemu se vyhýbal za řeči, asi postihlo rodinu neznámého dítěte, vycítila Nella, a naladila duši podle milovaného muže. Jakmile potlačila první nevoli, jakou vzbudí u hospodyně nečekaný host, předstihovala se s Gamzou v laskavostech k dítěti.

„To je štráchů s holkou,“ povídá venku Barborka. „Koukněte.“
Stála a ukazovala očima na zem.

„Vidíte, jak vám zřídila podlahu? Co potřebuje mít cvoky na botách. To se nemůže zout?“

„Barborko, vy vždycky něco máte.“

„Mně je to jedno,“ kysele řekla Barborka krčíc rameny, „moje to není.“

Povlékaly spolu postel pro hosta v prababiččině pokoji.

„Já říkám, tenhle pokoj,“ začala zase Barborka a plácla rukou do nacpané podušky, „ten má štěstí na nafoukané lidi.“

Paní Gamzová na to nic. Zapínala tenkými prsty knoflíky na pokrývce o něco hbitěji.

„Povídám žábě – nepouštěj naplno vodu v koupelně, přetočíš kohoutek. A ona stojí jako dřevo a neřekne ani švec. To je nějaký nadutý fracek.“

„Nemohla vám odpovědět, nerozumí česky.“

„A proč jste si ji sem vozili? Pan doktor má taky nápady jako staré schody.“

Nella se začervenala.

„Je to mužova neteř,“ vyřkla s přemáháním, cítíc, že tvrdí lež a že tím nebezpečně popudí Barborku. Také že ano!

„A vida,“ vyslovila dívka jizlivě, „vy máte německé příbuzné? A to je dobré. Taková léta jsem v domě, a že jsem to ani nevěděla.“

„Tak bychom byly hotovy, Barborko,“ a paní Gamzová vstala.

„Byly,“ zastavila se Barborka bojovně. „Ale to vám řeknu rovnou, Němkyni obskakovat nebudu. Už jsme tu měli leccos, už jsme tu

měli i černošku, a černošce jsem udělala všechno. Ale pro Němkyni nehnu prstem. Když jsem byla s nebožkou starou paní, jako s vaší matinkou, v Karlových Varech, němečtí kluci po nás házeli kamením. Podívejte se,“ odhrnula vlasy, „ještě mám na ně památku.“

„Všichni Němci nejsou takoví,“ namítla Nella. „To byste jim, Barborko, křivdila.“

„Jen si myslete. A co ti velezrádci v Brně? Dělají, že sokolujou, a zatím se chtěli od nás trhnout.“

Dívka zřejmě mínila proces s Volkssportem.

„Vy o tom, Barborko, víte?“ užasla Nella.

„Všchno!“ prohlásila Barborka vítězně. „Já čtu každou soudní síň. Dejte pozor, ať vám Němkyně nestrhne žaluzii, tady je ta rolovací. Dobrou noc.“

Ano, Berta musí brzo na kutě, je unavena po výletu. My u tebe, děvčátko, posedíme, než usneš.

Gamza byl z gruntu ušlechtilý člověk. Nella věděla, kdo je Gamza. Ale sedal takhle u postýlek svých dětí? Jakživ na ně neměl kdy.

Je krásné mít pod střechou spící dítě. Na vlnách jeho vzdušného dechu domov se vrací do svých pradávných vzpomínek, až do Betléma. Domov je dvakrát domovem, oddychuje-li v něm dítě, a Nella se roztoužila po vnoučkovi Mítovi, do jehož snů houkají sirény kaspických parníků od řeky Volhy. Jak je ten život pomotaný! Vnouček si hraje s tatarskými dětmi, a v prababiččině pokoji spí cizí německá holčička. Je růžová a dýchá jako květina. Vykradli se od ní po špičkách.

Byli nyní sami dva, a Gamza svěřil Nelle, když ji zavázal přísným mlčením, čí je to dcera a proč ji převedl z Německa přes hranici. Zákonnou cestou? Gamza se rozesmál jako chlapec. Vypadal mladě a byl rozjařen dobrodružstvím. Na tobě je, Nello, podnes znát, žes měla tatínka dvorního radu. Všechny nekorektnosti tě rozčilují. Berta by se, chudinka, načekala na pas! Není radno, aby právě tato rodina obracela na sebe jejich pozornost. Kdyby ho byla Nella viděla, toho nešťastníka, zničeného vězením a jemuž hrozí smrt, jak se třásl o dítě a jak se dorozumíval očima a narážkami za zády svého vlast-

ního advokáta. K obhajobě se už Gamza nedostane, to je jasné. Sack i soud se rozhodli, že si nikoho ze zahraničních právníků nepustí do procesu. A tak je Gamza rád, že aspoň tímto způsobem mohl trochu prospět jednomu z nevinně nařčených. Nic to není. Jak to udělal? Ale docela prostě. Vystoupili z berlínského rychlíku, koupil lístky na osobní vlak, tloukli se několik stanic lokálkou, a nedaleko před hranicí je jeden mlynář, německý soudruh, který už v tom umí chodit, převedl lesem do Čech – Nella tu krajinu zná z lyží. Berta si udělala výlet se strýčkem, byla hrdá, jaká je velká, a dobře se jí to líbilo. Zítra ji Gamza odvede k jejím skutečným příbuzným, kteří žijí v Praze.

„Mohli po vás střelit,“ hrozila se paní Gamzová.

„Živá duše tam nebyla. Jen hejno bělásků letělo přes hraniční kámen – těm bylo jedno, jsou-li v republice anebo v říši. Nello, tam bylo krásně, na horách. Slunce a vřes a takový průzračný pohled do dálky. Musíme si spolu někam vyjet,“ srdečně mluvil Gamza, a Nella, bůhvíproč, vstoupily slzy do očí. Co jí to připomínalo? Co jen jí to připomínalo? Kterou poslední procházku? „Jsi rozrušena,“ řekl Gamza, „já se stydím. Tak hloupě jsem tě poplašil tou závětí. Byla to ode mne pitomost. Jsme v Německu naprosto bezpečni.“

„Já vím,“ začala paní Gamzová, schovávajíc nové brýle nenápadně pod noviny – „já vím. A což zatčení sovětských novinářů?“

Gamza k ní zvedl oči. „Nello,“ přerušil ji, a jeho hlas byl vřelý mladostí. „Musím se ti s něčím přiznat. Já jsem se v Lipsku zamiloval jako kluk.“

Paní Gamzová má velikého syna, který se objímá s herečkou, má v dálce provdanou dceru a vnučka, je stará a brzy spatří Abraháma. Je stará, ale stáří nechrání před pošetilostí a noviny, které odkládala, zašelestily, jak se jí chvěly ruce.

„Na smrt jsem se zamiloval do Dimitrova,“ vyřkl Gamza a vstal. „Nello, kdybys ho slyšela. Ta kuráž! To je hrdina. Neříkám to jako frázi. Poprvé v životě jsem viděl svýma vlastnímá očima opravdového hrdinu,“ mluvil Gamza v nadšení a pobíhal po pokoji. „To se málokdy najde, takový temperament a taková věčnost pohromadě. Chytrý jako čert a rve se o život – ovšem. Ale v tom to není,“ myslel

Gamza nahlas a zastavil se před ženou. „Víš, to naprosté přesvědčení, že člověk žije za pravdu, to dává strašnou odvahu.“

Nella se na něho dívala, jak plane, a slova, jimiž se chtěla patrně ujistit, že Gamza teď už nikam nepojede, jí shořela na rtech.

Mám skvostného muže, pomyslela si. Klid s ním není, ale já bych ho neměnila za nikoho na světě. Udělám všechno, všechno –.

Co, ubohá Nella? Jen tisíc ženských maličkostí. Berta poobědvala, a čekáme na Gamzu, s jakou přijde od dívčíných příbuzných. Nella se stará, aby holčičce nebylo teskno a nenudila se, a protože u Gamzů už nemají hračky, vyštrachala obrázky z cest a podává je jeden po druhém dítěti. Děvčátku se zalíbilo blankytné jezero se zeleným ostrovem a na něm kostelíček.

„Nech si ten obrázek, jestli se ti líbí,“ řekla Nella. „To je Bled. V tom kostelíčku je zvoneček, a kdo na ten zvonek zazvoní a pomyslí si přitom přání, tomu se přání vyplní.“

„Ach,“ vyřkla Berta blouznivě. „Ach vím, co bych si přála.“

Chudák. Aby jí pustili tatínka.

Berta vzala paní Gamzovou kolem krku a sdělovala jí zblízka s tajemností dětí:

„Teto, víš, co si budu přát, až zazvoním na zvoneček? Hádej! Aby mě vzali mezi Hitlerovu mládež.“

Nella vyprostila hlavu.

„To snad ne.“

„Všechny holčičky,“ lítostivě vyslovila Berta, svěží nalitý ret se jí zkřivil a poprvé za svou návštěvu nabírala k pláči, „všechny jsou u Hitlerovy mládeže a všechny mají stejné jupičky a sukně a mašle a chodí na výlety s praporem. Ale mě tam také vezmou! Vsaď se, teto, zazvoním na zvoneček a vezmou.“

V tu chvíli vešla Barborka s podnosem plným vidliček a nožů, chmurná jako mrak, a s okázalou nevšímavostí a s pekelným řinčením jala se házet příbory do zásuvky, jako by říkala: „Dělám jen svou práci a nic jiného.“ Štěstí, že Barborka nerozumí německy! Štěstí. Kdyby rozuměla, pane, ta by Nelle něco pověděla.

To je můj proces!

Honem, honem, pospěšme si s procesem, nebo nám hlavní žalovaný umře hladu. Vinou vězeňské správy to nebude. Jen ať se zahraniční novináři přesvědčí. Ať ochutnají vídeňský řízek, usmažený pěkně do zlatova – sami bychom si naň dělali laskominy. Ale rozmarný Lubbe se ho ani nedotkl. Nesmočil rty v koflíku čokolády, za kterou by mohl být věru vděčen po obvyklé bryndě. Neuzobl ani zrnko z hroznu vína – a v ovoci jsou přece vitamíny! Osvěžily by člověka, jenž bude odsouzen na smrt. Že se nestydíte, Lubbe, to jste mladý? Já jsem měl ve vašich letech pořád hlad jako vlk. Pan zdravotní rada včera nemocného prohlížel, proklepal si ho a poslechl, a vybízí anglického kolegu, aby to učinil také. Vězeň je, pravda, kost a kůže od svých umíněných postů. Ale na vychrtlém těle neshledáte modřinku špatného zacházení, ani vpich od injekce, o kterých šly takové hrůzostrašné pověsti. Marinova netečnost je pouhý následek jeho umíněné hladovky. Soudní znalec, okrášlený lomeným křížem, prohlašuje, že obžalovaný má zdravý rozum a plně odpovídá za své skutky. Nedá-li si říci, nic naplat! Zkusíme to s umělou výživou. Je naše samozřejmá lidská povinnost udržovat ho naživu tak dlouho, až bude moci být popraven.

Když už se přiznal, ten dopadený viník, nač ještě dělá ciráty a darmo ztrpčuje život předsedovi soudu, který se má i tak jako nahý v trní. Úporný tlak *shora* a drzé pošilhávání ciziny – senát je ustavičně mezi dvěma ohni. A státní návladní také nemá ustláno na růžích. Sesmolil žalobu v potu tváře, spřáhl Nizozemce s pranárodem z Balkánu a s bolševikem Torglerem, jak stojí v protokolech psáno; ale teď mu ta mezinárodní sběr střečkuje, když ji pustili živou do soudní manéže, a ne a ne zabrat pod jednou zápřeží. Což, bulharský světoběžník je prohnáný chlap, mazaný všemi mastmi, vyzná se v tlačenicí. A svatoušek Torgler také není dnešní. Ale ten hlupák Lubbe! Co by mu to udělalo ukázat prstem aspoň na některého ze čtyř bledých mužů v lavici a prohlásit: Ten to byl. Co by

mu to udělalo, vždyť i tak propadl hrdlem a půjde pod sekeru. Ale ne, mezek si postavil hlavu a nehne se z místa. Torglera prý okem nespatriil, jakživ o něm neslyšel a o Bulharech jakbysmet.

„Lubbe, a kdo vám tedy pomáhal?“

„Nikdo,“ odpovídá Herostrates z Leydenu svým slabým hlasem hrdě. „Já sám.“

Za zeleným stolem, pod hákovým křížem, stojí pomalovaná tabule. Jest obrovská, jako všechno v Hitlerově velkolepém Německu, a znázorňuje zelenou barvou vnitřek říšské sněmovny a barvou rudou žhářovu cestu bludištěm chodeb, síní a pokojů. Předseda soudu se chopil slova a soudní úředník rákosky, o něco delší, než bývala ta, jakou jsme ukazovali v zeměpisu na mapě, a obecnstvo omládlo do školních let. Dost dlouho napínalo sluch při výslechu. Máme oči a chceme se dívat, my synové a dcery filmového století. Hůl postupující po barevném plánu se, pravda, nevyrovná pohyblivým obrázkům na plátně. Přesto vidění osvěžuje.

Tady je hlavní schodiště a tady mříž, kterou prý Lubbe přešel, promáčkł dvojí okno, a jsme s paličem v obdélníku sněmovní restaurace. První červené zastavení. Co se Gamza nazlobil a co zkusil posměchu, když byla řada na něm, zatápět v studentském pokoji, kde bydleli tři za časů hubené mladosti. Rozdělat oheň, to není jen tak; „Národní strážce“, ano, ten hořel plamenem; ale ani špánek z hraničky dříví se od něho *nenakazil*, ačkoli si to člověk tak vroucně přál, aby měl svatý pokoj a mohl zas ke knihám; polínka byla *imunní*, byla to ohnivzdorná polena. Zuhelnatělý papír se zhroutil pod ledovým dechnutím, v kamnech kýchlo, a bylo zas tma, a musel jsi začínat znova. Tot' se ví, takový intelektuál je bezruký. Gamza byl odjakživa nešika, a Stanislav to zdědil po něm. Leč Barborka – neprojevuje leckdy živé nepřátelství ke všem členům rodiny za to, že jí nechtějí hořet americká kamna? Rozdělat oheň, to není jen tak! Ovšem patentní podpalovače pro německé hospodyňky, jakými se vybavil Lubbe, jsou zajisté prvotřídní jako všechny výrobky ve vůdcově říši – a strhnout, schumlat a podpálit soukenný závěs v jídelně poslanců bylo patrně dílem okamžiku. Sršatá jiskra dala

zácloně žahadlo, hle plamínek, jak vyplazuje jazyk, hola! Už vyletěl plameňák a Lubbe pádí, jako když mu hlava hoří. Červená nit žhářské stezky se kroutí do haly, provívá se spleť chodeb, a hůl vykladačů za ní škobrtá, nikdo z diváctva ani nepostihne bleskurychlost vynalézavého žháře – který tu sedí v lavici obžalovaných jako úkropek a vypadá, jako by neuměl do pěti počítat. Od čeho jsou ubrousky sněmovní restaurace? Od čeho žíně a cucky koudele, jimiž je vycpána důvěrnost telefonních budek? Všechno se hodí, všechno hned vzplane a hoří ve vznětlivém ovzduší říšského sněmu. Je to zajímavé, předtím Lubbe neměl takové štěstí. Nesmělé ohýnky, o které se pokusil v Neuköllnu a v staré berlínské radnici, hned zhasly jako hranička v kamnech Gamzova mládí. Ten Lubbe, ten Lubbe. Kdo by to do něho řekl, když tu sedí, chudák, jako zmoklá slepice. Ohnivé klubko skáče po schodech do poslancecké šatny, kotálí se všemi přízemními pokoji, a za ním se žene všudypřítomný Lubbe, učiněný Lucifer revoluce. Nač pohlédne, to doutná, oč zavadí, to hoří, nač dýchne, to vysoko vzplane. Ba věru jako v písni vůdcova nejmilejšího učitele o nadčlověku: „Plamen, co má ruka schvátí, čeho nechám, zuhelnatí.“ Než nerouhejme se. Rudá hydra už zvedá hlavu i pod sněmovní kopulí – pět, deset, nespočet dravcích hlav olizuje plamennými jazyky strop a soptí jiskry, smrdutý dým a ohavnost spuštění na pokojný německý národ. (Panu Gemppovi, vrchnímu veliteli berlínského hasičstva, bude úzko v úloze svatého Jiří. Těžko se mu bude potírat bolševickou saň. Hasiči se stříkačkami přijeli pozdě. Pročpak jim SA nedali včas vědět? Neptej se, neptej, to se nevyplácí. Pan Gempp byl také příliš zvědavý a už je za mřížemi.) Ohnivý míč doletěl až do veliké zasedací síně a trefil sněmovnu do srdce – jen výš, můj plameni, jen výš! – Herostrates z Leydenu si strhal šaty z těla a topí svým jediným kabátem – takže už nikdy nikdo ze soudců nezjistí, jak byl oblečen podezřelý muž, kterého viděli očití svědkové několik hodin před ohněm tu s Torglerem, tu s Bulhary. Šaty mu shořely, a strážníci ho dopadli vedle hlavní síně polonahého. Jen jeho legitimace se zachránila jako zázrakem.

Hůl vykladačů doputovala za černou nití bludištěm sněmovny. Taková ohromná kamenná budova a hořela jako stoh. Taková ohromná kamenná budova – tenhle budižkničemu. Je to možná? Lubbe, nikdo vám nepomáhal?

Hlava těžká jako nahnílé poupě mu přepadávala na prsa za výkladu. Nyní ji zvedá:

„Nikdo. Já sám.“

Předseda senátu by si to věru ze srdce přál. Není zlý člověk, je hodný manžel a otec, je moudrý správce svého jmění a také se bojí bolševiků, kteří jedí malé děti a kteří žijí v pohlavní nezřízenosti s bestii, v nichž odumřel všechen ženský útlocit, které odstřelují lidi revolverem obráceným do úst na potkání. Předseda senátu je dobrý Němec a také nenávidí barbarskou zemi, odkud je Dimitrov, slovanský hulvát balkánských mravů. Dimitrov házel předsedovi senátu klacky pod nohy, zatímco doktor Bünger tančil svůj choullostivý tanec mezi vejci, a není věru důvodů, proč by měl zacházet v rukavičkách s Dimitrovem a s jeho kumpány. Jenže, pánové, je v tom háček. Ba dokonce kolik háčků a v obžalobě povážlivé trhliny. Ať je předseda senátu Bünger jakýkoli, zná paragrafy a neplechu v profesi nestrpí. Justiční vražda se může přihodit, proč ne. Jenže by musela být řádně doložena, podepřena důkazy a odůvodněna. Ale tady? Co dělat s tímhle chatrným materiálem? Vždyť je samá díra. Sype se vám v ruce. Dimitrov snadno dokáže alibi. Nebyl v osudnou noc v Berlíně. Jel lůžkovým vozem v mnichovském rychlíku a dáma, s kterou hovořil na chodbičce, mu to dosvědčí. Torgler se dovolává svědectví dvou číšníků od Aschingra, že byl v hostinci o hodinu dřív, než požár vypukl. Popov se dokonce vytasil upotřebeným lístkem do biografu, znamenáným datem a hodinou večera, kdy hořelo. Kéž by to dal milý pánbůh Němců, aby byl Holanďan zapálil sám! Vlk by se nažral, koza zůstala celá, a stavovská čest předsedy senátu bez poskvrny. Žhářův červený potůček tak utěšeně protéká geometricou krajinou na tabuli. Nekazte mi můj ideální obraz, jsem dobrý Němec. Neublížujte mým schémátkům. Ale kdepak soudní znalci! Nedají si pokoj. Nešťastní štourové.

Jeden z očitých svědků ohně, mladý četnický poručík, vypovídal o zvarhaněném plameni, o plamenných varhanách, ano, se spoustou plamínek jako píšťaly, které se mu zjevily za hořícím křeslem předsedovým v hlavní zasedací síni, a nedal si vyvrátit své vidění.

Ústřední ředitel požárního odboru města Berlína, honosící se hodností doktorskou, učinil pokus. Vyzval muže svého oddělení, aby zapálili křeslo v hlavní zasedací síni osvědčeným podpalovačem, jehož používal Lubbe. Muži se o to pokoušeli dvacet minut s příkladnou trpělivostí. Dubová stolice však nechytla. Založili tedy pod ni svitek filmu a zapálili. Buničina ovšem shořela na prach, ale křeslo se ani tenkrát nevžňalo. Jen umělá kůže, kterou je potaženo, doutnala; trvalo by však hodinu, než by se od ní vzňal tvrdý dub opěradla a židle. Deštění a zařízení velké zasedací síně, prohlašuje znalec, má sice chemickou možnost hořet, avšak náleží mezi dřeva těžko zápalná. Aby vzplanulo plamenem, jaký uviděl svědek šlehat v plenární síni, na to by bylo třeba uvážené a soustavné přípravy, jaké byl Lubbe sotva schopen, více času, než měl on v hlídané budově, a zřejmě víc osob.

Druhý odborník, nad jiné povoláný, tajný rada a profesor termiky na vysoké škole technické, souhlasí s panem ústředním ředitelem, že ráz požáru v plenární síni nebyl přirozený, a vyslovuje domněnku, že k ohni v takové rychlosti a takových rozměrech bylo užito nejméně dvaceti kilogramů benzínu, benzolu nebo petroleje. Ale nestačilo by je rozlít. Bylo by třeba zakládat ohniště bavlnou smáčenou v zmíněných hořlavínách, a pachatel by jimi zdaleka čpěl.

Státní návladní zavěřil.

„Pane vrátný, když jste otvíral Torglerovi sněmovní vrata číslo pět, necítil jste z něho nějaký zvláštní zápach?“

Stařík vrátný se trpně usmívá, úsměvem smutným z rozpaků. Je mu stydno očichávat ve vzpomínkách pána, kterého dobře znal a uctivě pozdravoval. Všichni páni poslancové byli *jeho*, lhostejno, za jakou stranu pozvedali hlas, a řeči se tak krásně nesly pod velebnou klenbou kopule. Všichni byli *jeho* a množili důstojnost a slávu *jeho* sněmovny. Kdysi oprašoval křeslo samému císaři Vilémovi; a teď to-

hle neštěstí! Jeho žena se naplakala. Proklatí cizinci! Němec by tohle neudělal. Ne, vrátný nic nepozoroval na pana poslanci Torglerovi, když vycházel něco po osmé ze sněmovny. Ani benzín, ani petrolej z něho nebylo cítit.

„Což z Lubbeho, pane nadstrážníku?“

„Také ne.“

„A ani střep nějaké nádoby po hořlavinách se nenašel,“ dodává předseda senátu.

„Ostatně,“ poznamenal ředitel požárního oddělení, „kdyby byla velká síň nasákla takovým množstvím benzínu, ovzduší by se za chvíli naplnilo výbušnými parami, a ty by nebezpečně poranily žháře, jakmile by zapálil.“

„Pánové, s tím si už nelámejte hlavu. O benzín anebo petrolej nejde. To jsou zastaralé prostředky,“ ozval se trošičku s pohrdáním třetí znalec, chemik z Halle. „Mám tady,“ povídá vítězně, „vzorec. Jenže bych jej nerad sděloval veřejnosti. Abyste mi rozuměli. Analyzoval jsem shořelé zbytky na všechen možný způsob, až jsem kápl, myslím, na to pravé. Přišel jsem na stopu tekutině, která za nějakou dobu vzplane sama od sebe, když se byla předtím ocitla ve styku s nějakou zápalnou látkou. Pan poručík nám před chvílí líčil píšťalovité plameny. Viděl správně. Hořící částičky se dlouho vznášejí ve vzduchu za ohně, způsobeného samozápalnou kapalinou, a okreslují jakousi matoucí září obrys předmětu, který už vlastně shořel. Kdyby pan předseda vyprázdnil síň,“ hrne se mladý chemik do práce, „dovolil bych si ukázat soudu na místě malý pokus.“

To si necháme na jindy. Předsedu senátu by spíše zajímalo vědět, kolik bylo třeba řečené tekutiny na zapálení velké síně.

„Tak čtyři litry.“

„Bylo by možná,“ skočil po tom státní návladní, „donést je ve dvou aktovkách?“

„Klidně,“ odvětil znalec, neohlížeje se na hrůzu, jakou tím způsobil v Torglerovi. Co je mu po lidském osudu! Plane pro svůj soudní objev. Kapalina je bez barvy a bez zápachu a poměrně snadno k dostání. Zálcony, nábytek, deštění, koberec velké síně byly doslo-

va preparovány samozápalnou kapalinou. Znalec shledal ve všech shořelých zbytcích její chemickou stopu. Podle jeho dobrého zdání je vyloučeno, aby přípravu tak soustavnou a pečlivou byl provedl jeden člověk.

„Dovolte mi otázku,“ ozval se Dimitrov. Celá soudní síň na něho upřela oči. Jak otevře ústa, obecnstvo se těší na dramatický výstup. „Je možná,“ zeptal se, „účinně preparovat kapalinou, o níž právě byla řeč, dvacet čtyři hodiny před požárem?“

Odvážná otázka! Gamzovi se zatajil dech.

„Vyloučeno,“ odpověděl chemik. „Vyloučeno.“ Dimitrov nahnul brvou. Ale zahraniční obhájci vyjasnili tváře, a v Gamzovi se rozběhlo srdce strašnou radostí. Chlapík Dimitrov! Obecnstvo nezměří příkrost dramatického vrcholu, z něhož se mohl zřítit. Přeskočil propast a vyhrál život v tu chvíli. Chlapík Dimitrov! V den před ohněm ani v noc požáru nebyl v Berlíně. A připravit požár nemohl, jak právě potvrdil odborník.

Všichni tři znalci jsou však zajedno v tom, že Holanďan nezapálil sám, že oheň založilo více lidí, a to podráždilo Lubbeho. Vybíral v obchodu s takovou péčí své podpalovače! Nedá si sahat na své zásluhy.

„Jim se to mluví,“ odmlouvá uražen. „Oni při tom nebyli. Já jsem byl při tom. Já to musím vědět.“

„Tak mluvíte, když to víte, vy hlupáku,“ náhle vyjel Dimitrov. „Kdo vás nastrčil? Co mlčíte jako němá tvář? Proč je kryjete, ty lotry?“

„Dimitrove, že vás dám vyvést!“ zavyl předseda, jako když mu zavadí o živé maso. Bůh mu pomoz, bude-li třeba hledat nové viníky! Neviklá se i jemu hlava na ramenou? Bůh mu pomoz.

Lubbe sklopil nízké čelo a nedovíravá ústa se mu lítostivě zkroutila.

„To je můj proces!“ vyřkl a dal se do pláče. „Proč mi ho pořád berete?“

A jeho tvář, stínovaná hladovkou melancholiků, jeho obluzená tvář je dvakrát strašlivá pod šaškovskou čepicí, kterou mu narazili neznámí pachatelé.

Hra s ohněm

Ano, Gamza pominul ženino nevyřčené přání, aby už zůstal doma. Odevzdal dovezené děvčátko příbuzným a praxi Klácelovi a zas odjel do Berlína, města shořelé sněmovny, kam na čas přeložili proces, aby vyslyšali na místě. Přece si nedá ujít tak vzácného svědka, jako je ministerský předseda Göring!

Diktátor Německa stál k němu zády, rozkročen oběma stoupami v holínkách, jejichž lesk fascinuje, každou nohu zvlášť jako sloup – jako by jej hajlující obecenstvo vidělo dvakrát ve vojáckém opilství. Jeho vykasané pumpky obrovských rozměrů se dmou. Má rovník kolem pasu. Krátké tučné ruce založil v bok posunkem výbojně hokyně. Odpovídá vysokému muži, přísnému jako myšlenka, střeznému dvěma vojáky. Jak se to, proboha, stalo? Dimitrov z lavice obžalovaných vyslyšá ministerského předsedu Göringa! Inu, slovo dalo slovo, Dimitrov si dovilil otázku, z jakého důvodu policejní úředníci vůbec nevyšetřili, u koho Lubbe bydlel a s kým se stýkal poslední dva dny před požárem. To všemohoucího svědka, bůhví-proč, tak dopálilo, že se horkokrevně rozkřičel. Po zhářích je třeba pátrat jedině mezi komunisty! mezi těmi rozenými zločinci, mezi tou sadistickou sběří, ta měla odjakživa zvrácený světový názor! Dimitrov, střezný dvěma vojáky, se ozval:

„Je si pan ministerský předseda vědom toho, že strana, která má ten zvrácený světový názor, vládne šestině světa?“

„Bohužel,“ posupně poznamenal Göring.

„A ví pan ministerský předseda, že způsob, jakým ta strana hospodaří v Sovětském svazu, by vyvedl svět z nynější bídy a nezaměstnanosti?“

Göring a německé obecenstvo se srdečně rozesmáli.

„Je si pan ministerský předseda vědom toho, že objednávky Sovětského svazu opatřují práci statisícům německých dělníků?“

„Rusové platí směnkami,“ vskočil mu Göring do řeči a zachechtal se: „Radši bych viděl hotové na prkně, to mi věřte. Protože u Rusáků se nikdy neví –“

„Sovětský svaz,“ klidně na to Dimitrov, „má diplomatické styky s Německem. Je si toho vědom pan ministerský předseda?“

Göring vyskočil.

„Vy hubo nevymáchaná! Vy darebáku! Vy pobudo! Ta nestydatá mezinárodní pakáž se u nás potlouká, zapálí nám to říšskou sněmovnu, a ještě to má tu drzost mě poučovat! Jste lotr a patříte rovnou na šibenici!“

Předseda senátu je nešťasten. Pan ministerský předseda si nevidí do úst. Pravda, je voják, vyjadřuje se od plic. Ale u soudu se takto nemluví. Náš proces sleduje celá světová veřejnost!

„Dimitrove, zakázal jsem vám dělat komunistickou propagandu. Pak se nedivte, když se pan svědek dá unést rozhorlením.“

„Já jsem naopak s odpověďmi pana ministerského předsedy spokojen,“ vesele prohodil Dimitrov. „Ale vy, pane ministerský předsedo, jako byste se mých otázek nějak bál?“

Göring v celé své roztopené tělesnosti o krok ucouvl. Ihned však nahrbil býčí týl a hrozivě pokročil.

„Já a bát se?“ zasupěl. „Proč bych se vás bál? Co si to dovoluujete? Ven!“ zaduněl a rozeřval se. „Odved'te toho komunistického ničemu! Ven!“ křičel v záchvatu a strážě obstoupily žalovaného.

„Svěddek nemá právo mě vyhazovat!“ volal Dimitrov.

„Ale už ať je venku!“ řekl předseda senátu bez sebe. Ta drzost! Ta ostuda!

Ministerský předseda zahrozil pěstí za obžalovaným. „Jen počkejte, až se ocitnete mimo pravomoc tohoto soudu!“

Nabitou síň obešlo ticho, trapné ticho, starý oponář všech výstupů, kdy se člověk neuhlídal v prudkém hnutí mysli a obnažil své ledví před očima diváctva. *Ein prächtiger Kerl, dieser Göring⁴*, ale že si nedá pozor na ústa. Pan ministerský předseda si zadává, a je to škoda. I nejvášnivější vyznavači lomeného kříže to cítili, z těch, kteří tleskali Göringovi, když spílal komunistům, a smáli se Bulharově chvále Sovětského svazu.

4 Nádherný chlap, tenhle Göring. *Pozn. red.*

Gamza byl svědkem, jak se popadli do křížku ti dva, jiskrný i věčný Dimitrov a překotný a nakvašený Göring. Viděl muže jasné hlavy, jak zahání do úzkých nezřízeného kalibána silou ducha, jež tres-tanecké okovy nepohmoždily. Byla jedna radost přihlížet zápasu Davida s Goliášem – jen kdyby Gamzu nehypnotizovaly ty skvěle vyleštěné holínky. Kam šlápnu, tam tráva neroste. Divoké pověsti kolovaly o hrubosti a neomalených způsobech pruského ministerského předsedy. Gamza jim nevěřil. Klepy vždycky přehánějí. Chyba lávky! Tady přeháněla skutečnost. Göring řádil nad svou pověstí, a Gamza, starý kozák, ostřílený v soudních půtkách, otvíral oči na pana ministerského předsedu s úžasem dítěte, které se ponejprv ocitlo v zoologické zahradě. Co teď udělá medvěd? Kam se otočí? Bolí ho to, že ho píchla včela do čenichu? To víš, že bolí. Točí sebou dokolečka, mlátí kolem sebe tlapami, nezná se zuřivostí. Co by se stalo, kdyby medvěd vylezl z příkopu? Roztrhal by nás? Jen počkejte, až se ocitnete mimo pravomoc tohoto soudu. Slyšeli jste, soudruzi obhájci, jak se podřekl? I Göring tedy myslí, že Dimitrov proces vyhraje? Ale kdež, Göring nemyslí, Göring jedná v návalech krve v hlavě, dočista podle vůdcovy citové nauky.

Jen pana ministerského předsedy se nedotkla trapnost chvíle. Zařádl si, ulevilo se mu, a povídá s jakousi lidožroutskou bodrostí a s celou převahou starého zupáka k dětinským civilům:

„Kampak bychom, pánové, přišli, kdybychom se s nimi mazlili jako vy. Nebýt mne a mých dalekosáhlých opatření, dnes bychom tu spolu neseděli. Dávno by bylo veta po nás všech.“ A jal se líčit v povšechných a velkolepých rysech, jak už před požárem se mu dostal do rukou usvědčující doklad obrovského významu, plán komunistického ozbrojeného povstání, podle něhož se ti velezrádci chystali převléci za falešné nacionální socialisty a v jejich stejno-krojích páchat veřejné násilí, zapalovat budovy, zpozatýkat a ztýrat kdekoho, brát ženy a děti za rukojmí a zkrátka řídit navlas tak, jak potom skutečně zakročili praví SS a praví SA, jimž Göring tímto vzdává veřejný dík, neboť zachránili Německo.

Škoda, že už tu není Dimitrov! Jistě by chtěl po Göringovi, aby ukázal onen usvědčující dokument. Nikdo ze senátu si netroufá, Torglerův obhájce v taláru ani ústa neotevřel, a výmluvný svědek práší dál a sype soudu písek do očí. Gamza znal tento druh lidí ze své praxe. Aby uchovali podobnost pravdě, vylíčí věci tak, jak se zběhly, jenže odpovědnost za ně přišijí na záda někomu jinému, a sami, jak se říká zlodějskou hantýrkou, „*se štrejchnou z parády*“.

Göring jal se pak obšírně vypravovat, jak se dověděl o ohni, jak se nejprve domníval, že jej zavinila pouhá neopatrnost, a teprv – až míjel Brandenburskou bránu, spěchaje na místo neštěstí, a zaslechl nějakého člověka, jak říká: „Založili oheň,“ Göringovi se rozbřesko v hlavě: „hlas lidu, hlas boží“, z očí jako když mu spadnou šupiny a bleskem pochopil – vůdcova skupina vůbec usuzuje vnuknutím – že to spáchala komunistická strana. Díkybohu, že byli toho večera zvláštním řízením osudu všichni v Berlíně, vůdce, Goebbels, Göring a zkrátka všechen ten užší kruh, který pracuje přímo s Prozřetelností. Snadno se mohlo stát, že by tu nebyli, poslední týden před volbami.

V ten čas Hitler s činorodostí, vlastní nejhorlivějšímu žákovi Benita Mussoliniho, křižoval nad Německem ve svém aeroplánu. Létal z Frankfurtu do Mnichova a z Lipska do Vratislavi a z Hamburku do Královce, každý večer byl jinde a řečnil, řečnil, řečnil. Však má Gamza doma oklepek písemného rozvrhu Hitlerovy předvolební kampaně. Čtou se v něm jména měst a data dní pěkně po pořádku, a z jízdního řádu vysvítá, že si vůdce vyhradil prázdko od 25. do 27. února (kdy hořela sněmovna). Němci jsou věru důkladní, a pisatel poznamenal pod čarou, že i 25. a 26. února budou možná projevy. Takže víme jasně, na čem jsme. 27. únor vypadl. Toho dne ani vůdce, ani jeho věrní se nehnuli z Berlína, a třebaže jindy nevěděli, kam dřív, neměli ten večer kupodivu ani jedinkou schůzi.

Však také byli první na místě neštěstí. Co by si bez nich počal rozrušený Berlín. Jen se sešli na místě zločinu, hned byli doma, praví Göring, a viděli, podle gigantických rozměrů požáru, že v tom má prsty celá tlupa žhářů. A to takových osob, které se dokonale vyzna-

ly v budově, prohlašuje povýšeným hlasem ministerský předseda i předseda říšského sněmu Heřman Göring, a pohled jeho vodnatelných očí v odulé tváři, jež upřel na bývalého poslance Torglera, je strašlivý. „Ten holandský vrták,“ dodal ministerský předseda svým rázovitým způsobem, „pobíhal tím labyrintem jako vyplašený ježek a nechal se chytit. Ale ostatní chytráci, co jsou ve sněmovně jako doma, se *zdejchli*. A také víme kudy,“ rozohnil se, dávaje se unášet výmluvností. „Nemohli zmizet jinudy než podzemní chodbou, která spojuje sněmovnu s mým palácem. Chodba vede do strojírny společného ústředního topení a to už je maličkost přelézt tam zed' a dostat se ke Sprévě.“

Že tu není Dimitrov, aby vyjádřil podiv nad tím, jak nedbale hlídáný palác měl právě ministr vnitra, nejvyšší pán nad říšskou policií! Jak jen ti zločinci mohli uniknout pověstné bdělosti páně ministrových SA, kteří střeží dnem i nocí jeho sídlo? Je to záhada a záhadou to asi zůstane v říši Hoffmannových povídek.

Nebo ji přece vysvětlí druhý vynikající svědek, mladý muž s blouznivýma očima, který právě přísahá v světle dvou svéc na černý kříž, že nebude mluvit nic než čistou pravdu? Devatero soudců v rouších barvy krve, před nimiž stojí, a kordón tuhých vyleštěných policistů – panák jako by panákovi z oka vypadl – kteří ho dělí od obecenstva, aby mu nikdo neublížil, ozvláštňují drahocennou křehkost mladého člověka v nenápadných občanských šatech. Jen vešel, zahraniční novináři zblýskli, že napadá na nohu. Čeho si nevšimnou pisálkové! Vleklá chůze je o půvab víc u tohoto dandyho. Dodává mu jakési pohrdavé nedbalosti. Což Byron také nekulhal?

„Abych předešel jakémukoliv nedorozumění,“ promluvil předseda senátu dvorně, „dovoluji si vás, pane ministře, upozornit, že ani zdaleka nejde o to, abyste se snad ospravedlňoval před Hnědou knihou. Víme všichni, co si myslet o tom hanopise, slátaném úplatnou politickou spodinou. Jde nám jedině o vaši svědeckou výpověď, která by nám pomohla rozřešit složitý případ, a z úst tak povolaných, jako jsou vaše, pane ministře, bude nám zvláště cenná tím spíš, že jste sám členem sněmovny a dokonale se vyznáte v tamních

poměrech jak po stránce politické a psychologické, tak i po stránce místopisné. Budeme vám za vaše svědectví, pane ministře, opravdu vděční.“

Ten Goebbels! Vypadá jako hošík se svými sčesanými vlasy, s motýlkem a s nevinnýma zářivýma očima. Kde už je Gamza viděl, tyhle výmluvné oči? Nyní nabyly zádušného výrazu nad nízkostí lidského utrhačství.

Vedoucí pánové strany se sjeli do Berlína k politické poradě, jak jí bylo občas třeba, aby nacionální socialisté zachovali jednotnou linii ve volební kampani, a věru se nenadáli, že smluvený pondělek se stane dnem takového národního neštěstí. Goebbels upírá na senát své jímavé překrásné oči, a třebaže ho předseda výslovně upozornil, aby nedbal Hnědé knihy, hájí se proti jejímu nařčení klidným, svrchovaným, trochu shovívavým přednesem člověka, který nemůže než usmívat se takovému ubohému nesmyslu, jako by on byl vymyslel plán, jak zapálit sněmovnu. Nikdo nebyl ohněm víc překvapen než Goebbels. Vůdce u něho právě večerel, a rozhovor u stolu byl jako obvykle živý a srdečný, když vyzvali hostitele k telefonu. Volal ho doktor Hanfstängel, vedoucí zahraniční tiskové služby, že hoří sněmovna. „Dejte pokoj,“ odbyl ho Goebbels, „nedělejte špatné vtipy,“ a zavěsil. Nevěřil zprávě ani za mák. Ministr propagandy byl přesvědčen, že je to kachna. Neměl totiž dobré svědomí, povídá, a oči mu jenjen hrají. Ach ne snad proto, že by byl v hluboké noci sesmolil tajný plán, jak zapálit parlament (německé obecnstvo se směje) – tu radost Hnědé knize neudělá. Ale sám si nedávno vystřelil z milého Hanfstängla senzační zprávou o jedné filmové hvězdě. (Pánové si občas zažertují a kdo by jim to zazlival při jejich namáhavé státnické práci?) Proto přijal ten telefon jako půjčku za oplátku a vrátil se ke stolu, aniž se o čem zmínil vůdci. Svědek si dovoluje poznámku. Ani vůdcova návštěva u doktora Goebbelse se Hnědé knize nelíbí, zdá se jí podezřelá. Zatím je vysvětlení prostinké. Vůdce tehdy ještě neměl v Berlíně soukromý byt. Kdykoli zajel na skok do hlavního města, bydlel v hotelu, kde se i dály politické porady, a po práci okřívával v rodinném ovzduší u doktora Goebbelse.

Ale zanedlouho se volání opakovalo; ředitel zahraniční tiskové služby ujišťoval, že sedí proti sněmovně a vidí oknem, jak z ní šlehají plameny. Pravda, bydlel u ministerského předsedy Göringa, jehož palác stojí proti parlamentu. Svědka přešel smích; nastala mu těžká povinnost zpravit vůdce o tom neštěstí. Ani Adolf Hitler v ně zprvu nevěřil. Vsedli do vozu a ujížděli šíleným tempem ke sněmovně. U druhé brány k nim přistoupil Göring a sdělil jim všecek rozrušen, že je to politický atentát a jednoho z pachatelů, nějakého holandského komunistu, že už zatkli.

Goebbels má ohebný přemlouvavý baryton, schopný všech modulací, od jemné ironie po mladistvé nadšení a svatý hněv, když se po chvíli rozhovořil o Horstu Wesselovi, hrdinovi a mučedníku, kterého prý zastřelili komunisté, a odvozuje z toho logikou pružnou jak ocelové pero, že oni i zapálili říšskou sněmovnu. Vyjadřuje se pěstovanou němčinou s patetickým „t“ a s tmavě odstíňovanými přehláskami – hned je znát bývalého literáta. Psal romány, které nepochodily, než se obrátil zády ke krásnému písemnictví a dal se na politiku, která mu vynahradila první životní nezdar tak vrchovatě. Nechte to být, i v tom měla prsty Prozřetelnost. Kdyby židovští kritikové byli chválili Goebbelsovy romány, kdyby Hitlerovy kresby byly pronikly do světa – co by se bylo stalo s Německem? Kdo by se ho ujal? Jak by potom vypadaly dějiny? Sám milý pánbůh Němců to tak zařídil a zachoval oba umělce říši.

Goebbels a Göring – to je nebe a dudy. Göring fascinoval holínkami, Goebbels fascinuje pohledem. Odkud jen Gamza zná tyhle zářivé černé oči? Ne a ne si vzpomenout. Göring, sud třaskavin, vybuchoval na první podnět. S ním jste hned věděli, na čem jste. Ale Goebbels je hladký jako úhoř a nezranitelný.

Bylo nutno, bohužel, připustit Dimitrova k tomuto líčení, a když opět začal se svými nemístnými otázkami, když se například zeptal zhola zbytečně, kdo asi zavraždil Rosu Luxemburgovou a Karla Liebknechta, a Goebbels na to usměvavě prohodil: „Neměli bychom raději začít od Adama a Evy? Vůdce tenkrát ležel jako slepý voják ve vojenské nemocnici,“ tehdy doktor Bünger, zaražen tím zvlášť-

ním spojováním představ, dal na uváženou příliš laskavému svědkovi, zdali by snad nebylo lépe, kdyby se vůbec zdržel odpovědí na podobné dotazy, které nesouvisí ani nitkou s požárem sněmovny a sledují docela jiný účel, totiž dělat rudou propagandu.

„Ach, nechte ho, pane předsedo,“ nedbale odpověděl ministr, „čelil jsem už jinším osobnostem, než je tenhle okresní komunistický agitátůrek. Prosím,“ otočil se s úsměvem k Dimitrovovi; a v tu chvíli si Gamza vzpomněl. Sňatkový podvodník velkého slohu, jehož proces způsobil takový rozruch po Praze, měl tyhle oči, jež čarují. Ale Goebbelsovy jsou ještě krásnější.

Planou opět svatým hněvem, když se podruhé obrátil k lavici žalovaných a označil Torglera, toho vlka v beránčím rouše, za jednoho z hlavních žhářů. Ne, nemluvil s ním nikdy, ale naslouchal mu ve sněmovně kolik let velmi pozorně a troufá si tvrdit, že smířlivé řeči, kterých se Torgler nyní dovolává a jimiž prý se hleděl vypořádat po dobrém s nacionálními socialisty, pokládaje politické přesvědčení za světový názor, o němž lze pokojně diskutovat, ty ušlechtilé řeči, praví Goebbels a oči mu planou, jsou pouhou zástěrkou násilnostem, kterých se komunisté vždycky dopouštěli a dopouštějí, a podle jeho názoru ten muž je schopen všeho.

Ministr propagandy, napadá vaje zcela nepatrně na ďáblovo kopytko, podepřené ortopedickou obuví, odešel jako vítěz, provázen árijským pozdravem nadšeného obecenstva a velkolepou policejní pohotovostí, a proces, vlekoucí se jako stonožka, nehnul se ani o píd'.

Vypravování tohoto svazku se odnáší dále než k ohni v německé sněmovně, a není na to kdy, abych kolem čtenáře vodila procesí svědků, kteří procházeli soudní síní na pozvání neúnavného státního zástupce, a kráčejíce za korouhví s hákovým křížem zpívali, jak je naučil předříkávač, pověstný vyšetřující soudce Vogt. Měli pěkně rozdělené hlasy, a že zněly kolikrát falešně, to nic nemění na jejich zbožném úmyslu. Žoldněři této křížácké výpravy byli vesměs lidé nadaní bujnou obrazotvorností. Někteří z nich se dokonce významovali viděním na dálku. Tak jeden číšník, jménem Helmer, obsluhoval Dimitrova v předvečer požáru v berlínském hostinci na-

zvaném „Bavorský dvůr“, zatímco ten zlomyslník byl jako z udělán v opravdovém Bavorsku, v Mnichově; týž bystrozraký truksas viděl ve své pivnici popíjet Lubbeho s Bulhary loni v létě, kdy Holandán působil ve vlasti, vytloukal okna v leydenském obecním úřadu a seděl za trest ve vězení v Haagu. Jiný berlínský výtečník i s manželkou a posluhovačkou pozorovali Popova na jakési spiklenecké schůzce z okna do okna dalekohledem, a bylo to asi zázračné kukátko, když jim ukázalo bulharského studenta na takovou dálku; Popov byl tenkrát v Sovětském svazu. Dály se věci podivné a tajemné. V zámku ministerského předsedy kolik dnů před ohněm strašilo. Podzemní chodbou chodily kroky. Úzkostlivý vrátný přelepil dveře teninkými proužky papíru, aby se přesvědčil, zdali ho smysly nemámily, a hle! nazítří ráno byly proužečky opět zpřetrhané. Hlásil příhodu dozorce paláce Skrannowitzovi, tázaje se, co jest mu činiti. „To, co jste dělali,“ zabručel Skrannowitz. „Pozorujte dál.“ A co byste řekli? Skoro každého rána byly proužečky na dveřích vejpůl. Jak si to vysvětlit ve střeženém zámku? Podivné věci se dály. Jiný křižák, Prus, nesoucí jméno kdysi slovanské, Karwahne, spatřil na své vlastní oči a uslyšel na své vlastní uši, jak spolu naléhavě rozmlouvají bulharský obuvník, neznalý němčiny, s německým poslancem, který neumí slůvka bulharsky. Zajisté na ně sestoupil Duch svatý v podobě plamenných jazyků, i jali se mluvit latinou žhářů. Čarodějnice, kterou Arnošt Torgler nepozdravil u vrbiček, propálila ježibabím zrakem hovězí kůži dvou brašen, jež nesl pod paží, a odkryla v nich baňku s hořlavinou: vzňala se bábě před očima. Lupič, který přepadl člověka pro pětadvacet stříbrných, odmítl s mravním rozhořčením dvanáct set – ano, takové se dály zázraky – když prý mu je Torgler nabízel, aby založil oheň ve sněmovně. Dovezli toho kabrňáka z basy, aby položil pravici na evangelium, aby zdvihl dva prsty k přísaze jako Heřman Göring a jako Josef Goebbels, a vydal svědectví proti žalovanému. V tom je právě nádherná živelnost vůdcova hnutí, že nadšení pro svatou věc strhuje člena vlády do jedné křižácké výpravy s kasařem, penězokazem a pasákem a pochodují spolu do kroku. Potom že nacismus není lidový!

Byli však i muži, které dovezli z ohrad obehnaných trnitým drátem, jímž prochází vražedný proud. Přivezli je div ne svázané v uzlíčku. Muži z ohrad vypadali jako boží umučení. Slibovali jim hory doly, slibovali jim svobodu, zazpívají-li před soudem píseň toho, který je sytil vzdechy a napájel slzami. Tito svědkové se však zatvrdili, neměli sluch a nezazpívali. Ačkoli se sotva drželi na nohou, netrpěli halucinacemi jako křižáci. Jejich řeč byla ano, ano, ne, ne, totožná s řečí bohatýra Dimitrova a hrdiny Thälmana. Byli to Němci, kteří svědčili pravdu, vrátili je za trnitý drát, nabitý vražedným proudem, a dnes už asi nežijí.

Poslední přelíčení

Veselé Vánoce a šťastný nový rok! Švarný listonoš a čtverák kominík vám přeje všechno nejlepší. Nedivte se, že si pospíšili, než se hospodyně vydají z peněz na svátky. Citróny barvy měsíce a pomeranče barvy zapadajícího slunce, každé to slunéčko uložené zvláště na kutě z pilin, aby se neproleželo, odjely na sever z poloostrova tvaru boty, v které si dupá Mussolini, a z poloostrova v podobě letícího draka, ze Španěl, odkud lid vyhnal krále a spravuje si své věci sám. Lodi, obtížené bohatstvím pěti dílů země, dopluly do přístavů, a jeřáby zobou žoky kávy, po které se rozsvítí v hlavě, a bedny čaje, lisovaného žlutýma rukama, čaje, který dává rozkvétat zlatým myšlenkám; dobrá pohoda mělničiny, světelné fontány šampaňského, opička schovaná do láhve broskovice, celý ten blázinec pod zátkou se nemůže dočkat konce starého roku; květiny pro herečku, zabalené do bavlnky, aby nenastydly, přiletěly aeroplánem z azurového pobřeží; krabi se škrabou z moře za lahůdkářovo sklo; ryby přitáhly ze sádek do tržničních nádrží, kde voda hrčí a hrčí jako řeč paní se sítkovanými brašnami; tlampač zpívá koledy, a malá slečna Kazmarová v brýlích, profesorka češtiny na pražském dívčím gymnáziu, přidává do kroku. Celý rok ležela v knihách, všechno si nechala na poslední chvíli! Co koupit otci? Hospodář nepije, nekouří, nečte, co nemusí, nezajímají ho obrazy, nepotrpí si na pěkné oblékání, celý rok chodí v jedné vázance – to by byl pěkný zákazník Jafety! všechno má a ničeho mu není třeba. Betlém už svítí z poslední zatačky, slečna Kazmarová dojíždí k Úlům; Jafeta obléká manekýny ve výkladní skříní do norských dresů, Ró Häuslerová stráví s manželem Štědrý večer na horách. Holčičko, a což kdybychom jeli do Nechleb, když už máme tu vilu? Do Nechleb? Ani ji nenapadne. Tam dávají lišky dobrou noc. Hraběnka má v Nechlebách zámek, a přece odjela do Engadinu – proč by nejela Ró na Špindl? Häusler si jen vzdychl. Když člověku táhne na šedesátku, netroufá si na lyže. Mladí lidé budou Růženku učit kristiánky, večer bude tančit s pruskými důstojníky,

a až se spolu ocitnou sami dva v pokoji, okamžitě usne. *Šťastné manželství – pyjama Jafeta*. Lidka Horýnková prošívala pravou klopou do vánoční kolekce, nadělala si pěkné přescasy. Žádný strach! Mzda se Hospodáři vrátí. Kam by si šly úlečné nevěsty vybírat výbavu než do bazaru Jafeta? Ty roztomilé hliníkové rendlíčky! jako ze stříbra. Schválně zkus, jak je lehounký. Ženich jí to udělal k vůli. S ženskou se musí mít trpělivost. Stojí tu, habán, s tou hračkou v ruce a neurčitě se usmívá – při vybírání výbavy je mužský vedlejší. Hájek je hodný člověk. Má slušný plat jako strojní zámečník a upřímné modré oči. Je dobrák, bude ženě strkat kočárek. Ale do tohohle růžového hrníčku s konvalinkami je Lidka opravdu zamilována. V tom budeš pít kávu, řekla. A dala jej stranou, kuchyňské zátiší vzrůstá. Já radši pivo, ozval se ženich, a prodavačka se zasmála. Nevěsta se však nedala vyrušit. S maličkou vráskou soustředění se rozhoduje mezi kamenným hmoždířem a mosazným. Vždyť je to na celý život! Jednou pepř a podruhé vanilku, palička buší, v Lidce je tolik nespoutěbované síly, lesklý hmoždíř zvoní jako svatební zvony. Dva hoši jí odešli do světa, dva byli od Drážďan, ale ten třetí je z Berouna. Už spolu spadli z kazatelny, chválabohu, už se to nezkaží. Lidka bude mít kuchyňku jako klíčku, záclonky jako z cukru, pokojíček jako ze škatulky. Do fabriky chodí, že musí; ale toto je náradí, pro něž má ruce jako stvořené. Přejela dlaní drsné struhadlo, prohlédla si proti světlu dírkovaný cedníček, zkusila pružnou metlu na šlehání sněhu – ale mlecí strojek na maso? Snoubenci vyměnili pohled. Živobyť je drahé. Uneseme to? Jen si ho vezmi, spolehlivým basem řekl ženich. Právě strojek na maso je bytelnější, poněkud mužská záležitost, a nevěsta se začervenala radostí. Její hoch ji má doopravdy rád! Uložila nákup do koše na prádlo, vrzajícího novotou, popadli jej každý jednou rukou za ucho, známí z dílen pokřikují na snoubence vtipy, Lidka jim výřečně odpovídá, hlavu vzhůru a pěknou ženskou hrud' nastavenou povětří, od úst se jim kouří horký dech, a tak vykračují ve dvou mrazem, který voní, do budoucnosti. Veselé Vánoce a šťastný nový rok! Umouněný kominík má sněhobílou čapku na kalendáři a švarný listonoš z ročenky vám přináší v brašně

zbrusu nové samé hlavní výhry. Bylo by zapotřebí! Staňo, ty už si zase jdeš pro zálohu? Aspoň kdybys nám napsal dojemnou štědrovečerní povídku. Sestavit vánoční číslo, to je pěkná sháška! Helenka s Toníkem a s Mítou budou samozřejmě v Gorkém – vzpomenou si vůbec, že je Štědrý den? Kdyby to věděla stará paní Vítová! V hrobě by se obrátila. A kdy se vrátí Gamza z Lipska? Jsou jinší zájmy než mísa maminčiných hlemýžďů, balíček pod stromkem a trs jmelí na lampě, Nella to ví, Nella nic neříká, Nella pokynula s úsměvem, když jí Stanislav hlásil, že přijde na Štědrý večer o něco později. Nicméně ji popadá úzkost o staré obyčeje a chvat, vmísit se mezi všechny ostatní zachumlané lidičky, kteří už kolik dní směřují po všech pěšinkách k Betlému, obtíženi zbožím a vlekouce pod paží spoutané smrčky. Paní Gamzová nechala Barborku hlídat těsto, jež kyne, zakryto bílou rouškou, zatajila jí z povědomých důvodů, kam odchází, a rozjela se do Krče za prababičkou, aby si ji odvezla domů na svátky.

Stařena upadla do trudných rozpaků. Pozvání jí způsobilo nevýslovnou starost. Má se něco měnit. Co zase na ní chtějí? Každá novota je nadlidské namáhání. Seděla a dívala se. Dlouho mlčela, než odkašlala, kolikrát odkašlala, než promluvila. Paní radové a slečně učitelce by přišlo líto, kdyby tu prababička nezůstala! Bude společná hostina. Pan kontrolor slíbil, že něco zahraje, a také by ho to urazilo. Prababička nemá ani pořádný klobouk. Přece nepojede v šálu, jako *ňáká ženská*. „Víš co, Nellinko, přivez mi housku sem“ – prababička odjakživa říkala vánočce „houska“, Nella se pamatuje, jak jí to jako dítěti připadalo divné. „Ryby nechci, v těch jsou kosti, ty si snězte sami,“ řekla stařena nepřátelsky. „Nějaké jablíčko mi můžeš přivést,“ něžně pronesla, „a pomeranče, ale ty sladounké, mesinky, a ždíbíček cukrovího a dort – jakýpak budete mít, datlový, datlový? A ne aby ho zas Bára umučila jako koráb,“ zlobně vyřkla stařena a nasupila se. „Paštiku děláte?“ zeptala se přísně.

Nella začala vykládat něco o Staňovi, ale prababička ji přerušila: „Pěnu taky?“

Pojednou, já nevím, přišla na paní Gamzovou taková měkká chvílka, slzy jí vstoupily do očí.

„Babičko, pojed' se mnou, mně bude smutno.“

Stařena ji neposlouchala.

„Přivez paštiku a pěnu sem,“ nařídila, „a já zůstanu tady. Pro mne už není cestování.“

Co Nelle zbývalo? Slíbila, rozloučila se a odcházela. Prabába ji zavolala ode dveří.

„Ty, poslechni, pojď sem. Až přivezeš paštiku, před učitelkou a před radovou ji nevybaluj. Počkej, až budou z pokoje. Rozumělas?“

Chvála Bohu na výsostech a na zemi pokoj lidem dobré vůle! Německé paní dopletly poslední pár bílých punčoch, Zimní pomoc se skončila se skvělým úspěchem. Zejména Hitlerova mládež se o to přičinila. Gamza měl co dělat, aby se ubránil pokladničkám, kterými mu třásli před očima klučinové s pořádným zabíjákem po boku a čistounké copaté dívenky v kazajkách, které tak okouzly malou Bertu. Sláva Bohu na výsostech a na zemi pokoj lidem dobré vůle! V lipských květinářstvích vyzvánějí zvony, celé z bílých hyacintů; vůdcovy podobizny jsou ověčeny jedlovou chvojí z národní písně, zvláště drahé srdcím jeho soukmenovců; a Göringova vláda, znajíc německý cit pro poezii rodinných svátků, přičinila se o to, aby se skoncoval spor dosti nepohodlný a aby nejvyšší soud vynesl rozsudek v lipské při v předvečer Štědrého dne.

Státní zástupce už podal návrh rozsudku, ve kterém žádá Holanďanovu smrt a Torglerovu hlavu, a doktor Sack, křižácký obhájce komunisty, vyhrnul rukávy a jal se omývat v jedné vodě jak svého klienta, tak tři nacistické poslance, kteří proti němu svědčili. Mysleli to dobře. Oni se jen mýlili. Jeden viděl Torglera s Lubbem, druhý s Popovem, třetí s Taněvem. A zatím to byl komunistka Kaiser, nyní uvězněný v koncentračním táboře, který rozmlouval s Torglerem v klubovním pokoji ve sněmovně. Psychologický omyl. To se stává. Nikdo ať se nacistickým poslancům nediví. Byli rozčileni a plni dobré vůle přispět k tomu, aby se případ objasnil. Pokud jde o svědky – notorické zločince, doktor Sack odmítl s rozhořčením výpovědi, jejichž lež bila do očí, a ujal se vřele svého nevinného klienta. Torgler je člověk až chorobně citlivý na svou čest. „Ten vrták,“ řekl obhájce

doslova, „se sebere a běží na policii, ačkoli je nevinný jako jehně. Či právě proto. Chvátá se ospravedlnit, je přemrštěně svědomitý, nesnese na sobě ani stín podezření – a natropil svým puntičkářstvím zmatek, za nějž dnes trpce pyká. Pánové, sudte přísně, ale sudte spravedlivě. Torgler je slušný člověk, za to dám ruku do ohně. Neměl falešný pas ani tajný byt, jak bývá jinak chvalným zvykem u pánů jeho strany, a nehodlal, jak víte, utéci. Troufám si tvrdit,“ a Sack řečnický pozvedl hlas, „že Arnošt Torgler se stal komunistou jen z nedopatření.“

Ganzovi přišlo pohlédnout na Dimitrova. Seděl nehybný, se založenými pažemi, a měřil si Sacka s výrazem tváře, z něhož je horko.

„Nebýt jednoho nešikovného ouřady, který kdysi Torglerovi nepovolil stipendium,“ – pokračoval jeho obhájce, – „takže nadaný hoch si musel přivydělávat roznášením rudého tisku, nebýt oné neblahé okolnosti, pánové, ručím vám za to, že dnes by byl z Torglera nadšený nacionální socialista. Všemi sklony ducha bezděky tíhne k našemu ušlechtilému vyznání.“

Ten dělá Torglerovi pěknou ostudu! Kdyby to slyšel kamarád Willard! Už tu není, nacisté ho vyvezli za hranice a Dečeva s Grigorovem také, když příliš živě protestovali proti falešným svědkům. Ale co tomu, proboha, říká Torgler? Nic. Pranic. Nešťastník je od té chvíle, co mu státní zástupce navrhl smrt, jako neživý.

Doktor Sack v sobě nezapře Němce. Podal soudu úhledně sestavenou tabulku, na které vypočítal na minutu a schematicky znázornil, kde všude obžalovaný byl a co všechno dělal v podezřelý čas.

„Nepřijal jsem,“ prohlásil doktor Sack vítězoslavně, „doklady, které mi vnucovali, prý v Torglerův prospěch, pánové od lžísoudu v Londýně. Torgler nemá zapotřebí plichtit se s uprchlými německými velezrádci, aby se prokázala jeho nevina. Bombardovali mě za to hanlivými telegramy. Že prý zrazuji svého klienta. A přece se jim nepodařilo zkalit ideální poměr mezi ním a mnou. Nehájím Torglera komunistu, hájím Torglera člověka, který je bílá vrána mezi rudými krkavci.“ Obhájce s elánem vylil džber špíny, ve které omýval svého klienta, na jeho politickou stranu. „Je nevinný,“ slavnostně

povznesl hlas, „a jediné proto, že je to mé svaté přesvědčení, ujal jsem se obhajoby. Je nevinný, a vy, páni soudcové, zajisté bezpečně rozeznáte a spravedlivě vytríbíte zrna od plev a čestného muže od komunistických individuí.“

Má Torgler co podotknout? Muž, který pozvedal v říšské sněmovně hlas jménem Komunistické strany Německa? Poslanec Torgler, poplivaný svým vlastním obhájcem od hlavy k patě? Je bledý jako plátno. Rty i hlas se mu prohýbají. Děkuje panu předsedovi. Promluví později.

I povstal Dimitrov, aby se obhájil sám, a po starobylé síni se učinilo ticho jako v kostele.

„Než bych děkoval za život takové obhajobě, jako byla Sackova,“ pravil, „raději bych se nechal odsoudit na smrt. Můj nejvyšší zákon je kominterna: o to mi jde, abych byl před ní čist. Tím nikterak nezlehčuji říšský soud. Zosobňuje společenský řád dnešního Německa, mluvil jsem před ním pravdu. Vyčítali jste mi tolikrát průběhem této pře, že jsem dělal komunistickou propagandu. Dělal, nepopírám. Nařkli jste mne ze zločinu, jehož jsem se nedopustil, a vaším přičiněním dostalo se mi tribuny, o jaké se mi nikdy nesnilo. Měl jsem možnost mluvit k celému světu. Což za hranicí, tam o naší nevině dávno vědí. Dokonce ani moji političtí nepřátelé v Bulharsku o ní nepochybují, jak vám odpověděli černé na bílém, když jste se jich na mne ptali. Ale mně běží o to, aby každý německý dělník a rolník a malý úředník věděli to, co je dávno jasné jejich druhům za hranicemi: že my čtyři jsme nevinní. A něco nad to závažnějšího: že komunistická strana ani prstem nehnula pro nesmyslný a svévolný zločin, který už natropil tolik zla a neštěstí, a že jej přísně odsuzuje.“

„To sem nepatří,“ řekl předseda.

„Uráželi jste v nás komunistickou myšlenku; a můj národ jste ve mně uráželi. Pan státní zástupce, němečtí státníci a nacističtí novináři mi spílali do temných Balkánců a bulharských barbarů. Jsme u nás doma jistě pozadu v hmotné civilizaci. Ale myslím, že národ, který si uchoval přes pět set let poroby své duchovní statky, jazyk, písmo, národní písně, národní obyčeje a národní hrdost, není temný.“

A pokud jde o barbarství. Ano, bulharský fašismus je barbarský, ale to je každý fašismus.“

Nacisté v sále se ošili.

„Vyprošuji si narážky!“ přerušil ho předseda.

„Mluvte k věci.“

„Páni soudcové, my čtyři, Torgler, Dimitrov, Taněv a Popov, jak jsme se tu před vámi ocitli v lavici žalovaných, my nejsme dlužníci, jsme věřitelé. Prosím, aby to říšský soud vzal na vědomí. Byli jsme potupeni neslýchaným podezřením; byli jsme uvrženi do vězení a spoutáni; zacházelo se s námi jako se sprostými zločinci, nikoli jako s politickými vězni. Byli jsme připraveni o rok života a není v lidské moci nám jej vrátit. Ani osvobozovací rozsudek nám nevrátí zmařený rok života. Kdybyste každého z nás zlatem vyvážili – vím, že to neuděláte,“ (německé obecenstvo se dalo do smíchu) „nenahradíte nám to, co jsme utrpěli. Není to žert, když jde o krk nevinnému člověku! Už z toho pomýšlení by mohl ztratit hlavu. Naštěstí jsem otužilý a nezoufal jsem si. To proto, že jsem se ani v samovazbě necítil opuštěn a sám. Soudruzi po celém světě byli přesvědčeni o naší spravedlivé při. To člověka drží, to člověka nese, to mu dodává odvahy. Nedali mi klesnout na duchu a děkuju jim za to.“

„Mluvte k soudu a ne do obecenstva,“ okřikl ho předseda.

„Byli jsme poškozeni, páni soudcové, a klademe si požadavky. Za první. Žalovaní Torgler, Dimitrov, Taněv a Popov budou zproštěni na základě prokázané nevinny a nikoli jen pro nedostatek důkazů. Za druhé. Všichni jste si přece povšimli,“ a Dimitrov ukázal na Lubbeho, „jmuž padala hlava na prsa jako polámané loutce, „jak si počínal tenhle slabomyslný ubožák, když mu státní zástupce navrhl smrt. Klímal dál, jako klímá teď. Ani dost málo ho to nevyrušilo. Snad ani nepostřehl, oč běží. Žádám, aby bylo výslovně řečeno, že van der Lubbe byl zneužitý nástroj v rukou neznámých pachatelů. Za třetí –“

„Není zapotřebí, abyste to čísloval,“ nervózně řekl předseda.

„Žádáme, aby se konečně pátralo po pachatelích tam, kde by se našli, a ne pořád tam, kde nejsou. A posléze žádáme se vším důrazem, aby lidé, kteří naschvál zatemňovali případ a zaváděli na

falešnou stopu, byli pohnáni k odpovědnosti a příkladně potrestáni, jak je v zájmu spravedlnosti.“

Ten jim to pověděl. Junák Dimitrov! Kde jsou časy, kdy ho chtěl Gamza hájit? Jako by mu to bylo třeba! Alibi má dávno v kapse – jiný by byl tiše, aby si v poslední chvíli nerozlil ocet s mocnými pány. Ale na to se Dimitrov neohlíží a bije hlava nehlava. Bohatýr Dimitrov! Ví zač, ví zač. Když byl Gamza studentíček, velmi si přál žít v dobách husitských bouří. Mlč, tady je máš, odvěká mračna, nabitá kladnou a zápornou myšlenkou, jak proti sobě houstnou na fialové obloze: brzo-li přeskočí blesk? Vonělo ozónem, a Gamza byl mladý; podobalo se to vyšší lásce, utonout v hrdinovi. Krásná je neohroženost! Zdravá je nesmiřitelnost v myšlence, zdravá jak čistý chirurgův nůž.

V jedné řadě, tiše jako v chrámu, sedí patero žen. Nesejde na tom, v kroj kterého století jsou oděny. Jejich rodokmen je starý, prastarý, jakož jsou všechny lidské věci starší, než se domnívají udychtění vrstevníci. Snad je to Niobé a snad Matka, která stála pod křížem. Cedrové dřevo kříže okovali skobami; je z něho rohatý kříž a děsí obě matky. Kdyby otevřely ústa a promluvily, nerozuměly by si slova. Ale obě zpívaly synům ukolébavku v mateřské řeči, když byli malí, a úzkost těchto blíženek v neštěstí je totožná. Nesejde na tom, že jedna z nich má zmačkaný klobouček starých paní, žijících na předměstí říšského hlavního města, a druhá plachetku poutnic, jež přišly z daleka. Havíři z Perníku, skladači zboží u Černého moře, lamači kamene a dělnice z tabákových továren i z růžových plantáží sebrali mezi sebou daň, kterou bylo třeba složit carovi, aby propustil Paraščevu Dimitrovovou z bulharské země; podepsala třemi křížky mnoho listin, nezbytných k odjezdu, usedla poprvé za život do vlaku v sedmdesáti dvou letech a rozjela se do světa, ujišťovat lidi dobré vůle, že syn jest nevinný. (Vzpomínáš, Gamzo, na matku Andyho a Roye, černošskou madonu? Jak se útlak opakuje v pěti dílech světa!) Matka přijela ze Sofie a sestřička z Moskvy; vydaly svědectví u londýnského soudu spravedlivých, radily se s věhlasnými právníky, mluvily k mezinárodnímu dělnictvu, burcovaly svědomí světa. Co bylo v lidské moci, učinily. Nyní jim nezbyvá než

složit ruce do klína v soustředění lásky a čekat. Od těch časů, co se lidé soudí, a to už jsou věky, co se soudí, čekají takto matky, ženy a sestry obžalovaných se srdcem zmírajícím na rozsudek. Minuty se plouhají, a ženy stárnou o léta. Taněvova černoooká milá hned by skočila a postrčila ručičku na ciferníku! Ale paní Torglerová by jí zadržela ruku. Kdo ví, zda by nebylo lépe, kdyby se hodiny zastavily, kdo ví, jaké zlé poselství vchází rozhrnovanou oponou. Soud je drama, soud je divadlo, a nástupy se dějí po pořádku. Jen filmoví operatéři ho nedbají a všude se pletou se svými lasy a kulometry. Rozestavili se na číhané proti lavici obžalovaných, jako by je chtěli rovnou odstřelit, až vejdou znovu po přestávce, kdy se senát radil.

Ve jménu říše!

Devatero soudců v šarlatových rouchách, trojice obhájců v černých talárech, policie, diplomatičtí hosté, národ novinářů, všechna síň povstala, a vstali obžalovaní: útlý člověk s hladce přičísnutou hlavou, vychudlý na kost a rozechvěný na smrt; bohatýr s posupným výrazem tváře pod čupřinou a oba jeho temnoocí druhové. Jen si je naposled prohlédněte, bezděčné herce tolika senzací. Přivykli jste jim jako filmovým hvězdám, v tomto bezuzdném věku, a možná, že je už do smrti nevidíte.

I císař Vilém, vojensky barevný, stojí a dohlíží na ně ze stěny. Jen Holanďana, polámanou loutku, museli vzít strážníci pod paží a podržet.

Ve jménu říše!

Bývalý komunistický poslanec Arnošt Tworgler se osvobozuje.

Bulharský státní příslušník Jiří Dimitrov se osvobozuje.

Bulharský státní příslušník Blažej Popov se osvobozuje.

Bulharský státní příslušník Konstantin Taněv se osvobozuje.

Holandský státní příslušník Marinus van der Lubbe jest vinen ve vešradou, spojenou s pobuřujícím žhářstvím, a odsuzuje se k trestu smrti a k trvalé ztrátě cti.

Fotografické přístroje zacvakaly, filmovací kulometry zahrčely a nešťastný Herostrates z Leydeny, který si tolik potrpěl na slávu, byl zvěčněn naposled. Ale nikomu se už nepovedlo zachytit jeho obluzenou tvář. Jenom terč zježených vlasů bylo vidět, jak mu hlava klesla na prsa.

„Ubohý,“ litovala ho Nella. „Mají ho, chudáka, na svědomí.“ Rozkrojila vánoční jablko. Kdo by to byl řekl, takové krásné jablíčko! Bylo červivé uvnitř a odložila je nenápadně k ořechovým skořápkám. Nebyla naštěstí pověřivá jako nebožka maminka.

„Všem to vyhrál Dimitrov,“ vypravoval Gamza a chmurně se napil štědrovečerního punče. (Není docela spokojen, pomyslela si Nella. Snad ho přece mrzí, že nehájil.) „Vždyť proces řídil on,“ zasmál se Gamza. „Kdybys ho byla slyšela, Nello, jak vyslychal falešné svědky, Karwahne lhal, jen se mu od úst prášilo, že viděl v sněmovně mluvit Torglera s Popovem. – V jaké řeči? – zeptal se Dimitrov; a bylo po korunním svědkovi. Právě na tyhle klasické samozřejmosti je třeba nejvíc vtipu. Pokaždé udeřil hřebík do hlavičky. A zejména Henningsdorf. Ať se kroutili, jak chtěli, přece je nakonec přiměl, aby aspoň jakž takž vyšetřili, u koho byl Lubbe poslední dva dny před ohněm.“

„Bei den Nazi⁵, já vím,“ vpadla Nella. „Je to div, že z Lubbeho dostali to přiznání. Nu, dnes aspoň budou mít u Dimitrovů a u Torglerů krásný Štědrý večer. Člověk si ani nepředstaví, co to je, vyhrát život a být zase na svobodě.“

„To se klameš,“ trestavě na to Gamza. Přísný rys ve tváři se mu zdůraznil: „Jsou v ochranné vazbě. Doktor Sack sám o ni požádal pro svého klienta.“

„Jak to, ve vazbě, když jsou na svobodě?“

5 U nacistů. Pozn. red.

„Ale nejsou,“ vyjel Gamza na ženu, jako by to byla zavinila ona. „Vždyť ti říkám, sedí všichni čtyři dál.“

Kornélie Gamzová, rodem Vítová, právnickova dcera, právnickova žena, spráskla ruce nad hlavou. Jak je to možné!

„Proč by nebylo. V třetí říši je všechno možné. Od toho je vůdce nadčlověk!“

Nella se zarmoutila. Měla živou obraznost a cítila s těmi čtyřmi tak vroucně, jak jen dovedeme cítit s lidmi, které jsme nikdy v životě nespatri. A také jí bylo líto, že má Gamza zkažený Štědrý večer. Co je to platné, bližší košile než kabát. Zaplať pánbůh, že tě mám doma, myslela si sama pro sebe v onom živočišně útulném pocitu člověka, který poslouchá schoulený v posteli, jak venku potmě šplíchá déšť a nečas jak řádí za staženou záclonou. Jsme doma, jsme u nás v republice a tady se nám nemůže nic takového stát.

Setkaná po letech

Malinová jablíčka se zapalovala pod modrou oblohou, ve vzduchu vonělo sladké vyrovnání, bylo v září, bylo vidět daleko, jak člověk schází vinutým chodníčkem z lazů, jak dravec krouží v povětří, vrcholek každého smrku na horách bylo znát až z úleckých sadů. Lidka seděla pod žlutou břízou, z které šlo světlo, a pletla červený „světýrek“ Štěpánkovi na zimu; dítě si jí hrálo u nohou. Tu chvíli měla ze dne nejraději. Když zavěsila lesklou naběračku a vydrhnutý cedníček zas pěkně na místo, pokryla uhelník i vyleštěnou plotnu „Úleckým zpravodajem“, otočila dvakrát na klíč za hospodařením dnešního dne, a jedeme s kočárem tátovi naproti. Volánky pokrývky se natrásají a Lidka jede; pokrývka je modrá a každý vidí, že matka veze chlapečka. Což táta! O toho ani tak nedbá, jen když má kluka a může se s ním pochlubit; kočárek ji popohání z vršku Zátořanky mezi domky jako kostky až na asfalt kolem průmyslových krychlí – to se nám to drancí! Sadaři stříhali holé stromy podél Štěpánkovy dráhy, stromečky mu stříšaly květy na peřinku, zatímco spal, a na jednu spadne ze štěpu hnilička a žuchne do kočárku – dítě po ní natáhlo ruku a smálo se. Jak ten čas utíká! Jak ten čas letí. Štěpánkův patentní kočárek z bazaru Jafeta projel čtverem ročních počasí, zdvihl se z pojízdne kolébky v sedací sportovní vozík, ale ani to není chlapci dost, vzpíná se pod řemenem, kterým je přišněrovaný, a ven, jen ven! Už se spustil, běhá jako starý, táta mu koupil pruhovaný míč a on se za ním pachtí jako medvídek. A ne abys mamince utekl! Nebo bys byl bacanej! Táta se v chlapci vidí, Lidka ho musí držet, aby nevyhazoval peníze za hračky. Lepší, než kdyby chodil do hospody. No ba. Mladé matky rozprávějí v slunném sadu chlácholivou řečí ukolébavek, čekajíce, až zahouká; občas některá pohne kočárkem, okřikne dítě; vozíky tovární lanovky jim pomalu cestují nad hlavou, naložené špulemi osnov a obrovskými šípky útků; Štěpánek slyší, jak lanovka říká: „He-ch-ch, he-ch-ch, hech.“ Samé stanové plátno; a ty rezné popruhy, co jich natkali, že by do nich zeměkouli zaobalil,

ty jsou prý na polní lůžka. A to jste slyšely, že se bude šestnáctka předělávat na *gázmasky*? Řeči se mluví a pivo se pije. Ono se toho napovídá, mínila Lidka, a tvrdý venkovský rys se jí objevil kolem úst. Když lidé nedělali, reptali, a když je práce, zase jim to není vhod a vymyslí si nějaké bubáky. Dejte pokoj! Jen když se dělá. Jen když se jede. Až do sadů bylo slyšet, jak továrna se zachvívá a dýchá v horském vzduchu, voňavém ořeším a čerstvou apreturou.

„Ty grázle jeden!“ vykřikla Lidka a pustila se za Štěpánkem. Inu, když se matka zapovídá –. Panáček se vydal na výpravu; jen ucítil mámu v zádech, přidal do kroku a upaloval, co mu nohy stačily. Před ním se kutálel pruho vaný míč, a rovnou do jízd ní dráhy. Nějaký člověk rozpráhl ruce a chytil uprchlíka.

„Počkej, ty kopálisto,“ povídá. „Aby ses nesložil.“ Sehnul se pro míč a odevzdal balón i dítě matce.

Zapomněla poděkovat, jak se lekla, čapla chlapce, vsolila mu jednu, posadila si ho na ruku, ráz na ráz s hněvivou rozhodností matek, a vykročila. Štěpánek spustil křik.

„Neplač, *molodče*,“ ozval se basem ten člověk. „Já bych se styděl, mužský nebrečí.“

Štěpánek na něj vykulil oči a přestal.

Byl to velký opálený muž s nahým krkem, v kabátě a triku, s oholenou hlavou, černomodrou jako mák. Nezdálo se, že by pospíchal; volnost pohybů a cizokrajné počasí kolem hlavy mu dodávaly náramné převahy nad úslužnými kazmarovci, spěchajícími s aktovkami za úkolem po úleckém asfaltu. Nebyl zdejší, to bilo do očí. Lidku napadlo: námořník. Zastavila se s děckem na ruce a teprv nyní mu poděkovala.

Mávl rukou, to nic, a ukázal na chlapce.

„Máš z něho, Liduško, radost,“ povídá zčistajasna.

Jak se cizincova tvář hnula v úsměvu, vyskočilo z ní něco známého, dávno zapomenutého, mladé časy, První máj, a Lidka užasla: „Francku! Jej danečku, Francku, kde se tady bereš? Říkali, že s v Rusku.“

„Ještě v neděli jsem si to hasil po Něvském. A to je ti legrace, Lidko,“ zasmál se s takovou nenuceností, jako by si byli dali včera

večer dobrou noc u zátořanských vrátek. „Kdyby tak Nezmar věděl, že jsem přiletěl jeho mašinou.“

„Kazmarovým aeroplánem?“

„No, samoletem Jafeta. Víš, jak teď byla od vás ta exkurze v Sovětském *sojúzu*? Jeden z nich zůstal ležet v leningradské *bolnici* – tyfus – vybylo místo, vzali mě s sebou jako rodáka. *Bumágy* jsem měl v pořádku, zrovna jsem čekal na odlet do Abo.“

„Kde to je, Francku?“

„Finsko. Ale tohle se mi hodilo líp. Co, myslím si, proč by ses nepodíval na skok do Úlů, jestli je Liduška pořád taková hezká,“ zažertoval, jak se žertuje v zábavě se slečnami, a škádlivě po ní zašilhal.

„Ještě si děláš bláznů z lidí?“ odsekla Lidka celá žhavá.

„To ti dá rozum, že jsem se kazmarovcům nepochlubil, že už jsem tu někdy robil a že mě tenkrát vylili. Naštěstí jsou Úly holubník, tady se to rychle střídá. Živá duše mě neznala. Neměli ani páru, jakou si vezou černou ovci.“

„To je povedené,“ řekla Lidka trochu nejistě a sáhla si volnou rukou na vlasy. Jako z udělánání si vzala zrovna dnes ty horší střevíce.

Byl to Francek Anténa, byl to on, výtržník Prvního máje, a sálal z něho mladý nepokoj, jakému Lidka už odvykla v dobách rozšafnosti; nyní ji znovu sklíčilo horké nepohodlí vedle Francka. Cítila se jaksi zahanbena; seděla za pecí a Francek zatím poznal svět.

„Pověz mně,“ ptala se, „tobě se v Rusku nelíbilo, že se vracíš?“

„Líbilo. Ohromně. Baku je nádherný *gorod*⁶, divoký, tak jak to mám rád. Petrolejníci a námořníci. Můžeš si myslet, že je tam vesele. Já tam *rabótal* v jedné rafinerii, oni naftě říkají *čornoje zóloto*. A hezké ženské tam jsou, takovéhle,“ Francek si s porozuměním podržel ruce vysoko od prsou. „Jenže já teď mám práci jinde.“

„O Ondřejovi nevíš nic?“ zeptala se jakoby mimochodem.

Francek zavrtěl hlavou.

„Já ho tenkrát lákal do Taškentu, tam bylo dobře, tam jsme se najedli po té mizérii tady, a on psal, že přijede, ale jestli to udělal

6 Město. Pozn. red.

doopravdy –“ Francek pokrčil rameny. „Já potom odjel, člověk se člověku ztratí. Ale stará láska nerezaví, Liduško, vid', že ne,“ škádlil ji.

„Já mám hodného muže,“ vyřkla Lidka prostě. „Nekouří, nepije, karty nehraje, poslední krejcar mi přinese domů. Takový dobrák je to. Takový dobrák. Nemohu si naříkat.“

Zadívala se proti zmodralým horám na blednoucím nebi a slzy jí vstoupily do očí.

„Co ty,“ ptala se trochu násilně. „Jsi ženatý?“

Zasmál se zpupným hlasem.

„Já? Ani nápad. To pro mě nic není, poslouchat ženu a chovat děti. *Chaču – poljublju, chaču – razljublju.* Na jiné komando my nedáme než na vojanské, vid', *molodče*,“ řekl Štěpánkovi, který seděl na kočárku s pruhovaným míčem v obou rukou jako jezulátko se zeměkoulí.

„Tak se na tebe pořád dívám,“ prohlížela si ho Lidka, „v čem jsi jináč. Kde máš patku? Házet jsi hlavou jako vraník, to ti tak slušelo.“

„Dcerka, na vojně jsou vši.“

„Byls na vojně?“

„Teprv půjdu, děvče. Do interbrigády.“ Frajersky vykročil patou do země a špičkou ven a přidal se k ní. Lidka vedle něho jela zvolna s kočárkem. „Proto musím na Paříž a dál. Potáhneme do Španěl na jednoho chlapa, jmenuje se skoro jako já – Franco – mám smůlu, no ne? Franco, ten holomek z Afriky, co chce Španělům ukrást republiku.“

Lidce se objevila výstřední brunetka s hřebenem nakřivo, s červeným mákem za uchem, jak si odvažuje z boků žlutý květovaný šátek s trásněmi, a třebaže neměla na Francka ani dost málo právo, pocítila žárlivost.

„Že se ti chce. Takovou dálku. Že si vy mužští nedáte pokoj.“

Ukázal na chlapce v kočárku.

„Liduško, máš ho ráda?“

Lidka se udiveně ohlédla.

„Bodejt' bych neměla. Však je můj.“

„Vidíš, a zrovna kvůli tvému kloučkovi jdeme do války.“

„Nedělej si ze mne dobrý den.“

„Nedělám. Tady přestává legrace. Jestli dnes složíme ruce do klína a budeme sedět s odpuštěním na panimandě a klidně se dívat v bijáčku, jak Franco shazuje bomby na *ispanské* děti – zítra budou padat pumy na tvého Štěpánka, na to vezmu jed.“

Lidka svírala křečovitě rukojeť kočárku.

„Myslíš, že bude válka?“ hlesla. „Můj s tím onehdy taky přišel.“

„Vždyť je,“ na to Francek. „Loni byla v Africe – chudáci Habešané! větrovkami na junkersy! Letos už ji máme v Evropě.“

„Naštěstí daleko,“ nezdržela se Lidka, a Francek se dopálil:

„Čerta starého! Svět je kulatý. Já nevím, že to nechápeš. V Sovětském *sojúzu* tomuhle rozumí každá Tatarka, a jsou tam báby, co se teprv učí číst a psát.“ Vzal z kočárku míč, šel a neklidně jej přehazoval z ruky do ruky. „Heleď, Lidko,“ zastavil se před ní. „Vidíš, jak tady běží odshora dolů ten zelený pruh? Po každé straně má jiného souseďa, jednoho červeného, druhého žlutého, a ten zase modrého a tak *furt*; ale nahore a dole se všechny ty barvy sbíhají v jednom *punktě*. Všechno souvisí na té strakaté zeměkouli. Ať je barev, kolik chce, je to pořád jeden pumlíč. A nebude pokoj, pokavad se dělníci po celém světě nespojí, pamatuj na mne! Nebude.“

Štěpánek se vzpínal pod řemenem a natahoval ručičky a chtěl svůj míč; Francek mu jej musel honem vrátit.

Černí ptáci začali poplašeně létat v povětří, stromy shazovaly žluté listí: úlecká siréna zahoukala. Vyrasila sípavý hvizd, pozvedla kvílivý hlas nad skleněné hranoly, kde se to začalo za okny černě chumelit lidmi, nad Kazmarův mrakodrap, nad Kazmarův lom, nad hory doly a ječíc trhala vzduch. Plakala, naříkala, hrozila, vyla, varovala až do lesů vlhnocích podvečerem.

„Tebe už jsem dávno neslyšel,“ povídá Francek úlecké siréně. „To je ta Nezmarova čarovná písťalka, podle které v Úlech všichni tancují.“ A vzpomínal na krásné bílé kaspické parochody, naložené bavlnou a naftou, jak signalizují před přístavem. Štěpánek se chytil za krček.

„Chudák *iréna* – chraptí,“ a dal se do pláče.

„On se bojí, když zahouká, chudinka, on se tolika bojí. Ještě z toho nemá rozum, že je táta rád, když jde z práce.“

„A je tu dost *rabóty*?“

„Ted' zas dost. Však vidíš, co toho jde. Proč se, Francku, ptáš?“

A Lidka si pomyslela: Snad přišel k rozumu a bude hledět se tady uchytit.

„Což za zkoušku to vždycky stojí,“ povídá Francek. „Třeba se někteří přece dají naverbovat do Španěl.“

„Můj ne!“ vyjela Lidka, jako by ji tál do živého. „Za to ti ručím! Kdepak náš táta! To by byl nápad. Ženatý člověk.“

„Neboj se, Liduško, já ti ho neberu,“ prohodil Francek s útrpným úsměvem a rozloučil se.

„Zastav se u nás!“ volala za ním. „Hájkovi v Zátořance, nezapomeň!“

Ale Francek jen mávl rukou v tu stranu, co sluníčko zapadá za hory, a lidé, hrnouce se z práce, je rozdělili. Šli dělníci v čepicích s nehtem a zapalovali za chůze cigarety, šly dcerky jako lusk a samý smích – dnes jsou z nich mámy – šli Kazmarovi chlapi, jiní než tenkrát, a přece to chodí s láskou pořád stejně na světě, lidé se valili jako velká voda a odnesli Francka s tou smělou tváří, opálenou horoucnějším sluncem, než svítí na Úly. Zmizel a zbyla po něm jen brázda v zástupu, jen uzounká stezička do dívčích let. Ten Francek, ten Francek. Kdyby byl tenkrát chtěl! Ale Lidka musí uhýbat kočárkem a dávat pozor, aby nepropásla tátu. Co je to platné, už nás to minulo, ta léta bláznivá. Francek měl odjakživa horkou hlavu, kdopak by dal na jeho strašáky.

Rodinka stoupá sadařským tichem. V Zátořance u leckterého štěpu je přistaven žebřík, pod ním koš, kloníky se zachvívají. Táta pomohl Lidce s kočárkem do vrchu; takový dobrák! Ale že nikdy nedostaneme toho pravého.

Jen slunce zapadne za hory, už se léto hubičkuje se zimou, od toho jsou švestky celé zamžené. Aby se Štěpánek nenastudil! Lidka má doma kuchyňku v pořádku jako dobré svědomí. Oheň bude rozdělaný hned.

„A táto,“ praví starostlivě vraštíc čelo, „zítra abys očesal ty slívy. U susedů už taky česali.“

Nastává chladný čas, a bude dobré pálit slivovici a vařit jeřabinku, obě tak mile zahřívají za nemluvných zimních večerů.

Alina

Alina, žena mnoha jmen, proto bude moudřejší nevyslovit žádné, umělkyně, která vystřídala devatero řemesel, hrála na předměstské scéně, natáčela ve filmu mezi těmi, jejichž jména se neuvádějí, stála modelem malířům a tloustnouc sama v sobě objevila výtvarné vlohy a šila nohaté panny (jaké nenáviděl Stáňa), humorná zvířátka a vůbec štěstítka, podnikavá Alina, která také obchodovala s kosmetickými prostředky, dovezenými z Ameriky, kam ujela svému druhému choti, řediteli Kunešovi, se svým třetím mužem, inženýrem, a stavěli tam spolu dráhu na pampě a Alina si namlouvala indiány, však o tom psala zábavné reportáže do českých novin, aby na ni v Praze nezapomněli, pověstná Alina, toho času majitelka fotografického ateliéru, kde si podávají dveře všichni lepší *kumštýři* (její výraz), Alina vyfoukla kouř, odložila cigaretu, a opřena kulatou pěstěnou paží s módním náramkem o kavárenský mramor, provázela vysměvačnými očima Stáňu s herečkou, kteří se pozdravili se společností, vyhnuli se jí a odcházeli spolu.

„Jako holoubci,“ povídá, napodobujíc lidový spád řeči, „inu jako dva holoubci. Dejte pokoj, že někdo snese takovou známost na *dlouhé štreky*.“

„Zasáhni, Alino,“ poštívali ji kolem stolu. „Tobě je to špás. Ukaž, co dovedeš.“

Alina pokrčila nosem.

„Ještě to není zralé,“ poznamenala znalecky a zamyslela se. Má v patrnosti všechnu erotiku umělecké Prahy: kdo má na koho chuť, kdo si s kým začíná, kdo s kým chodí, kdo má koho dost; učinila svým posláním tady na světě rozvádět dvojice a zase dávat dohromady nové páry. Čím častěji jí poslední dobou selhávají její vlastní námluvy, tím úspěšněji se věnuje cizím; ale dělá se svým uměním, jako všichni mistři, náramné tajnosti. „A vůbec,“ prohlásila, „mě tenhle případ nezajímá. Pane vrchní, ještě jednu whisky.“

Nedlouho poté, když Stáňa přišel k Vlastě, koho u ní nezastal, jako Alinu s fotografem. Přišla si natočit film z hereččina soukromí pro

obrázkový časopis. *Elegantní a prostá paní Vlasta Tichá nás uvítala ve svém útulném domově.* (Kulatý stolek, stojací lampa.) *Naše velká dramatická umělkyně ošetřuje něžně své květiny.* (Vlasta s koněvkou, půvabný sklon hlavy, zarámované skromným límečkem.) *I tragédky jsou veselé.* (Vlasta z profilu škádlí stéblem rozzlobeného papouška, také z profilu.) Zkrátka, kdo listuje obrázkové časopisy, dovede si to živě představit. „A když vás tady šťastně mám, doktore,“ rozhodla Alina, „posadíte se mi tamhle k paní Tiché a já vás oblejsku spolu. Stejně k ní patříte.“ Jako papoušek a fuchsie, děkuji, pomyslel si Stáňa.

„Že děláte takové drahoty,“ domlouvala mu Alina. „Není to od vás k Vlastě hezké. A abyste věděl, už jsem si vás vzala, a zvlášť. Poslyšte, vy jste úžasně fotogenní.“

„Jdi k filmu místo mne,“ usmívala se Vlasta. Byla to její tajná bolest, že se nehodí pro film – ta nešťastná „Svatební cesta“ tenkrát! Oba milence rozladila návštěva, ale Alina si z toho pranic nedělala a s nenuceností sobě vlastní nabízela Stáňovi Vlastiny bonbóny („oslaďte si život, drahoušku“) a pobízela ho do Vlastiny borovičky. „Pijte, doktore, pijte, ať přijdete do nálady. A to jste vždycky takový vážný?“

Všechno se mu na té ženské protivilo, její ohromná prsa, její mlsné vědoucí rty, to, že mu říká „doktore“, to, že dělá u Vlasty domácí paní. Jen se někam vetře, hned všechny protěžuje! A co to Vlastu napadlo, slíbit Alině za oba, ani se Stáni nezeptala, že přijdou po divadle do „Růžového klobouku“, kam je Alina horlivě zvala; bude tam celá její parta. Když se konečně zvedla, Stanislav se hrnul pro kožich milostivé paní a pomáhal jí do něho hned v pokoji s překotnou ochotou. Alina také nebyla hloupá. „Ten pospíchá,“ zubila se, „aby mě viděl ze dveří. Nebudu rušit, doktore. *Má něha* a polepšete se.“

V pokoji po ní zbyl parfém, dotěrný jako ta ženská. Stáňa přistoupil k oknu a otevřel je.

„Přestaň,“ tahala ho za rukáv herečka a smála se vzadu jako uličník. „Vždyť tě uvidí z nábřeží. Stáňo! Měj rozum. Jsi hrozný.“

„A hrozný budu,“ prohlásil Stáňa s přesvědčením. „Vlasto, proboha tě prosím, kde jsi k ní přišla?“

„Tu zná každý,“ smála se Vlasta. „Co chceš, reklama. Ale zacházel jsi s ní ukrutně. To nesmíš, Alina je mocná.“

„To jistě, taková nána.“

„Kde s kým se zná, ve všem má prsty – a ta huba! Roznesla by mě na kopytech,“ řekla Vlasta. „Nač si dělat z lidí nepřátele,“ dodala vážně.

Tyhle Vlastiny chytristiky Stáňa už znal, a kde mohl, potíral. Probouzely v něm nejasné obavy.

„Odpusť, to by znamenalo, že tě má v ruce kdejaká drbna.“

Herečka se urazila.

„Tak má! Mysli si o mně, co chceš. Já bych ti přála strávit jen týden v divadle, to bys teprv viděl, jaká je to houpačka a jak si člověk musí dávat pozor na všechny strany, aby ho z ní neshodili. Jsi dítě. Nemáš o ničem ponětí. Já se ti také nepletu do tvé knihovny. A jestli se ti nechce do „Ružového klobouku“, jen řekni, jdu sama a je to.“

„Už se se mnou nudíš, vid,“ nešťastně vyslovil Stáňa.

Herečka přitiskla dlaně ke skráním.

„To se neříká! Tohle se přece neříká!“ mluvila chodíc po pokoji a škaředila se jako při tělesné bolesti. „Bože, Stáňo, co si s tebou počnu. Ty bys byl takový rozkošný kluk, jen kdybys nebyl takový nešika. Ne, ne, teď ne, já už musím jít, podívej se, kolik je, už půl, vždyť já mám hned první výstup. A člověk přijde na jeviště takový enervovaný –“

Všechno ta proklatá ženská, pomyslel si Stáňa.

V „Ružovém klobouku“ sešla se kolem Alinina stolu společnost hodně měšťácká, až na dva výtvarníky, kteří se o ni zhruba nestarali a spíše si hleděli tance s místními slečnami, právě jako redaktor Vlach, Stáňův kolega z „Ranních novin“. Paničky znesmělovala hereččina přítomnost. Tázaly se ztrémovanou správnou češtinou, v které jim bylo úzko jako v nevyšlapaných střevících, co krásného paní Tichá nyní studuje a v které roli, můžeme se těšit, ji uvidíme? Alina se do toho vložila.

„Ženské zvlášť a mužští zvlášť, to nejde, to nejde,“ rozčilovala se. „Sedíme tu jako ve venkovském kostele. Ale to už je takový chvalně známý český zvyk. Franto, tys přece takový ctitel paní Tiché.“

Rozměrný muž v nejlepších letech, obtloustlý, ale tuhý, v dobře střiženém obleku, sebedovědomého držení, ukázal v pomalém úsměvu dobře ošetřovaný chrup a přisedl s dovolením k herečce. Měl líné oči obtloustlých lidí pod těžkými víčky; podšité oči, a při některém hereččině vtipu zařeřavěly jako dva doutníky, když do nich zadýmá. Seděl trochu za Vlastou a obracela k němu za hovoru jemnou hlavu. Vypadala jako filigrán vedle hlíny.

Jméno Kuneš Stáňovi nic neříkalo; zeptal se kolegy z „Ranních novin“, kdo to je.

„Alinin bývalý muž přece. Lihovarník. Zasedá také ve správní radě Velikého divadla, to vy nevíte? Tamhle ta dáma v černém, zrovna jí Alina dává připalovat cigaretu, to je jeho nynější žena.“

„A to oni se tak scházejí?“ optal se dětsky Stáňa.

„Samozřejmě,“ odpověděl redaktor Vlach, udiven nevinností otázky, a dodal s úsměvem: „Alina mu dávno odpustila, že mu byla tak nevěrná.“

A že jsem sem lezl, pomyslel si Stáňa. Tahle snobská smířlivost mu byla z duše odporná. Když rozchod, tak nadosmrtní; v otevřeném nepřátelství je aspoň chirurgická čistota. Pro tu ovšem nechod' do baru. Kolem Alinina zbryndaného stolu se všechno lepí, ty zasmolené a zašmodrchané vztahy; kdopak je má rozmotávat, ušpiní si při tom prsty. A že se všichni nutí do něčeho, co je netěší! Jako by se byli předem usnesli: dnes budeme veselí; a navzdory všem drinkům, nejde to a nejde. Vlasta se směje s panem ředitelem Kunešem, nikdy z jeviště Stáňa od ní neslyšel tak násilný smích. Paní Kunešová nadšeně prohlašuje, že se odsud nehne do rána, a potlačuje zívání, kradmo hlídá svého muže s herečkou. Žádné strachy, paní Kunešová. Vlasta a tenhle paprika! Alina pije jako duha, snad z dešperace. Bývala prý překrásná (těžko uvěřit), než pláchla do Ameriky; a vrátila se jako zřícenina. Ale drzá zřícenina! Co to Vlastu napadá, připíjet si s tou ženskou na bratrství! Stanislav se na to

nemohl dívat, jak se obě ženy líbají; jaksi tělesně ho to uráželo. Nic naplat, Stáňo, trhlo i na tebe! Už nad ním stojí Alina se sklenicí, dokonale iluminovaná, a jedním dechem mu nabízí tykání a vlepí mu pusu k náramnému gaudiu společnosti a k Stáňovým trapným rozpakům. Kdo ještě má všech pět pohromadě, cítí se pozadu za těmi, kterým už stouplo do hlavy!

„Stáňo, ty kluku hezká,“ vzývala ho Alina na celý lokál, „ty se mnou nechceš nic mít, že jsem se namazala? Nic si z toho nedělej, to se stává v nejlepších rodinách. Nechte ho bejt! Von je takovej *fajnovej* kluk! A když von má takovou dobrou *kindrštube*, a my jsme všichni takoví sprostáci. Já vím, tvá maminka vás vedla *nóbl*, v takových rodinách se nesmí říkat: ‚Já mám husí kůži‘, v takových rodinách se musí říkat: ‚Já mám labutí kůži!‘“ Stáňa se chtěj nechtěj zasmál.

„Vidíš, jak ti to sluší,“ zajásala Alina. „Ty máš takový dravčí zuby,“ a herečka se kutálela smíchy. „Stáňo, ty kluku hezká, pojď to se mnou zkusit, já bych tě pobavila. Nebudeš litovat;“

A snad ani nebyla taková děvka, jako ji hrála; tím to bylo odpor-
nější.

„Milostivá paní, nehněvejte se,“ řekl jí Stáňa zblízka, jak se mu pověsila na krk, „ale vy se mi vůbec nelíbíte.“

Alina byla leccěmus zvyklá. Sama se první přidávala k těm, kteří si z ní tropili blázny, aby nekazila náladu. Ale tohle jí bylo trochu moc. Počkej, já tě proženu!

Smůla

Stáňovi vzkázal Vlach, redaktor kulturní hlídky v „Ranních novinách“, aby se u něho zastavil, až ponese referát do sazárny. Stanislav jako externista měl odevzdávat rukopisy v redakci. Ale s divadlem je v novinách kvap, Stáňa dodával články na poslední chvíli, Vlach v redakci nikdy nebyl, to už je vlastnost kulturních redaktorů, tož chodíval Stanislav rovnou do místnosti, trochu dusné olovenou vůní, a uprostřed přenášených tácků a za dunění a otrásání neviditelných strojů odevzdával rukopis přímo panu metérovi Klusáčkovi. Pan metér Klusáček ve svém faustovském plášti a s klíšťkami na litery v ruce byl na celou redakci, externisty nevyjímaje, dost nevrlý. Každý z těch pánů si napíše, co ho napadne, ono se to řekne – jak se to má panu Klusáčkovi vejít do strany? Ale přece se mu pokaždé povedl ten zázrak a Vlach pročítal Stáňovy kritiky už zlomené – čítal-li je vůbec. V redakci Stáňovi dávno důvěřovali. Ale pozvou-li si vás, že by si s vámi chtěli promluvit, sotva to bude proto, aby vám sdělili, že vám přidají, což by byl Stáňa, jen si to přiznejme, upřímně vítal. Měl poslední dobou všelijaké starosti a vešel napjat a zaostřen do redakčního pokoje, ozdobeného originály Vlachových přátel z flámů. V křesle vedle psacího stolu seděla nepozvaná mladá návštěvnice, příznačná pro všechny redakce. Vlach ji poprosil dost odměřeně, zdali by na chvíli nepřešla do vedlejší místnosti (to jest na chodbu), že mají tady s kolegou jednání, a mladá dáma poslechla, ač nerada. Vlach s roztomilostí pána domu (dočista jiný Vlach než v kavárně) nabídl Stáňovi křeslo a cigaretu, zapálil i sobě a udělal dlouhý, dobře uvážený baf. Gamza má přirozeně kritickou svobodu ve své divadelní rubrice. Vlach je dalek toho, aby mu do ní zasahoval. Chce jen kolegu na něco přátelsky upozornit. Podotýká výslovně, že to, o čem bude řeč, není jeho, Vlachův, osobní názor; byl pověřen tlumočit mínění pana šéfredaktora.

Že je ze starého najednou pan šéfredaktor, to nevěstilo nic dobrého. Stáňa sledoval v napětí, osvěžovaném škodolibostí, jak se

Vlach vykroučí ze svého zamotaného úvodu a co se z toho nakonec vyklube.

Pan šéfredaktor si také velice váží kritické činnosti doktora Gamzy a respektuje ji. Ale přece jen je nucen ho požádat, aby dobře uvážil to, čeho si povšimlo už tolik čtenářů ve svých dopisech redakci: Neobjevuje se v divadelních referátech „Ranních novin“ nápadně často jméno paní Vlasty Tiché?

„To přestává všechno,“ vyskočil Stanislav. „Mám o ní mlčet, když hraje?“

„Ale když nehraje,“ tence opáčil Vlach, „referent ‚Ranních novin‘ se okázale ptá, proč nedostala tu a tu roli, a divadelní správa se už nad tím pozastavuje. Volal mě onehdy tajemník –.“

„Divadelní správa! Kdybyste řekl pan poslanec Macoun,“ soptil Stanislav. „Mluvte otevřeně. Vy bijete na tu ‚Paní z námoří‘, vidíte. Dali ji Kovalské, protože se o to Macoun vzal. Dobrá. To se u divadla stává. Je to smutné, ale nejsme děti. Kdyby Kovalská byla herečka k čemu, kdyby z toho byl umělecký zisk, jsem první, kdo to uzná, bez ohledu na to trapné pozadí a bez jiných – kamarádských ohledů. Ale vždyť to zvrzala pod obraz! A také jí to unisono pověděla celá kritika. Až na ‚Zelené listy‘, ovšem. Četl jste ty kritiky? Viděl jste ji?“

„Já na tyhle kusy nechodím,“ usmál se Vlach. „Podívejte se, příteli. Zbytečně se rozčilujete. Nikdo na vás nic nechce, než abyste trošičku krotil své sympatie, víte ke komu –“

Stanislav se pro sebe pousmál. Nevyčetla mu předevcírem Vlasta, že každý na jeho místě by ji propagoval, a Stáňa, když se mu na ní něco nezdá, že to také napíše, jako by byla cizí.

„– a krátce zachovával dekorum,“ dořekl Vlach.

„Jaké dekorum,“ dopálil se Stáňa, „kritik řekne rovnou, co o věci soudí.“

„A někdy přestřelí,“ usmíval se Vlach. „To víte, v ‚Ranních novinách‘ to nemůžeme potřebovat.“

„Prosím,“ na to Stáňa. „Dávám okamžitou výpověď.“

„Ale, ale, proč tak hr? Žádná kaše se nejí tak horká, jak se uvaří,“ chlácholil ho Vlach. „Rozmyslete si to. Závazek máte na měsíc a výpověď byste musel dát písemně.“

„Také že dám,“ opáčil Stáňa. „Mějte se tu dobře.“ Sebral se a šel. Doma napsal bez rozmýšlení dopis šéfredaktorovi „Ranních novin“ a hned jej doporučil na poště. Ulevilo se mu jako po bouři. Co na tom, že sem tam potlouklo. Je aspoň čistý vzduch.

Ten večer nenalézal odvalu zmínit se o výpovědi Vlastě. Podivný stud mu bránil. Měl jí říci: dostal jsem pro tebe vyhazov? Doví se to dost brzy! Mlčel rytířsky; ale, jak už zbývá kořínek dětství v každém člověku, Stáňa by byl velmi potřeboval, aby ho Vlasta hýčkala, a rozmazlovala za to, co nevěděla, a zatím Vlasta jako z udělání měla zase netýkavý den. (Poslední dobou se množily, když nebylo před premiérou.) Přijala Stáňu, mrazivě jiskříc zlou veselostí za barikádou květin.

„Ta je krásná,“ poznamenal Stanislav, aby řeč nestála, a dotkl se rozsvíceného stromku azalky.

„Od Kuneše,“ prohodila Vlasta vyzývavě. „Doufám, že ti to nevadí.“ Vyřkla to tak podrážděně, že k ní Stáňa překvapen vzhlédl.

„Vlasto, to bych se musel zbláznit, když jsi u divadla.“

„Nejsi žárlivý,“ uštěpačně na to Vlasta. „Tím lépe, já také ne. Jen, prosím tě, nech na pokoji mou ruku. To nesnesu.“

Byla tak divná a cizí, že se jí Stáňa zeptal:

„Stalo se ti něco?“

Vlasta do něho zabořila svá soví kukadla.

„Já už to totiž vím,“ řekla.

„Od koho?“ podivil se Stáňa. „Tys mluvila s Vlachem?“

„S Vlachem?“ opáčila uraženě Vlasta. „Ne, můj drahý, já to mám z přímého pramene. Abys to věděl, byla u mne Alina. Tak proto jsi nechtěl, abych se s ní stýkala!“

„Co s tím má co dělat Alina?“ užasl Stanislav.

„Ty se ještě ptáš?“ vyřkla herečka bez sebe. „Že si rád hraješ na charakter, to už vím dávno –“

„Vlasto!“

„Ale žes takový pokrytec, to jsem si přece nemyslela. A že máš tak bídný vkus, to teprv ne. Kdyby to byla mladá žába, ještě bych to chápala, ale taková stará ošklivá ženská –“

„Jen houšť! Jen houšť!“ povzbuzoval ji Stanislav, kterému začínalo svítat. „Co ti namluvila?“

„Přiletěla za mnou dnes odpoledne celá vítězná, že tě přece *dostala na lajntuch*, to jsou její slova, a že doufá, že mi to nevadí, a já jsem jí přirozeně řekla, že ani dost málo ne,“ dopověděla Vlasta jedním dechem a propukla v nezřízený pláč. Ty ženské! Ty ženské! Člověk by se smál, kdyby nezuřil.

„Ale já ji budu žalovat,“ prohlásil Stanislav.

Vlasta se vymrštila. „Ty jsi se zbláznil! Tos celý ty. Proboha tě prosím, nezesměšňuj se.“

„Co tedy chceš?“ zeptal se Stanislav.

Vlasta nesnášela přímé otázky a místo odpovědi vzala Stáňu kolem krku; vtom si naneštěstí vzpomněla: „Počkej, počkej, a cos to prve začal o Vlachovi?“

Nezbývalo než vyložit jí, co se zběhlo v redakci. Herečka byla Stáňovou výpovědí zničena.

„Ale tos neměl! Že ses dal vyprovokovat! Jistě by se to bylo nějak urovnalo. To je úplný nesmysl. Co z toho bude? Že se tam zahnízdí nějaký exponent Kovalské,“ vyčítala mu.

„Tak vida! Ke všemu jsem dostal,“ prohodil Stáňa. „Milá Vlasto! Carská služba, těžká služba.“

„Když ty nic nebereš vážně,“ posteskla si herečka.

„Myslíš?“ řekl Stanislav.

Míťa cestuje

„Já nepojedu z Gorkého,“ prohlásil Míťa a rty se mu třásly. „Musím hlídat naftojem.“ A díval se mámě upřeně do očí, co tomu říká, jako vždycky, když si něco vymyslel. Však by si to netroufal tvrdit v Dětském domě! Vaska s Taňkou by se mu vysmáli.

Elektrárna automobilky, kde Toník pracoval, vytápěla se olejem, který přivážely parníky z Astrachanu, a naftový olej se čerpal rovnou z lodí a vedl se potrubím do nádrže. Na tom obrovském bílém rezervoáru stál rudoarmějec s puškou, černý proti slunci, nehybný jako socha, bylo ho vidět daleko široko. Byl to slavný voják, a Mítovi se nezdálo nic vznešenějšího nežli stát se zbraní na stráži v té výšce a hlídat naftojem, na který chlapci nesmějí.

Jindy byl Míťa kapitán parníku, toho největšího parníku na Volze, a zároveň siréna a houkal, až si máma ucpávala uši, když si ho vedla večer z Dětského domu.

A nyní je z kapitána strojvůdce a sedí a drží řemen, kterým se zachycuje vlakové okno, řídí lokomotivu a veze tátu s mámou do Prahy. Co asi dělají králíčkové dětského kolchozu bez Míty? Byl tam jeden stříbrný, jen Mítu spatřil, zastříhal ušima, už ho znal, že mu nese chrást, a běhal za ním jako pejsek. Aspoň stříbrňoušek kdyby jel s nimi! Míťa dostal z Dětského domu krásnou plachetnici s vlajkou na památku. Vaska ji vydlabal z vorařského dřeva, dřevo mořil, aby neprosakovalo, Serjoža dehtoval, Nikoleňka barvil, Taňka stříhla plachty podle návodu svého tatínka, který sloužil jako námořník za světové války, než se dostal za dělníka do automobilky; i nitky provlékla patřičnými háčky a upevnila; plachty se daly skutečně svinovat, a loď měla opravdové kormidlo. Táta s Mítou ji vyzkoušeli ještě poslední den, a lodička krásně plavala. Darovali ji Mítovi kamarádi, s kterými hnětl lvy a velbloudy z barevné gumy a opatroval živá zvířátka a zaléval hrášek a stuchal se a zpíval a tancoval kolo při harmonice. Máma uložila Mítovu loď opatrně vedle tátova pouzdra s kružítkem do kufru, polepeného kulatými a rohatými obrázky,

kteře se nesmějí seškrabovat, i když se odchlipuje růžek, nebo by ručička dostala! Nastoupili do vagónu jako pro obry, bylo tam dusno a tma od dřevěných okenic, a odjeli. Mítovi dělalo velkou legraci, že jsou ze sedadel na noc postele. Táta se vyšvihl do prvního patra, natáhl ruce, máma mu podala Mítu, a Mítá byl vysoko jako na nafto-jemu. Ale za chvíli musel dolů k mamince, aby se ze spaní neskulil.

A jeli a jeli po širé ruské zemi, oseníčko se zelenalo, bylo jaro, i břízy byly takové světlounké, viděli kouřit továrny a cvičit rudoarmějce a tesaře na stavbách a děti jít do školy a chlapce v rubaškách pohánět strakaté krávy a komsomolku řídit traktor, a někdy kodrcal po silnici, rovné jako čára podle tátova lineálu, vůz a kuň, koníček s duhou nad šjíjí, a táhl vůz rovnou do nebe. A Mítá byl strojvůdce a řídil lokomotivu. Jeli a jeli, až přijeli k takové bráně s kladivem a srpem, a na té bráně stálo psáno: „Dělníci všech zemí, spojte se.“ Mítá ještě neuměl číst, ale ten nápis hned poznal jako obrázek. Museli přestoupit do jiného vlaku; táta řekl: „Heleno, hranice,“ a máma oblékala Mítovi kabát, ačkoli se Mítá bránil, že mu bude horko. Táta na to nic, nechal maminku vystoupit napřed a podal jí z vagónu na zem nejdříve Mítu a potom kufr, polepený obrázky, které se nesmějí seškrabovat nehýtkem, i když se na nich odchlipuje růžek, a ještě jeden kufr. Maminka se nedívala, to byl Mítá rád! Rozběhl se po koleji ve veselém větříčku. Červený prapor se třepetal, na hranici bylo hezky jako na venkově, světlé břízy kývaly větvemi, každý listejček chtěl utíkat – vtom táta Mítu chytil a to se neptejte, co kluk dostal. Ale Mítá neplakal, zápasil s tátou, jenže táta zvítězil.

Když se nový vlak hnul, oba mladí lidé stáli vedle sebe u okna, drželi dítě, aby vidělo, a dívali se zpátky k dřevěnému domku u lesa, k červené vlajce nad světlou březinou. Na své líbánky se dívali a na kuráž i trému mladých začátků, když se rozjeli do nového světa, Toník s kružítkem a Helenka s plezimetrem, a pomáhali dostavovat z města starých kupců socgorod. Díky, díky. Dobré to tam bylo. Vid', kamaráde. A stiskli si ruce za Mítovými zády, jako by si znova slibovali. Vlak pomalu projel branou, kam vjížděli sami dva, a nyní si vezou syna, a hraniční stanička zmizela.

„Mítěnko,“ řekla mu máma, „nikdy na to nezapomeň, kde ses narodil. V té nejstatečnější zemi na světě. A sám budeš vždycky statečný, vid.“

Jak Mítu držela u okna, dýchala mu za řeči odzadu do vlasů, a Mítu to trochu lechtalo. Ohlédl se mámě do obličeje, jestli se snad nesměje, máma se ráda smála. Ale dívala se na něho shora vážnými očima. Mítovi se to líbilo. Vzdychl si zamyšleně, protáhl se z rozpaků a přisvědčil: „No.“

Vlakem chodil voják, to už nebyl rudoarmějec, byl to polský voják, prohraboval se lidem v zavazadlech. Máma mu již napřed sama otevřela kufr polepený obrázky, které se nesmějí seškrabovat – Mítá se jí divil. Voják odhrnul mámin doktorský kabát, otevřel tátovo pouzdro s rýsovacím náradím, a v Mítovi hrklo: Což jestli si vezme mou loď? Ale voják přilepil na kufr cedulku, mezi kulaté a trojhrané obrázky, které se nesmějí seškrabovat nehýtkem, zasalutoval a odešel. Když zase byli sami v oddělení, máma vytáhla růžek nějaké knížky z hluboké kapsy svého dešťového pláště, ukázala na ni očima tátovi, schovala ji zas a usmála se. Co na tom bylo k smíchu? Velcí jsou někdy divní.

Táta pohlédl na hodinky, otočil šroubkem a nařídil ručičky o dvě hodiny zpátky. Když automobilka v Gorkém houká poledne, u babičky v Praze je teprve deset a děti vytahují dopolední chléb. Což to ještě nic není, ale když je u nás tma a Mítá musí na kutě, v Austrálii mají den, a děti jdou zrovna do školy. To jak se točí země kolem sluníčka; Mítovi nad tím zůstával rozum stát. A vlak jel a jel a odříkával za Helenku: prémie, pampa, pusta, step. Prémie, pampa, pusta, step. Hejna ptáků se zvedala a letěla, stáda koní se rozbíhala, někde přemýšlel o samotě čáp. Stál opravdu na jedné noze jako v Mítově obrázkové knížce; vypadal, že ztratil jednu přezůvku. Bylo po jarních lijavcích, polská řeka vystoupila z břehů a zaplavila luka kolem trati; vrcholky olší a vrb vypadaly jako keříčky nad hladinou. A máma vypravovala Mítovi o potopě světa, o zvířátkách zachráněných v arše Noemově, a táta zas o tom, jak inženýři s dělníky krotí velkou vodu, aby nedělala škody a raději pracovala, když má sílu.

„A nemrzí to velkou vodu?“ ptal se Míťa.

„Nemrzí,“ řekl otec, „pro vodu je to špás.“ Rozhlédl se pohybem, který už Helenka znala, našel lepenkovou krabičku od pečiva, vytáhl nůž, svůj divotvorný nůž, kterým už tolikrát rozloupil skořápku poznání malému chlapci, a vykroužil, vyřezal a zohýbal Mítovi z tuhého papíru turbinu i s lopatkami. Navlékl věnec na prsty a nechal jím Mítu otáčet. Toník byl takový hračka. Nevydržel s rukama v klíně, pořád něco robil a znázorňoval. A kupodivu, ať byl, kde chtěl, všude si hned našel hmotu na své modýlky. Jednou sestrojil Mítovi padáček z Helenina hedvábného kapesníku. Oba kluci by zasloužili! Vás tak nechat chvíli samotné. Helenka hubovala jen naoko a zatím byla pyšná na oba své kluky, však oni to, darebové, dobře věděli. Nemohla se ani dočkat domů, až „předvede“ rodičům Mítu. – Já se pořád na něco těším, povídá Toníkovi. Měl ji za to rád, za ty jasné oči, jakýma se dívala do světa. To je dar od boha, řekl jí kdysi. I ne, jen správná vnitřní sekrece, na to Helenka. Ráda se rouhala; přes mateřství a doktorát v ní zbylo něco oktavánského. Ne, nepotrpěla si na city a sama byla překvapena, jak ji dojal první český průvodčí, když prošel vlakem se svou píšťalkou a lucerničkou a chtěl na nich po česku lístky.

Za nimi byla města a města, Gorkij z bílých cihel, Moskva tulipánových bání, s Leninem ve skleněné rakvi, za nimi cesta Napoleonova útěku, za nimi Brest Litevský z konce světové války, za nimi den trávy, močálů a povodní, za nimi kavalírská Varšava. Přejeli v noci dvě bohatýrských řek, rychlík bouřil potmě přes Vislu a Odru, mostní konstrukce jim zahučely do spaní, zrána je probudila záře katovických pecí. Země se přes noc zmenšila, krajina sevřela, obzor semkl, obrostl horami, svět zdrobněl, všude bylo blíž, a už jsme, Mítu, doma, v Československé republice.

Hošík se díval s nosem přitisknutým ke sklu do pošmourného rána.

„Proč tu mají ty šibenice, proč?“ vyptával se.

Oba rodiče se usmáli.

„To přece nejsou šibenice, to jsou těžní věže.“ A táta mu začal vykládat, jak horníci fárají v kleci do jámy a rubou uhlí; Míťa ho přerušil:

„Pase se ten beránek v Československu?“

Matka přisvědčila a Míťa byl rád, beránek se mu zalíbil a hned o něho začal pečovat.

„Co kdyby beránek zaběhl do Polska? Neudělali by mu nic v *Katovicích*?“

To jméno Míťu nějak strašilo. A celou cestu měl starosti s hranicemi. Jak se pozná, že jsme v jiné zemi, když kolem ní není zed'? A není-li vidět vojsko ani prapory? Všude je tráva zelená, nebe modré nebo šedivé, kravičky strakaté, všude mají chalupy střechy a lidé nos mezi očima a malí chlupci dlouhou chvíli ve vlaku. Míťa se začal protahovat a vrtět, utíkal na chodbičku, zevloval do cizích oddělení, zejména když cestující jedli, jako by sám byl o hladu, chtěl sníst kousíček čokolády z ukoptěné země, bránil rodičům, aby spolu mluvili, a snažil se svědomitě, aby si někde přiskřípl prsty – zkrátka, počínal si navlas tak jako všichni malí chlupci ve vlaku. Matka ho hleděla upoutat u okna. Míťo, aeroplán!

Táta mu ukazoval na trupu naše státní barvy.

„Letí nad Československem?“ staral se zase Míťa.

„Letí,“ vesele řekla máma. „Míťo, když jsme tudy jeli naposled, tos byl ještě na houbách.“

„A nebylo vám smutno?“ ptal se Míťa a divil se, proč se táta s mámou smáli.

K poledni se vyčasilo, Čechy kvetly, bylo jaro, Helenka nemohla od okna oči odtrhnout. Bože, jaké to bylo všechno krotké a líbez-né. Ta říčka, oblázkem bys ji přehodil, to olesněné údolíčko, pár skautských stanů je vyplní, ty malé modré hory na obzoru, nikoho netlačí, stanice měly jedna k druhé tak blízko po mírně zvlněné zemi – kde jsou vzduchoplavecké vzdálenosti ruské roviny! – alšovští sousedé se navštěvují pěšky z dědiny do dědiny! Kolik vinutých silnic a pěšinek členilo jemně profilovanou krajinu – husto tu bylo lidmi a stromovím v podzámčí starých hradů. A Helenka spatřila,

co nikdy dřív neviděla, dokud tu žila, krajinu dávno pěstovanou a šlechtěnou, miláčka Otce vlasti a Mánesovo potěšení. Rasija, to je matka země, a Čechy dívčina. Třešně stály v závojích a dívaly se přes plot milióny kvítků, včely svatého Prokopa k nim letěly, jabloně českých bratří sadařů putovaly podle cest, po celých Čechách táhla kvetoucí karlátka jako procesí družiček, a vlak prozpěvoval všechny jarní písně ze školy. Helenka přísahala na Internacionálu; ale když se člověk vrací domů, chytí ho to za srdce. Komenský v čepičce tvaru písmenky „o“ se na ni díval z prvních sirek, koupených ve vlasti, a očarovaný rychlík jako by projížděl Babiččiným údolím, třebaže víme, že tamtudy železnice nevede.

„Ted'! Ted'!“ vykřikla Helenka. „Mító, vidíš tamtu červenou střechu?“ ukazovala za jízdy na nechlebský dřevěný dům, vykukující mezi stromy, s rozehvěním, jakého se sama nenadála. „Tam máma bydlela, když byla malá.“

Než to Mítá postihl, Nechleby byly ty tam.

„V tomhle malinkém krásném kremle?“ ptal se Mítá se zájmem. Myslel dřevěný hrádek na skalce, pěkně obarvený, stavbičku v přednostově zahrádce u trati, jako pro trpaslíky. Sám byl malý a líbilo se mu všechno malinké. Než domluvil, i hrádek byl fuč.

Mítá si zamyšleně vzdychl a zeptal se zčistajasna udatně:

„Táto! Kdyby byla na kolejích velryba a proti ní by jela lokomotiva, co myslíš, kdo by vyhrál, velryba nebo lokomotiva?“

„Nikdo,“ odpověděl otec k Mítovu zklamání. „Lokomotiva by velrybu přejela a sama by se vyšinula z kolejí.“

„Byla by to také hloupá velryba, kdyby lezla na koleje,“ prohodila matka, a takové narážky Mítá neslyšel rád.

„Počkej! Nech mě,“ řekl uhýbaje krčkem, ačkoliv na něho matka nesahala. „Táto, ale kdyby to mohla vyhrát lokomotiva anebo velryba, komu bys přál?“

Před Prahou Helenka omyla Mítovi obličej a pracky, ačkoli se vzpouzel a jako všichni řádní malí chlapci si hájil právo na špínu, připjala mu čistý límeček, aby byl hezký, až ho poprvé v životě ukáže dědečkovi, nakartáčovala mu šešulku tak, jak mu podle jejího míně-

ní nejlépe slušela, a zkrátka dopouštěla se všech pošetilostí, které jí bývaly k smíchu na marnivých maminkách, dokud byla prostořeké mladé děvče. Inu, časy se mění a lidé s nimi. Mítů byl opravdu jako ze škatulky.

„A myslíš, že ho takhle dovezeš až na Wilsonovo nádraží?“ prohodil Toník, pohlédnuv na syna, čistého jako zrcátko. „Tomu říkám optimismus.“

„Jen počkej,“ Istivě na to Helenka. A začala Mítovi vypravovat, jak se Chrudoš vzbouřil proti vládě žen. To se Mítovi náramně líbilo. Kupodivu nechtěl ani pít (a pobryndat se), ani jíst (a nadrobit si na kabátek), ani brousit po vagóně (a umounit se jako kominík). Seděl jako pěna a poslouchal, ani nedutal. Zato Helenku pálila vlaková půda pod nohama. Poslední půl hodiny je k nepřechání. V duchu se již objímá se svými drahými, taková léta jste se neviděli, promlouváte k nim vzrušená slova, jaká byste ve skutečnosti ani nevypustili z úst. Popadá vás nesmyslná obava, aby vám zatím neutekli z nádraží, kde marně čekají, kam snad ani nedojedete, a vůbec, aby se nějak nerozplynuli. Všechno je pojednou takové přeludné. Duší jste v Praze a tělem před Vysočany. Co ten vlak dělá? Silný Bivoj dávno spoutal kance, Horymír na Šemíkovi seskočil z vyšehradské skály a přebrodivil Vltavu, jenom vlak pořád nic, stojí a nehýbá se. Člověk by měl sto chutí otevřít dvířka, seskočit na vzduch a jít strkat lokomotivu. Ale se škodolibostí vlastní všem vlakům, které ovšem ujedou před nosem cestujícím, když se opozdil o minutinku, ale zato mají času až běda, jakmile je cestující jako na trní, vlak ne a ne se rozhoupat a ne a ne se hnout, a Helence už docházely pověsti a Mítovi trpělivost. Konečně! To je dost! Abychom dali zvonit všemi zvony! Vlak zabral, hnul se a jel. Míjel staveniště, roury, lešení, pavlače, nevládný rub města, požární zeď činžáku. A na té zdi byly vymalovány v nadživotní velikosti dvě děti, modře pruhovaný chlapec a růžově pruhovaná holčička, jak se jdou koupat celí šťastní v tričkách *Kazmar-Šaty-Jafeta*.

„Jé, ti jsou hezcí!“ vykřikl Mítů, vystrčil za nimi hlavu z otevřeného okna, a tu máš, uhlíček mu vletěl do oka. A Mítů nářek.

Máloco je lékaři tak trapné jako léčit ve vlastní rodině. Mít'a tropil rámus, volal: „Nebudu slepý?“ a nechtěl na sebe dát sáhnout. Helenka jej okřikovala mnohem netrpělivěji než své malé kirgizské pacienty v závodní nemocnici. Plakal a trošičku se jí třásla ruka, než si poručila. Nu, obrátila dolní víčko hbitým hmatem a vylovila uhlíček. Rohovka je dobrá, nic to nebude, nanejvýš zánět spojivky. Jenže když vystupovali, místo chlapečka jako ze škatulky vlekla za ruku uplakané, ušmudlané, opuchlé a zohavené dítě s krvavým okem. Došlo na Toníkova slova! Aby dítě nezblamovalo rodiče! Helenka už to brala s humorem.

„Jen když jste tady!“ a Nella je sevřela do náruče s touž vřelostí, s jakou ji kdysi vítala v Nechlebách stará paní Vítová.

Vpád Skřivánkových

Vtrhli Skřivánkovi s dítětem a kufry do střešovických starých řádů, pobouřili Barborku, obsadili byt a tlačili ke zdi Stanislava. Ti, co přijeli z ciziny, jsou takoví slavní! Kde všude nebyli! Co všechno neviděli! Kolik zkušeností nenasbírali! Sypou zprávy z obou rukávů; průvan novot s nimi vtrhuje zotvíranými dveřmi, a starousedlík aby se styděl, že jeho pec stojí stále na jednom místě. Všemu líp rozumějí; pronášejí úsudky s takovou jistotou. Jak by ne. Obrovská země, kam chudák Stanislav nohou nevkročil, rozprostírá se za nimi do nedozírna a dodává jim náramnou převahu a sebevědomí. Jako by ji měli pachtovanou. Však se podle toho roztahují.

Pestrá uzbecká čapka se povaluje po Stáňově psacím stole – jak se tam dostala? Chtěl usednout v jídelně na židli a málem pochroumal Mítovu plachetní loď. Pozor! To byl nářek! „Jen ho nech,“ říká paní Gamzová dceři, která s omluvou sebrala hračku, a hladí vnuka. „Tak málo jsem ho užila. Vid', Mítěno.“

Vetřelci nedbali o domov kolik let, právě proto jim ho teď vyklidíme – jsou vzácní. Barborka rozdělává oheň ruskými novinami, které jsou nečitelné jako písmo v zrcadle, a Míťa se zeptal Nelly:

„Babičko, umíš číst?“

Protože Aliho babička neuměla. Teprv se učila. Ve dne chodila k tátovi do továrny, večer do tatarské školy v kremle. Kluci jí doma pomáhali s úlohami.

Nella se vnoučkovi zasmála: „To víš, že umím, ty ferino.“

„Přečti mně to,“ přísně řekl Míťa, otevřel svou obrázkovou knihu s veršiky a dal ji Nella do ruky tak, jak to viděl u bratrů Aliho, když zkoušeli babičku.

Azbuka – ó jé! Paní Gamzová si marně vzala brýle. Žalostně slabikovala.

„Vidíš, že neumíš číst,“ vítězně prohlásil Míťa a sklidil obrovský úspěch. Moloděc! Byl slavný už tím, že je na světě. Gamza vzal ženě knihu z ruky a jal se plynně předčítat nahlas ruské básničky. Závodili o vnoučkovu přízeň. Stanislav by nebyl věřil, že je otec takhle dětinský.

„Strejčku,“ ptal se Míťa, „chodíš na *tír*?“

„Co je to *tír*?“

„Ale na střelnici.“ Míťa se divil, jak jsou lidé v Praze hloupí.

„Ne, brachu. Měl jsem toho dost, když jsem vojančil.“

U táty v autozávodu chodili dělníci v polední přestávce na *tír*.

Sestra pobízí Stáňu ke kaviáru – dar závodní nemocnice, ale Stáňa kaviár ani vidět. Švagr mu nalévá vodku – bohužel, Stáňa nepije. Ale papiroskou snad nepohrdneš? Nezvykle suchý kouř zamořil byt a dráždí Stanislava k pokašlávání. Aby řekl pravdu, nepotrpí si na cigarety s dutinkou. A víš, proč je tak dlouhá? Mrazy. Ruské mrazy. Aby se mohla snáze držet rukou v palečnici. Což švagr! Má Sovětský svaz v malíčku. Ať se ho Gamza zeptá, nač chce, do všeho je zasvěcen, ten vítěz pětiletky. Patrně by se ani nebyla uskutečnila bez manželů Skřivánkových. Kampak Stáňa na takové výtečníky! Seděl za pecí a držel se Vlastiných sukní. Švagrovi postavili pomník už zaživa v moskevském sadu, to je stará věc, Helena o tom psala už dávno – proč nad tím matka znovu jáásá? Stanislava uvádělo do trýznivých rozpaků poslouchat tu chválu. Bývalo mu třeba jako vzduchu rodinné pohody, sám se o ni vždycky přičiňoval první – ne, ale tentokrát se nedovedl radovat s radujícími. Ať se nutil, jak nutil, zůstával mimo jejich rozjaření a ztuhlý. Stanislav, tak něžný k prababičce, když už byla všem na obtíž, nyní se zatvrdil k sestře za to, že ho Skřivánkovi zastihli jako z udělání v čas, kdy měl smůlu. V každé rodině, byť i její členové se měli sebevíc rádi, sourozenci spolu soupeří. Snad je to vzpomínka z dětských let, kdy běhali o závod a pořádali řeckořímské zápasy. U Gamzových dětí bývalo štěstí střídavé. V tuto chvíli vede Helena na celé čáře. To ale vždycky cítí jenom ten „poražený“.

Je jedna z rozkoší života vypravovat o tom, co jsme prožili, vnímavým posluchačům, a Helenka se jí oddávala z plna srdce. Kdo dovede lépe naslouchat než matky dětem a staří mladým, když se vrátí ze světa do vylítaného hnízda? Neměla pocit, že se chlubí; cítila dobře, jak matka se s ní ztotožňuje, tak jako ona s Mítou, a jak otec loká zprávy ze Sovětského svazu. Helenka nevěděla, odkud začít

dřív. Vykládá otci o tom, jací jsou sovětští dělníci samozřejmě. Ani se nekrčí, ani se nevytahují, mají takové klidné sebevědomí v naprosté rovnováze. (Šťastní lidé! hořce pomyslel Stanislav. A co když ho nechce dívka? To mu neporouchá sebevědomí? Člověk je přece nekonečně složitější, než si ho zjednodušuje Helena.) Každý dělník, který vyrábí nejmenší šroubeček, tam ví, že je to naprosto důležité a že dělá s sebou dějiny, v tom to je. Panečku, to nese! (Heleno! na mne si nepřijdeš s čítankou.) Inu, přejme jí tu nevinnou radost z Kirgizek, o kterých právě vypravuje matce, jak je kdysi v socgorodu vychovávali k čistotnému bydlení. Udělali takový pokus. Příkladně Kirgizkám komunální domek, Kirgizky se nastěhovaly, ušpinily, co se dalo, nechaly za sebou dům, jako když čert vyletí, a odešly k Toníkovi do práce. Když se vrátily – domek jako z cukru, všechno na místě. A Kirgizky to hned zase umounily a rozházely, až pámbůh bránil. Ale naschvál jim nikdo nic neříkal, nezlobil se, nenapomínal. Kdepak přednášku o hygieně, toto. Bylo by to předčasné. Jen po nich v jednom kuse drhli a uklízeli. Tak se to opakovalo hezký čas, dobré tři neděle. Až jednoho krásného dne se milé Kirgizky vrátily z továrny a našly doma takový chlívěk, jaký tam nechaly, když odešly. Byly vám z toho celé zaražené. Hubovaly; potom se začaly radit. A najednou, měly jste je vidět, jak se sebraly a mazaly do konzumu pro mýdlo a k sousedkám, aby jim půjčily kartáč. Od té doby –

A bože, co bylo Stáňovi po Heleniných Kirgizkách. Zajímala ho jediná žena, Vlasta, a s tou měl starosti. Tak se mu pořád zdá, že ji ani dost málo nemrzelo, když jí odřekl dnešní večer, aby jej strávil se Skřivánkovými na výslovné matčino přání. A co z toho je? Nuda a trýzeň.

Toník zpozoroval uprostřed Helenčina sdílného opojení, jaký je Stanislav zamlklý, a obrátil řeč jinam. „Co dělá divadlo? Slyšel jsem, že prý jsi dnes nejlepší divadelní kritik.“

„Patrně od mámy,“ opáčil Stanislav s útrpným úsměvem. „Před ní jsme všichni slavní. Ne, vážně! Nemluvme o tom. Už jsem těch referátů nechal. Nemělo to smysl.“

Milodar! pomyslel si jako chlapec; a ještě více se odcizil rodině rozehráté vodkou. Docela tělesně cítil, jak je všechny studí. Že se nemohl zvednout a říci: „Odpusťte, musím do divadla.“ Už nemusel.

Matka mu pomohla otázkou, jestli ho nebolí hlava? Nyní asi litovala, že ho zdržela doma. Chopil se záminky, vzal od Heleny prášek, rozloučil se a nedlouho po Mítovi odešel k sobě do pokoje. Helena ho vyprovodila očima.

„Co je se Stáňou?“ zeptala se, když za ním zapadly dveře. „Udělalí jsme mu něco?“

Gamza jen mávl rukou.

„Ale to je taková historie,“ tiše řekla matka. „Nemluv o tom před otcem. Jeho to zlobí.“

A zatímco Toník vykládal Gamzovi, jaký zkoumavý zájem o stroje mají sovětští dělníci – jsou mnohem mladší než my, ano působí jako zázračné děti, a za chvíli nás předhoní – Nella svěřovala Helence, co slyšela o Stáňovi a o Tiché, i čeho se sama dohadovala. Stanislav se o tom nezmiňoval nikdy. Byl by se asi podivil, co všechno matka ví. „Vždyť ona je pro něho stará,“ skončila Nella.

„Každý máme svou jizvu od Arrasu,“ vesele prohodila Helenka, vzpomínajíc na svůj hloupý úlecký příběh s Karlem Vykoukalem. „To přejde.“ Mělo pro ni obzvláštní kouzlo, že s ní matka rozpráví jako se sobě rovnou. Za dívčích časů to tak nebylo, ó ne. Helena už jako medička věru prohlédla životní tajnosti. Ale matka ji uznala za doopravdy velkou teprv od té doby, co se jí narodil Mítá. Jsou nyní jako dvě sestry, obě mají děti. O kom jiném by se bavily než o synech? O Stáňovi, o Mítovi, o novém domově. Helenka si teprv teď uvije hnízdo. Byla to výhra, že se Nelle podařilo získat byt přes chodbu. Však se ho nahlídala! Starý pan doktor odnaproti měl rozum, že se přestěhoval do penze na venkov, hodný starý pán. Helenka byla nadšena, jak krásně jí matka zařídila byt nábytkem a obrázky ještě z Nechleb. I myslivec s liškou visel v čekárně, od jeho hlavně se posud kouří a liška stále barví do sněhu. Dcera chválila, Nella zářila z její chvály. To děvče zjihlo mateřstvím. Oč je srdečnější, než bývala. Helenka si co nejdřív otevře ordinaci po starém lékaři; a děti z nou-

zové kolonky bude léčit a malé pacienty z břevnovských uliček do schodů. Měla ráda své doktorské řemeslo a cítila v sobě takovou sílu. Zejména v profylaxi by chtěla působit. Naučila se mnoho v Sovětech a má už v hlavě plán, jež podá sociální péči. A Nella bude u Míti – kdyby se tak mohla vyzout z kanceláře! Celý den by byla s Mítou. Vždyť už to pomalu ani nebyl domov bez dítěte.

Helenka na ni škádlivě pohlédla.

„Mámo! Ještě budeš litovat. Míťa je čert.“

„Hrozně připomínáš nechlebskou babičku,“ přerušila ji Nella.

Neviděly se dávno a po takové době bije do očí to základní v člověku, co jste dřív nezpozorovali pro přílišnou blízkost, a co zase bude unikat, až zvyknete. Tajemné je toto: kdyby Helenku rozbírala rys po rysu, nos, oči, ústa, jak to ženy s oblibou dělávají, ani jeden tah v obličejí nemá po staré paní Vítové. Ale ve způsobu usmát se to bylo, ve hře tváře, ve spádu řeči a v bystrém kroku, v rázné mrštnosti, s jakou se chápala věcí tohoto světa – inu v té jiskřičce, která oživuje člověka. Celá nebožka stará paní! I Barborka si toho povšimla; už se smířovala s vetřelci. Barborka, čím je starší, tím houževnatěji se brání každé změně a rok od roku přísněji komanduje Nellu. Ale je to zlatý člověk. A prababička! Helenka se zasmála. Když si dávaly sbohem, tenkrát před cestou, Helenka se musela držet, aby nenatahovala moldánky. Připadalo jí jako pohřeb to loučení. A vida prababičku! Já se s ní navěky rozžehнала, a ona si žije. Dovede trucovat smrti. Helence se to líbilo. Co asi řekne, až jí přivedu Mítu?

Život se kupil a pokračoval, byl to takový dobrý pocit. Vypravovaly si obyčejné věci o příbuzných a také vařily a šily za hovorů. Gamza tomu říkal pochyceným slovem, které mu zůstane navždy záhadné – „*entlování*“. Ale na obsahu tak nesešlo. Ty všední řeči se napájely z živé mízy, májový vzduch je obklopoval, a okolíky slov rozkvétaly. Mluvily třeba o tom, kde se ve Střešovicích dostane zelenina pro Mítu, ale jako písnička má melodii, tyhle obyčejné řeči ji měly a znamenaly ještě něco jiného: Jsem doma, u mámy – jen když jste zase tady. Jen když vás mám všechny pohromadě. Gamza to nazýval s úsměvem: „*System kvočna*.“

„A to jsem ti, Helenko, neříkala, jak mi dal táta co proto s lipským procesem? Hynula jsem o něho strachy.“

„Nu, Dimitrova máme v Sovětském svazu,“ prohodila Helenka, vstala a přešla z ženského koutku k otci a k Toníkovi. „Ale dalo to fušku, vid', táto.“

Oba muži spolu zaujatě mluvili.

„... žes dostal to místo v Aerovce, to je přece také příznačné,“ zaslechla otce. „Jak se něco chystá, přestává nezaměstnanost. Copak, děvečko?“

Gamzovi zjehl hlas, kdykoli promluvil na Helenku. Ano, dcera, ta se mu povedla. A pro Helenku dětských let byl otec taková hrdinská postava. Táta sice zuřil, když se mu zakutálel knoflíček od límečku nebo když si založil knihu, to je pravda. Helence to bývalo trochu k smíchu, trochu trapné, a hleděla na to zapomenout. Ale zato jaký byl táta svrchovaně klidný a trochu výsměšný, když k nim přišli jednou k večeru strážník s tajným a začali mu prohledávat zásuvky, k máminu polekanému rozhořčení. Ten klid se Helence už jako dítěti velmi líbil. Jednou, to byla ještě školačka, musel táta odjet, prý do Ostravy, ani nemohl dát dětem sbohem. Když přišla do školy, holky se jí vyptávaly: „Že tvůj tatínek sedí? Naši to doma říkali.“ Helenka byla bez sebe. „Není pravda! Táta nemůže udělat nic špatného!“ a porvala se s holkami. Helenka se dobře prala. Náhodou měly pravdu obě strany; Gamzu tenkrát odsoudili pro pobuřování za ostravské stávky. Nyní musel dceři dopodrobna vypravovat o nevinných obžalovaných a o lipském procesu. Také van der Lubbe ji zajímal, zase z lékařského hlediska. Pokud o něm tehdy četla, o jeho apatii, o jeho jednoslabičnosti, a viděla ho na fotografiích, s tím příznačným poklesnutím hlavy, měla z toho dojem chronické encefalidity. Těchto vlekých mozkových chřípek se potlouká po světě víc, než lidé tuší. A encefalidity mívají zločinecké sklony. Ovšem, jakápak diagnóza na dálku. Je to pouhý dohad. – Rozhodně působil patologicky z těch obrázků.

„Je dávno po něm,“ řekl Gamza. „Nacističtí soudní znalci ho uznali za plně odpovědného. – Nu, a u nás se hitlerčici také náramně vzámá-

hají. Německý pan Konrád Slepíčka se pěkně vyklubal. A českým prasečkářům se to hodí do krámu. Co chceš, boj proti bolševictví.“

Poslední tramvaj dávno zajela do střešovické vozovny svým dorážejícím zvukem pražských elektrik, kterému Helenka teprv přivyká jako zvukům domova, hradčanské hodiny byly druhou do rostlinného ticha májové tmy, když rodiče a děti vstali a přáli si dobrou noc. Otec a dcera se spolu zastavili; Nella, sklízejíc jakési drobnosti, je na okamžik zahlédla z profilu, Gamzu s bílou hřívou a Helenku v rozkvětu ženské mladosti, a teď zas užasla, jak jsou si podobní otec a dcera. Jako by tátovi z oka vypadla! A Nelle bylo dobře v tom koloběhu lásky, který nedá zestárnout živým a zahynout nebožtíkům.

Gamza Helence opakoval, jakou mu způsobila radost tou knížkou, kterou šťastně provezla beckovským Polskem, tak ostrým na tiskoviny. Byla to „Hnědá kniha“ v kapesním vydání, svázaná do nevinné obálky „Hermann und Dorothea“, jak se tenkrát pašovaly přes hranice v časech lipského procesu. Helenka ji dostala od jednoho pacienta, německého emigranta, jemuž se podařilo uprchnout do Svazu; znal Gamzu podle jména.

„Helenko, že vás tu vidím rád,“ dodal otec, „snad víš. Ale škoda, že jste tam nemohli zůstat. Tady to dobře nevypadá. Přituhuje.“

„Pozor, máma,“ upozornila ho polohlasem Helenka. Nač ji plašit.

Zamčené dveře

Nedobré časy žil Stáňa. Ať se vrtil, kam se vrtil, všude si připadal jako páté kolo u vozu. Divadlo stoupne do hlavy každému, kdo k němu přivoní, a potom se stýská. Stáňa tesknil po zasvěceném ovzduší premiér a nebyl by na ně šel zanic, aby se nesetkal s bývalými kolegy z prvního balkónu. A také nevrlé řeči pana Klusáčka vůně olovených literek mu chyběly. Kdo býval tištěn a už není, cítí se jako vymazaný ze světa. To nic, jen když mám, Vlasto, tebe. Proč se mu zdálo, že pozbyl právo k ní chodit v ten zakřiknutý čas, kdy jeho řeči docházela nit a kdy poslouchal hereččiny zprávy z divadla se zapíranou lítostí chlapce za plotem? Jaký nesmysl! Necinkaly mu v kapse klíče od Vlastina bytu? Byla to Vlasta a byla jeho a mohl si s ní dělat, co chtěl. Mohl jí vtisknout bolestně vytrženou masku a probolet ji, a tak ji utratit, jak to má k smrti ráda. Ano, a potom zas vyskočí se svými obvyklými chytristikami, bděle si hledíc svých malých zájmů. Byla to Vlasta, měl ji a byla jeho. Jen se o tom potřeboval ubezpečovat častěji, než jí přicházelo vhod. Je unavena, stěžovala si, když na ni čekával před divadlem u zadního vchodu, a posílala ho domů. Je udřená jako zvíře, prohlásila tenkrát v sobotu večer, padne a usne, jako když ji do vody hodí, prospí celé nedělní dopoledne. Kdepak na výlet! Zamkne se odpoledne doma se svou Elektrou. Když Mařenka odejde, v bytě je takové rajské ticho. Kdo by to lépe chápal než Stáňa? Tak přece dostala tu Elektrou! Brzy po Antigoně. Nemohla si poslední dobou na divadlo naříkat.

Nastala takzvaně krásná neděle, a kdo měl dvě zdravé nohy, vyrukoval za Prahu. Město se změnilo v útulek invalidů, stařenek a porouchaných existencí. Po veliké a ztichlé Belcrediho třídě se procházely sebevražedné nápady. Bylo to takové dusné nedělní odpoledne, kdy děvče oškrábe sirky a vypije jed, protože její voják šel tancovat s jinou; zaručeně krásné odpoledne, a zajisté se v tuto chvíli topí ve Vltavě kolik rozjásaných učitelek, které si troufaly nad svůj úřad a odvážily se hloub, než stačí. Stáňa by byl poslední, kdo

by je šel zachraňovat, tak ho mrzel svět. Měl v úmyslu zůstat odpoledne doma, být pilný jako Vlasta, pokračovat v rozepsané studii o Pirandellovi. Ale živost Helenina obdivovaného syna ho vyhnala z domova do kavárny, a dusná nuda z kavárny do biografu. Stáňa se tam příjemně ochladil ve sklepním přítmí. Běžela americká detektivka mrtvé sezóny; a přece to provětrá duši, přestěhovat se na dvě hodiny do cizích lidí v jiném dílu světa. Nic naplat, Vlastičko, na plátně to jde jinak od ruky než na prknech, která znamenají svět. Paní Tichá soudila o filmu přísně; kolik mladých hereček z Velikého natáčelo, to neviděla ráda. Vlasta byla na štíru s filmem, a Stáňa měl pifku na Vlastu – zač? Za to, že se dře i v neděli? Dodejme, že to od Stáni nebylo hezké, sám to uznával.

Když vyšel z malého kina, ocitl se jako na druhém konci svatogotthardského tunelu, v novém podnebí. Z otravné Prahy byla féerie, pod oblohou uměle modrou od obloukových lamp. Vlhkost vála od Vltavy a ze zahrad do bílých a fialových ulic; spodní paprsky zapadlého slunce slévaly se s počínajícím siným světlem měsíce, který posud nevyšel, v čarovně neskutečné osvětlení. Nechodili jste po Praze, procházeli jste se v obrazu. I sklenice piva vypadaly jako magický jantar na růžových stolcích se zelenými přísivty pod tropickou vegetací hospodských kaštanů, podruhé kvetoucích v elektrické záři. Bylo krásně, bylo příliš krásně v podvečerním oddychu města. Stanislav se rozhodl, že se Vlasta napracovala až dost. Nedal se tím odradit, že se mu neozvala do telefonu – když studuje, vypne, to známe – a rozjel se za ní, aby ji vybídl k večeři pod širým nebem. Celý vlak uprášených vozů se vracel Újezdem do Prahy. Jak je mívěla Stáňova elektrika, postřehl v okně jednoho vozu sportovně oblečenou Alinu. Honem se díval jinam. Kam čert nemůže, nastrčí babu! Že nebude Vlasta doma! Alina mu vždycky přinášela smůlu.

Abyste věděli, Vlasta doma byla. Svítala za roletou, viděl to z nábreží. Vlasta byla hodná, jen ji nechte být. S nikým neodjela na výlet za Stáňovými zády. (Však mu to nepřiznané pomyslení pokazilo celou neděli.) Vyšel do prvního poschodí a nejdřív způsobně cinkl. Jako gymnazistka, která si jde pro podpis. Nebyl tento úvod zbyteč-

ný? Vlasta měla hrůzu z chlapů, kteří vstrčí nohu mezi dveře, když poodemknete. Ano, věděla, že ji jednou někdo zavraždí, vždyť jen z toho strachu se vdala tenkrát za Häuslera, nikomu cizímu nejde sama otevřít. Stáňa si vzpomněl, bůhvíproč, na svou první návštěvu, na Mařenčino detektivní oko, přitisknuté ke kukátku, usmál se a brnkl smluvený signál. Ani tomu nedůvěřuje? V bytě jako by sebou něco pohnulo a naslouchalo se zatajeným dechem. Hrobové ticho. Plny napětí a zálud jsou takové zamčené dveře ve svém neutrálním vzhledu. S knoflíkem zvonítka, dotýkaným nesčetnými stisky neviditelných prstů; schránka na dopisy jako by ještě obsahovala šelesty vřazovaných psaní a nyní jimi haraší do přítmi schodů. Nedělej to! zrazoval Stáňa někdo v něm, kdo to s ním myslel dobře, nedělej! Ale Stáňa na to nedal a jal se odmykat, jako už kolikrát, svými klíči. Z vnitřní strany zámku něco vadilo. Nech toho! varoval ten druhý, nech! Ještě je čas! Ale komu by se chtělo odejít s nepořízenou? Všechno v člověku směřuje k tomu, aby dokonal, co započal. Stáňa se vztekle opřel, a rup! Z vnitřní strany odpadl klíč volně a hloupě na podlahu předsíně. Stáňa tam byl a zastyděl se jako kluk. Vezmi nohy na ramena a utíkej, co můžeš, pošeptal mu ten druhý, všechno ještě bude dobře.

Vtom Vlasta vklouzla do předsíně.

„Kdo to je?“ ptala se kupodivu tiše na vylekanou ženu.

Jako by to nevěděla!

„Já!“ hloupě vydechl Stáňa – proč také šeptal, u čerta? Bylo to jako nákaza. Proč se zastyděl za Vlastiny nedbalky, vykukující pod přehozem? Jako by ji v nich neznal!

„Učila ses, odpust’“, mumlal popleten, shýbaje se pro zasažený klíč. A najednou se vzpřímil v celé výšce. „Pojd’ se se mnou navečeřet na ostrov,“ vyzval ji naschvál nahlas. Ale neznělo to přátelsky.

„Výborně – to je přece nápad. Výtečně,“ jektala Vlasta. Třebaže před ním stála v přítmi předsíně, Stáňovi připadalo, že pobíhá. „Ale báječně. Víš co? Počkej na mne v Kavárně umělců. Jsem tam v deseti minutách.“

Stáňa se na ni podíval. Proč ne tady? Podíval se na ni, a plamínek smrtelného nepřátelství přeskočil z něho na herečku.

„Jen se oblékni, já počkám,“ řekl jí s pekelným klidem, bůh ví, kde ho sebral, a jakoby nic přistoupil ke dveřím pokoje. Vlasta se před něho postavila.

„Podívej se,“ zkoušela to se Stáňou andělským hlasem a uškla ho přímo očima. „Bylo by opravdu moudřejší –“

Stáňa ji odstrčil s nedobrym úsměvem, zaklepal, ano slušně zaklepal na dveře a vešel do pokoje své první návštěvy, do pokoje trofejí a skalpů. Stuhly, věnce, autoři na zdi, vzpomínky z cest na něho vydechli esenci všech milostných setkání, jež končovala vedle. A v tom Stáňově vedlejším pokoji stál před zrcadlem pán, odtrhl ruce od vázanky a otočil se. Dlouho zůstane Stáňovi obrazem hrůzy pán před zrcadlem.

„A, staří známí, staří známí,“ prohodil Kuneš zvukem příznivce, jda mu zvolna vstříc. „Jak se pořád máte, příteli?“

„A jak vy, pane řediteli? Co dělá milostivá paní? A dětičky?“

Šleh seděl, a Kunešova beztak krevnatá tvář pod ním zbrunátněla. Herečka prošla pokojem, převléci se vedle na večeri ve třech.

Pan ředitel Kuneš si zapálil solidní doutník, Stáňa uličnickou cigaretu. Každý podle své hodnoty a věku. A ovzduší houstlo k nedýchání. Oklepávat s tím člověkem popel do jednoho popelníku! Stanislav zahodil nedopalek, pohlédl na Kuneše zase s tím nedobrym úsměvem, a svíraje roh stolku, odhodlaně řekl:

„Víte co, pane řediteli? Uděláte nejlíp, když teď půjdete. My si potřebujeme promluvit s Vlastou mezi čtyřma očima.“

Kuneš zvedl překvapen obočí.

„Ale – dost zvláštní nápad,“ poznamenal a teprv se probíral z uhlazených způsobů, vrstlých do kůže, k rozhorlení. „Jakým právem –“

„A takhle,“ hodil Stáňa. „My dva jsme svobodní lidé a vy otec rodiny.“ Poslední slova vyřkl nenapodobitelným způsobem mladých lidí. Jako by vás nemohlo potkat nic pitvornějšího než být otcem rodiny.

„Co si to dovoluujete!“ zahřměl na něho Kuneš klasickým slovem hádek. „To je – to je uličnictví!“

Vlasta, která byla vedle tiše jako myška, ale natahovala uši, vkročila mezi ně v pravý čas.

„Jsi nevkusný, Stáňo,“ řekla. „Pane řediteli, jsem z toho zoufalá –“
Nebyla, pod společenskou obavou, pod Vlastinou věčnou obavou, aby si s nikým nerozlila ocet, jiskřila potlačovaná vítězosláva samičky, o kterou dva zápasí.

„Jděte!“ opakoval Stáňa, trhaje se Vlastě. „Ale honem! Nebo bude neštěstí!“

Vlasta vyslala ke Kunešovi prosebný, zapřísahající pohled. Ten pohled pravil: My dva si rozumíme. Nechte toho blázna. Dopovíme si to příště. Nechte ho, je to pod vaši důstojnost. Hledíc na Kuneše výmluvně, podala mu mlčky ruku, pan ředitel se jí uklonil jako ve starých salonních hrách, kde hrdinové praví: „Vaše přání jsou mi rozkazem,“ a nedívaje se na Stáňu, vyšel z pokoje. Vlasta měla trhání vyklouznout za ním do předsíně, ale Stáňa nedovolil.

„Tady zůstaneš!“ a strhl ji dost surově za ruku do křesla. Vlasta se tam mlčky schoulila, měla smutně udivené oči Mignony, byla malá a útlá jako Indky, které se dovedou vsoukat do košíku. Slyšeli oba, jak za Kunešem zapadly bytové dveře. Stanislav čekal, brzo-li se herečka rozpláče, anebo ho zahrne překotnými výčitkami. Ale Vlasta vypískla a dala se do smíchu, pravda trošinku zkaleného nervózou, ale brzy se vyčistil – do nevinného čtveráckého smíchu.

„Tak s tím bychom byli šťastně hotovi,“ mluvila zajíkajíc se veselostí. „Tos tedy, Stáňo, provedl geniálně. Stáňo, pamatuješ, jaks tenkrát vykouřil Alinu?“

Ten smích mu nadbíhal, ten smích se k němu přidával, ten smích se ho bál. Vším právem. Stáňa se neusmál.

„Vlasto,“ zeptal se soudcovsky, „to jste se mi s ním také takhle smáli?“

„A když ty nic nechápeš,“ spustila Vlasta. „To není vůbec tak, jak myslíš. On má ke mně úplně jiný vztah. Tos řekl před chvílí správně, jako otec.“

„Vlasto, kdybych se nestyděl, já bych ti dal ránu.“

„Když ty jsi takové dítě. Co s tebou mám dělat? Ty vůbec nechápeš –“

„Ó, chápu,“ na to Stáňa. „Protekce a prachy. Ale takhle já, Vlasto, nehraju.“

Zdvihl se, a nedbaje toho, co Vlasta tropila, odešel se svou mladou, na smrt vážnou tváří.

Ty oslíku

Ráno přiběhli od Gamzů pro Helenku celí vyděšení: Pojd' k nám honem, nemůžeme Stáňu probudit. Štěstí, že ještě neodešla do nemocenské pojišťovny.

Stanislav ležel s odmítavou tváří, pobledlý a dýchal. Zhluboka dýchal. Až se pokrývka nadzdvihovala. Matka, která budívala děti zatukáním na čelíčko, marně se teď dobývala k velkému synovi.

„Stáňo,“ opakovala, tahajíc ho za ruku s ubohým násilím, „neďalej hlouposti, Stáňo! Slyšíš? To jsem já.“ Ale ruka spadla. Co bylo Stanislavovi po matce.

Jako když otočí vypínačem a třináctý pokoj se rozsvítí na konci chodby let, Helenka se spatřila, jak budí mrtvou nechlebskou babičku. Ne, není to pranic pěkného, léčit ve vlastní rodině!

Žeberní typ dýchání; zpomalený tep; nohy namodralé.

Užíval včera něco? Nevíš?

Gamza předešel ženu, a zachmuřen jako mrak, podal dceři mlčky prázdnou lahvičku od léku. Somnifen. Ovšem. Helena sama napsala Stáňovi ten barbiturát, když si stěžoval, že neusíná. Patnáct kapek před spaním. A takhle toho zneužít!

„Jaroslav,“ zčistajasna vyslovila paní Gamzová, jmenujíc bratra, který se kdysi zastřelil pro děvče. Nikdy dřív se o něm nezmiňovala před dětmi z hrůzy, aby ho nenapodobily. Ach, nyní už mohla. „Já věděla,“ hlesla všechna zoufalá, „že se u nás jednou stane něco takového. Vždycky jsem se toho bála.“

„To teď nerozhoduje,“ tvrdě na to Helenka. „Vyhrň mu rukáv.“ Utáhla řemínky náramkem kolem té nevědomé paže, jež nabíhala, a dmýchajíc balónkem měřila krevní tlak. Matka s ní pozorně upírala oči na ciferník života – devadesát, devadesát – co to znamená? Ale Helenka neřekla nic, vyprostila zase Stáňu, kterému to bylo jedno, co s ním dělají, a šla si dát vařit stříkačku na Coramin. „Zavolej záchrannou stanici,“ poslala otce, „doma nemůže zůstat. Musí na kliniku. Potřebuje odcévkovat a strychnin, já ho tu nemám. Běž

k Barborce, Mító, neplet' se mi tady pod nohama. Že už také Toník odešel do továrny!"

Matka na chvíli osaměla se synem. Byl živ a dýchal, ano zhluboka a zvolna dýchal. Pokrývka se nadzdvíhovala, jako by pod ní oddychovala žena. Jaký byl mladý s tím svým dívčím nosem, s tím odhaleným krkem. Matka jej opatrně přikryla po bradu. Brala mu tu jednu, tu druhou studenou ruku do svých palčivých dlaní, hleděla do ní přelít něco svého tepla. Ale synovi to bylo jedno, synovi to bylo hluboce jedno. A matka jako by dovnitř krvácela. Cos mi to udělal, Staňo, hleděla na něho. Jak jsi mě mohl tak zradit.

Ale Stanislav ležel povýšen nade všechen žal a zmatky, jež způsobil, necitný k lidem, kteří se kolem něho pachtili a kormoutili, a jen se neúprosně soustřeďoval pod semknutá víčka.

Já vím víc než ty, pravila jeho mladá, pohrdavá tvář. A ničeho, ničeho mně není třeba.

Pověz, co jsem zanedbala? Nenosila jsem tě na rukou? Nechovala jsem tě jako v bavlnce? Nikdy jsem tě neuhodila. Sedala jsem u tvé postýlky, abys neměl zlé sny, a tys potom usínal v rajském pokoji. *Měsíček krásný, bojíme.* Ach bože, bože.

Vidíš, jaká jsem nahá, pravila spící tvář. Nahá a vydaná všem. Ježek má bodliny, vos a žihadlo, had jedovatý zub. I ten břečťan má dráčky. Ale jsou lidské duše, kterým bylo odepřeno, čím by se chránily. Proč jsi mně, maminko, neudělala otužilejší duši? Mlč, sama jsi taková.

Jen jednou jedinkrát, brání se Nella, jsem se ti zpronevěřila. Ale to už je tak dávno. A vždyť jsem neodešla od otce pro to nahodilé děvče. Měl jsi přece dobrý domov, dost jasného vzduchu nad hlavou – i když kolikrát –.

Láska, pravila mladá, na smrt vážná tvář. Ale vždyť mně už není ničeho, ničeho třeba.

Měla jsem tě obklopit pozorností poslední čas. Vracel ses brzy a sedal sám u sebe. Ale jak jsem se mohla drát do tvých tajností, když jsi nezačínal první? A také, Mítá byl takový roztomilý. Tak dlouho jsem ho neviděla! Ano, zapomněla jsem se o tebe bát.

V tom to není, pohrdala přísná mladá tvář, pohroužená do sebe. Proč si vymýšlíš vedlejší viny? Hádanka zní jinak.

A tu matka poznala s mrazením ten výraz. Byl to Nellin velký syn, ale kdysi přišel na svět jako všechny malé děti. Ne, novorozeňátko, na které jsme se tolik natěšili, není ani dost málo veselé. Nač jste mě volali, vyčítaly tenkrát oči, upřené dovnitř. Nechte mne, ach, nebudte mne –.

A potom vešli do bytu chlapíci s nosítky, ničemu se nedivili, byli takoví bujaří, neměli zač se stydět, dupali, šoupali nohama, mluvili nahlas denní slova. Vezmi ho tak a tak, říkali o Stáňovi jako o mrtvém, obratně ho naložili, přišněrovali, zakryli, Barborka otevřela obě křídla bytových dveří dokořán, a pronesli Stanislava jako nebožtíka na márách špalírem lidí, kteří se už začínali kupit kolem vozu s červeným křížem a záclonkami. Černá kronika. Pokus sebevraždy. Hanba. Gamza jako řádný muž z duše nenáviděl takovéhle okázalosti. Byl by kluka roztrhal – kdyby o něho nehynul úzkostí.

Helenka, jak kolem otce prošla předsíní za nosítky, povšimla si ponejprv od svého příjezdu, že je táta starý muž. Takový potupený, takový zrazený. Já nevím, bylo jí ho ještě víc líto než matky.

„Zavřete zas ty dveře,“ řekl Barborce a zašel do zadního pokoje.

Vsunuli Stanislava do vozu jako věc, matka a sestra usedly za ním, přirazili dvířka a odjeli. A třebaš to bylo kruté, do soukromé bolesti zasáhl pořádek zvenku a divně uspokojoval. Učinili jsme všechno, co jsme mohli. Gamza sebral svou odřenou aktovku a odešel k stání.

„Jste nějak přepadlý,“ řekl mu kolega, „není vám nic?“

„Mně je dobře,“ urputně odpověděl Gamza.

Celý život měl na starosti spoustu lidí, na vlastní děti nezbývalo kdy. Pokus sebevraždy vyzařuje výčitky na ty, kdož jsou kolem, má je k tomu, aby šli do sebe, zpytují svědomí až hypochondricky. Ruku na srdce, Gamzo – nezmařily trochu času i přítelkyně mladých let? Jestli se rozejdete, já se zabiju – pamatuješ, Gamzo? Nešťastný Stáňa! Tehdy byl dítě. Ale že si zachoval onu dětinskou opravdovost až do mužských let. – Takhle se zřídit pro ženu! Chlapec vypadal až strach, když za ním odpoledne Gamza byl na klinice. Je večer, a posud ho nepřivedli k vědomí.

„Ale srdce je dobré,“ ujišťovala Helena. „Tak honem to nejde, jak bychom rádi. Musíte mít strpení.“

Jí se to mluví! Neskláněla se nad Stáňovým lůžkem jako nad náhrobkem vrba truchlící ani nechodila přede dveřmi jeho pokoje čtyři kroky tam a čtyři zpátky, jako starý lev, zamčený do své vlastní melancholie. Mohla bratrovi opravdu pomáhat, oba rodiče jí to záviděli. Starala se o kyslík a o strychninové injekce; počítala dávky, hlídajíc hodinky; domlouvala se odborným způsobem se svými druhy v bílých pláštích. V ovzduší, prosyceném antiseptickou vůní, jež odrazuje nezvyklé lidi, znamenajíc jim jen bolest, Helenka byla jako ryba ve vodě. A my dva, Nello, takoví zbyteční. Stáňa, malý Stáňa, jemuž bylo tolik třeba rodinné harmonie, který kdysi táhl za prsty k sobě dva nemoudré, rozhádané velké lidi, nyní, když tu nad ním stáli takoví jednotní, obrátil se k nim zády, nechtěl s nimi nic mít. Spal a spal.

Matka se sestrou u něho zůstanou přes noc. Otec posléze odešel, cítil se tím nejmarnějším člověkem na světě.

Ale před klinikou na něho čekal Toník, doprovodil Gamzu domů, pozval ho k sobě, staral se o něho svým nevtíravým způsobem. S Toníkem nebylo nikdy obtížno; vycitíval, kdy mluvit, kdy přestat, o čem pomlčet. Osiřel, když byl malý, a jako většinou lidé vyrostlí bez rodičů velmi si potrpěl na rodinné vztahy a přilnul ke Gamzovým. Zvláště Nellu měl rád, už z Gorkého. Připadala mu taková jemná, citlivá, ohledná, pravý opak toho, co klábosí vtipy o tchyních. A starého lva Gamzy si vážil a velmi ho nyní litoval, aniž mu to dával najevo.

Toník, ať bydlel, kde bydlel, každý pokoj ihned přizpůsobil v dílnu. Tady také. Zvenku to byl ovšem úřednický psací stůl po nechlebské staré paní, a jen modýlek letadla ukazoval na inženýra. (Tužky Toník před synem zamykal.) Ale když vytáhl zásuvku, aby vyndal nůžky vlastní výroby na otvírání konzerv, chtěje uhostit Gamzu, prostřední zásuvka psacího stolu, kde stará paní mívala své zeleně a černě pruhované účetní knihy, šla kupodivu ztěžka, zarachotila a objevila se plná šroubků, pilníků, francouzských klíčů a bůhvíjakého náradí a kovových součástí, v jakých se advokát nevyznal.

Toník se nespokojil deskriptivou v továrně, robil doma rukodělně všelijaké hračky. Odpočíval při nich tak, jako jiný čte zábavnou knihu. V těchto dnech měl v parádě tepané monogramy. Helenka už jeden dostala, Nella také, třetí měl rozdělaný pro Barborku. „Má tě ráda, že jí všechno spravíš.“

„Já ji také. Je to výtečná bába. Náramně si toho vážím, že mě přijala do rodiny. Víím, že to u ní není jen tak.“

Mluvili, aby řeč nestála, a zatím oba mysleli jen na to jedno. Helena slíbila, kdyby se něco změnilo, ať k lepšímu, ať k horšímu, že do půlnoci zatelefonuje. Přístroj byl u ní v ordinaci, nemohli jej přeslechnout.

„Co Míťa,“ vzpomněl Gamza.

„Spí jako dudek. Barborka si k němu lehla místo Heleny.“

„Pěkně jsme ti rozházeli rodinu,“ hořce podotkl Gamza.

To nic. Toník zhasl velké světlo, rozsvítil malou lampu. Položil před ni bílý klůček a hned bylo na stolku jasněji. Otevřel konzervu, vystrachal sušenky a vařil v pokoji černou kávu. Toť se ví, byly to hlouposti, ale kouzly přelud domova. Jak to asi straší u Gamzů v prázdném bytu vedle! Toník se celé mládí protloukal mezi cizími a právě lidé bez domova velmi si naň potrpí. Ať přišel, kam přišel – a zbrousil už hezký kousek světa – podobně jako dílnu, improvizoval i domov v podnájmech aspoň oblíbenými pohlednicemi, připichovanými na skříň či na pelest napínacími hřebíčky, a všelijakým náradím vlastní výroby. Truhlařil a zámečnickil, pletl se do řemesla elektromontérům, uměl topit, stlát, vařit, prát – všechno jako studenti v kolonkách a jako malíři v ateliérech.

„Pověz mně,“ ozval se Gamza ze stínu. „Napadaly tě někdy sebevražedné myšlenky?“

„Mne?“ podivil se Toník. Vypadal najednou jako rozpačitý školák, s tou oholenou hlavou a zdravým obličejem. „Ne, nepamatuju se. Nějak na to nebylo kdy. A také nejsem dost filozoficky založený,“ dodal jakoby na omluvu.

„Jakápak filozofie – zvu!e!“ rozčilil se Gamza a jal se bezúkojně chodit po pokoji. „Když se otráví ženská – prosím. Od toho je právě pitomá ženská. Ale muž!“

„Proč pořád myslíte, že to udělal naschvál,“ namítl Toník (ačkoliv byl o tom také přesvědčen). „Třeba to bylo nedopatření.“

„A,“ udělal Gamza s pohrdáním ke všem útěchám a hodil rukou, jako by škrtal ten rozhovor. Zastavil se před modýlkem letadla.

„– Zbrojí se, co?“

„Zbrojí,“ potvrdil Toník. „Akcíe Škodovek stoupají. Kazmar se předělává na plynové masky a na padákové hedvábí, tos slyšel? Jak se na to díváš? Co myslíš, přijde válka?“

„Budou-li Francie a Anglie stále tak galantní k těm gangsterům –“ vyřkl Gamza, krče rameny. „Nešťastná metoda, tahle ústupkářská politika. Moudřejší ustoupí a drzejší mu všechno sebere. A Společnost národů, ta mrtvola, se nehne. Ovšem, Osa je zajištěna proti bolševictví a pod tím titulem si může dovolit každou legraci. Prosím tě, to už máš Habeš, Porýní, Španělsko –.“

„Vládni se bijou skvěle,“ prohodil Toník.

„Bijou. Tam padají za myšlenku,“ hořce vyslovil Gamza, vraceje se do svého muživého kruhu, „a tady zdravý mladý člověk úplně zbůhdarma –.“

Zacinkal telefon, Gamza k němu rychle pokročil. Poslouchal, a jeho posupná tvář se uhlazovala a mládla. I kdyby nebyl ústa otevřel, Toník by na ní byl přečetl příznivou zprávu. Dýchání prý je rychlejší a už ne tak hluboké. To je dobře. Vrací se k normálnímu rytmu. Věřil by Gamza, že ho jednou bude elektrizovat radostí novina, že jeho dospělý syn zívá a odkašlává? Také už něco zamumlal. Ještě tomu není rozumět; ale Helena doufá, že se už co nevidět probere k úplnému vědomí. Sláva! I na hrozící válku v tu chvíli zapomněli samou radostí. Krásně se vyspi, Toníku, a děkuju ti. Dobrou noc.

Jak se takový lístek černé kroniky rozletí po městě, to bůh ví.

Nikdo od Skřivánků ani od Gamzů nešpitl přec ani slova o Stáňově historii – nebylo opravdu, čím se chlubit. A Barborka, která odjakživa souručila s rodinou, tvrdila zvědavým paním u kupce totéž, co říkali Mítovi a co Gamza napsal i v omluvném dopisu do knihovny: že se Stanislav rozstonal zánětem pohrudnice. Doktory váže lékařské tajemství, a sestry Červeného kříže přece také nesmějí mluvit?

Bud' jak bud', Alina měla rozvětvenou zpravodajskou službu. Hned nazítří se přihrnula do nemocnice s kyticí růží, celá uplakaná, a vši mocí se chtěla dostat k nemocnému, tvrdila, že se dobře znají.

Ale Helenka se postavila před dveře, a to jste ji měli vidět, jak hnala Alinu i s růžemi! Pacient by nesnesl jejich vůni a mluvení ho unavuje. Ať paní promine. To tak! Stáňa ještě mluví pomalu a špatně vyslovuje jak opilý s tím tvrdošijným utkvěním na první slabice, a my ho budeme ukazovat ženským. A také není vůbec zdravé, mínila Helenka k matce, aby ho oslavovali kvítím jako hrdinu za tu pitomost, co provedl. Já bych mu stonání zbytečně neoslazovala, aby nedostal chuť to opakovat.

Matka se na to dívala jinak, matka se na to dívala úplně jinak. Srdce ji bolelo nad Stáňou, jak tu ležel netečně a hleděl proti oknu vybledlýma očima. Díky vědě za strychnin, zachránil Stáňu. Ale uzdravující se člověk je živ nejen injekcemi. Ostatně ustávaly, nemocný se vůčihledě zotavoval, Helenka se vrátila ke svým pacientům, zastavovala se u bratra jenom na skok.

Zatímco ležel na klinice, do bytu docházely na jeho jméno účty, zelené složenky a upomínky. Zdálo se, že dodavatelka jemného ženského prádla, květinářka, voňavkář a obchodník s galanterním zbožím měli tajné detektivy a báli se, aby jim dlužník neumřel a nepřišli o peníze. Nebyly to bůhvíjaké obnosy z „Lesku a bídy kurtizán“, toto! V Praze máme všechno krotší. Ale jistě rostly nad hlavu knihovnímu úředníčkovi a kdo ví, zda také nepodlamovaly Stáňu, než se úplně zhroutil, soudila Nella, svízelně počítajíc, jak to zaplatí, než se syn vrátí domů do nového života. O tom se mu ovšem, slovem nezmiňovala. Měla pro něho důležitější sdělení. Dlouho váhala, než pro ně vybrala chvíli, kdy Stanislav odpočíval vpozdvečer a zdál se zřejmě v dobré kondici.

„Stáňo, ještě když ti nebylo dobře,“ snažila se hovořit běžným způsobem a dívala se do háčkování, aby ho neobtěžovala očima, „volala sem několikrát paní Tichá.“

Třeba Stanislav až dosud mlčel, nyní jako by se odmlčel.

„Že se namáhá,“ vyslovil pak nepřijemným strojeným zvukem. „Já už přece nejsem divadelní referent.“

„Měla o tebe velkou starost,“ namítla Nella nesměle. „Byla celá vyděšená.“

„To ona hned,“ vyřkl Stáňa s umělým klidem. „To už patří k řemeslu. S tím si, mámo, nelam hlavu.“

„Ptala se, jestli by se na tebe mohla přijít podívat.“

Matce se zdálo, že slyší, jak synovi utíká srdce v hubených prsou.

„Ne, děkuji,“ odpověděl trochu udýchaně. „Nemám rád dramatické výstupy.“

„Až zase bude zvonit – mám jí něco vyřídit?“

„Nic,“ řekl Stanislav ledově. „Nemluv s ní. Zavěs telefon a je to.“

Otočil se k matce zády a zavřel oči.

Což teď ho mám na klinice, s úzkostí pomyslela matka, ale co bude potom?

Chtěla, aby si vzal zdravotní dovolenou, a odvézt ho na venkov. Stanislav se kupodivu nebránil.

Velmi se změnil nemocí. Jako když v něm sfoukne růžové světlo, ztemněl a jako by zhoustl. Všechno dívčí vyprchalo z jeho způsobů, byl z něho dosti pomalý mladý člověk se zamyšlenou vráskou mezi očima.

Než odjel, šel se s Helenkou rozloučit, poděkovat jí a omluvit se za tu výtržnost a práci, kterou jí způsobil.

„To ses neobrátil na pravou adresu,“ chladně odpověděla Helenka. „O mne neběží. Ale víš ty vůbec, ty blázne, co bys byl udělal otci a matce? Podívej se na ně! Za těch pár dní jsou z nich staří lidé.“

Stanislav byl zaražen jejím výpadem. Očekával, že odpoví:

„To nestojí za řeč, rádo se stalo, jen když to dobře dopadlo,“ a podobně.

Ale sestra se do něho pustila s vykasanými rukávy, připomínala babičku z Nechleb.

„V takovou chvíli,“ namítl unaveně, „člověk nemyslí na nikoho. To je mu všechno tak jedno.“

„Já bych ti přála родit,“ dopálila se Helenka, a Stanislav se dal chtěj nechtěj do smíchu. Zasmála se s ním; ale nedala se. „To bys koukal, co je to za dřinu, přivést na svět nové stvoření. A co se ta

matka nastará, než to dítě vyplá. I ne, jen si nemysli, že tě jen tak pustím. Musím ti vycinkat za mámu, ona by ti to nikdy neřekla. Odjakživa s tebou zacházela v rukavičkách a to má z toho. Zasloužil bys pětadvacet, jak jsi starý, to ti řeknu. Protože na takové kousky jsi opravdu starý. Ale to je luxus dětí z dobrých rodin," dodala se zlým zábleskem v očích, „hned si sahat na život.“

Stanislav se zaškaredil jako při falešném tónu.

„Prosím tě – všechno. Ale jenom nenarážej osobní věci na socialistické kopyto. Nebud' taková učitelka, to nesnesu.“

„Předevčírem," povídala Helenka, „volali mě do Břevnova k jednomu člověku. Sklepník, oběsil se. Víš proč? Měl sarkom, rakovinu střev. To jsou příšerné bolesti. A vůbec tyhle břišní stavy – Je to rafinovaná nemoc a zdlouhavá a léčit ji ještě neumíme. Takové vleklé a beznadějně případy vrací nemocnice domů, ani u Panenek je nechtějí. A on skomíral půl roku, v jednom pokoji se ženou a s pěti dětmi. Celý byt jim zamořil. Protože u střevní rakoviny tyhle poslední věci člověka, to je hrůza. A tak jim nechal cedulku: ‚Sbohem, dělám místo dětem, a když byly ve škole a žena odešla nakoupit, uškrtil se šňůrou na prádlo. To ovšem je trochu jiné než u tebe. Stáňo, když jsem si na tebe vzpomněla, já jsem se tak styděla!“

Stanislav umíněně mlčel. Seděli u okna do zahrady, duha vůní jím vstupovala. Čajové růže a růžový karafiát, zlatý déšť, akát a noční fialy táhly až odněkud ze Strnadova zahradnictví. Jevišťe a láska, výdech květinových darů, jež květinář osvěžuje lehounkou sprškou, milostné vůně proudily do pokoje, vyháněly aseptický pach ordinace, rozcitlivovaly rekonvalescenta. Helenka svítila v soumraku taková tuhá ve svém škrobeném lékařském plášti. Podobá se soše Spravedlnosti. Kam se z ní podělo útlé a ohebné děvče?

„Poslechni," řekl jí bratr, „tys přece také vždycky nebyla – tak nad věcí. Také jsi mívala všelijaké trampoty řekněme s láskou. Já aspoň měl ten dojem – tenkrát, jak jsi musela do Tater.“

„No bože," usmála se s klidným čtveráctvím vzpomínce. „Ale umřít se mi nechtělo nikdy, to zas ne! Zuby nehty jsem se držela života. Stáňo, nač pospíchat. Všichni se dočkáme.“

„Ty budeš živa sto let, jako prababička,“ zlobil ji bratr.

„Já bych ráda. Ale takovou ostudu jako s tím somnifenem, tu už mi příště neuděláš – vid', že ne?“ vyřkla, dívajíc se mu do očí. „Zdravý člověk je tak krásně udělaný,“ vyslovila skoro prosebně. „To je hřích ho polámat! Víš, že nejsem katolička,“ dořekla tišeji. „Ale když nechtějí sebevrahy pochovávat do svěcené půdy, na tom něco je!“

„Ani toho s rakovinou?“

„Ten měl na to právo.“

„Nu doufejme, že budeme oba pochovaní do svěcené půdy,“ skončil Stanislav a rozloučil se s ní. A ještě se na krok zastavil: „Myslíš, že se nemusím stydět, že jsem neumřel? Já se cítím pořád takový zblamovaný.“

„Ty oslíku.“

Stáňova Praha

A byla vždycky odvrácena jednou tváří jinam. Na jevišti, tam vydávala duši, a tys měl jenom zdání. Měnila se ti v rukou a lhala, lhala, bože, ta uměla lhát! Protos nikdy nebyl syt hry, ba pro to, co unikalo. Nepřicházejte mi s rozdílem let, byl o tajemství víc, neříkejte, že byla stará, když to byla láska – kdo by to vysvětloval klepající kavárně. Stanislav se vyhýbal jako moru všem svým večerním známým, když se vrátil z dovolené do Prahy. Doma se nikdo nezmiňoval ani vzdálenou narážkou o jeho výletu na věčnost. Vymazal herečku ze života, chodil do knihovny a byl zdrav.

Jen kdyby nebylo v Klementinu tolik výklenků a zákoutí, kam se mohou schoulit fantomy. Každou chvíli na něho vyskočila za některým regálem, hrajíc si na schovávanou. Přidávala se k němu a provázela ho tichem knihovny, chodbou podle zasklených čítáren, kde mladí lidé sedali za pultíky taková způsobilá a učešaná, jako by nikdy nikoho z nich nebyla pocuchala hra lásky. Tudy běhal k Vlastiným telefonům, když pro něho přicházel pan Háček. Ale nyní byl Stanislav hluchý ke zvonku života a nehnul se: Řekněte, že jsem odešel. A psaní s velikým strmým písmem hereček, zvyklých podpisovat šikmo fotografie, vrátil neotevřený. Stáňa se v něčem přece potatil, jak vidíte z této gamzovské neústupnosti. Do divadla nešel, noviny nečetl, a odtrhuje oči od nároží, z něhož křičelo palčivé jméno, utíkal sobě.

Co se nachodil v ten trpký slunojasný čas! Raná jeseň je chodcům příznivá, a Stanislav se vydával každé odpoledne na jiný konec Prahy, obávaje se potkávat svůj vlastní stesk v ulicích, jimiž včera prošel. A jako sklerotik ucítí třemi dveřmi průvan v choulostivé uzlině, okamžitě poznával po bolesti, i když se nepamatoval: Tadyhle jsme se přece museli někdy zastavit spolu, před tou výkladní skříň s korálky, proč by jinak tak bolely? A tamhle řada nuselských domů, vyceněných z ostatního staveniště, ta pekelně trne – ale kdy jen, kdy? Asi z vozu, když se vydali na jeden z řídkých víkendů. Jako nemoudrý projížděl křížem krážem Prahu od konečných stanic,

z Kobylis do Hrdlořez a ze Střešovic do Vysočan a z Hlubočep do Hloubětína. Změny místa mu bylo třeba, změny místa, jako jinému pití. Pro jednu hříšně černou osůbku, jejíž prs jsi schoval v dlani! Bože, vyzout se ze své dotýkané kůže, být tamhletím dědečkem v šatech plechových od špíny, který se štárá v odpadcích na Maninách. Být jedním z kluků, co vylezli na hradbu za Karlovem a zmítají se a křičí a věří ve svůj indiánský boj právě tak jako jejich matky ve své pavlačové spory. To bylo na lidech to nejdívnější. Oni doopravdy věřili všemu, co mluvili a konali, jako by nikdy ani nežila Vlasta Tichá. Byla v tom nevýslovná úleva, a Stanislav, odpočívaje po hoři z lásky, začínal naslouchat malým obyčejným Pražanům. Usedl třeba v Braníku na lavici u vodárenské nádrže, lidé se vraceli od autobusu, útržky hovoru k němu doletovaly, kolem něho stoupaly do schodů lidské věky.

– a zůstali jsme tam trčet hodinu, smáli se školáci. Člověče, to ti byla legrace –.

– ty sis ho nevšimla? Takový černý, s červenou kravatou, svěřovala jedna šička druhé s posvátnou vážností.

– Teď hraje za Braník. Levá spojka. Přelanovali ho, sděloval hlučným basem mládenec mládenci v kožené kazajce.

Jiní brali dva schody najednou a mluvili o jakýchsi losech.

– Třeba ti to vyjde.

– Vyjde, ale sluníčko.

Potom šli dva dělníci z ledáren nebo z pivovaru a o něco se přeli.

– Taky bys mohl udělat tu fůru, aby byla – vyčítal jeden. – Já nemám rád vyslýchání – na to druhý.

– Povídám: to jste inteligent? – vypravoval průvodčí elektrických drah strážníkovi. – Housle, brejle, a chtěl by jezdit načerno –.

– Nás bylo doma devět –.

– Nás jedenáct – ale kdepak, to dnes nejde, mínila průvodkyně matky s dítětem – Květuško, ukaž, jak dělají hodiny! A to jsem čínaná holčička –.

Nakonec se lopotili do schodů dědeček s babičkou a nesli kufřík.

– Však jí je tam líp, rozhodla babka a postavila kufr na zem. – Něco se tu natrápila –.

– Ale pohřeb jí vystrojili, jak se patří – pochvaloval dědeček. – To se jim musí dát. Copak vám, paní, upadlo? –

– Ale nosím v portmonce šupinku od kapra, aby se mne držely peníze; a nedrží – zasmála se žena v bavlněném svetru, zvedajíc rozčuchanou hlavu od země.

Ne, nebyli krásní, se svými celkem nepodařenými nosy, a zájmů dost přízemních. Ale nevěděli pranic o Vlastě Tiché, a za to je měl Stáňa rád.

Každá pražská čtvrť má jinak smíchaný vzduch, svou příznačnou vůni, svůj zvláštní citový důraz, svou sugesci. V Braníku, tam voní šumavské vory z pily u řeky, vltavina a dehet rybářů a nat' a celer bab zelinárek na čerstvém povětří. Vstávají ve čtyři, fialovými rukama nakládají do trhoveckých vozů cihlovou mrkev, snědou cibuli, hlávky červeného zelí, kadeřavou kapustu, modrou jako plech, jak je ojínná časnou hodinou, a v desateré sukni, vlňáku, nátepničkách a ženylkovém sálu jedou s výbojným rachocením budít Velkou Prahu a dobývat Uhelný trh s podnikavou chutí do života. Mužští jsou tu otužilí od sekání ledu a lovu na vydru, ofoukaní a rozhalekaní, jak se volá z přívozu na přívoz a jak se houká z vorů. Vždyť ty nouzové stavby – půl komediantský vůz, půl zapuštěná loď, na střeše kamení, aby ji nevzal vítr – v břevnovských pískách jsou vtělená nenávist, v Michli pod plynárnou se podobají rezignaci a tady u Vltavy naději. Každý tu má svou zahrádku jako dlaň a v ní slunečnici, otáčející se za světlem. To všechno dělá slunce nad řekou, ozón tu voní.

Ale jen vlak projede vyšehradským tunelem – sbohem, ultrafialové paprsky. Z horského slunce je kancelářská lampa. Učení mužové i písáři vnitřního města chodí zhusta v brýlích a trošičku nahrblí v lopatkách, v myslí přichýlení ke spisům, k aktům a ke sloupcům číslic. Dým v kotlině nemá sílu se zvednout, mlha jej tlačí, saze prší na pražské akáty.

Kde všude, strome hradeb, Praha se tě chytá rukama umouněnými od práce, škrabajíc se do vrchu na vyšehradskou skálu a na letenskou stráň a na Bohdalec a na Žižkov a po zlíchovských kopcích – ale to bychom se napočítali. V Praze je uliček do schodů jako

v Benátkách lagun. Ztekla pahorky a obdivuje se sama sobě z břehu na břeh.

Stanislav cítil čarovnou bytost města, s páteří řeky, se srdcem Staroměstského náměstí, s hlavou Hradu, jak se dívá svýma zelenýma hvězdopraveckýma očima, trochu omámena opiem barokních makovic, kterým uspávali její bolesti, jak ukazuje k bělošedému nebi prsty věžiček a věží a prsty komínů, jak vzrušeně dýchá útlým gotickým hrudníkem vnitřního města, lidské krvinky v ní pulzují tepnami ulic a vlásečnicemi uliček až do svalnatých končetin. Na předměstí zahodila do starého železa své středověké odění, nabrala do plic venkovský vzduch, popadla místo žezla krumpáč a v roztrěpené sukni, hrnouc před sebou odpadky, běží v kotoučích prachu kolem hřbitovů, přes kopaniště a stráně chudých lásek do polí. Spolykala usedlosti, lesíčky a vsi a bůhví kde se zastaví. Na Pštrosce, vyvolává průvodčí elektrických drah, Na Palmovce, Na Folimance; a vždyť už sám neví, co vyzpěvuje. Kadeřavé vinice, zadumané libosady, zájezdní hospody vymřelých postiliónů se stiskly v pouhá jména na lakovaných tabulkách ulic. Město je skrývačka. Venkov orá, vláčí a seje, kosí a žne, okopává, česá a sklízí boží úrodu tuto před vašima očima. Rok co rok opakuje na otočném horizontu čtyři jednání svého velkolepého dramatu práce. Avšak město je tajné. Ševčík, jenž přiklepával před svou dílnou cvočky do branzolí zvukem jasného dne, jirchář, který v uličce svého cechu činil usně, kolář málem udušený hroznýšem pneumatiky, řemesla se odstěhovala za vibrující tovární zdi, a ty, darmošlape kolem ohrad, pochyťíš z běžící výroby leda to, co odpadá, něco chemického zápachu a kouř. Jen černomodré, sivé a hnědofialové chocholy pštrosího peří vidíš se kadeřit a vlát z komínů jako vojenská znamení, do jejichž signalizace nejsi zasvěcen. Město je tajné.

Stáňa, jak tak chodí, ocitl se na dně zapadlých ulic ve farnosti svatého Apolináře. Napohled je to idylické městečko. Jeho původní obyvatelé se trousí s púllitry, klíči a modlitebními knížkami, po sousedsku spolu postávají na rohu. Ale kdyby matriky zastrčené fary nabyly hlas a začaly vypravovat, romány by nebraly konce,

nárek nemanželských matek a pláč pražátek by se rozléhal nad kopečkem až dolů k Albertovu, nevhodně by rušily studijní ticho vědeckých ústavů. Stáňa šel kolem červeného domu z pražských písniček (užasly ohavností budovy, podobné způli nádraží a způli padělanému anglickému zámku), dal se podle Kateřinek, pod vysokou zdí, kterou je k nepřehlédnutí obehnaná zahrada těch, jejichž duše bloudí; a od porodnice kolem blázince je na patologii z kopečka jenom skok, jen skok od kolébky na pitevní stůl. (Málem jsem na něm ležel, napadlo Stanislava.) Takový ostrůvek Prahy; a kolik dramát je v něm napěchováno. Co by z nich bylo znát? Nic. Město je tajné za vraty ústavů. Sklepní okno modře zastříkané vápnem, aby nebylo vidět do *studené kuchyně*, jak bezbožně říkávala pitevně medička Helena. Nepatrný poprašek dezinfekční vůně ve vzduchu vlídném západním sluncem a na dláždění štilípali pražští vrabci: Piš! piš! piš!

Z postranních dvířek ústavu pro soudní pitvu vyšel nedbale oblečený a dobře živený člověk s púllitrem v ruce a s nevrlým a důležitým obličejem. Trochu připomínal pana Háčka z Klementina.

„Hledáte někoho?“ zeptal se Stáni s celou vahou svého domovského práva a zacinkal drobnými v kapse. „Co tady chcete?“

„Nic,“ řekl Stáňa jako kluk, sebral se a upaloval odsud. Už se mu nechtělo umřít. I ne! Měl jinší starosti. Praha se mu nasadila do hlavy, proháněla ho z místa na místo, nedávala mu pokoj.

Praha mu hučela do uší všemi jezy, všemi zvony, všemi podrážděnými čmeláky svých motorů, tleskáním kroků a hlucením hlasů, oním vzdáleným hukotem, jakým šumí lastura, echo moře, i na ostrůvcích ticha (a občas vystříkne smích, vysoký opalizující dívčí smích); šedá stuha jízd v něm šustěla a město, poháněné žádostivostí zboží a podívané, v něm přehazovalo rychlosti a přešlapovalo nedočkavostí dostaveníček; pražské hodiny v něm odbíjely od loretánských zvonků až na Vyšehrad a k Ludmile a dál, doznívajíce v zakokrhání kohouta na Staroměstském orloji; trojbarevné varhany chrámů mu hrály, pražské fabriky s ním jely, Praha se v něm zmítala posunčinou strojů, třískala na staveništích, vařila asfalt, hasila

vápno, dusala beton, rýžovala písek ve Vltavě, Praha v něm zpívala ozářeným sopránem nad řekou, přišlapávala dětinský zvonek červené elektriky, rozléhala se v něm pronikavými hlasy chlapců na žižkovské pláni. Piš! pokřikovalo mužstvo malých Stáňů, honících se za kulatým míčem, který ne a ne zastavit, člověče, piš!

Když já se bojím, že bych to zkopal, namítá Stáňa.

To nevadí, dupali po Karlíně špeditérští koně závažími okovanými kopyty, to nevadí, jen zaber. A byli to koně v nadživotní velikosti. Možná, že jeden utekl ze střechy Národního divadla, možná, že druhý z pomníku svatého Václava. Dupali jako živé sochy, ale Stáňa jim rozuměl každé hrábnutí kopytem. Necítíš, pravili, tu krásnou pivovarskou vůni sladu, řezanky a čpavku? Tak kdysi voněla celá Praha. Běž se zeptat prababičky do Krče, ta ještě pamatuje naši slávu. I tvá matka, milý hochu, vozila se koňkou jako malá holčička a plakala, když ofáboření koníčkové zapřažení do zelené tramvaje, ověnčené kvítím, projeli naposled městem na rozloučenou. To byly časy za císaře pána! Všechno, co bylo lepšího, jezdilo ve fiakru na gumách, pánové v cylindrech a dámy s plerésami⁷ na klobouce, v světle plynových motýlků, než přišel pan Křižík s obloukovkami, které píchají do očí. Plyn byl pro zrak zdravější, dej si, hochu, říci.

A doved'te mne, koně, ke Karlínu přístavu.

Tahouni kývali hlavami, oddaně dupali, ale nebylo jim už rozumět. Nákladní buick, učiněné zemětřesení, je přehlušil, a koně zastavili před kovárnou na slepém nábřeží. Řeřavěla do soumraku hluboká jako Vulkánova dílna. Dva ohně v kohoutích barvách planuly v pozadí jeskyně, plameny se hrotily a ohýbaly, rukodělné údery kovu o kov odsud zvonily. Povozník, malý jako panáček na jesličkách, vypřahoval koně v nadživotní velikosti, ten jeden snad nosil v sedle svatého Václava, ba možná, že ten druhý dovedl Libušiny posly do Stadic. Stanislav se rozhlížel všecek užaslý končinou, kam se stahují staré časy. Kde je řeka? Lidé ji zasypali. Kde jsou lodě? Časy je vzaly. Kde je přístav? Přešel do nádraží na druhé straně

7 Splývající pero jako ozdoba na klobouku. Pozn. red.

mostu. Koryto bývalé řeky bylo plné starého železa, beden a zboží, a nádražní skladiště na jednom břehu i domy na druhém se obracely zády k studené prolákle, kde se prolínaly vlakový kouř s močálovým zápachem. Byla to taková bohem opuštěná končina. Stáňa šel po čichu a přece objevil vodu. Šerednou vodu hluboko pod lysými břehy, potaženou žabincem, zbarvenou jako měděnka.

Já nejsem parádní řeka z vyhlídky, jako tamta vepředu, šeptala tichá voda a zelenala závistí. Nehraju na každém jezu Smetanu, ale já jsem také Vltava, nemanželská. Odstrčili mne. Říkají mi mrtvé rameno. A přece žiju, myriádami svých bakterií žiju a posílám je na město, které i mne chce zasypat. Jaképak rusalky a vodníci! U mne bydlí tyfus a obrna – heled', proto tu má kanceláře Krematorium města Prahy. A cožpak nevidíš, že se tu stane vražda?

Stáňa se rozhlédl po vyděděné končině. Ani jedno mladé děvče tudy nepřešlo, uličníci si tu kupodivu nehráli, ačkoli bylo po škole, byla to ulice jakoby stížená bezdětností. Baliči dopravních firem bednili zboží, zašivali je do juty a převáželi do nádražního skladiště na druhé straně koryta. Až udeří šestá a oni zastaví kolečko, zapíchnou jehly do pytlů, odloží kladivo a hřebíky a odejdou z práce, až kovář ulije výheň a na slepém nábřeží bude tma, vrah dá oloupenému odzadu do hlavy a shodí ho do stoky; projde některým z průchodných domů z opuštěného nábřeží do živé Královské třídy a zmizí ve městě. A zamykají-li vrata do Pobřežní ulice, přejde po mostě pod viaduktem na Maniny a ztratí se mezi smetišti, za nimiž se slézají staré prostitutky se ztracenými existencemi.

Končiny, jimiž za dne prošel, objevovaly se Stanislavovi za usínání jako živé, jenže v tajemnějším světle. Ty ponuré přízračnější, ty půvabné kouzelnější, jako v laterně magice. Postavy se odlupovaly od zdiva jako holubi a kočky od pražských střeš, každá čtvrt' vybalovala svého genia loci, posílala ho za Stáňou. Poznával je se zavřenými víčky, ty Pražany, kteří mu přistupovali k hlavám postelev a bránili Vlastě, aby si s ním promluvila aspoň večer mezi čtyřma očima. Už po vůni je poznával, cí jsou a odkud přicházejí.

Ucítil ořeší, tesklivé v slunci, podzimní vůni, jakou zjara voní Královská obora, a hle, kaštanovým stromořadím, prosypaným světly, blíží se zvolna dvě dámy. Jedna vyšší, druhá menší, obě šedoplavé jako pára v světle, dvě dámy, které si na sobě dávají záležet, dvě opravdové dámy, v puntíčkovaných závojech a v nitěných rukavičkách. Lem sukně jim sahá k šněrovacím botkám, pečlivě vyleštěným. Zkornatělé listí haraší pod jejich kroky. Kolik jim může být let? Pamatuj si, dáma nemá věk. Za časů ekvipáží se obě dámy procházely po Královské oboře, kolem opalizujícího vodotrysku, jedna pod růžovým slunečníkem, druhá pod levandulově modrým. Nyní je obě vyměnily za deštník, třebaže svítí slunce, a scházejí podle záhonu hortenzií ke stříbrnému rybníku, obklopenému plačícími vrbami. Labuti, hrdla prohnutá do otazníku, a kovově zelené a modré kachny se projíždějí po hladině, za každou se rozbíhá dvě rýh v podobě vějíře.

„Je pozdě,“ pronesla větší z dam, vytahujíc ze záňadří chladné tulové hodinky na černé šňůrce. Ta menší otvírá tuhou kozinkovou kabelku se staromódním zámečkem a marně v ní hledá kornoutek s drobečky pro kachny.

„Zapomněla jsem na ně jako na smrt,“ vzdychla si. Zmocňují se jí rozpaky. Pracně se k něčemu odhodlává.

„Leontýna,“ obrací se nesměle k starší sestře, „nemohla bych jim koupit preclík?“

„Ty bys vždycky jen vyhazovala peníze!“

Kachny plácají křídly do vody a vybíhají na břeh k žíhanému zábradlí z břízy, k zábradlíčku z památníku.

„Musíte mít trpělivost,“ domlouvá jim ta menší jako dětem. „Až zítra.“

„Zítra!“ okřikla ji opovržlivě ta vysoká; a Stanislav vidí, že i dámy pod závojem se dovedou škaredit. „Ty máš také nápady. Snad bys sem nešla zítra. Je neděle, to může do Stromovky každá hokyně.“

Syrový pach celeru se dere do tklivé vůně ořeší, a loket v bavlněném svetru a fialová ruka s čtverhrannými nehtíky, užranými od hlíny, odstrčily dámu v boa.

„Koukněte je, ouřednickou pejchu. Hubený je to jako šindel, kousnout to nemá do čeho, ale naporujou se,“ povídá zelinářka, širší než delší v desateré sukni, vydatným hlasem a podepřela ruce v bok, zatímco obě vidiny Královské obory mizí do stromořadí se žlutnoucími vějíři, prosypanými světly, a zhasly. Bába z trhu pevně zaujala jejich místo. Sedla za ošatku pod paraple a chopila se kudličky.

„Chtějí něco vědět, mladý pane?“ řekla tajuplně. „Jim to povím, že jsou to voni, dítě zlatý, ale jináč – jazyk svatýho Jána. Já mám dva baráky v Nuslích, aby věděli, a trojpatrové k tomu. A dcera si vzala doktora.“

Najednou je tu zřízenec ze soudní pitvy s pŕllitrem v ruce a potřásá opovrřlivě hlavou nad Stanislavem.

„Že se bavíte s takovými babami! To jste si nemohl vybrat mladší kŕstku? Vy se teď, mně se zdá, bojíte ženských, co? Jste dávno blázen, že si to tak berete. Kdybyste ji byl taky šidil, byl jste na tom líp, byli jste si *kvit*. Musíme tam všichni, tak co? Užít, co se dá. Však jsme jen jednou na světě. Člověk nesmí být *háklivý*. To já tuhle – obstarávám *studenu kuchyni*, led a ocet, všechno – a přece mi chutná pivíčko a bŕček. Mám starou, děti, slepice, králíky – pěkně si žijeme hned vedle. To je všechno zvyk.“

„Dejte mě do románku, vy kujóne! Nebudete litovat,“ zamrkal na Stáňu železničář z Vrřovic, z té čtvrti Edenu, s kloboukem na stranu. „U nás je hospod jako hub po deřti. Přijďte, hodíme si mariáš. *Ajznpaňák* nikoho nezarmoutí, my jsme k lidem, umíme si namlouvat. Jen si přijďte zabaletit na Marjánku, roztáčím tam všechny hezké holky z Waldesky. Pane! My jsme něco, my jsme pod penzí! Erární uhlí a slevenka. Když nám stará doma bručí, vyjedeme si na lepší.“

Bože, řekl Stáňa celý popletený, takové královské město, a tolik řvejků. Ale Praha, to přece nejsou jen popisná čísla a součet obyvatelstva. Co je to, Praha?

„To máš ve hvězdách,“ zabručel podivný muž s bradkou, jak přešel kolem Stanislava, trochu nahrblý od krajkového krejzlu okolo krku, a za ním mladý člověk a stěhoval jakousi neohrabanou kovovou výseč na stojanu. Pod nebem hluboko modrým, jak bývá navečer, upro-

střed růžového sadu, stála budova o třech báních, podobná mešitě. Tam chtěli s tím nemotorným harampádím. Muž s bradkou zvedl hlavu, v obličejí mu zasvítil zlatý nos a Stáňa pochopil: A vida, Tyge de Brahe se svým sextantem, přišel pozorovat oblohu ze Štefánikovy hvězdárny. Stanislav se tomu ani nepodivil v čaromoci červnového večera. Růže voněly do vlhka čerstvě stříhané trávy, na indigovém nebi stála hvězda. Dva milenci, tak semknutí, až se Stáňovi tajil dech, odcházeli zády k němu, dolů do vyhlídky. Neviděl té ženě do tváře, věděl však po bolesti, že je to Vlasta, a chtěl se za ní pustit. Vtom se mu kopule hvězdárny otočila nad hlavou a výřezem v ní, podobným střílně, objektivu teleskopu, zapuštěného do petřínské skály, mířil jako ústí děla na Prahu. Muž se zlatým nosem vylezl po žebříčku, Stáňa za ním a přiložil oko k okuláru: Měsíční paprsek zazvonil o jehlu Týnského kostela a srdce Jiříka Poděbradského, pochované pod hlavním oltářem, začalo tlouci, Stanislav to viděl tak krásně na dálku. Hrad a chrám byl černý, po nebi šel měsíc, dítě v bledě fialovém člunku se zasmálo a natahovalo ruce po pomeranči. Po nebi šel měsíc, lehký atlet vrhal diskem na strahovském stadiónu, všichni pražští hoši se na něho dívali u vytržení, až tma jich bylo. Najednou se mezi nimi prodral prodavač plynových balónů a ukazoval prstem vzhůru, že mu jeden uletěl. Cukrářka v holubičce vážila mouku, mossažná miska jí vyklouzla z ruky a Praha sebou trhla ze spaní. Úplněk se schoval do mraku, pan domácí se vztyčil na posteli, černá ruka mu kradla hodinky z nočního stolku. Přes měsíc táhl ozářený obláček, mladá dívka si připínala myrtový věnec před zrcadlem, bledě zeleným jako voda, úplněk tál, po modré Vltavě plula velikonoční kra, hostie v jinošském kostelíku svatého Jiří se rozsvítila a vycházela z ní záře, záře – „A hlavně záře,“ prohodil Tyge de Brahe Stáňovým hlasem a Stanislav se probudil v podivné blaženosti.

Od té doby začal psát své „Pražské povídky“, a třebaže se tvářil, jako by jevil zájem o to, co na něho mluví v knihovně a doma, nemyslel než na své psaní. Vrhł se do něho s podobným vytržením a s podobnými tajnostmi jako kdysi do své lásky k Vlastě.

Nic naplat, Stáňa byl odjakživa trochu střelený.

Brouček

Slečna Kazmarová chtěla zarazit lomozíci budík obvyklým pohybem, ale přesvědčila se k svému překvapení, že nemůže otočit hlavou na levou stranu. Bolest to nebyla zlá, jen nepohodlná. Vadila při česání; a zejména se slečna Kazmarová obávala, že bude začkám k smíchu, až přijde s hlavou nakřivo. Nucené držení hlavy v ní probouzelo překonanou trému začátků, kdy ještě nebyla oblíbená třídní, obdarovávaná kytičkami sněženek, ale neostřílená kandidátka, které se měnil stupínek v jeviště hrůzy, že ji vypískají. Žaček v lavicích bylo tolik, a profesorka na pranýři sama! Vydaná napospas smečce mladých vysměvačných očí. Váš účes, vaše pleť, kde naskočil jako z udělání nemilý pupínek, stužka pod bradou, uvázaná trochu ledabyle – nic jim neušlo. Chlapci jsou nevšímavější. Když slečna Kazmarová vyučovala v kostelecké reálce, nemusela se tak hlídat jako na pražském dívčím gymnáziu. Zato jak musela hlídat kluky! Trásla se, aby jeden druhému neublížili. Postrach slečny Kazmarové byl volný styl. Kdykoli měla hlavní dozor v přestávce, terciáni začali zápasit. Fáček s Medulánem, takoví dva rváči. Ani neslyšeli, když zakročila, tak se do sebe vpeřili. Malá slečna Kazmarová křičela a hrozila a div se nedala do pláče a nakonec musela pro posilu do ředitelny; dodnes se jí o tom zdávalo. Na chlapce patří muž. Dívky přece zmůžete snáze. Díkybohu, že je nyní v „Němcové“. A zejména, Praha je Praha, veliké město, kde se tak příjemně ztrácíte. Slečna Kazmarová, dcera úleckého krále, neměla nadání být korunní princeznou, od které všichni jaksí samo sebou očekávají, že bude vynikat vzrůstem, vybraným oblékáním a bezpečnými způsoby. Ne, schovala se za své brýle, ujela z Úlů, kde jí každý kámen připomínal nešťastnou lásku k Rosenstamovi, nechala za sebou ženichy, kteří ji chtěli jen pro otcovy nešťastné peníze – nic od něho nepotřebuje! Živí se sama, je malá zamyšlená učitelka v dešťáčku a rádiovce kráčející svědomitě do školy. Každé bytosti je jinak naměřeno v životě a jde jen o to, aby našla svou míru. Bezohledné tempo, jakým otec v Úlech

proháněl a vyhazoval lidi, bylo by ji uštvalo. Tady je na místě, v mírné pravidelnosti rozvrhu hodin, nad knihou, v krásném písemnictví, v laskavém světě buditelů, obklopena mládím. Slečna Kazmarová byla člověk dobré vůle a žila s lidmi v míru. Jen s jedním ať jí nikdo nepřijde. Jen proboha ať se jí nezeptá nová kolegyně: Nejste snad příbuzná s úleckým Kazmarem? Cítila už vždycky napřed v každém nervu: teď to padne; čert ji mohl vzít při téhle otázce. Chtěla platit sama sebou a ne otcem obrem, který ji po celý život utlačoval.

Malé slečně Kazmarové v brýlích, v blánité pláštěnce do deště se říkalo mezi děvčaty „Brouček“. Žačky ji měly rády. Už pro ten neškodný předmět, češtinu; a pak, mladí lidé bezpečně rozeznávají, kdo z profesorů jen zbůhdarma uplatňuje svou moc a kdo to s nimi myslí dobře. Brouček držel palec své kvartě. Kdykoli některá z žákyň měla nedorozumění s někým z profesorského sboru, třídní Kazmarová to hleděla srovnat po dobrém.

Jako ta historie s Bartošovou. Bartošová byla otevřená hlava; bystrá, ale neposedná. Chápala výklad rychleji než ostatní žákyně, osvojovala si hravě látku, odevzdávala testy první a potom vyrušovala. Neminulo dne, aby nebyla napomínána. V třídní knize jste se mohli o ní dočíst: „Smála se ničemu. Dělal při výkladu nemístné poznámky. Poslala Ausobské překlad latinského textu. Pouštěla po třídě takzvaná ‚prasátka‘. Podle vlastního doznání zavřela do katedry kotě pana školního správce.“ Intelektuální původkyně babkové aféry, kdy kvarta vypustila do kreslírny třicet dva živých chroustů, z nichž jeden spadl do tuše a potřísnil pak výkres Novákové Miloslavy a halenku paní profesorky, která jej právě opravovala, intelektuální původkyně onoho nechutného podniku byla také Bartošová. Utržila za to ředitelskou důtku. Kolegové slečny Kazmarové si stěžovali, že Bartošová podvrací morálku třídy. Tenkrát si ji vzal Brouček stranou:

„Bartošová, nechte už těch čtveráctví. Nemůžete se zabývat ničím rozumnějším, takové nadané děvče? Nehrejte si! Mohlo by to s vámi bledě dopadnout. Dejte si pozor! Já vám radím dobře.“

Kreslířka nemohla Bartošové na jméno přijít pro babkovou aféru a zkazila jí vyznamenání dostatečnou. Čím méně důležitý předmět, tím důležitějším se cítí jeho učitel a tím horlivěji se uplatňuje, to je staré. Co čert nechtěl, právě profesorka kreslení našla u Bartošové komunistický letáček. Šla s ním rovnou k řediteli a žádala kategoricky, aby byla svolána zvláštní konference, kde by sbor projednal její návrh na vyloučení žačky, která poškozuje dobrou pověst našeho ústavu a za niž profesorka kreslení nemůže a nechce brát odpovědnost. Na zvláštní konferenci pak opakovala své důvody.

Tu se do toho Brouček obul. Malá slečna Kazmarová požádala kolegyni, aby měla strpení do konce školního roku. Napřesrok už nebude muset brát odpovědnost za Bartošovou, od kvinty je kreslení nepovinné a žačka z něho vystoupí, má k němu pramalé vlohy.

Odpovědnost za to děvče si bere ona, Kazmarová, její třídní. Nechce přijít o svou nejlepší žákyni; kolegyně latinářka a kolega matematik zajisté také ne. Kazmarová soudí, že by nebylo moudré, kdyby se náš ústav zbavoval právě těch nejnadanějších, které, jak vám dosvědčí každý pedagog, většinou způsobují v pubertě značné potíže. Bartošová je individualita. Jednala z mladické nerozváženosti. Stačí, když jí důrazně připomeneme, že podle školního řádu není žákům dovoleno přinášet do školy politické tiskoviny.

Malá slečna Kazmarová se do toho dala a vyhrála to. Obešla si jednotlivé členy před konferencí a tak dlouho jim domlouvala, až jí slíbili, že budou hlasovat proti návrhu na vyloučení.

Byl to úspěch, a bývalé smutné princezně bylo do zpěvu. Bylo jí veselo jako za středoškoláckých časů, kdy nosívala domů svá krásná vysvědčení a otec jí říkal: „Kutino, škoda, že nejsi kluk.“

Když nazítrí vešla do kvarty, třída ji uvítala potleskem. Brouček se poplašil. Proboha, odkud co věděly? To nesmějí! Ona jim přece nepověděla slova. Od ní se nemohla Bartošová dovědět, ani co jí hrozilo, ani kdo to odvrátil. Ale ve škole, jako v divadle, ví se prostě všechno; odkud, je u boha, ale ví se to. Posad'te se, řekla slečna Kazmarová naoko chladně; zářila proti své vůli. Tváře jí zrůžověly a začala vykládat s tempem v hlasu jako někdo, kdo běžel, aby vy-

řídil dobrou zprávu. Takové ovzduší sympatií, to nese! Od té doby třída zaujala ke Kazmarce onen zvláštní poměr, jaký se vytváří jenom na dívčích školách. Holky za ní začaly „běhat“. Pátraly po tom, kde bydlí, s kým chodí, jakou má ráda barvu, hádaly se, které jí ponесou do bytu kompoziční sešity, hledaly v každém slově, jež vypustila z úst mimo vyučovací osnovu, jakýsi druhý, tajemný smysl. Kdyby nemusela nosit brýle, byla by hezká, ujišťovaly se o ní ryze žabským způsobem; některé dokonce tvrdily, že jí brýle sluší. Slečna Kazmarová nacházela v slováckém džbánku na katedře pruty velikonočních kočiček a sněženky tak školské a prvosenky jarní. Ta kvítka z ošatek dostávala opravdu pro sebe, a ne jako úlecká korunní princezna, která se jen „veze s sebou“. Přinášela si je domů s povděkem v srdci a vyměňovala jim vodu zajisté pozorněji než Vlasta Tichá kyticím po premiéře. Kterýpak člověk není potřebný lásky? Malá slečna Kazmarová rozkvétala v ovzduší nasyceném sympatiemi, jakými ji obklopovala kvarta.

Ale dnes, když přišla do školy, s tou nepohodlnou svalovou bolestí v šíji, a obrátila se k tabuli, písňic vzory ženského rodu, třída se jí rozšuměla za zády nedobrým šumem. Snad nemám sešlapané podpatky, napadlo slečnu Kazmarovou pod vlivem skličující bolesti. Mohla se jen těžko ohlédnout nalevo; a ovšem lavice u okna už hlučely. Pokud byla v dobré kondici, třída jí přihrávala jedna radost. Ale jen vycítí vaši menší odolnost – zvětří ji okamžitě –, začne střechkovat. V tomhle je kolektiv bez slitování. Eva už to znala. Rozčilovat se a křičet nepomáhá, naopak, tím se jen jitrí okamžitá zlomyslnost třídy. Vyzkoušela něco lepšího za své kolikaleté praxe. Je moudřejší předstírat dobrý rozmar, vehrát se do něho, přemoci nepokoj třídy něčím, co jí zaujme. A slečna Kazmarová přešla od mluvnického příkladu z „Babičky“ k legendě o utrpení Boženy Němcové.

Leckdo tře bídu s nouzí a stůně a má trampoty a žal: ale básnička je zažehnávala svým malým brkovým perem. Přecharovala se z neutěšeného pražského bytu do kouzelné krajiny Babiččina údolí – která z děvčátek tam byla? Tři; to je málo; musíme se tam vydat na společný výlet –

Ano, ano, volaly holky.

– A všimla jste si, Kalousová, toho krásného pomníku, jak Barunka jde před ostatními dětmi do krajiny se svýma vidoucíma očima? I oba psi tam jsou – jak se jmenovali? Sultán a Tyrl, dobře, Novotná. Lidé byli v životě drsní na Boženu Němcovou, rakouská vláda pronásledovala jejího muže, dámy z kávéové společnosti jí opovrhovaly, přátelé ji opouštěli. Ale zalidnila Babiččino údolí samými laskavými bytostmi.

A co Viktorčin černý voják? Holky poslouchaly, ani nedutaly; natahovaly uši, až Brouček začne o milencích Boženy Němcové. To by je bylo ze všeho nejvíc zajímalo. Ale nehodí se to do školy a nepatří to do legendy. Eva raději ukazovala svým děvčátkům hrdinnou paní kráčejíci položit trnový věnec na Havlíčkovu rakev a světlou paní jedoucí v oblacích prachu na žebříňáku za slovenskou pohádkou. Básnířka z dob dostavníků poznala tu čarokrásnou zemi jinak zgruntu než dnešní Pražáci, kteří tam jezdí střelou nebo tatrou na letní byt. Nerozhoduje tempo, dnešní ztřeštěné tempo, ale láskyplné soustředění, s jakým se dovedou upírat milující oči do hloubky. Malá slečna Kazmarová, rozehřívajíc se zanícením vykladačů, pozvedla hlas i obolenou hlavu a ztuhlý krk se jí narovnával v záři vycházející z Boženy Němcové jako v teplu elektrického sluníčka. Nedívala se na sebe ráda do zrcadla. Ale ráda se poslouchala, tu slabost měla, trochu se dojímalá tím, co přednášela, i zvukem svého vlastního hlasu. Přemohla sebe a přemohla kvartu! Poslouchaly, ani nedýchaly.

Zazvonilo, vyšla, dívky se ihned vyhrnuly za ní na chodbu s obvyklým dupotem hříbat. Vracela se do sborovny; a najednou zaslechne za sebou vydatný dívčí hlas, Eva jej znala.

„To je *bašta*! Kazmarka se *zakecala* a zabila se hodina.“

Slečně Kazmarové to nedalo, a třebaže nechtěla, musela se rychle ohlédnout, a strašně ji zabořelo při tom trhnutí v ztuhlé šíji.

Ovšem, byla to Bartošová. Ano, Bartošová, kterou Eva vysekala z letákové aféry a zachránila od vyloučení, zvěstovala nějakému cizímu děvčeti ze třídy, kde Eva neučila, že se *Kazmarka zakecala a zabila se hodina*. Malé slečně Kazmarové se na vteřinku zarazil

dech i krok. Jako by na chodbě mezi sborovnou a kvartou, kudy denně chodívala v nevinnosti srdce, najednou zel vylomený kus půdy pod nohama a ona málem šlápla do prázdna – do té odvěké průrvy mezi učitelem a žákem. I za Bartošovou se nějak polekala: honem od ní spěchala taková malá mezi vytáhlými hlučícími žačkami. Jen aby Bartošová nezpозorovala, že ji profesorka zaslechla! Snad s ní nezavedu protokol! Přece si nepůjdu zapsat do třídní knihy, že jsem starý blázen. *Že jsem se zakecala a zabila se hodina.* Také jsme byly mladé, také jsme se radovaly, když se profesor zapovídal a nedal nám úlohu. Což jsme byly lepší? Kterému kantorovi se to nestane! Ale že to mohla Bartošová udělat právě jí! Každá jiná žačka každé jiné učitelce – ale jí! Zasáhne-li zjev obecně známý právě nás – když ono to tak zadržápeně bolí, ta pokřivená šíje. A všechno, co Eva nežila, její nešťastná láska a že se už nevdá a nebude mít děti a že je nevhledná stárnoucí dívka, kterou otec obr po celý život utlačuje – všechno se proti ní postavilo v tu hořkou chvíli a cítila se sama na světě. Nene, Bartošová to zle nemyslela, ta rozjívená žába – ale když sirá slečna Kazmarová potřebovala svá děvčátka o tolik víc než ony ji, v tom to bylo.

Vždyt' je to pro republiku!

Kazmar, úlecký Hospodář, vrátil se z africké výpravy ve svém junkersu, ve své proslulé „Vážce“. Vyslechl mnohé uvítací proslovy na letišti a nyní projížděl okrášleným městem po boku zářící úlecké paní. Za ním jeli pánové ze štábu a oba jeho životopisci, Kašpar, který už dlouhá léta vede s úspěchem propagační oddělení po Kolůškovi neblahé paměti, a parádní kameraman Antoš v rádiovce a v živě pruhovaném šálu. Letec Amort, jak byl unaven, zůstal ještě na letišti a jeho mladá žena s ním. Chtěl si počkat při prohlídce stroje. „Vážka“ byla vážná sokyně paní Amortové. Každou chvíli jí ho unesla; ani doma nepouštěl Amort „Vážku“ z hlavy. Ale nyní si oba věru zasloužili hangár, Amort i „Vážka“. Dost se spolu nabrousili po světě.

Přílet byl původně stanoven na prvního května. Obě slavnosti, Svátek práce a Hospodářův návrat, byly by krásně se spojily. Ale výpravu postihla nehoda. Nad Bengází se jim utrhla ojnice a rozmlátila motor. Amort se snesl klouzavým letem a museli nouzově sednout. Nebýt jeho duchapřítomnosti, sotva by dnes Úlečané vítali textilního krále! Kazmar tehdy zuřil nad tím omeškáním. Než sehnali náhradní motor, ti se načekali! A tak se stalo, že se dochvilný Hospodář zdržel téměř o tři neděle a zastal své milované Úly již v plné květnové krásě.

Ředitel Vykoukal dal dělníkům prázdnou na ten den, všechny dílny vyšly do ulic se svými odznaky v podobě potáče, člunku, vratidla, náprstku a nůžek, celé město bylo na nohou. A když se Hospodář blížil k náměstí, vlna jásotu se vzdula tak, že musel vstát ve svém otevřeném voze, aby na něho viděli i ti v posledních řadách, a vzpřímen a prostovlasý projížděl fujavící vlajek a metelící kvítí, takovou mu dělali slávu. Babičky zvedaly batolátka na rukou, ukazovaly jim úleckého krále.

„Přátelé,“ promluvil vystoupiv na řečniště, „byl jsem ve světě a znovu si ověřil, kolik miliónů lidí po něm chodí neoblečených. Nahé odívat jest jeden ze sedmera skutků milosrdenství. Veliké

úkoly nás očekávají. Spoléhám na vás. Ubozí Habešané chodili zanedbaní, dokud tam měli černého krále, který se o ně nestaral. Až Mussolini – klobouk dolů před tím osvíceným mužem – ujal se těch chudáků a vnesl do Habeše světlo civilizace. Staví jim dráhu, staví jim silnice, dává je očkovat proti epidemiím – a my z Úlů, přátelé, je oblékneme. Šaty dělají člověka, a Habešan je člověk jako my. To by bylo smutné,“ zahřměl Hospodář, „aby Habešané neměli zrovna tak právo nosit šaty Jafeta.“

Řečník se účinně zamlčel a do ticha povídá zamyšlený dětský hlásek:

„Dědečku, mají Habešani taky kolena?“

„Ty rozumě! Ted' musíš být tiše,“ zašeptal starý Horýnek, natáhl ruku ze svého mechanického vozíku a pohladil vnuka po tváři. Potom si zase přidržel boltec a otočil pozorné oči ke Kazmarovi.

Od té doby, co na třináctce hořelo a Horýnek utrpěl popálení, otevřený kotník se mu už nikdy nezahojil. Stařec nemohl na nohy; ale Lidka ho musela aspoň dovézt na první dvůr, kde bylo uvítání. Kdepak starý Horýnek! Taková živá kronika! Ten aby při něčem nebyl. Pamatoval Úly, ještě když ponocný s rohem obcházel dědinou a vytruboval každou čtvrt hodinu – tenkrát, holenku, ještě nepískalo rádio. Pamatoval Kazmarova dědka, jak chodil s kusem na zádech půl dne cesty do Drachova k židovi, a Kazmarovu babičku, jak jídala trnky na poslinky a předla na vřetánku. Ano, a viděl svýma vlastníma očima, jak Hospodář skočil na kolo a honil vídeňský rychlík, tenkrát, když byla vyhlášena mobilizace a začala světová válka. Horýnek pamatoval Kazmarovy začátky a nedal si ujít žádnou slávu. Však jeho syn, Štěpka, vedoucí prodejny v Cairu, má na ní také podíl!

„Spousta textilního zboží,“ pokračoval Hospodář, „bere zasvé ve válce na Dálném východě a v občanských bojích ve Španělsku. Mírové země mají samozřejmou povinnost obnovovat tyto hospodářské hodnoty. I tady, přátelé, je třeba přiložit ruce k dílu a napnout síly.“

Co asi je s Franckem, zasnila se Lidka, opřena o otcův vozík a držíc za ruku synáčka. Jestlipak žije?

„Svět potřebuje sukno, my je utkáme,“ volal Hospodář, „košile, my je ušijeme, ponožky, upleteme je, hydrofilovou gázu, i tu jim dodáme –“

„Frankovi? *Fašounům?*“ vykřikl prostořeký hlas, a hlava sousedovic Pálka se honem schovala v množství. Protože člověka, který se ozval, by ta otázka mohla stát místo.

Kazmar ji v letu zachytil:

„Kdo objedná, ten dostane,“ usmál se ráznými čárkami očí. „Náš zákazník, náš pán. My v Úlech nemáme kdy na politikáření. U nás se nemluví, u nás se dělá, a tím rozhodně víc prospíváme našemu mírumilovnému státu než páni provokatéři, kteří zbůhdarma poškozují naši pověst za hranicemi. Ať žije naše milovaná Československá republika! Ať žije práce! Ať žije mír! Vývozem k blahobytu a hurá do díla! Ať žije!“

Ohňostroj výkřiků letěl proti modrému nebi. Štěpánek mával trojbarevným praporečkem. Lidka si myslela: Ale nechtěla bych šít košile pro nepřátele Francka Antény. Tvrdý venkovský rys se jí objevil kolem úst. Chopila se rukojeti vozíku, aby odvezla otce, když se lidé začali rozcházet; ale najednou se zapálila a ztuhla. Kazmar sestoupil z tribuny, jako když podobizna vystoupí z rámu, a rovnou k Horýnkovu kočárku.

„Pěkné pozdravy od vašeho syna,“ povídá, sklonil se k starci a potřásl mu rukou. „Mluvil jsem s ním v Cairu. Má se tam dobře. Prodejna jde. Dělá čest vám i nám. Takových jen houšť, těchhle průkopníků exportu. To je váš vnuk?“

„Roztomilý klučina,“ vyslovila úlecká královna a pohladila dítě.

„Po mamince,“ prohodil s úsměvem Kašpar, Hospodářův životopisec a vedoucí propagačního oddělení. Směje se jako *nebožtík* Kolůšek, napadlo Lidku. „Kterýpak čtverák to tam vzadu vykřikl, nevíte?“ optal se jí zlehka.

Lidce zesílil tvrdý venkovský rys okolo úst.

„Nevím. Já je teď neznám,“ řekla. (To víš, zrovna ti poběhnu povídat, že to byl sousedů Pálek.) „Už nechodím do fabriky.“

„A dobře máte,“ pochválil ji Kazmar. „Když muž vydělává, žena ať se věnuje mateřským povinnostem.“

Královští manželé se usmáli na rodinku a odcházeli, oslovující tu a tam známé dělníky a mistry.

Po slavnosti Hospodář obědval ve vile s účastníky výpravy a s pány ze štábu. Přijel ústřední ředitel Vykoukal, Kazmarova pravá ruka, nezměněný lety, stále tak energicky osprchovaný do cihlova, s oholenou lebkou, jenže mu na ní teď vyrazejí bílé chloupky místo plavých. Přijel jeho syn Karel, tloustnoucí krasavec. Starému se přece podařilo přivést ho k rozumu, oženit s bohatou dívkou a usadit v Úlech jako vedoucího barevny. Přišel i vrchní lékař Rosenstam, zestárlý od jednoho březnového dne, kdy si zapjal vídeňské rádio, chtěje poslouchat Mahlerovu symfonii, a místo ní se mu ozvala Horst-Wessellied⁸. Jeho citlivá troj úhelná tvář, útlý vzrůst a neklidná pohyblivost ostře se odrážely od ostatních stolovníků hranatého sebevědomí a kazmarovské rovnováhy. Z dam tu byla jediná domácí paní, trpná a milá jako vždy, o něco živější než jindy radostí ze shledání s mužem. Však se o něho nastrchovala po té příhodě v Bengázi. Ale Kazmar se jen smál ráznými čárkami očí: Mráz kopřivu nespálí. A což profesorka Eva, nepřijde uvítat otce? Učí, vysvětlovala macecha, a při její svědomitosti – Chudák Eva školomet. Jakživa si nerozuměla. Ve všem měl Hospodář štěstí, jen s dětmi ne. K obědu byl samozřejmě pozván i pilot Amort, ale omluvil se. Chci od starého mít pokoj, řekl své mladé ženě. To není člověk, to je dynamo.

Kazmar byl u oběda v růžové náladě. Nakoupil v Itálii clearin- gem velmi výhodně umělou bavlnu, o tolik lacinější, než je přírodní. A zejména podepsal dvě dobré smlouvy o vojenských dodávkách s habešským velitelstvím a s guvernérem Libye. Hospodář se vrátil opálený, profoukaný a omládlý, pln podnětů a nadšen tím, jak Italové budují své nové císařství. Duce dal zavěsit do všech tělocvičen mapy

8 Známá též jako Die Fahne hoch, pochodová píseň SA a hymna NSDAP v období třetí říše i krátce před jejím vznikem. *Pozn. red.*

starého římského impéria, aby hoši z Balilly měli před očima velký cíl.

„Jako Hitlerova mládež,“ prohodil Karel Vykoukal. „Já když jsem byl oněhdy v Drážďanech –“

„A to zase pr!“ vybafl na něho z Kazmara bývalý muž z lidu. Hospodář neměl Karla Vykoukala rád a Hitlerovu mládež teprv ne. „Ty kluky v bílých punčochách nemohu ani vidět,“ vyřkl horkokrevně. „Ale tamto jsou nádherní hoši, co je to platné, antika.“

„Každá moc je zlá,“ unaveně poznamenal Rosenstam.

„Zlá? Požehnání, když ji dostane do ruky správný chlap! Jen kdybychom měli v našich civilizovaných končinách tak dokonalou silnici, jakou oni si vystavěli pouští podle moře až na egyptskou hranici.“ Autostrády, ty jim Hospodář záviděl. A pozoroval s největším zájmem italské zavlažovací práce v Libyi i vysoušení pontinských bažin v mateřské zemi. Stanul v Římě s obdivem na Foru Mussolini, na tom nejkrásnějším stadiónu na světě. To je jejich Hladová zeď z kararského mramoru. Tomu říká Hospodář řešit krizi!

„Obávám se,“ podotkl prostořeký Rosenstam, „že ji řešili mnohem radikálněji v italských zbrojovkách.“

„Nemáte rád Italy. A sám vypadáte jako Talián,“ škádlila ho domácí paní, hledíc odvést řeč do neškodnějších končin. „Nepřejete si zmrzlinu?“

„Když člověk celý život spravuje porouchané lidi,“ řekl jí chirurg a neopětoval její úsměv, „nevidí rád italská letadla na španělském nebi, to přiznávám.“

„Ruská jsou tam také,“ tvrdě na to Hospodář. „O těch nemluvíte.“

„U nás se verbuje do Mezinárodní brigády, u nás se sbírá na rudé Španělsko a socialistické plátky štvou na Franka – já se divím, že to vláda trpí,“ rozhořčil se ústřední ředitel Vykoukal. „My ještě jednou trpce doplatíme na to koketování s bolševictvím. Výkřik toho dělníka dnes dopoledne byl také příznačný. A kdo to tady štve?“

Ředitel upřel na lékaře zlé modré oči. (Vždyť on mě nenávidí, napadlo Rosenstama.) „Hrstka nezodpovědných lidí, kteří vůbec

necítí s naší zemí," vyřkl Vykoukal, a Rosenstam pochopil: židé. „To se pak nedivme, že je Hitler podrážděný.“

„Byli jste někdo v Praze, když se tam strhly ty protiněmecké rámusy?“ ptal se Hospodář.

A kdy? Jaké výtržnosti? Úlečané se dívali jeden na druhého. Vždyť nic nebylo. O tom by přece museli vědět. I kdyby se to snad tajilo v tisku, sta lidí denně přejíždějí mezi Úlými a Prahou, a ti by nemlčeli. To je kachna. V Čechách byl celý ten čas, co Hospodář cestoval, naprostý klid.

Dočetli se o tom v italských novinách, rozpomínal se Kašpar. Někdy v polovině dubna.

„Říšskoněmecká propaganda," prohodil mladý Vykoukal.

„Vidíte je, ty plechové huby, jakou nám dělají ostudu," dopálil se Hospodář. „Mluvil jsem s prokuristou I. G. Farben v Miláně. Říkal, že by potřeboval jet do Prahy, ale že si netroufá. Na pražské ulici prý člověk nesmí promluvit německy, nechce-li dostat výprask. Tyhle klepy nám dělají velké hospodářské škody.“

„A my si přece tak dobře rozumíme v Svazu velkopřemyslníků," důtklivě vyslovil ředitel Vykoukal. „Ti Němci jsou osobně velmi slušní lidé. Takový Frauenberg, takový Mader, takový Lindt. Krize je tlačila jako nás.“

„Ne, mně byli vždycky protivní," vpadl Hospodář. „Na to jsem ještě nezapomněl, jak jsem byl jako chudý vandrovník ve Vídni a po všech nárožích byly vylepeny plakáty ‚Servus, Pšezina‘. Dělali si z Čechů šoufky. Ale co je to platné, jsme na jedné lodi a srovnat se s nimi musíme.“

„Stůj co stůj. Musíme," vděčně potvrdil starý Vykoukal.

Rosenstam zvedl hlavu.

„A co jestli nechtějí?" prohodil všetečně.

„Jen když jim projevíme poctivou dobrou vůli," přísně vyslovil ředitel Vykoukal. „Na to ovšem nemůžeme potřebovat skeptiky, kterým způsobuje škodolibou radost všechno rozleptat," a podíval se na Rosenstama. „My dnes musíme dělat rozumnou pozitivní politiku bez předsudků. Měli jsme ji dělat už dávno. Soused si hledět,

souseda, to dá zdravý rozum. Ta naše nešťastná zahraniční politika! Zásadně se paktovat se státy, s kterými nehraničíme. Francie s Anglií jsou daleko, a teď ten šibeniční nápad s Ruskem! Pomoz pánbůh, kdyby nám přišli na pomoc bolševici! To bychom se měli!“

Domácí paní zbledla.

„Co by tu dělali,“ s nudou v hlase vyřkl Karel Vykoukal, jako člověk, který to patrně vyslechl už častěji. Ale starý nebyl k udržení.

„Kdybych měl volit mezi dvěma zly,“ a rozhlédl se odhodlaně po stolovnicích, „Hitler je mně milejší.“

„Mně také,“ hlesla domácí paní.

Rosenstam na něho hleděl v úžasu. Ředitel Vykoukal zachytil ten pohled. „My se ho nemáme co bát,“ dodal vyzývavě.

Ale ty se bojíš, žide, doplnil si Rosenstam. A opravdu, bál se. Cítil je v zádech. Daleko-li máme z Úlů na rakouskou hranici? Neustále je viděl, tu tichou armádu mužů, jak mlčky a tajemně při umělém světle kopali v noci opevnění, tenkrát v březnu, když se vracel z Drachova za větru a plískanice od akutní apendicitidy. Lékař byl pořád osamělejší mezi starými přáteli z úleckého štábu, od onoho večera, kdy se ozvala z vídeňského rozhlasu Horst-Wessellied místo Mahlerovy symfonie. Co jsem jim udělal? Přece věděli odjakživa, že jsem žid, a dřív jim to nevadilo. Ale snad to byla jen hypochondrie, ta jeho nynější vztahovačnost. Snad se mu to jen zdálo.

„Ani Hitler, ani bolševici,“ jiskrně vykřikl Hospodář. „Tady jsme pány my a pořádek jsme si vždycky dovedli udělat sami. Já nevím, lidé, co jste všichni takoví schlíplí?“

„To že jste nebyl tak dlouho doma, Hospodáři,“ zalichotil se mu životopisec.

Kazmar seděl uprostřed svých hostů, proti velké zasklené stěně. Oknem k němu vstupovalo zprohýbané podhůří, ten kraj, kde končí chléb a začíná dobrá voda. Vila stála na vrchu lesa a Hospodář viděl cihelnu a pilu, vozíky lanovky, stojící v povětří, každý jinde, kolonie červených kostek mezi kadeřavými stromy, v dálce bílý dvorec své vzorné farmy. Kam dohlédl, sady, trať, nové nádraží, všechno bylo jeho až k lesním hřebenům, kde se šklebil lom jako vyložený zub.

Na místě tkalcovničky, kde Kazmar začínal, stojí obchodní akademie, a řeka Úlečka – co se natropila škod jarními povodněmi! je dávno zregulovaná. Úlečané už nemusí odcházet do Rakous na řípy, ani zapřahat do korby cikánského koníka a objíždět s vařečkami jarmarky. Už neupisují duši zámořským agentům a nestěhují se v podpalubí přes vodu. Žijí doma v blahobytu, Hospodář je všechny uživí. Za hubených let se měli v Úlech, panečku, o něco lépe než v Americe, kde nezaměstnaní prodávali jablka před newyorskou burzou. A že nám teď Němci dělají paseku, však my to v Úlech zas překonáme. Samozřejmě bezpečí na něho dýchalo z kraje, kde se narodil, vyrostl, dřel, který měl rád a jež docela změnil svými šťastnými nápady a houževnatou vůlí. Cítil tak silně, jak je s ním srostlý, kdykoli se navracel domů z cest. Kazmar si netrudil hlavu Henleinovými karlovarskými požadavky jako ti, kteří zůstali doma v tísnivém ovzduší. Byl všecek provětráný lety nad mračny a pln plánů.

„Podívejte se, pánové, co tu pro vás mám,“ povídá při černé kávě. Vytáhl svůj příslovečný blok a pružně jím pleskl o druhou ruku, jako karbaník hrou karet. „Kalkulaci autostrády. Splašil jsem ji v Římě. Postavíme magistrálu z Chebu do Velkého Bočkova. Za dva roky bude hotova, když to vezmeme do ruky my a ne ti loudové z Prahy. Dáme dohromady akciovou společnost, vypíšeme půjčku a úrokoval by ji stát. Pojdme si na to sednout hned,“ zvedl hosty, nasadil si pastorské brýle a převáděl štáb k sobě do pracovny.

„Prosím. To je on. To je celý on,“ stěžovala si domácí paní lékaři a životopisci, kteří se jí poroučeli. „Ani se doma neotočí a jen do práce.“

Ale muž se k ní večer vrátil, ulehli brzy a žena po tolika týdnech neklidu spočinula dobře unavena v jeho náruči. Teď ho měla u sebe – díky bohu. Pranic se mu nestalo. Teď ho měla vedle sebe – ani bolševici jí nemohou ublížit, pokud je s ní Kazmar. Takový to byl pocit silného bezpečí.

Na nočním stolku z Kazmarovy strany stál na dosah telefon. Nervem drátu byl Hospodář i v noci spojen s továrnami. Paní Kazmarová nenáviděla malý černý přístroj jako dotěrného člověka.

Leckdy vypínala telefon, aby muž nevěděl, a učinila tak i dnes. Aspoň první noc snad mají právo mít pokoj! Zhasla, usnuli a spali. Jednu chvíli se jí zdálo, jako by kroky zaskřípěly po zahradě a někdo že odmyká branku. To zase byl šofér na pivě, pomyslela si s nelibostí a upadla opět do spánku, kolébána drobným horským deštěm.

Kazmarův řidič měl nazítří předjet v šest ráno. Ale po vozu ani vidu ani slechu v mlze horského jitra. Nic se nehýbalo. Kazmar spustil boží dopuštění. Sám byl přesný a máloco jej rozezlilo jako nedochvilnost.

Vtom vběhne do haly šoférova žena, celá uplakaná.

„Rukoval,“ volá, „rukoval, je mobilizace. Milostpaní, vy to nevíte? O půlnoci mu starý Lajmr přines lístek a hned spakoval *tornu*. Bude vojna, bude.“ A znova se dala do pláče.

Kazmar to nejprve pocítil jako neslýchanou potupu. Takovou novinu se dovědět nejdřív od šoférovy ženy!

„To mě nemohli v noci zavolat, holomci?“

Paní Kazmarová se, pravda, zhrozila, že bude válka. Ale v tu chvíli se ještě víc děsila mužova hněvu a vběhla do ložnice zapnout telefon. Aby ji Kazmar nemohl z ničeho vinit. Když se vrátila dolů, Kazmar už seděl za volantem a zahýbal se svým studebackerem ze zahrady.

Zburcoval pilota, a lidé nestačili uskakovat z cesty, jak ti dva spolu ujížděli k letišti.

Letec Amort, přepadlý, zamračený, nenasnidaný, mlčel v koutě vozu. Nervy měl jako přestříhané. Kazmar jej unesl doslova z ženina náručí; a do toho ta zpráva o mobilizaci. Stíny topolů v parách míjely kolem něho jako zlý sen. Vesničané odváděli k Úlům registrované koně, i karavana zvířat se sunula po silnici jako stínové obrazy. Mobilizace! Mobilizace!

„Než budeme na letišti, mlha se zvedne,“ poznamenal Kazmar.

Pilot neodpověděl.

A koně šli a koně šli, bude vojna, bude, malincí kudrnatí uherští koníci a pincgavští tahouni se závažími okovaných kopyt oddaně dupali a rozčilovali Kazmara svou zvířecí trpělivou pomalostí. Občas

se některý z nich zastavil a ušklubl ze stromu větvíčku; řada se porušila a honák jej s klením hnál na místo. Kůň se vzpínal a začal tancovat před vozem. Muž za volantem i roztopený motor vibrovali nedočkavostí. Do Prahy! Do Prahy! Mobilizace. Bude moratorium. Banky zadrží vklady. Kazmar by to střílel, ta zvířata a lidi, jak se mu to motalo v mlze do cesty. Mobilizace! Mobilizace! Válečné dodávky. Kdysi doháněl vídeňský rychlík na velocipédu. Časy pokročily. Dnes to vezme vzdušnou linkou.

Z letiště dosud svítil maják. Taková byla mlha. Otočné světlo se rozpíjelo jako v savém papíru.

Oba muži vystoupili, Kazmar hbitě, Amort nerad, a přirazili za sebou dvířka.

Staniční přiložil ruku k prýmkované čapce a hlásil Hospodáři, že patero továrních pilotů bylo povoláno do vojenské služby a odjeli.

Honem, než mi seberou Amorta i s junkersem, pomyslel Kazmar. Však se také pilot zarazil:

„Což jestli zatím dostanu mobilizační lístek!“

„Už byste ho měl. V poledne jsme zpátky. Tak hop, tempo.“

Kam se podělo veselé povětrné letiště? Jindy se podobá obrovskému hřišti kopané. Pláň, radostná rozběhem, a nad ní čirý vzduch, vítr a slunce. Větrným pytlem vlajkou na kontrolní věži téměř ustavičně třepotá vítr. Letadla jako by jej přinášela z hor, jež přeletěla, od moří, u kterých byla. Letiště jindy voní ozónem dalek a podnikavostí. Ale dnes tu leželo v mlze jako vypuštěný rybník. Trochu čpělo benzínem, trochu zavánělo bahnem. Pilot se zastavil. Ti tři muži byli takoví malincí na velikánském letišti a jakoby ztraceni v parách.

„Kouří se jako z necek,“ povídá Amort. „Nejsem přece blázen. Do toho vám nejdu.“

Kazmar ho neposlouchal a rovnoměrným krokem se bral k hangárům. Výpar benzínu houstl, ta vůně leteckých stájí. Amort ji míval rád. Jindy ho přitahovala, jindy ho povzbuzovala, dnes mu byla odporná. Už zase! pomyslel si, už zas! Včera dopoledne startoval z Benátek.

Letadla na podvozcích, natočená nosy k výjezdu, zdála se mířit na příchozí jako děla. Tady byl Amortův junkers, zvaný „Vážka“. Pilot

přeletěl s „Vážkou“ Alpy, Messinskou úžinu, Sicilský průplav, modré Středozevní moře až do Afriky, přeletěli spolu severní africké pobřeží a všechno bez telegrafisty, podle mapy a kompasu, takového starého hrnce, a zase se spolu šťastně vrátili. „Vážka“ ho poslouchala jako hodinky. Řídil ji bystrýma očima, jasnou hlavou, citlivýma rukama, energickou nohou. Cítil její polohu v uších a v kříži – tam se hned pozná, když stroj dobře nesedí. Srostl s „Vážkou“ jako duše s tělem. Žili spolu nad mračny nabitými elektřinou; hledali díru do nebe, když zabloudili v horských mlhách; jednou se málem zřítli. Naštěstí si poraněná „Vážka“ dala v poslední okamžik říci a snesla se klouzavým letem. Prožili spolu leccos, Amort s „Vážkou“, a důvěřovali si. Ale dnes jako by se mu „Vážka“ odcizila. Koukala jako obrovská a neobyčejně protivná luční kobylka s očima navrch hlavy. Kazmar přistoupil ke dvířkům a z boku se zase „Vážka“ podobala mnohem spíš dravé štice než právě „Vážce“, která se vznese a bude se stříbrně třpytit v povětří a bude lákat chlapce, aby z nich byli piloti, jako kdysi vábily aviony malého Amorta. Byl letec, byl letec, splnila se mu přání! Ale všeho moc škodí. Byl s „Vážkou“ na cestách čtvrt roku a měl jí právě dost. Byl by se potřeboval vyspat, vzpamatovat se a přijít k sobě, aby zase chtěl s „Vážkou“ do vzduchu. Nemohl ji ani vidět, nemohl ani cítit výpar benzínu.

„Natankováno máte?“

Měl, všechno měl, takový byl svědomitý osel.

„To nerozhoduje,“ vyřkl Amort mračně. „Jestli si někdo myslí, že půjdu na *ranvej* v téhle americké velkoprádelně,“ mávl rukou do mlhy, „to teda je vedle.“

Že se Kazmar nenaučil řídit letadlo jako Mussolini, jeho vzor! Nemusel by nyní poslouchat ty drzosti. Měl vztek, ale dovedl jej potlačit.

„Než vám vytáhnou stroj z hangáru,“ povídá svým přiškrceným hlasem, „je po mlze.“

„To bych nesměl znát *tuhle malebnou kotlinu*,“ řekl pilot a nehýbal se.

Zato Kazmar, úlecký král, přiložil ruku k dflu, a jak byl starý, pomohl strkat.

On se nepřetrhal. Ale lidem to dělá dobře.

„Být vámi, Hospodáři,“ povídá mu zblízka jeden zkušený dělník, „nejdu dnes do vzduchu. Víme, co zná v Úlech dělat mlha. Vozem byste byl v Praze dřív.“

„Až budeme mít autostrádu,“ odbyl ho Kazmar. „Amorte, co jsem vám říkal? Sluníčko.“

„Ať startuje, kdo je vidí,“ odbyl ho letec, „já to nejsem. Co pořád já? A vůbec, pilot má právo odmítnout let, když se necítí ve své kůži.“

Kazmarovi naběhly žíly na čele.

„Je mobilizace,“ zařval, „to nechápete?“

Amort sjel nervózně při jeho křiku a div se nedal do pláče a hned se za to styděl.

„Po těch dvanáctkách, co jsem nalítal, by byl každý pilot *groggy*,“ poznamenal sklesle.

Kazmar se okamžitě vzpamatoval.

„Každý jiný, jen vy ne,“ opáčil s uznáním a vypjal prsa jakoby v pyše na pilota. „Přece vím, kdo je to Amort.“

Vzal ho přátelsky kolem ramenou, a nedbaje, jak každým nervem uhýbá jeho doteku, vedl ho znenáhla k „Vážce“.

„Sto korun za kilometr a jedem!“ zvolal jiskrně a postrčil pilota na schůdky. Ale Amort se na prvním zastavil.

„Lituji,“ pravil chladně, „měl jste si objednat lepší počasí.“

Kazmarovi naběhly žíly na čele.

„A vlast!“ zahřměl, až dělníkům v uších zazvonilo, „to vám není nic? Tady běží o vyšší zájmy, já vám tu nebudu prozrazovat své vojenské závazky. Nad Alpami jste dobře mohl letět v mlze, a tady ten kousek – do Prahy! Vždyť je to pro republiku!“

Amort se po něm ohlédl mladou, plachou, vážnou tvář, vyběhl po schůdkách a šel mlčky do pilotské kabiny.

Motor spustil ohlušující rámus, vrtule s listy se roztočila a všichni dělníci viděli v rozmazaném světle reflektorů, jak „Vážka“ roluje a jak se odlepila od země.

Kam se zakutálelo jablko od stromu

To dopoledne slečna Kazmarová měla v kvintě od desíti češtinu.

Potkala na schodech pro učitele školnici, a ta jako by se zarazila. Ustoupila slečně Kazmarové z cesty, zastavila se a hleděla za ní, jako by se divila, že tu slečna Kazmarová je. Ale máme přece školu? Lidé jsou zmateni mobilizací. V elektrice se o jiném nemluvílo. Ženy vozily brašny nabitě zásobami a povídaly si, že už obchodníci stahují zboží. Kdepak, to víte, za měsíc prodají draž. Muži jmenovali čísla ročníků, a že prý obsazujeme hranice, protože Němec nám chtěl vtrhnout do země. Ale všechno polohlasem a nedopověděné; vyhlášky vylepeny nebyly.

Hlavní přestávka proudila po všech patrech ryčně jako jindy, plnila školu lomozem vánoční tržnice s hrčící vodou, a z toho hláholivého hukotu vysoko vyskakovaly jednotlivé smějící se hlasy – jako jindy, jako jindy. Šťastné mládí! Slečna Kazmarová proběhla po chodbě ke sborovně v příznačném spěchu profesorů ujít žákovskému pozdravování, děkujíc na všechny strany krátkými rychlými pokyvy hlavou; Bartošová, jak ji spatřila, změnila obličej a zřejmě se jí lekla. A všechny kvintánky šly své třídní z cesty. Jako by neměly dobré svědomí. Co zase provedly? Vklouzla do sborovny; jen vešla, všichni umlkli. Slečnu Kazmarovou uvítalo ticho. Kolegové a kolegyně hleděli na ni, jak se jí zdálo, ve zděšených rozpacích, jako by naprosto neočekávali, že se tu objeví. Což jsem nějaká *haknkrajclerka* nebo co, pomyslela si Eva. Zbláznili jste se všichni z té mobilizace? Katecheta vstal a s šetrnou tváří jí šel odhodlaně naproti. Vtom se otevřely dveře z ředitelny a tajemník zval paní doktor Kazmarovou dovnitř.

Ředitel jí ukázal na křeslo a počkal, až usedla.

„Paní kolegyně, vím, jaká jste svědomitá. Ale že jste přišla dokonce dnes –“

„To je přece samozřejmé,“ odpověděla Eva udivena. „Všichni kolegové přišli – pokud je nezavolali. Přece se vyučuje?“ ujišťovala se.

„Vy nemáte doma rádio?“

„Ne,“ řekla Eva trochu zahanbena, co zase zmeškala. „Bylo nějaké nařízení? Vždyť jsou všichni tady.“

„Nedostala jste z domova telegram?“

„Dostala, pane řediteli, už včera. Otec šťastně doletěl.“

Ředitel se na ni starostlivě díval.

„Volaly vás telefonem Úly –“

„Uvítání,“ prohodila netrpělivě. Všechno kolem otce ji dráždilo. Co ji pronásledují jeho jménem až do školy. „A že vás tím, pane řediteli, obtěžují. Vždyť jsem matce napsala, že nemohu, až v neděli. A teď je taková doba –“

Zazvonilo, a ředitel pomalu, jakoby nerad vstal.

„Paní kolegyně, dávám vám na týden dovolenou. Pan otec – letecké neštěstí. Přijměte výraz mé upřímné –“

Ale Eva couvla a nedotkla se jeho ruky.

„Kde?“ vypravila ze sebe docela tiše, jak jí ohromení vzalo dech.

„To není možné. Kde je tatínek?“

„V Úlech,“ odpověděl ředitel.

Ba, nyní tu před ní ležel v úlecké kapli – už nikdy nepřejde vzpřímen a prostovlasý po visutém můstku mezi zasklenými krychlemi, už nikdy. Autocall ho může shledávat po všech padesáti pěti továrních budovách, Hospodář se neozve, Hospodář se nehne. Nic mu už není po sporech mezi národy ani po statcích, za nimiž se člověk pachtí, už je na pravdě boží. A jak bude rozsouzen? Zanechal dobré dílo. Jeho pracovitost byla příkladná; ale jeho tvrdost bez příkladu. Tiše, tiše, o mrtvých než dobré. Už se ani nedoví, že se nás Němci lekli a že je po mobilizaci. Tak vidíš, a tolik jsi pospíchal. Tolik jsi pospíchal, a dálnici z Chebu do Bočkova už nevystavíš. Ale rázné čárky očí posud jako by číhaly v opadlé tváři, kterou Rosenstam spravoval s tolikerou péčí proslavenému nebožtíkovi. Křivý šrám ji poznal odshora dolů jako blesk. Ty oči kupodivu úzké se vytréštily v zděšení z pádu a jako by si chtěly posvítit i na svůj vlastní konec, ty neúprosné oči. Zůstaly pootevřené. On i tak spával. Jeho vdova to

znala. Ani lékaři se nepovedlo docela semknout víčka. A staré ženy v plachetkách Panen Marií a svatých Ludmil si vykládaly po Úlech, proč nemohou Kazmarovi zatlačit oči. To je znamení, že nebude mít ani po smrti pokoj. Má na svědomí mladého Amorta.

Ano, ještě jeden mrtvý ležel v kapli, ale na toho Eva v tu chvíli zapomněla, ztrácejíc se v tváři otcově. Byl to její tatínek a už jí nikdy neřekne svým přiškrceným hlasem: „Kutino, škoda, že nejsi kluk.“ A dcera se zlomila v pláči. Už nikdy nepohne zkřivenými rty a nevyčte jí, že je zběh; když už mu odešla z továrny, proč aspoň neučí na jeho školách. Tatínku, odpusť, nevěřila jsem v tvé učení. Ale tebe jsem měla ráda, ráda. On však tu ležel celé délce se svýma cíhajícíma očima a usvědčoval ji z polovičaté pravdy. Kutino, ruku na srdce, byl jsem příliš velký chlap. I protos mi šla z cesty. Mrtví, ti do nás vidí. Odjakživa obr utlačoval malou slečnu Kazmarovou svým jménem. A ona chtěla něco platit i sama sebou. Byla v tom pýcha, byla. Narub, ale byla. Mrtví, ti nás dovedou zobracet. Závist a pýcha. Nevyčítala otcí, sama se kála. Teď je už pozdě na všechno. Už nikdy –.

Po dlaždicích kaple šly kroky, květiny zašelestily blízko slečny Kazmarové. Ohlédla se, jestli nepřichází macecha. Ale kroky zamířily jinam. Vedle Kazmarovy truhly stála druhá rakev, Eva na ni nemyslela, a k té rakvi přistoupila žena. Byla mladá, v černých šatech, prostovlasá, na ruce nesla koš nařezaných květin. Postavila jej na zem; přiklekla, pokřičovala mrtvého pilota, postála nad ním s utrápenou tváří a potom se mu jala vystýlat truhlu kvítím. Činila tak neskonale opatrnými pohyby, jakými ošetřujeme nemocné, se starostlivým zaujetím, jako by věřila, že mu tím prospívá.

„Ještě pár růžiček pod hlavu,“ povídá polohlasem, „tak – aby se ti líp spalo. To jsme si nemysleli, když jsme je spolu okopávali, vid', Jeníčku.“

Všechn žal, který tlačil jako kámen mlčení Kazmarovy dcery, se jí linul z úst zpěvnou řečí ukolébavek. Myslela nahlas po způsobu žen z lidu.

„Jeníčku,“ povídá, „já to věděla, já jsem tě prosila. Nešťastná mlha,“ a dala se do pláče. „Neměls ho poslechnout, neměl. Což on! Už toho tady užil dost. Ale ty, Jendo –“

Slečna Kazmarová se zhrozila. Hnula sebou, aby šla k pilotově vdově; vtom mezi ně vklouzl Kašpar. Hlídal v kostelním stínu, než se dostaví k truhlám první čestná stráž Kazmarových chlapců a než mrtví budou vystaveni na veřejnost. Domlouval kvapným šepetem mladé ženě v smutku, ukazuje očima na slečnu Kazmarovou. „Jeho dcera,“ zaslechla. Ale paní to nehnulo.

„A já jsem jeho žena,“ odpověděla.

„Pojďte, paní, pojd'te, tím mu nepomůžete. Neplačte, my se o vás postaráme.“

Pokoušel se ji odvést.

Mladá žena se mu vytrhla a opravdu přestala plakat. Narovнала se i s prázdným košem a oči se jí zle zableskly.

„Na to vám kašlu, na vaše peníze, slyšíte!“ rozkřikla se, jako by ani v kostele nebyli; a zase propukla v slzy. „Vraťte mi Jendu! Měli jsme se rádi –“

Strašno bylo slyšet ten nářek; a Kazmarově dceři teprv. Kdy už tohle slyšela? Odkud jen to znala? Šlachovité mužské nohy, krvavě pruhované po délce holeně, co rýha, to živé maso, cukají sebou velkým divným třasem – popálený Horýnek. Otec ho zavřel do prádelny v plamenech, aby zachránil skladiště bavlny, stáhl za ním poazbesťovanou oponu. Jistě nevěděl, že tam někdo je. Pravda, netušil, že se oba zřítí – přece by nebyl přemlouval pilota, když se mu tolik nechtělo.

Že pilot odmítl let, o tom šel po Úlech jeden hlas. To vypovídali při protokolu všichni stejně, staniční jako mechanik a všichni dělníci na letišti po nejmladšího chlapce, který pomáhá strkat stroj z hangáru. A že Hospodář Amorta přemlouval, jak dovedl, že na něho pěkně mluvil a zase křičel, že mu lichotil a sliboval a vyhrožoval, i to na Kazmara pověděli, teď už se ho nebáli. Amort pořád vedl svou, ukazoval na mlhu. Na nic Hospodáři nešel, ani když mu nabízel velké peníze za let do Prahy. Teprv až Kazmar začal jménem republiky, Amort přestal, ani nehlesl a sedl za volant.

Junkersy nemají sperryhorizont, přístroj, který ukazuje polohu letadla k zemi, takže se pilot vyzná, jak je vysoko, i v mlze. Amort se

jí polekal. Za africkou cestu nalétal takové hotovosti, že z toho měl nervy pryč. Vztekla to k sobě přitáhl, aby se dostal nad mlhu – příliš velký úhel stoupání, začalo to prosedávat. Připravil letadlo o rychlost, přetáhl stroj a bez rychlosti spadl. Znalci zkonstruovali celý případ, a letci, kteří se učí na každém neštěstí, vykládali si o něm po světě. Kdepak junkers, ta škrkavka. Kdo létá douglas trojku, ten by s takovým kuňkadlem ani nemluvil. Marně se tam ohlížíte po telegrafistově kabině – nelétali na goniometr, létali podle kompasu, takového starého hrnce. Junkers nemá automatického pilota, ten nerv letadla, a navigační stůl, na kterém se dá pohodlně počítat, mu také schází. *Kraksna* byla najedno řízení – takhle se létá přes moře? Pak se divte, že pilotovi selžou nervy. Celé africké pobřeží přeletěl Amort sám. Z Afriky se šťastně vrátil a nad svým rodištěm se zabije. Potřeboval si pořádně odpočinout, to je to. Pilot má právo odmítnout let, když se necítí v náladě. Přečtěte si kolektivní smlouvu! Ale kdepak Úly a smlouva. Obchodní, to ano, na to je užije.

Těžko bylo slečně Kazmarové, když se dohmatala pravdy. Nepověděli ji Evě tak naplno, jak vám ji říkám já. Rosenstam v ní šetřil Kazmarovu dceru, ředitel Vykoukal dědičku Jafety. Ale vidět a slyšet paní Amortovou stačilo. Ani smrtí se Evina pře s otcem neskončila.

Byl dvojí pohřeb, strašlivý a slavný. Lidé ze samot naň připutovali už večer, ačkoli začínal až po polednách příštího dne, přespali u příbuzných a od svítání se utábořili s dětmi a s uzlíky jídla po stráních podle úlecké betonky, kudy se bude brát průvod na lesní hřbitov. Drželi si místa, nedají si ujít podívanou, přišli oplakávat Hospodáře. Byl to tvrdý muž, ale ženy z hor měly za těch časů pokorná srdce. Ať byl, jaký byl, dával jejich mužům chléb, proměnil kraj svým dílem a stal se jeho legendou. Oči mu nešlo zatlačit, už však nečhají. Zatloukli nad ním víko truhly, černou truhlu pokrývá těžký věnec, dva by ho neunesli, na věnci leží stuhy jako duha, naše trikolóra. Nemluvil Kašpar do úleckého rozhlasu, že tento veliký mrtvý byl první obětí naší mobilizace – totiž oněch velkolepých manévrů, které vzbudily úctu našeho souseda? Ať tomu říkají, jak chtějí, nejsme

tak hloupé. Jen když se Němec lekl a mužští se nám vrátili. Ale podívejme se, tamhleten, celý z bílých růží a *lila pantle* k tomu, to je krása. Ten je Amortovi. Ona na něho těžko zapomene. Celé nákladní vlaky věnců přijely, parky aut vyrostly po všech úleckých prostranstvích. Neznám pány ministry obchodu a průmyslu, ani členy diplomatického sboru, kteří usedli na tribuně prvního dvora, kde se koná smuteční slavnost, ani všechny ty zástupce úřadů a korporací. Paní s notýskem, dosud čilá na svá léta, kdysi módní a teď divadelní referentka, vám to poví za mne. Její obor jsou podívané, a ona vám vylíčí smuteční sukno a flór truchlících Úlů a žal žlutých lamp za bílého dne zajisté dojemněji než já. Ona vyslechne za „Národního strážce“ všechny ty úmorné a nekonečné řeči v hlubokém pohnutí a spatří třpytit se slzy i v očích, které zůstaly suché. Pokud se týče mne, ručím za starého Horýnka. Seděl ve svém mechanickém vozíku a plakal ze srdce. Lidka nad ním stála jako mrak, s tvrdým venkovským rysem kolem úst. Kdyby tu byl Francek Anténa, rouhal by se oslavám pána, který zabil muže ženě.

Na tribunu hostí vešla v poslední chvíli nápadně hezká dáma. Mnohé oči se obrátily od tří žen v hlubokém smutku na urostlou krasavici. Černá barva podtrhávala její plnou štíhlost v dokonale strážném a přiléhavém kostýmu; měla pod žaketem pěkná malá prsa v znamenité podprsence; prolamování bílé pleti pod černou *ažurovanou blůzkou* bylo svůdné, velkozrnná bižuterie kolem krku prostá a *originální* zároveň; od platinových vlasů se krásně odrážel *pikantní klobouček se závojíčkem*, který jí stínil oči s tvrdými vějíři řas do záhadného výrazu. Usedla vedle nafouklého dědečka, podobného žabímu králi, s omluvným úsměvem. Zřejmě už na ni čekal a podle odmítavého výrazu obličej se zlobil, že jde tak pozdě. Ale její jemně a složitě nalíčená tvář, obklopená dlouhými kadeřemi, sama sebou vysvětlovala, proč se zdržela. Paním diplomatického sboru, pokud ji vůbec vzaly na vědomí, připadala její ondulace příliš čerstvá, kostým příliš nový, a navoněna byla nevhodně k smutečnímu obřadu. Ale muži jsou tak špatní, že si povšimnou se zalíbením hezké ženy i nad dvěma rakvemi, a Ró to dobře cítila. Konečně se jí

dostalo spravedlnosti. Ocitla se na tribuně, kam kdysi na Prvního máje pošilhávala odzdola jako chudé a *zhrzené* děvče. Seděla tu ve svém *decentním* smutku z Maison Horst, kde kdysi dělávala manekýnku, a *reprezentovala*.

Ale kde je Karel, aby se mu ukázala? Pro něho podstoupila celou tu otravu: Člověk by dávno nešel na funus cizím lidem, po kterých mu nic není. Inženýr Karel Vykoukal, vedoucí úlecké barevny, přece musí být na Kazmarově pohřbu? Nechtěla se vyptávat. Marně se po něm rozhlížela.

Pohřeb se protáhl až do večera, podávali pak osvěžení smutečným hostům, než se rozjedou. Pozůstalé se omluvaly a místo nich přijímal ústřední ředitel Vykoukal s chotí v klubovním domě. No! zrovna *extra* to nebylo; Růža už viděla jinší bufety; a hodně *míchaná* společnost. Členové diplomatického sboru odjeli hned po smutečném obřadu, a Růžu popadla starost, že vznešení lidé jsou zase tam, kde není ona. Po celý život je stíhala; bylo to jako z udělání. A tu jí mužův kolega představil mezi dvěma sendviči velkého tlustého člověka středních let, lhostejného výrazu tváře, s vodnatýma očima: inženýr Vykoukal. To že je Karel? Nepovídejte. Karel, tajemný jako herec na plátně, s tváří temné lásky, pán jejích dnů a nocí, milenec, pro něhož chtěla skočit z rozjetého vlaku? To by si byla dala! A možná, že už ho zahlédla na pohřbu. Nebyla by ho poznala. Kam se poděla jeho provětraná a opálená hubenost sportmana a milovníka, hřebčí lesk očí, pevná ústa s náležitou dávkou ušlechtilé surovosti, na kterou berou ženy? Všechno se dobromyslně zaokrouhlilo do tuctové netečnosti dobře živeného manžela. Hochovský Karel v *šrek* střiženém límečku – měl kolem krku nejmíň o pět čísel víc, to odhadla hned. A že Karel zošklivěl, to dodávalo Růže jistoty.

„Vy mě nepoznáváte?“ zeptala se ho s úsměvem.

„A jeje, slečna Růženka,“ řekl s potutelnou dobromyslností. (Zaboha si nemohl vzpomenout na její příjmení.) „Kde se tady berete? Nechcete skleničku likéru?“

„Já jsem přece Häuslerová,“ vyřkla Růža s důstojností nuselské markýzy. „Paní pražského advokáta Jafety Häuslera,“ připomínala mu.

„Vážně?“ opáčil Karel s přejícnou netečností. „To jsem ani nevěděl. Něco sladkého byste si přála?“

„Skleničku hořké, budete-li tak dobrý.“

A na tom si založila život. Ze vzdoru si vzala starce, *udělala partii*. Myslela, bůhvíjak tím oslní Karla – a on o tom ani nevěděl. Karel často lhával, když jí zapíral Helenku Gamzovou. Ale tento lhostejný přízvuk byl upřímný. Ani dost málo ho nezajímalo, co se stalo s děvčetem, které zahodil jako lichou rukavičku. Růža pohlédla na jeho ruku, jak jí podával skleničku likéru. Často jí ho nalévala, hubená snědá mužská ruka s velkými klouby, která tak pobláznila manikýrku. Ruka nakynula, zbělela, zženštěla. Byla z ní jakási páterská ruka.

„Ale vy jste se spravil,“ prohodila Růža s ženskou zlomyslností. „Já bych vás nebyla poznala. Jako melounek, jako melounek.“

Nic horšího by nemohla říci žena ženě, která dbá na linii. Ale muži! Karlovi to zřejmě nevadilo.

„To dělá spořádaný život,“ zasmál se. „Dovolte, abych vás seznámil se svou ženou.“

Nenápadná vlídná paní nebyla ani tak hezká, ani tak vybraně oblečena jako Růža, ale měla klidnou nenucenost lidí, kteří jsou všude jako doma a vůbec nemusí myslet na to, co teď řeknou a učiní. Rozmlouvala s Růženou o obvyklých věcech s klidným úsměvem. Ale Ró najednou cítila, že její vlasy jsou příliš světlé, ondulace příliš čerstvá, klobouček až zbytečně *apartní* – a chytila se Häuslera, když přistoupil ke skupince, jako tonoucí stébla.

„Gustíčku,“ mluvila okázale, „nejsi unaven? Musíš se šetřit! Zítra tě tu čeká ještě velká práce.“

Co zase provedla, pomyslel si Häusler, že je tak milá.

Růža do sebe obrátila kalíšek hořké a dodala:

„Vždyť my jsme se s mým mužem seznámili v Úlech. Vid', Gusto? To je celý román –“

„Karle,“ řekla opatrně mladá paní Vykoukalová a zavadila očima o hodinky, „budu muset domů.“

„Půjdem,“ s velikou ochotou přisvědčil Karel. „Omluvíte nás? Princ už doma křičí.“

A nechali Růženu se starcem s ropušíma očima a nepustili ji do svého života. A ona tu stála taková odraná, o všechno připravená – i o pomstu.

„Taky ses mohl zvednout, když jsem ti dávala znamení,“ sykla na Häuslera zblízka nenávistně: „Jak to potom vypadá? Budeme poslední.“

Slečna Kazmarová chtěla odjet hned po pohřbu, ale macecha ji v pláči zdržovala. Což nemáš srdce, Evo. Jsi to jediné, co mi po něm zbylo. V takových těžkých chvílích má rodina zůstat pohromadě. Stejně je nás málo, bohužel.

Nemohu za to, že se vám nenarodil syn, trpce si pomyslela Eva. Neměla macechu zvlášť ráda. Ale také k ní necítila nepřátelství. Vždycky se jí zdálo, že otce opravdu miluje.

A pak, dodala paní Kazmarová trochu nesměle – znala svou pastorku – přece se musí projednat pozůstalost.

Malá slečna Kazmarová si posunula brýle na čelo a pohlédla na macechu s výčitkou.

„Že o tom můžeš mluvit čtyři dny po jeho smrti,“ řekla.

„Já ne, to ředitel Vykoukal.“

„Co je mi po něm! Dejte mi s tím pokoj,“ vyjela Eva. „Já nic nechci.“ Macecha na ni pozorně pohlédla.

„Nemluv jako dítě,“ napomenula ji. „Představ si ty obrovské podniky. Snad máme také nějakou zodpovědnost za lidi, ne?“

„To opravdu,“ hořce potvrdila Eva.

Sešly se v jedničce, v mrakodrapu ústředního ředitelství, v zasedací síni správní rady. (Co to vlastně bylo, správní rada? Eva ten výraz slyšala doma od mládí, ale nikdy, ani jako velká, nedala si práci, aby za ním našla nějakou představu. Tak jí byly tyto věci odlehlé a protivné. Správní rada byla vždycky ve středu večer, a macecha se rozčilovala, že otec jistě zas nevečeřel, a nechávala mu v americké ledničce švédskou mísu, kterou tam ráno zase našla nedotčenou. To bylo všechno, co doktor filozofie Kazmarová věděla o správní radě, a teď měla trému z pánů s plnicími pery a s bloky v náprsních kap-

sách, jako by ji měli zkoušet a ona se nepřipravila.) Obě ženy vkročily do té síně poprvé v životě. Vdova Kazmarová, dosud pěkná (ještě se vdá a budou s tím potíže, odhadoval ústřední ředitel Vykoukal), usedla po jeho pravici, korunní princezna, ta potrhlá kantorka, po jeho levici za zelený stůl. Kolem dokola visely mapy pěti dílů země. Prodejny Jafeta byly na nich označeny červenými kolečky. Ze stěny se díval ráznými čárkami očí bystře a směle zvěčnělý úlecký král. Jeho litografie byla navlas téhož rozměru jako podobizna prezidenta republiky naproti.

Ústřední ředitel Vykoukal uvítal uctivě a srdečně obě dámy a vyslovil jen své hluboké politování nad tím, že teprv důvod tak truchlivý, jako je neštěstí, které postihlo Úly, ba celou republiku, přivedlo je poprvé do našeho středu. Ale zároveň, dodal, jest nám všem útěchou vědomí, že ty, které byly nejdražší Hospodářovu srdci, budou zajisté nejbliž i jeho nesmrtelnému odkazu a budou pokračovat v kazmarovské tradici, která je nám všem nedotknutelná. Aby na ni hned navázal po Hospodářově příkladu, ředitel Vykoukal šetřil drahým časem všech přítomných a prosí pana doktora Häuslera, aby se ujal slova a vysvětlil právnické podmínky pozůstalosti. Bude dobře, když do nich dámy budou dřív zasvěceny, než je povolá příslušné notářství. Kdyby se dámy obracely na notáře samy, ze svého popudu, vznikla by jim zbytečná vydání.

(Raději to zastrčí do kapsy Häusler, pomyslel si Rosenstam. Viděl, že ti dva jsou sehraní.)

Advokát Häusler začal místo odpovědi otázkou, ví-li někdo z přítomných o nějakém posledním pořízení zemřelého. Ať je to pouhá poslední vůle, napsaná v podobě dopisu, anebo notářsky ověřená závěť.

„Nevím,“ odpověděla Eva hned, „otec nikdy nemyslel na to, že umře. A my také ne,“ dodala zdržujíc slzy.

„Prohlédli jsme v ředitelství listiny zvěčnělého,“ prohlásil starý Vykoukal, „a při dokonalém pořádku, v jakém je měl, jest vyloučeno, aby nám něco ušlo.“

„V ruce nemám nic,“ ozvala se paní Kazmarová rozmyslně. „Ale muž kolikrát mluvil o tom, že si přeje, aby vila zůstala mně. Bylo to jeho přání.“

Eva pohlédla na macechu překvapeně. Domnívala se, že matka je otcovou smrtí tak zdrcena, že ani nevzpomene na hmotné zájmy. A vida, jak čile –.

„Ale to je samozřejmé,“ vpadla jakoby v studu za macechu, „samosebou je vila tvoje. Co bych s ní dělala. Vždyť nebydlím v Úlech. Nu, a když se sem přijedu někdy podívat, přece mě nevyhodíš,“ dodala s nervózním smíchem.

Ředitel Vykoukal, měděný v obličejí, hleděl odmítavě. Čerta ho zajímaly nějaké soukromé ženské tahačky o dům. Jemu šlo o podnik.

Advokát Häusler se díval žabíma očima na slečnu Kazmarovou, také nespokojen, jaký mu natropila hned od začátku nepořádek v právnických pojmech; a jal se jí vysvětlovat, že podle paragrafu tolikátého a tolikátého dědického zákona jí připadají tři čtvrtiny pozůstalosti jakožto jedinému vlastnímu dítěti zůstavitelovu, a paní matce čtvrtina.

Eva ho poslouchala na půl ucha.

„My už se s maminkou srovnáme,“ řekla zběžně. „Se mnou si nedělejte starosti. Nechci po otci žádné peníze.“ Všichni se na ni podívali.

„Já jsem sem jen přišla, abych vám to pověděla,“ dodala celá červená.

„A jak bys to chtěla,“ začala cize paní Kazmarová, které se na této věci něco nelíbilo. Ale doktor Häusler ji přerušil.

„Totiž peníze ve vlastním smyslu slova,“ pronesl s jemným úsměvem, „tu ani nejsou. Leda nějakých sto tisíc na běžná vydání, to nic neznamená. Běží o nemovitosti a o podíly. Je vám přece známo, slečno doktore, že Jafeta je akciová společnost.“

„Ano,“ hlesla Eva jako školačka. Neměla o tom ponětí. Jakživa se o to nestarala. „Peníze nebo podíly,“ uvědomovala si nahlas, „to je konečně jedno. Dejte mé podíly dělníkům a je to.“

Vykoukalové, otec a syn, si vyměnili pohledy. Starý se tvářil hrozi-
vě, mladý se útrpně usmíval. Doktor Häusler podepřel bradu o ruku,
ruku o koleno a naklonil se ke slečně Kazmarové.

„Jakým dělníkům?“ tázal se s onou šetrností, jakou vyvíjíme k tu-
pohlavým lidem. „To je – promiňte mně – mlhavý pojem. Nemohla
byste nám to laskavě vysvětlit blíž, slečno doktore?“

Eva byla v jednom plameni. Cítila, jak jim připadá hloupá, a zlobilo
ji to.

„Těm, co tu pracují,“ vyřkla už trochu podrážděně. „To je přece
jasné. Já tu nepracuji a nikdy jsem nepracovala, tak proč bych si
odsud měla něco brát.“

Tohle se stáčelo do nebezpečných oblastí.

„Dovol,“ vpadla macecha, „když to bereš takhle –“

„Ano, takhle,“ potvrdila malá slečna Kazmarová v brýlích. „Já jsem
si to dávno promyslela. Nemyslete, že je to nějaký okamžitý rozmar.
Pane doktore Rosenstame, pamatujete se, jak jsem vám kdysi řek-
la – bylo to zrovna na Prvního máje – že vím, co udělám, kdyby otec
jednou zavřel oči? To jsem mínila *tohle*.“

Lékař si už nevzpomínal. Korunní princezna si vždycky pamato-
vala lépe než on, co spolu mluvili. Ale přisvědčil jí – už ze slušnosti.

„Vy jste – komunistka?“ zeptal se jí ústřední ředitel Vykoukal
přízvukem, který už napřed přitakával za ni, a oči mu přitom zle
modraly.

„Nejsem v žádné politické straně,“ odpověděla. „Já na to nemám
buňky. Víte, chodit na schůze a tak – já bych tam jistě nechodila.
Ale tohle přece dá zdravý rozum. Nevím, proč se tomu všichni tak
divíte. Když tady dělníci pracují, proč by tu také nemohli mít podíly.“

„My tu také pracujeme, slečno Kazmarová,“ pronesl ředitel
Vykoukal skoro bolestně. „A možná víc než oni. Jak zahouká siréna,
dělník zarazí motor a jde si po svém. Ale my máme dál hlavu plnou
starostí. Vysedáváme tu do noci, naše rodiny nás vůbec neužijí.“

Jeho syn Karel hleděl lhostejně před sebe.

„To bych řekla,“ vpadla paní Kazmarová. „Tatínek se tu nadřel
tisíckrát víc než poslední dělník, jen co je pravda.“ Dala se do pláče.
„Měl by z tebe pěknou radost.“

Slečna Kazmarová se na ni dívala chladně.

„Já jsem se ho přece slovem nedotkla,“ řekla jenom. Nebude vykládat o Horýnkovi, kterého vozí dcera v kočárku jako mrzáka, ani o zabitém Amortovi. Stejně by to neuznali. Byl to její otec, a o mrtvých než dobré. Ale nač pokračovat v jejich vinách a brát si na svědomí něco, čeho jsme se nedopustili.

„Podívejte se, dámy, vždyť my se domluvíme,“ smířlivě navázal ředitel Vykoukal. „Vy, slečno doktore, nechcete mít dál starost o závody, máte jiné zájmy já to chápu. To se dá všechno hladce vyřídit. Pan doktor Häusler jako právník mi to potvrdí. My vám ty podíly odkoupíme – paní matka, pan doktor Rosenstam – k němu máte přece důvěru –.“

Rosenstam zvedl ironicky obočí v trojúhelné tváři.

„Já bych spíš potřeboval hotové peníze než papíry,“ prohodil.

„– pan doktor Häusler, můj syn, já – prostě kdokoli z akcionářů, a vy si pak s těmi penězi budete dělat, co budete chtít. To už je vaše věc. Nepřijdete zkrátka – samozřejmě vám za papíry nedáme pouhé nominále, vyplatíme vám je v dnešním kursu.“

Häusler k ní důvěrně nastrčil hlavu.

„Jestli se obáváte dědických daní, mám známého radu u poplatkového úřadu. Podáme žádost na ministerstvo financí – dá se to krásně rozvrhnout na splátky.“

Eva byla zmatena. Nikdy dřív neslyšela o nějaké dani z dědictví a nominále znala jen z mluvnice. Pozorovala, že ji zatahují do spletitých věcí, jimž nerozumí a které jsou jí protivné, a že se do nich zamotává víc a více. Ozvala se celá nešťastná:

„Ale proč mám podíly prodávat, když je chci darovat? A proč je nesmím darovat tomu, komu chci, když sami říkáte, že jsou moje?“

„Pro tohle, milostivá,“ pronesl doktor Häusler s jemným a vítězným úsměvem, s jakým se obdivujeme uměleckému dílu. „Papíry jsou vinkulované – ráčíte rozumět, co to je?“

„Ne,“ zarputile odpověděla Eva. Vůbec už se nestyděla za svou nevědomost.

„V našem případě to znamená,“ vysvětloval advokát, „že nemožnou volně přecházet z majitele na majitele jako jiný cenný papír, nabízený a kupovaný na burze. Podíly zní na jména rodin, které zakládaly Jafetu, a jen se schválením valné hromady všech akcionářů mohou být převedeny na jinou osobu. Sám zvěčnělý pan otec volil tuto právníckou formu a provedl to opravdu důmyslně.“

„Jinak by nám sem vnikaly nespolehlivé živly,“ dodal ředitel Vykoukal, jehož oči víc a více modraly v měděné tváři, „a byli bychom opravdu blázni, kdybychom si je sem pouštěli. To by to za chvíli vypadalo! Hospodář by se obracel v hrobě.“

„Tož takové to je,“ vydechla Eva. „Děkuji vám, pánové. Já si to rozmyslím a zítra vám to řeknu.“

Pozvala si Rosenstama, starého přítele, aby se s ním poradila. Lékař za ta léta, co se znali, připravil slečně Kazmarové už mnohou horkou chvíli svou ironií. Přesto byl jediný člověk, jemuž důvěřovala z úleckého štábu.

„Tak co, doňo Kichotko,“ oslovil ji, „bila jste se udatně s odkrytým hledím. Takhle se nesmí na ty staré pokrytce! Vy jim hned všechno vyklopíte. Pročpak jste se se mnou neporadila dřív?“

„Já vím, jsem nešika.“

„Moc hezky vypadáte,“ obrátil Rosenstam, aby ji povzbudil. Bolavá historie Eviny nešťastné lásky se zajizvila za léta jejího pražského pobytu, i mohl mluvit bez nebezpečí. „Sluší vám černá barva. Tím ovšem netvrším, že bych vás v ní rád viděl. Tohle nám Hospodář neměl dělat. Já ho obřečel jako malý kluk. Ale byl to muž, který nemohl umřít v posteli – že to také cítíte?“

„Jen kdyby nebylo Amorta,“ šeptala Eva. „Kdyby se byl otec zabil sám – byla to aspoň čistá bolest.“

„Rozumím. Ale už to nerozbírejte. Tím nikomu nepomůžete. Letci většinou také neumírají v peřinách. – Víte, mně tak připadá,“ vyslovil Rosenstam zamyšleně (a jak se podíval proti světlu, Evu napadlo: vždyť je to starý člověk), „mně tak připadá, že se s Hospodářem skončila jedna éra.“

„Nskončila,“ vpadla Eva. „Vždyť jste je dnes viděl, jak to vedou dál.“

„Jenže oni jsou jen sprostí, on byl silný.“

„A co mi radíte?“

„Abyste se rozhodně neřídila podle mne,“ otočil řeč obratem příznačně rosenstamovským. „Já totiž budu hledět prodat svých pár akcií co nejdříve.“

„A proč?“

„Tak. Já vám to jednou povím,“ zběžně řekl Rosenstam; a jal se slečně Kazmarové horlivě domlouvat, aby své podíly rozhodně nedávala z ruky. Neopouštět pozice. Slečna Kazmarová, jako majitelka tolika akcií, bude mít přece veliký vliv na správu podniku. I když Rosenstam netvrdí, že by se jí podařilo provést nějaké světoborné reformy, jistě může zabránit leccemu zlému.

„Za nic na světě,“ vzpouzela se Eva. „Dál od toho. Mně je to odporné, já tomu nerozumím, já s tím nechci nic mít.“

„To je ovšem dost pohodlné stanovisko,“ namítl Rosenstam.

„Vždyť by mě v správní radě ukřičeli. A ožulili. Já se znám.“

„Nebojte se,“ těšil ji Rosenstam. „Když jim to prodáte, ožulí vás také. Nevšimla jste si, jak si Vykoukal s Häuslerem přihrávají?“

„Něco snad přece zbude,“ řekla Eva. „Já už to mám rozděleno: třetinu Horýnkovi, třetinu Amortové (doufám, že to přijme) a třetinu na jesle.“

„Tak,“ udělal Rosenstam. „A když už jste to všechno věděla napřed, proč jste se přišla radit?“

Eva se poprvé od otcovy smrti zasmála.

„Děvče,“ srdečně vyřkl Rosenstam, „to vám povídám, pamatujte na sebe. Nebud'te bláhová. Profesorský plat je hubený. Pamatujte na zadní kolečka. Čekají nás těžké časy, peníze vám budou dobré. Dejte na žida, žid má dobrý čich.“

„Nemohu slyšet, když o sobě takhle ošklivě mluvíte,“ řekla slečna Kazmarová. „Stalo se vám něco v Úlech? Proč mi to neřeknete?“

„Zatím nic.“

„Ale válka,“ ujišťovala se nesměle slečna Kazmarová, „válka snad nebude?“

„Tenhle týden docela jistě ne,“ vážně odpověděl Rosenstam a pohladil ji po vlasech.

„Evičko, závidím vám vaši *dětinnou* mysl,“ řekl.

To bylo divné léto

„Co to zpíváš, Mító?“ ptala se z vedlejšího pokoje paní Gamzová.

Bylo horké odpoledne počátkem června, všechna okna dokořán. Helenka měla v ordinaci pacienty, Nella na starosti Mítu.

Přiběhl k babičce, zastavil se před ní a spustil znova:

*Na naší hranici
stojí česká stráž,
Adolfe Hitlera,
nás se nedočkáš.*

Zpíval na celé kolo rozkuráženým dětským hláskem, a Nella se zasmála:

„Odkud to máš, Mító?“

„Od jednoho dědka na rohu. Ten ti dostal od lidí peněz! Ale potom na něj přišel strážník. To my tak s kluky zpíváme,“ jedním dechem vysvětlil Mító, napřel se ještě udatněji do jarmarečního nápěvu a pokračoval v neohrožených výzvách Adolfu Hitlerovi, až vyvrcholil:

*Klepneme tě do hlavičky,
vstrčíme tě do rakvičky –
tam si můžeš diktovat!*

Vtom se stalo něco nevýslovně trapného. Na chodbu mezi dvěma byty vyběhl z Helenčiny čekárny pacient a začal hulákat. Paní Gamzová nejdřív myslela, že je tam nějaký blázen.

„To je provokace!“ křičel německy. „Tomu učíte své děti. Nestrpím, aby byl takto tupen Adolf Hitler!“

Mító se honem sypal na chodbu, co je. Nella za ním všechna vyděšená, odstrčila chlapce a postavila se před něho, aby mu ten člověk neublížil. I Helenka v bílém lékařském plášti vyšla při tom rámusu.

„Náš vůdce to není,“ odpověděla klidně, „jsme v republice. Prosím,“ a ukazovala rozčilenému pacientovi zpátky do čekárny, odkud už

se dívaly zvědavé obličej. „Vezmi ho na procházku,“ prohodila tiše o Mítovi, jdouc kolem matky. Jenže Míťa stál jako přimražen. Nechtěl se hnout z chodby a pacient také ne.

„Nedovolím!“ křičel. „To si zakazuji. Je to policejně zakázaná píseň.“

I vyšel ze své pracovny Gamza. Vzal velikou rukou Mítu za ručičku a hošík se ho chytil jako klíště. Byla v něm přece jen malá dušička. Ale za živou moc nechtěl vzít do zaječích a vyklidit bojiště.

„Můj vnuk,“ důrazně pronesl Gamza, „bude si v mém soukromém bytě zpívat, jak bude chtít. Je doma. Vy tady nemáte co poroučet. Odkud jste?“

„Co je vám po tom! Vy si na mne ještě vzpomenete,“ vyřkl ten člověk vzteky bez sebe, vrátil se do čekárny pro klobouk a odešel.

„Jen si jdi,“ řekla za ním čekárna. „Nikdo tě nedrží. Běž si *hajm*.“

Míťa se nepouštěl Gamzy. Chlapík dědeček! Přivedl posilu. Míťa jím byl nadšen.

„Dědečku,“ houkl udatně, „když bude válka, že to vyhraje?“

Ale děd se tentokrát neusmíval jako jindy na svého Mítu, miláčka. Díval se vážně.

„Vyhraje,“ povídá, „protože jsme v právu. Nikomu nic nechceme brát, ale také si od nikoho nedáme nic vzít. Jenže písničkami se to, Mító, nespraví. Vítězit dá velkou práci. Musíme být, Mító, úplně vytrvalí a věrní.“

Míťa, jak byl malý, díval se vzhůru pod bradu velkému dědečkovi, a bylo na něm zrovna vidět, jak si to píše za uši.

„Ale že mají Němci plechové tanky,“ ozval se po chvíli.

„Nemají,“ řekl nemilosrdně Mítův táta. Zrovna se vrátil z továrny a myl si ruce. „Mají všechno z dobrého materiálu. Ti jsou ozbrojeni po uši. Já nevím,“ mluvil, obraceje se k velkým, „jak mohly vzniknout tyhle hloupé pověsti. Pamatuji si, Mító, dobrý voják nikdy nepodceňuje nepřítele. Rozumíš mně, jak to myslím?“

(„Že ho nenecháš,“ s tichou nelibostí poznamenala Nella. Divila se, jak mohou mladí rodiče rušit dítěti jeho pohádkový svět.)

„Ano,“ hlesl Míťa zklamaně. Rozuměl jen napůl; ale dobře cítil, že velcí člověku vždycky zkazí radost. Československo–Německo

bylo jako Sparta–Slávia, a on držel palec Československu. Nebál se ani dost málo, že by mu Němci ublížili. Ale potupy prohry se velmi obával. Vzdychl si v hlubokých starostech. Ale hned se zas utěšil.

„A my máme ještě lepší tanky než Němci, a nám by přišli na pomoc rudoarmějci a Francouzi a Angličané,“ prohlásil a honem zas někam letěl, jen se mu hlava třepetala.

Nohy si mohl uběhat, oči vykoukat, aby zastal všechno, při čem má být každý pořádný chlapec: když hnali koně za květnové mobilizace a když pochodovali vojáci a jela těžká děla, kulometry a tanky. Mítá se vyznal ve zbraních mnohem lépe než babička. Zkoušel ji, jaký je rozdíl mezi automatem a kulometem, a ona to vždycky spletla. Mítá k ní byl následkem toho tak neuctivý, až ho máma musela okřikovat. Potom zas pochodovali sokolové a bratři Slované. Na ty ho vodila Barborka. Mítá se vracel všecek sípavý z provolávání slávy.

Ke konci školního roku, který se letos o něco zkrátil pro Všesokolský slet, vyřizoval tajemník slečně Kazmarové, že ji tu hledal nějaký pán. Čeká na ni v knihovně. Rodiče žákyň nejsou právě ohlední. Slečna Kazmarová přijímá návštěvy v pátek od devíti do deseti. Mohli by si to přecíst na rozvrhu, který visí před sborovnou, a dopřát jí v přestávce klid. Měla ho věru zapotřebí. Od otcovy smrti byla velmi vyčerpána. A to, co viselo nad republikou v dusném počasí, jí také nedodávalo chuti do života. Odložila přesnídávkou, vzala notýsek a vyšla k návštěvě.

Domnělý otec některé pětkářky k ní živě přistoupil, a když se usmál, z cizího šedivého pána byl Rosenstam. Znovu se jí připomnělo, jak zestárl. Ale světácky vypadal jako jindy. Se svou neklidnou žhavou tváří nad anglickým oblekem divně se odrážel od velebného klidu Jana Amose v čepičce na vybílené stěně návštěvny. Bylo také nerosenstamovské přijít za Evou do školy. Celá ta léta, co učila, tak neučinil. Kde se tu bere?

Nedalo mu, odpověděl, a vrásky mu naskočily v očních koutcích za dojatého úsměvu, aby se nepřišel se slečnou doktorem rozloučit, než odjede z Evropy. Stěhuje se do Sydney.

Eva zůstala všechna zaražena.

„Co vás to napadlo? Vy jste se nepohodli s Vykoukalem?“

Bůh uchovej! Rozešli se jako nejlepší přátelé. Vykoukal byl rád, že se Rosenstama zbaví v správné radě, a odkoupil mu všechny jeho podíly.

„Co jste si to vzpomněl!“

Rosenstam pohlédl do protějšího rohu, kde matematička Hrubá rmoutila jednu zkormoucenou matku, a místo odpovědi vyslovil prosbu. Ve dne má spoustu obstarávek před cestou. Ale večer – nešla by si s ním Eva poslechnout na rozloučenou „Mou vlast“? Způsobila by mu tím opravdové potěšení. Lístky už má. Rosenstam vždycky měl na všechno lístky.

Eva vedle něho usedla přece jen trochu rozechvěna; a zatímco lidé vcházeli, co programy povívaly a smyčce ladily v předkoncertním vánku, objevil se jí tmavší sál než tato jasně ozářená síň zbohatlické architektury, přeludně osvětlený hospodský sálek s lustrem v pytli, plný žen v čapkách přes uši a mužů, kteří večereli salám z novin.

„Rosenstame, pamatujete se, kde jsme vedle sebe naposled takhle seděli?“

Rosenstam měl kratší paměť na společné zážitky než slečna Kazmarová. Ale na to si vzpomněl.

„V drachovské Besedě. Řečnil Gamza. To byla idyla!“

Eva k němu naklonila hlavu a chtěla se ho na něco zeptat; vtom dal dirigent znamení, umlkli. I poslouchali, jak harfy staví hrad. A byl to hrad vznosný, pjal se a neduněl, nikoli pevnost – vidění. Poslouchali a připadalo jim, že ta hudba byla odjakživa; hrála dávno, než se narodil skladatel; on ji jen slyšel první a otevřel nám uši: všechny jezy na Vltavě hrají Smetanu. Řeko krásná, neuplývej, Rosenstam nechtěl moře. Zalíbilo se mu u sladkých vod v přívětivé krajině. Maličko, a bude z ní ztracený ráj. Poslouchali spolu, slečna Kazmarová, které se láska nepodařila, a bývalý vysměváček Rosenstam. Nač vyměňovat drobné slov? Hudba to věděla lépe. Že jsme lidé zakletí do své vlastní podoby, a jak se duši v těle stýská – ta překrásná Šárčina vábnička! Spoutaná dívka, vždyť ti pukne srdce. Co na tom sejde, pod jakým jménem jsme zapsáni v policejní přihlášce? Nač okukovat

jeden druhého z profilu? Hudba prolomila hráze toho žalostného já, Evinu plachost a Rosenstamovu ironii, všechny kapesní vlastnosti odplavila, všechno malodušné vzala hudba, i byli zas nevinní a celí jako v první den stvoření. Nepatrná slečna Kazmarová zvedala hlavu a nabírala do plic bohatýrský vzduch. Jak člověku narovnávala záda ta hudba, ta hudba, když jsme šli do kroku božích bojovníků. Vysměváčkovi stály slzy v očích.

„Těžko,“ vyřkl, když vyšli ještě žhaví do svěží tmy, „těžko se budu loučit s tou krásnou zemí.“

„A proč vlastně?“ začala tiše Eva. „Ale nemusíme o tom mluvit, jestli je vám to snad nemilé.“

„Evo, vy se ještě ptáte? Jsem žid.“

„Co z toho,“ vykřikla slečna Kazmarová. „Což jsme v třetí říši?“

„Zatím ne,“ odpověděl Rosenstam. „Zatím ne.“ Slečně Kazmarové se zarazil dech. Ale bylo to jen na vteřinku. Když se do něho vcítila, dovedla si to docela dobře vysvětlit. A bylo to smutné, tak strašlivě smutné, litovat Rosenstama, na jehož úsudek kdysi dala.

Chudák, pomyslela si útrpně. Strach má velké oči.

Stanislav a Nella seděli na tribuně strahovského stadiónu s dvojicí mladých Katalánců, s Gamzovými hosty, a přihlíželi sokolským prostrným cvičením.

Stanislav byl přese všechno šťasten. Včera odeslal nakladateli sloupcovou korekturu svých „Pražských povídek“. Vyjdou na podzim, v nejlepší čas, kdy se krátí den a lidé se vracejí ze slunce pod stínítko ke knize. Bože, Stáňa ani nemohl uvěřit v to štěstí. Už aby byl podzim! Je teprve konec června. Stáňa se nedočká! Když si je přečetl po časovém odstupu, vysazené, jako práci někoho jiného, zdály se mu lepší než v proškrtávaném rukopise, do kterého se už příliš zavrtil. Povídkový cyklus začínal časně zrána lepičem plakátů a roznašečkou novin, pokračoval v denních dobách Prahy, vyvolával duchy jejích různých čtvrtí, vtělené do příznačných postav.

Do prostoru, ohraničeného živým pásem obecnstva, vešlo nevím kolik tisíc mužů, rozestoupili se a naplnili jej. Společenské rozdíly

svlékli v šatnách; vyloupili se do klasického úboru cvičících; stanuli s holými pažemi, prostovlasí v slunci. Jeden jako druhý, jeden jako druhý, bratr jako by bratru z oka vypadl, byli si podobní víc než vejce vejci, byli si všichni rovni. V sálajících řadách diváků seděli a stáli jejich otcové a matky, ženy, děti, sourozenci, příbuzní. Každý hledal očima toho svého. Ale nikdo ho nenašel. Nikdo je nerozeznal, jako nerozeznáš klas od klasu v poli pšenice. Vzdálenost smyla jejich osobní podobu, a jejich soukromé starosti, trampoty, lásky, ctižádosti, touhy pohltilo množství. Už to nebyl Václav Bečka, truhlářský tovaryš z Kralup, ani doktor Neuwirt z ministerstva zahraničních věcí, ani Jožka Nevyjel, rolník z Hané, ani havíř Štěpán Golombek od Orlové, jen hromadné tělo, přesné jako stroj, mrštné jako rys, mocné jak antický bůh. Vzmachem jejich paží šel od sletiště vítr; otočili se, a v reflektorech bílých trik slunce jasněji zaskvítilo; rozpažili, a závorami rukou nikdo neprojde. Vojsko míru, napadlo Stanislava, idealizovaný národ. Jaká krása, vneseš-li do lidské hromady řád. A jako všechna dokonalá představení dalo se to před vašima očima s takovou samozřejmostí, že nikdo ani nevzpomněl na svalovou námahu, jakou vyvíjela každá bělomodrá čárka pohyblivého obrazce, ani na práci, než je vycvičili, ani na spletitost drah, než se sjeli, ani na hlavolam nástupů na sletiště. Každý z cvičících i z diváků byl na svém, místě; hustá aura žhnula ze zástupů. Ovzduší kolem Husova svátku je beztak bouřlivé, a ze shromážděného národa jako by se jiskřily elektrické výboje. V odporu jsme zajedno. Nedali jsme se a nedáme. A přece máme slet.

Nyní nastoupily ženy, měkčí v obrysu, bližší tanci ve svých úklolech a obratech. Hrály hry s kuželi a se šátečky; a potom mnohostupy mužů a žen si přicházely úměrně naproti a začaly se prostupovat, jako když tkají koberec života. Nelle to připadalo, já nevím, ostýchala by se to vyřknout, aby to neznělo strojeně, jako bohoslužba. Ruce složené do klína, vedle sebe milovaného syna, který by jí byl málem zahynul, ale teď je zas v pořádku, to matka pozná, dívala se z plna srdce, a bůhvíproč, to množství lidu jí hnalo slzy do očí. Sletová hudba hrála, tvrdě modré nebe stálo nad trikolórami

planoucích praporů a nad tou bohoslužbou na stadiónu s věncem diváků kolem dokola. Bylo to jako horečka krásy. Dobře jste cítili, že chvíle vrcholí; až příliš krásně bylo; a najednou jako když zabzučí z dálky motocykl. Ó ne, to letadlo jasné pohody zavrčelo Nelle nad hlavou. Zvedla oči; celá peruť se jich zatřpytila vysoko v povětří; jaly se kroužit nad stadiónem. Nelly se zmocnila nesmyslná blaženost jako by pozbyla tíže, jako když se vznáší. Někdo se jí dotkl rukávu.

„Nevadí to?“ ptala se mladá Katalánka s nesmělým úsměvem, ukazujíc vzhůru na letadla. Popadla cestovní kabelu a učinila pohyb, jako by chtěla vstát.

Nella ji přidržela za ruku. Jsou to naše stroje, ubezpečoval ji Stanislav. Nikomu neublíží.

Ale mladé děvče se neklidně rozhlíželo, co dělají ostatní lidé, jako by mu jeho hostitelé připadali příliš lehkomyšní.

„A opravdu tu můžeme zůstat?“ ujišťovala se.

Teprv až jí její milý domluvil v mateřské řeči, upokojila se a seděla.

Matce i synovi se vybavila zatemňovací cvičení, a slet se zasmušil. Krása, za kterou je hrozba. Darovaná chvíle. Vždyť to oba věděli.

Stáňovi přišlo pohlédnout na obecenstvo na protější straně sletišť. Bylo jich tam jako máku. Připomínali pestrou krupičku na čokoládových placičkách z dětství. Splývali v šedohnědé tkanivo s barevnými uzlíky, tak drobouncí byli. Kdyby někdo na ně namířil kulomet, napadlo Stáňu, ani by neviděl, koho zabíjí. Už odsud se skoro nerozezná, že jsou to lidé. Jaképak litování! A z letadla svět vypadá, jako by na něm nebylo živé duše. Moderní válka je odtažitá. Člověk si nezašpiní ruce od krve. Vraždí se podle výpočtu, na dálku. Jen do fantomů střílet na vojně, to bylo trapné. Z toho bývalo Stáňovi úzko. Kašírovaný panák tak hrozně připomínal člověka.

Jestli padnu, najednou si pomyslel Stanislav s divným klidem, v uvolnění po dokonané práci, něco po mně přeče zbude. Štěstí, že jsem dopsal „Pražské povídky“! Ať budu živ anebo ne, na podzim vyjdou. (A Vlasta uvidí, že jsem byl také někdo.)

Nazítří šla paní Gamzová s mladou Katalánkou objednávat polní lůžka, mul a hydrofilovou gázu do jedné z Kazmarových pražských prodejen. Vládní mají takovou nouzi o obvazový materiál. Jafeta, jako obvykle, vykřikovala do světa obrazem i písmem časové pokyny a rady.

Opatrnost matka moudrosti, běhalo světelnými písmeny nad skleněným domem. *Chcete večer klidně usínat? Kupte si plynovou masku Jafeta.*

Padne bezvadně – plynová maska Jafeta.

Má dokonalý filtr – plynová maska Jafeta.

Lehko se dýchá – v plynové masce Jafeta.

Opatrnost matka moudrosti! Nikdo na dovolenou bez plynové masky Jafeta. K rybářskému náčiní – přibalte plynovou masku Jafeta. Pamatujte na své miláčky! Na skladě masky všech velikostí. Maminko, kup mi za vysvědčení plynovou masku Jafeta.

Absolutní bezpečnost! Naprosté pohodlí! Kazmar – masky – Jafeta.

Ani Lidka Hájková neodolala síle reklamy, sebrala Štěpánka, a jako mu jindy kupovala rádiovku, šla mu opatřit plynovou masku do úleckého bazaru. Dlouho zkoušeli a vybírali, než kápli na tu pravou. Štěpánek měl ještě malou hlavičku. Přehodil si torbu s maskou přes rameno jakýmsi polním pohybem, všecek hrdý, že je jako velcí. Když se vrátil s mámou domů, neřekl nic a na chvíli se ztratil.

Lidka seděla nad šitím. Štěpánek se k ní kradl po špičkách, rád maminku strašil. Dělal se, že ho neslyší, jako jindy. Teprv až podlaha zapraskala zrovna u stolu, zvedla hlavu a vykřikla. Nebyla to hra, tentokrát se upřímně zděsila. Místo děcka stál před ní malý slon s netvorným chobotem, jen střevíčky byly Štěpánkovy, a ty čtverácké oči, co na ni koukaly škvírami kukly.

Jestli necháme Franka shazovat pumy na španělské děti, zazněl jí v duchu mladý bas, zítra budou padat pumy na tvého Štěpánka, zahučelo jí do uší, a v úzkosti se rozkřikla na dítě:

„Dáš to dolů! Slyšíš? Já tě v tom nechci ani vidět. Ještě na tom něco polámeš.“

To bylo divné léto, bože, to bylo divné léto. Lidé se dovídali z novin a rozhlasu všechno možné, jenom to ne, co je zajímavé. Mohli se doslechnout, že Gándhí zase zahájil hladovku a že Piccard vyletěl do stratosféry a že Japonci vyvzpomněli živé torpédo, člověka, který vybuchne zároveň s pumou, ale zato vyhodí do povětří loď, a podobné vymoženosti. Ale o tom, na čem jim jedině záleželo, budeme-li my mít válku anebo mír, o svých základních lidských osudech se nedověděli pranic, to jenom hádali. Němec se nás sice lekl, ale něco nebylo v pořádku. Ani Lidka Hájková v Úlech, ani Barborka u Gamzů v Praze se nezabývaly zahraniční politikou. Ale toto dobře cítily.

Že se něco chystá, bylo znát už z toho, že se z Barborky, Nelly, Míti, Lidky, Štěpánka stalo *obyvatelstvo*. Kdyby se nic nedálo, byli by prostě partaje a každá by měla na půdě, co ji napadne, a žádní hasiči by nepřišli otravovat Lidku Hájkovou, že nesmí na půdě zůstat zíněnka ze starého Štěpánkova kočárku, a nikdo by nenařizoval Barborce, aby postavila před dveře pytlík písku a plácačku a podobné nesmysly. To nás nevytrhne! Barborka se vyznamenávala naprostou neúctou k nařízením a dráždila Nellu tvrdohlavostí, s jakou zapalovala plyn a svítila elektrickým světlem zrovna při zatemňovacích cvičeních. Jako by v létě nebyl dost dlouhý den, jako by si tu polévku nemohla ohřát dřív! Však také přišel nahoru strážník a hrozil pokoutou. Radši kdyby si četníci hleděli Němců, líp by udělali! Tamhle na Chebsku chtěli henleinovci vyhodit do povětří matiční školu, našel se tam pekelný stroj, Barborka to měla od švagra. Prodával v Chebu v trafice, Němci mu vytloukli okna. Co myslíte, že se jim stalo? Nic. Pranic. Když kluci v bílých punčochách a s těmi písťalkami dělali ostudu po Chebu, plivali na naše četníky, a oni si to nechali líbit. Jak je to možné? Řekněte, jak jen je tohle možné? Cožpak líbit, oni Henleina ještě hlídali, když jezdil před volbami štvát. Napřed auto četníků, vzadu auto četníků, mezi nimi ordneři, to se mu to jezdilo! Otvírá si hubu na republiku a člověk se jen diví, proč mu to policie nezatrhne, místo aby sekýrovala *obyvatelstvo*. Ba ne, něco nebylo v pořádku.

Přes léto, nikdo ani nevěděl, kdy a jak se to stalo, najednou jsme všeho byli vinni my. Jako by byla republika třída nezletilců a mentoroval nás kdekdo. Adolf Hitler, postrach třídy, zběsilý kantor, od jehož řevu břinčí okna budovy a nervy žáků, dával nám lekce z dějepisu a zeměpisu a udílel známky z mravů. Hlinkovi gardisté dostali jedničku; ale Čechy s Moravou pětku a pořád jsme byli v konferenci. Profesor francouzštiny si s námi nevěděl rady. Mnul si rozpačitě ruce posunkem omývajícího se Piláta, a věčně opakoval: *Soyez sages, voyons! Soyez sages!* – buďte hodní a rozumní. Inspektor Runciman, lord pozorovatel, také nebyl spokojen s našimi výsledky. Posadili nás do oslovské lavice, lomcovali naším sebevědomím, nikdy jsme nevěděli, co jsme zas provedli. Byl to takový děsivý a matoucí pocit, jako bychom se byli něčím provinili, a člověk si marně lámal hlavu, čím. Hitler řádil, že tu máme sovětská letiště – vždyť tu žádná nebyla. Hitler naříkal, že utiskujeme Němce – měli poslance jako my, mohli do sněmu jako my, když tam nechodili, to jsme zavinili my. V kdejakém hnízdě smíšeného území měli své školy, v české Praze měli německou univerzitu a německé divadlo, ale my jsme je utlačovali. Za všechno jsme mohli my. Provinili jsme se tím, že vůdce chtěl v květnu obsadit Československo a učinit je šťastným, ale my jsme mu za to nebyli ani dost málo vděční, Češi jsou dávno sprostí, a poslali jsme mu naproti místo družiček s kvítím vojáky s kulometry. Zjara nás k tomu Angličané sami měli, v létě už toho litovali, Hitlerův letecký park byl mocný; a jeho nenávisť k Sovětskému svazu se přece jen zdála jakous takous zárukou zlatých starých časů. Všechny banky si notovaly, že bude lépe, aby na Evropu přišel kříž, než aby nad ní vycházela hvězda. Konrád Henlein je sympatický mladý muž, a vezmeme-li rozum do hrsti, jistě s ním vyjdeme po dobrém, vyjádřil se předseda zazobané selské strany, a ústřední ředitel Vykoukal, jak víte, mu živě přizvukoval. Čím víc kdo měl, tím smířlivěji byl k Hitlerovi naladěn.

Hlavní věc, jenom ho nedráždit. Chodíme po špičkách, snad vůbec přimhouří oko. Snad nám odpustí, že jsme se narodili. Jen žádné incidenty, slyšíte? Jen žádné incidenty. Úzkost doby se vždycky sevře

v nějaké cizí slovo. Když jsme neměli co dělat a zač kupovat, byla *krize*. Ted', když nevíme dne ani hodiny, kdy budeme rukovat, hrozí *incidenty*. Abych to řekla po sprostou, znamenalo to pranice s Němci. Jenže výraz *incident* zaváněl vyšší politikou, v tom byla jeho hrůza. To slovo pocházelo z kruhů, kde se vyměňují nóty francouzsky a kde se rozhoduje o válce a míru. Vůdce prohlásil, že nestrpí, aby byl zkřiven vlas na hlavě jedinému ze sudetských Němců – tak pozor, nebo bude zle. Kdyby ti Němec zapaloval střechu nad hlavou a tys ho při tom chytil za ruku, je *incident*, a pamatuj si, Vašku, máš na svědomí světovou válku. Za rádiovou skřínkou číhá nebezpečný blázen; když řeční, otevře chřtán a řve, div se aparát nerozskočí; srší to z něho a prská, až černokněžná skřínka mrká svítícím okem; ten šílenec má slavomam, každou chvíli se baví s pánembohem Němců, a jestli mu to snad nevěříte, jen cekněte, zvedne telefon, dá povel a rozbije nám Prahu. Ale o tom se právě nemohlo mluvit nahlas, a necht' obyvatelstvo zachová klid a rozvahu.

Ono se to řekne, kdo v tom nežije. Lidka Hájková byla v neděli u tety pro sádlo, dělala si zásoby jako každý. Bratranec, tetin syn, listonoš ze sousedního poloněmeckého městečka, polehával. Pochroumal si nohu, jak vyskočil před Němci z pošty oknem. Henleinovci tam vtrhli, srazili mu pohlavkem poštáckou čepici, zajali úředníka a jeho začali svlékat, chtěli mu vypálit na záda cigaretou *haknkrajc*. Nechal jim kabát v ruku, skokem z okna se zachránil, a tak jak byl, doklopýtal ke kasárnám. Ted' už je pošta vyčištěná, hlídají ji vojáci, zítra se tam vrátí. Nechod', zrazovala ho Lidka, zabijou tě. Ale listonoš řekl, že musí, že je pod přísahou. Mužští byli připraveni na to nejhorší, ale plni důvěry, že to vyhrájeme. Když do toho půjdeme my, jde Francouz, musí, máme smlouvu, a půjde Rus a Angličan. Rudá armáda nám pomůže, ale nejdřív se musíme přičinit sami, to je jasné. Mlčte, vždyť ještě nic není. To by bylo smutné, aby se lidé nakonec nedomluvili. Kdo pozoroval litoměřické Němce, jak pěstují své zahrádky, takoví hodní přičinliví lidé, nebo tihle šumavští *fotrové s fajfkou* – vždyť jsme s nimi jezdívali na jednom voru. A ted' jako když je ďábel posedne.

To bylo léto, bože, to bylo divné léto. Pamětníci válek vyhlíželi, brzo-li se objeví na nebi vlasatice. Před první světovou válkou se přece ukázala Halleyova kometa! Výměnkáři si vykládali, Eva Kazmarová poslouchala (trávila dovolenou v korálkářské vsi, nechtěla do Úlů), a jak se vrací za tmy domů, najednou sprchl po obloze úplně zelený povětroň. Když padá hvězda a člověk si pomyslí přání, ono se vyplní. Ať není válka! přála si Eva. Vtom jako by se meteor zastavil v povětrí, otočil se a plul pomalu zelenou hvězdičkou směrem hlavního města. Letěl tak vysoko, že nebylo slyšet bublání vrtule. Já blázen! pomyslela si Eva. Nepoznám letadlo.

Když se paní Ró Häuslerová vrátila od moře, prožít pozdní léto v nechlebské vile, a jezdívali do hor packardem, každou chvíli potkávali vojenská nákladní auta v zatáčkách horských silnic. Jeřabiny dozrávaly, v horách se to hemžilo vojáky. Něco vyměřovali s motouzy a latěmi; viděla je napájet koně, mýt se do půli těla, vařit v kotlích, odpočívat, ruce za hlavou. Volali za vozem cosi posměšně veselého; krásná paní se vykláněla z okna a mávala jim rukavičkou. Chraňte nás dobře, vojáčkové! Nás a naše vily. Zejména mladé důstojníky vyhledávala očima. Vojsko vnášelo do kraje takové vzrušující mužské ovzduší. Ró bylo v Nechlebách veseleji než loni.

Jednou na sklonku prázdnin, už se krátil den, Helenka bude mít po dovolené a odveze Mítů za tátou do Prahy, jednoho pozdního srpnového večera Barborka volala paní Gamzovou od stolu s tajemnou tváří: Pojdte prý se na něco podívat.

Nella šla.

Bydleli v jižních Čechách, v najatém bytě. Kuchyňka byla na severní stranu.

„To bych ráda věděla, co to je,“ povídá Barborka ukazujíc oknem.

Obě ženy se vyhrnuly do hvězdnaté noci. Vonělo slámou, kravami, natí, selskou vůní české země. Ořeším se už připomínal první podzimní stesk. Pod švestkou drnčel cvrček jako spuštěný signál.

„Vidíte? Zas,“ ozvala se Barborka.

Nebe na obzoru se zimničně osvětlilo, zacukalo sebou a zase zhaslo.

„Tam přece leží Praha,“ vyřkla Nella tlumeně, tak, jak se hovoří potmě.

„Právě,“ dodala také tak tiše Barborka.

Dívaly se spolu do srpnové noci, jako by se vyptávaly hvězd. Co nás asi čeká, myslely si obě. Co přinese podzim. Nic se nehýbalo; jen cvrček neustále vedl svou. A najednou, místo odpovědi, nebe se zase tak třeskutě rozsvítilo, až bylo vidět jediný opuštěný černý strom na obzoru, strašně se rozsvítilo, napjalo se a zatřáslo.

„Bombarduj Prahu,“ vyřkly obě ženy jako z jedněch úst.

Někdo se vzadu zasmál.

„Barborko, a to jsi z venkova?“ promluvila s humorem Helenka, přistoupila k nim a vzala každou z nich jednou rukou kolem pasu, jako by chtěla zlomit zlé kouzlo. „Přece se blýská na časy!“

Obě byly trochu zahanbeny.

„Člověk už je z toho blázen,“ mínila dívka.

„To by bylo brzy, Barborko! Ještě to nezačalo.“

„Také ses dívala, co to je,“ řekla Nella trochu špičatě dceři.

Helenka málokdy ztrácela hlavu, všechny držela. Nella si na ní velmi zakládala. Ale přicházely chvíle, kdy právě dceřin klid dráždil vznětlivou matku. Paní Gamzovou, aniž to komu svěřovala, uprostřed všech těch politických starostí šířila úzkost o Stáňu. Trnula, brzo-li bude vylepena na nároží mobilizační výzva jeho ročníku. Znala synovu dívčí citlivost; nebyl to voják, byla to Nella v chlapeckém vydání, hoch písící tak vnímavě, jak matka žila. Šťastně ho dostali z toho pokusu sebevraždy, přišel k rozumu, našel radost v práci – a teď by měl jít a zabíjet lidi a dát se zabít? Bylo to k nedomyslení. Když byl Stáňa školák, a ona mu žehlila sváteční kabátek a sněhobílý límeček na oslavu Dvacátého osmého října, kolikrát si říkávala: Chválabohu, vy to máte lepší, než jsme měli my. Vy už nemusíte lhát, jako my ve škole na *kaiserfesty*, vy už rostete do šťastnějších časů. Do šťastnějších časů! Jaký výsměch! A že jsem mohla žít s tak lehkým srdcem. Skoro jí připadalo, že přivolala válku tím, že v ni tak dlouho nevěřila.

Vlast

Nikde v rodině si neříkají na potkání: „Miluji tě. Tys mi drahá nade všechno na světě. Nemohu bez tebe žít,“ a podobné věty z románů. Každý si jde po svém, sejdou se zrovna u stolu, mluví obyčejné věci a leckdy se pohádají pro hloupost. Ale když se někdo z rodiny rozstůně, když je zle, i ten největší křikloun chodí po špičkách, a ještě nepověsil čepici na hřebík, už ve dveřích se ptá bez dechu: „Tak co? Jak je? Kolik měří?“ A srdce se mu svírá úzkostí a láskou.

Helenka, Toník, Stanislav, Gamza museli do práce – zejména Gamza měl mnoho práce mimo advokátní praxi. Ale Nella, když ji nepotřeboval v kanceláři, seděla doma, a místo příslovečného krbu hlídala rozhlasovou skříňku. A bylo to, jako by měřila teplotu těžce nemocné vlasti, jako by jí počítala tep. Tu uháněl s horečnou rychlostí, tu byl nitkovitý.

Posud nás nebombardovali, a přece jsme žili jako v obléhaném městě, pod bubnovou palbou norimberského rozhlasu. Adolf Hitler pouštěl na Čechy hrůzu. Ale to nebylo to nejhorší. Mnohem strašnější bylo, jak zacházel s republikou jako s třídou uličníků: o hlavě státu se vyjadřoval neslýchaným způsobem. Babičky v Krči nevěřily svým vlastním uším, a přece leckterá z nich chodila jako holčička do německé školy a posud nezapomněla samospasitelnou. I stařenky v Krči se chtěly dovědět, nač se ptal jeden druhého na potkání: bude-li válka nebo mír. Poslouchaly a potřásaly hlavami. Tohle by za Rakouska nebylo možná. I za císaře pána se lidé navzájem zabíjeli, ale aspoň byla zdvořilost.

„Mluví o nás, jako bychom ani lidi nebyli,“ zavzlykala Lidka Hájková; samým pokořením se dala do pláče.

„Nebřeč,“ řekl jí tvrdě muž. „Nedělej mu tu radost. Tam nás chce právě mít.“

Táta měl pravdu, táta měl vždycky pravdu, od toho byl táta. Lidka pohlédla na muže očima plnými slz; tvrdý venkovský rys se jí objevil kolem úst. Začala pěst, zahrozila na rádio, jako by to byl člověk.

„Jen počkej,“ povídá, „tohle se ti nevyplatí.“

Už viděla, že táta bude muset rukovat. Vyprala mu prádlo a napekla buchet z nejlepší hrubé mouky. Ale dala to stranou a slovem se mu o tom nezmínila, aby mu darmo nedělala těžké srdce.

Konrád Henlein, občan Československé republiky, od které hodlal odtrhnout své krajany i s územím, slavil triumfy na norimberském sjezdu. Spousty lidstva se shromáždily před hospodou, kde bydlel, a vyvolávaly ho k oknu tímto pěkným veršíkem:

*Lieber Konrad, sei so nett,
zeige dich am Fensterbrett.*

„Kdo ho tam pouštěl,“ křičoval se Stanislav. „Že ho, chlapa, dávno nezavřeli.“

„Patří ke zdi,“ pravil Toník. „V Sovětech si to dovedli včas vyčistit.“

„Rozhodně zavírat,“ přizvukovala paní Gamzová. „Ale popravy,“ zakryla si rukama obličej, „– jen to ne.“

„Budeme tak lidštit, až na to zahyneme,“ poznamenala ironická Helenka.

Stanislav byl z toho zmaten. Vlast humanity, ovšem, ale všechno má své meze. Co se to u nás děje? Proč si necháme kálet do vlastního hnízda? Což je vláda slepá? Byl v tom nějaký háček, nějaké nedorozumění, jakýsi osudný omyl. Všichni lidé, kteří se dřív nestarali o politiku, naráželi, jako moucha o sklo, o tuto mučivou záhadu. Proč těm velezrádcům všechno trpíme?

„Ministr vnitra je agrárník,“ stručně poznamenal Gamza. „Ten by raději zavřel Gottwalda než Henleina.“

„Celá pravice má vítr, že přijde Rudá armáda,“ řekla Helenka. „Proto *nic než národ* a poněmčeme se.“

„Víš, jak jim říkají u nás v továrně?“ vzpomněl si Toník. „Nic než prachy.“ Po Aerovce kolovala anekdota. Sjelo se vedení strany *Nic než národ*, aby se poradili, ke komu se dát. Ředitel Vykoukal z Úlů, největší prachař, vytáhl z kapsy tisícovku a všem ji ukázal. „Podívejte se, pánové,“ povídá. „Když přijde Stalin, tak nám ji vezme. Když při-

jde Hitler, tak nám zůstane. Tož pro koho jsme?“ A odhlasovali jednomyslně Hitlera.

Ale Stanislav věřil jen napůl těmto nízkým pohnutkám. Ti, kteří o nich vykládali, otec a Toník, zdáli se mu stranicky zaujatí.

„Vy všechno narážíte na hospodářské kopyto,“ namítal. „Někde to sedí, jinde ne. Nepřipouštíš, táto, že jsou na pravici slušní lidé, kteří nemyslí na svůj osobní zisk a kterým leží republika na srdci a hledí ji zachránit, jak dovedou? Nemusí to být vždycky jen darebáci. Mohou to být také lidé, kteří se politicky mýlí.“

„Ale dnes není dovoleno se mýlit!“ vyjel na něho Gamza. „Na ten luxus nemáme kdy.“

Vstal a hněvivě se prošel pokojem.

„Už na lipském procesu,“ zastavil se před Stáňou, „nacisté ukázali karty.“ (Stáňa neklidně přisedl. Otec se příliš často zmiňoval o lipském procesu, a Stáňovi při tom bývalo jaksi trapno, jako vůbec dětem, když se rodiče opakují.) „Celý svět se tenkrát přesvědčil, že jsou to podvodníci. I konzervativní anglické noviny o tom tehdy nepokrytě psaly. A dnes jim jde na lep ten starý hňup“ (mínil Chamberlaina). „Podej čertu prst a chopí celou ruku! To jsou přece notoričtí vyděrači.“

„Jsou,“ přitakal Stáňa. „Já přece netvrdím –“

Ale Gamza ho dál neposlouchal, sebral klobouk a odešel. Stáňa byl hodný kluk, s touhou po spravedlnosti, ale proboha, v této prahorní době tyhle odstíny! Prostí lidé ji chápali lépe. Ti byli z jednoho kusu. Věřili: Člověče, přičiň se, a Rudá armáda pomůže. Gamzovi bylo snáze mezi dělníky z Kolbenky než doma. Řečníci strany měli stálou pohotovost. Bylo třeba vykládat události, držet lidem hlavu vzhůru a živit jiskru odporu.

Což táta, pomyslel Stanislav, jemu se to mluví! Až přijde válka, nebude rukovat. Ale to všechno – určí ti druzí, a ty raději hled' dodat korekturu, než tě zavolají.

Bůhví pokolikáté usedal ke zlomené korektuře „Pražských povídek“. Příběhy, které psal před rokem s takovou chutí a které se mu dost líbily v sloupcovém obtahu, dnes je nemohl ani vidět. Byly

titěrné až hanba. Neměly smysl. Jedna z prvních povídek se jmenovala „Ozářená okna“. Což někdy v Praze svítívala okna, zastřená bílými záclonkami mladých domácností, a milenci za nimi prožívali líbánky, aniž jim do ložnice křičel a sípal Hitler z černokněžné skřínky a aniž Češi z pohraničí volali o pomoc mezi dvěma polibky? Soukromý život ustával. I pražské vyhlídky se změnily. Ve dne v noci stála na obzoru Prahy bolestná fata morgána hraničních hor. Čechy krásné, Čechy mé! Mapa dětských let vám ožívala před očima, zelená uvnitř a houstnoucí v horskou hněď na okraji, zemička tvaru draka, když alšovští pasáčekové rozdělávali ohýnky v čítance. Výběžek Ašský, Frýdlantský, Šluknovský – Staňa hodil korekturou a šel za matkou k rádiu.

„Tak co je? Jak je?“

Bylo zle.

Sami naši spojenci, Francie s Anglií, nám radí, abychom vydali sousedovi pohraniční kraje, hory, svou přirozenou hranici. Abychom vydali Sudety i s opevněním, které nás mělo chránit před nepřátelským vpádem, s drahami a silnicemi a potrhali si tak dopravní a strategickou síť, abychom je vydali Němcům i s prameny českých řek, s bohatstvím vodní energie, se zázračnými léčivými zřídly, s rádiem a rudou, se světovými lázněmi a kvetoucími městy, s velkým tkalcovským a sklářským průmyslem. Komu z Čechů by se v třetí říši nelíbilo, může se vystěhovat.

Dělníci, k nimž o tom Gamza mluvil, trnuli.

A to nám radí naši vlastní spojenci?

Ano. Anglický ministerský předseda Chamberlain s francouzským ministerským předsedou Daladierem. Ale komunisté obou zemí jsou s námi. A Sovětský svaz se na to dívá podstatně jinak než francouzská reakce s anglickou. Soudí, že by to byla sebevražda. Doufá, že to nepřijmeme.

At' žije Stalin! At' žije Sovětský svaz!

Kraje, na něž má Hitler záslusk, pokračoval Gamza, patřily odjakživa k naší zemi, tak jako končetiny k tělu. Ale na takovou maličkost se Francie s Anglií neohlížejí. Mají na zřeteli světový mír a soudí,

že jej náramně utuží, když ještě víc posílí bojovné Německo. (Ve shromáždění se ozval zlobný smích.) Proto nám radí naši spojenci, abychom si dali amputovat nohy, na kterých stojíme, a ruce, jimiž se oháníme, potom že bude pokoj.

„Vůdce by nám poslal z třetí říše kočárek pro invalidy!“ vykřikl kdosi. „Na to mají v Německu patent.“ Ale nikdo se nezasmál šibeničnímu vtipu.

„Ježíši Kriste, vždyt' bychom na to vykrváceli,“ záúpěl nějaký ženský hlas.

„Spolkl by nás i s chlupy,“ řekl mužský bas.

„Leda bychom se zbláznili!“

„Nebyla válka, ještě jsme neprohráli!“

„Stejně to vláda nepřijme,“ mínil kdosi rozváznější. „A prezident už teprv ne.“

„Nemůže!“

„Nesmí!“

„Tak proto k nám přijel lord Runciman na ryby!“

„Rozumí tomu jako koza petrželi.“

„To věřím, rozdávat z cizího.“

Vzrušení myslí bylo nesmírné. Všechn vrozený lidský cit pro spravedlnost se bouřil. Československo je malé a třetí říše po přivtělení Rakous obrovská – co potřebuje být ještě větší? Proč chtějí brát právě nám? A jak to, že o nás mají rozhodovat nějaký pan Chamberlain s nějakým panem Daladierem, lidé, které jsme jakživi neviděli, kteří u nás nebyli a kterých jsme se o to neprosili? My jsme v právu, my jsme ty rámusy s henleinovci nezačali. Proč si to máme vypít právě my?

„Inu komu pánbůh, tomu všichni svatí,“ prohodil jeden stařík.

„To máš tu vyšší politiku,“ povídá šprýmař, který prve mluvil o kočárku pro mrzáky, a dal se do hořkého smíchu.

„To je slavná britská rovnováha,“ poznamenal kdosi obeznaný.

„Nechtějí dát Němcům kolonie, tak prodali nás.“

„Z cizího krev neteče.“

„Ale my se prodat nedáme.“

„Nedáme zmrzačit republiku!“

Však také vláda na ty podmínky nepřistoupila, a národ si maličko oddychl – pokud si může oddychnout národ, v jehož zemi se uhnízdil drak. Vyjednávalo se dál. Ale všichni se pamatujeme z pohádek, jaké je jednání s drakem, který si umínil dostat královskou dceru.

Nazítří ráno přišla Barborka z konzumu bez dechu a vykládala paní Gamzové polohlasem, jakým se vypravují příšerné příhody, o tajemné noční návštěvě na Hradě. (Tady ve Střešovicích měli Hrad blízko a zajímali se o jeho život i jako sousedé.) Podobalo se to téměř přepadení černou rukou, v Barborčině vypravování. Bylo dávno po půlnoci, všude tma, před Hradem zastavila dvě černá auta, v každém seděl černý pán. Že musí mluvit s prezidentem, ale hned. Co vás napadá, odpověděla stráž, je noc a pan prezident spí. Ale páni stáli na svém, že to musí být ihned, nebo bude Praha ještě tu noc bombardovaná, a prohlásili se jako francouzský a anglický vyslanec. Ani nemuseli vytahovat papíry, stráž je znala. Co se dalo dělat? Zburcovali prezidenta – *a teď prý se to všechno vzdá.*

„Kdybys dala pokoj s takovým nesmyslem,“ obořil se na Barborku Stanislav. „Kdo by dal na takové babské klepy.“

Bez sebe vyrazil z domu; ale když přijel do knihovny, tam už si to kolegové také sdělovali, v méně romantickém, civilnějším podání.

Gamza ani Toník se od rána nevrátili domů, to bylo nedobré znamení. Už se stmívalo. Za starých časů babičky pletly punčochy a vypravovaly vnučatům pohádky, když nastala černá hodinka. Paní Gamzová seděla u rádia.

Zelené kočičí oko černokněžné skřínky svítilo do soumraku, v útrobách přístroje to chrčelo; a ona se srdcem sevřeným úzkostí měřila teplotu a počítala tep na smrt nemocné vlasti.

Pak to přišlo. Už to tady bylo. Nemusela sedět u rádia. Na celou čtvrť volal zesilovač.

Československá vláda přistoupila na podmínky, které jí navrhli její spojenci, Francie s Anglií, a vydá říši hory. Vzdali jsme se. Nevidíme jiného východiska. Neboť Francie, náš první spojenec, vázaný smlouvou přijít na pomoc, kdybychom byli napadeni, nás

upozornila: Jestli se nepodrobíte tomu, co na vás chce váš soused, a strhne-li se proto válka, budeme vás pokládat za rušitele míru a nepřijdeme vám na pomoc. Zůstanete sami.

Nella po způsobu neurasteniků nejprve pomyslela, že se snad přeslechla. Nás za rušitele míru – nás? Ale to přece – ale vždyť je to zrada!?

„Už nás prodali,“ vyřkla na celý pokoj Barborka.

Helenka prohlížela posledního pacienta. Dceřina ordinace byla paní Gamzové svatá – jako matky vůbec mají takovou nábožnou úctu k práci svých dospělých dětí. Když Helenka ordinovala, Nella by si nebyla dovolila ani zaklepat na dveře, natož vejít. Ale nyní tam vtrhla i s Mítou v té hrůze, na nic se neohlížela. Ostatně pacient zapomněl na nemoc a oblékal kabát, zatímco Helenka svlékala lékařský plášť. Všichni spěchali, a sami nevěděli kam.

Vešel Stanislav, bledý jako smrt.

„To je druhá Bílá hora,“ vydechl.

„Ale kdo jim dal právo,“ rozkřikla se Helenka. „To přece musí parlament – ne?“

Paní Gamzová se spustila na první židli, která se jí namanula.

„To jsem ráda,“ vyřkla s ledovou vlídností tak divně, že se na ni děti podívaly, „to jsem ráda, že je maminka mrtva. Šťastná maminka, že se toho nedočkala.“

Nella byla měkký člověk. Ale když ztvrdla, působilo to příšerně. Helenka se nad ní sehnula.

„Snad se nám nechceš poroučet, mámo? To nejde. Ted' tě budeme teprv potřebovat,“ řekla, a to bylo slovo v pravý čas, čarovný proutek, kterým se křísí matky.

„Babičko, co je ti?“ vyptával se Míťa. „Už je válka?“

I odpověděla vnoučkovi paní Gamzová, matka syna, o něhož se po celý ten čas třásla:

„Můj zlatý hošíčku. Něco mnohem horšího než válka.“

A zase mluvili máma se strejčkem a babička s Barborkou a ne všímali si Míti. Byl z toho všecek zmaten.

„Co je horšího než válka?“ vyptával se a tahal babičku za sukni. „Co je horšího?“ dorážel.

„Abys to věděl, otroctví,“ pověděla Barborka. „Ale já Němcům sloužit nebudu, to říkám napřed.“

V hněvivém pláči vyrazila ze dveří.

„Ale že jsme neprohráli?“ staral se Míta.

„Neprohráli,“ potvrdila máma. „A kdo neprohrál, ten se nemůže vzdát. Míto, chraň tady babičku,“ řekla dítěti chytře. „Já musím za tátou.“

A už byla ta tam. I Stanislav zase zmizel.

Jako by si řekli, ze všech stavení vybíhali lidé, jako by jim hořela střecha nad hlavou a třásla se půda pod nohama, přidávali se jeden k druhému, protože je stihla všechny stejná pohroma, a s prudkými posunky hněvu kamsi spěchali, zachraňovat republiku. Nevěděli, jak; ale každého vyhnala z domova nemožnost zůstat tiše a sám, a divoká potřeba hýbat sebou, chodit, křičet proti tomu, co se stalo, a volat k odpovědnosti.

Slib, který váže, a víra v dané slovo, to, na čem stavíme život, leželo rozbité napadrt' v mravním zemětřesení. Vyhodili na smetiště spojeneckou smlouvu, když se jim nehodila do krámu. Ach, Francie, láska našich básníků. A my pro ně planuli, zpívající Marseillaisu, my blázni, my jim věřili, my jsme jim byli věrni, my jsme to brali vážně. Všechno to tam, všemu se vysmáli. Elysejská pole se přidala k džungli, a šla z toho taková hrůza, jako by se země byla vykloubila z osy, kolem níž se točí. Dali za pravdu vyděrači, a oběť byla prohlášena za viníka.

Ježíši Kriste, co jsme vám udělali?

Lidce Horýnkové kdysi ujel milý do světa, byla z toho tehdy zoufalá. Starého Horýnka zamkli v hořící prádelně; kdo popíše tu úzkost a ta muka? Paní Gamzová se chystala na veselou vyjížd'ku s matkou a našla ji mrtvou. Slečně Kazmarové se zabil otec v letadle; ke všemu měl na svědomí mladý život. Stanislav si umínil umřít, když poznal, že ho milovaná žena podvádí. Jaké dětinství proti této zradě! Co byl žal z lásky a osobní trápení a smrt v rodině a krutá překvapení života proti této potopě bolesti? Utonuly v ní kapičkami v moři. Zdálo se, že za hranicí praskla přehrada a povodeň hoře zaplavila republiku.

Jedna rána lidi zdrtila, jedno rozhořčení je spojovalo. Sráželi se v mračna hněvu a táhli bouřit a volat k odpovědnosti. Každý musel na vzduch, doma by se zalkl. I Nella s vnukem vyšla do zahrádky a potom před vrata; vzala chlapce za ruku a dali se za ostatními, ke Hradu.

„Blázni,“ poznamenal Häusler k ženě a vypravoval jí o nepokojích na Václavském náměstí. Tak tak že se dostal oklikami domů. „Mohli by být rádi, že bude konečně svatý pokoj.“

„Jen aby nerabovali,“ zhrozila se Ró a šla shledávat klíče. Kde je zas Fanča?

Fanča zmizela.

A Dáša?

Také byla pryč. Manželé Häuslerovi zůstali v bubenečské vile sami. Řidič vozu i zahradníkův rodina, všechno uteklo.

Na Hrad! Na Hrad!

Nerudovou ulicí vzhůru se hrnula tma lidí na Hradčanské náměstí. A také Loretánskou sem proudili a od Opyše a od Prašného mostu, a stále přicházeli noví a hromadili se před vraty. Vzduch byl nabit hněvem národa; nad zámeckými vraty se potýkali kamenní barokní giganti; dole, jako zkamenělé hřmění, mlčela potmě Praha. Lidé volali „hanba“ a „zrada“ a domáhali se vstupu do Hradu. Našli bránu zamčenou. To je rozlítilo. I lomcovali jí s takovým úsilím, s jakým se chtějí dostat hornické ženy, když se stane důlní neštěstí, až k jámě, kde mají zasypané muže a syny. Lomcovali dvířky a žádali zasypanou republiku.

Hrad je náš! křičeli.

Prolomili mříž a rozlili se jako velká voda do všech čtyř nádvoří. Strážce je nechaly. Kdo by střílel do lidí, když i jemu krvácí srdce nad tím neštěstím.

Barborka také pomáhala dobývat Hrad. Ale když tam dorazila Nella s Mítou, vstup z Hradčanského náměstí byl dokořán, mříže zpřelámané, lidé se hemžili v zámeckých dvorech jak v jednotkovém obchodě.

Hlavní proud se hrnul branami k třetímu nádvoří.

Podobalo se to rojení sršňů. Podrážděný chumel se snesl před prezidentovu kancelář. Hromada zmučených lidí se v polotmě hýbala a nadzdvihávala, jako když vře smolná kaše. Temný repot vycházel z hlubiny davu. Občas, jako signalizující raketa, vyletěl výkřik.

„*Aba eranojí!*“

Míťa sebou trhl, jako když do něho něco vjede, přidal do kroku, dral se dopředu a vlekl za sebou babičku. Musela za ním, když ho nechtěla pustit.

„Hanba Beranovi!“ křičeli lidé.

Míťa se domníval, že tam vepředu, za všemi těmi límci, rukávy a zády, je na dvoře opravdový beran, živé zvíře, které uvidí. Divil se, proč ho tam mají, byl zvědav, co s ním asi budou dělat, a tlačil se ze všech sil. Nella měla strach, že se jí Míťa ztratí, nebo že ho umačkají. A což kdyby lidé nějak porouchali mrákotínský obelisk, který tak hrozivě a nesmyslně čněl z nádvoří, a monolit by se skácel a zabil by Míťu?

Všechny ty starosti o svěřeného vnučka, se kterým tak nerozumně vyběhla večer na ulici (ale nemohla si pomoci), ji na chvílku odváděly od francouzské zrady. V tom je právě tajemství, proč lidé, i když je potká takové bezmezné neštěstí, nezešílí: Obyčejný život přese všechno trvá dál a ustavičně na vás něco chce a vytrhuje vás z naprosté bolesti. Nella se posléze uchýlila i s Míťou na stupeň Svatovítského chrámu a opřela se o zeď. Podařilo se jí přemluvit hošíka, že odsud lépe uvidí. A najednou si povšimla z té vyvýšeniny, že nějací lidé sem přinesli i obrovskou československou vlajku a drží ji nezvyklým způsobem, vodorovně, jako baldachýn. Snad aby se nepotrhalo v tlačeni.

„Ať žije generál Syrový!“ volali lidé. „My – chceme – generála Syrového! My – chceme – vojenskou vládu!“ Zdála se spásou národu, který se nehodlal vzdát.

Generál Syrový, hrdina od Zborova (aspoň se tak tvrdilo), s černou páskou přes oko, připomínal Žižku z Brožíkových obrazů, a národ se k němu upjal velikou vírou v čas své kalvárie. Generál Syrový na koni vedl před rokem Masarykův pohřeb a nyní, věřili lidé, prá-

vě tak udatně povede válku. Je to starý poctivec a nezklame. *Což Syrovej, ten je náš.*

Vyšel na balkón, takový tlustý strejc, nebylo mu dobře vidět do obličeje, a domlouval lidem, aby si šli odpočinout, že je zavolá.

Ale kdo měl pomyšlení na spánek.

Před Mítou jeden malý suchý člověk zvedl pěst.

„Dejte nám zbraně,“ zvolal a kolik mužů volalo po něm:

„Dejte nám zbraně, dali jsme si na ně!“

Mítá to pochopil po svém. Vytrhl babičce ruku a křičel, co mu hrdlo stačilo:

„Dejte nám zbraně, jdem na ně!“

Nella ho chytila odzadu za kabát.

„Kde je vláda,“ reptali lidé. A hnuli sebou blíž k zámecké budově. Dav hučel jako velká voda, pradávné vzpomínky na defenestraci se v něm probouzely. „Kde jsou? Kam se schovali?“ vyjekl pronikavý ženský hlas; do toho hrozivě vpadl mužský:

„Dolů s kapitulanty! Shod'te je!“

Proud poskočil o jednu vlnu, a užuž se zdálo, že velká voda vhrkne do stavení. Vtom několik mužů začalo zpívat silnými hlasy „Kde domov můj“. Jako když vyřkne zaklínadlo, zástup strnul. Výtržníci obnažili hlavy, obrátili hlavy směrem písně a stáli. Bože, kolik Osmadvacátých říjnu. – Nikdo se neodvažoval hnout rukou ani pro šátek. A tak stáli a zpívali a leckomu stékaly slzy po tváři v přeludném osvětlení. Mračno lidu ztuhlo na hradním nádvoří, ze dvou stran je svíral Svatovítský chrám; nad ním se klenulo bezcitné hvězdnaté nebe; a ti muži, co drželi tak zvláštním způsobem prapor, jako baldachýn, mírně jím kolébali sem a tam, jako by zažehnávali. Bylo to jako na divadle a jako ve snu, jaksi neskutečné. Ale hymna dozněla a lidé se probudili. Ne, národ se nedal uspat.

„Vojenskou vládu,“ volali, „chceme válku!“

Nella se celé září třásla o syna vojáka.

„Válku!“ volala nyní s ostatními, svírajíc Mítovu ručičku. „Válku!“

Mítovi přišlo podívat se odzdola na babičku a bylo mu divné, jak otvírá ústa a křičí, babička obyčejného života, která ho posílala umýt si ruce a tak.

Na hradní balkón vyšel vysoký štíhlý člověk v civilu, Nella ho neznala. Nebyl to snad ministerský předseda Hodža? Nahnul se přes zábradlí a začal srdečně i zkušeně, s onou druhou přirozeností mužů zvyklých mluvit k obecnstvu:

„Lidé, vždyť mě znáte. Přece víte, že to s vámi myslím dobře.“

„To je Hašler,“ zašeptali kolem Nelly. Opravdu, každý ho znal, celá republika zpívala jeho Hradčanské a Staropražské písničky. Jak ale se dostal kabaretní zpěvák na pavlání prezidentské kanceláře? Všechno bylo spletené. Člověk už se ničemu nedivil. Tamhle u sošky svatého Jiří stála uplakaná Vlasta Tichá, která Nelli málem připravila o syna, ano, nynější paní Kunešová. Nella ji zahlédla v blesknutí, jak si herečka zapalovala nervózně cigaretu; a se zhaslým strojkem ihned zas na ni zapomněla. A sešli se tu kupečtí mládenci, krámské a šičky, povrch města, malí obchodníci a úředníčkové, jak se zamykaly krámy a stahovaly železné rolety a oni vyběhli na dlažbu v první úzkosti z osudné zprávy. Drobná inteligence, studentíci a učitelky, mezi nimi mizeli. Byla to velká Praha nejrůznějších denních zájmů – jistě toho málo věděli o antické tragédii. Hašler, oblíbený skladatel pražské ulice, zpěvák a vlastenec, jehož vojenské písničky kdysi pomáhaly bořit Rakousko, jal se domlouvat upřímně pohnutým hlasem svému obecnstvu, které ho milovalo, které na něho dalo:

„Válka za těchto okolností by byla sebevraždou!“ vhodil mezi lidi.

I otevřeli ústa a zvolali jako z jednoho hrdla:

„Sebevraždu! Sebevraždu!“ zadunělo mezi Hradem a chrámem. Byli to šoféři a kuchtičky, číšníci, modistky a učitelé; a byl to národ obětavých a zaslibovali se zmaru. Neboť milovali svobodu. Mráz člověku běžel po zádech.

„A kde je prezident?“ ozval se podrážděný hlas. „Proč se neukáže?“

„Vy jste se po něm neptali,“ odpověděl generál Syrový, jež opět vyvolali na balkón, a zašel do tajemných útrob Hradu. Kdo tam všechno byl v tu strašnou noc? Napravo od pavlánu, v svítícím okně, o patro výš, objevila se za záclonkou silueta muže. Zaklesl ruku do ruky, nervným posunkem, a tak se uklonil. Někteří ho nahlas

pozdravovali; ale vtom se lidé začali sápat a hvízdát a pokřikovat. Stín muže ustoupil od okna. Zmizel.

Míťa klopytal ospalostí, Nella ho půl donesla, půl dovlekla domů, sama klesajíc únavou.

Svlékli Míťu na posteli, máma mu zouvala jeden střevíček, táta druhý. Velcí chlupci se zouvají sami, ale neměl tolik vůle, aby zvedl hlavu. „Já nespím,“ bránil se. A najednou, jako když ho někdo zalechtá, tichounce se zasmál. Před očima se mu zjevil velikánský bílý naftojem a na něm, černý proti slunci, stál voják s puškou a hlídal. Míťa ho viděl tak krásně jako v laterně magice.

„Táto,“ povídá se zavřenýma očima a natáhl ruku, „víš to, že nám přijdou na pomoc rudoarmějci?“

A blaženě usnul.

Národ z továren

Nazítří ráno dělníci v Kolbence zastavili práci. Stejně jim padala z ruky. Člověk stál nad tím ponkem, u té frézy, u toho hydraulického lisu, mezi těmi revolveráky, a nic ho netěšilo. U peci se řeklo: „Pro Hitlera dělat nebudeme,“ byla schůze *před malejma strojema* a šlo se. Začali to slevači; kdo zachází s ohněm a kovy, ten jde na věci od základu. Šedivá to začala a na kujné byli s nimi hned; šli do cídírny a ta se zvedla; stačí začít jedna dílna, ty druhé už se přidávají. A kovárna šla a konstrukce a brusíči a truhláři a mechanika. V modelárně jim drželi dveře. Nejdřív s tím nechtěli nic mít. Ale pak se modelárna také sebrala, a šlo se. Přijdou na hlavní točnu, předseda závodního výboru je nechtěl pustit. „Kam letíte,“ povídá, „vždyť jste blázni.“

Přednosta provozu jim nechtěl vydat klíč od hlavní brány.

„Nechte té politiky,“ vzkázal jim. „Stejně nic nevíte.“

„Klíč tady bude,“ odpověděli. „A jestli ne, prolomíme bránu. A noční šichty vám nepříjdou, za to vám stojíme. Ať vyhasnou martinky, nám už je všechno jedno.“

Klíč tady byl, a šlo se. Kdepak zákaz jednoho pána, když se rozhodne národ kovodělníků.

Vrátný se koukal ze své kukaně.

„Nechodte,“ volal za nimi, „nebudte hloupí. Na Balabence na vás čekají četníci.“

Říkal to na *štrych*. Chtěli je vrátit. Ale oni se odradit nedali. Aerovka, kde pracoval Toník v konstrukci motorů, vytrhla s Kolbenkou a Siemenska se na ně také napojila; srovnali krok a dali se na pochod Královskou třídou svých Prvních májů, obrovskou tepnou, která prorůstá tré průmyslových čtvrtí a spojuje Vysočany, Libeň a Karlín, ty ruce velké Prahy, s jejím historickým srdcem, Starým Městem.

Na Harfě řidly kouře; také zastavovali. Spalovna hlavního města a továrny na lak a barvy, vydechující ostrou chemickou vůni a zbarvený dým, Tebeska a Šmolkovna, položily práci, nechaly všeho a vstaly. Celá Harfa byla na nohou; a Hloubětín jí v patách. Philipska, ucho

světa, Tungstramka, oko Prahy, Sana miliónů krychliček, všechno šlo. Sesterská továrna Kolbenky, Českomoravská v Libni, ta mamutí porodnice strojů, přestala se zmítat, svíjet, křičet a byla tiše. Muži vyšli z dílen, ženy z domovů, továrny i domy se daly na pochod a čtvrti práce směřovaly k jádru republiky, k parlamentu. Cestou se k nim přidávaly menší fabričky; a všechno se to sbíralo na místě srazů, na Balabence. Električky dávno přestaly jezdit. Královská třída byla plná. Lidé se zastavovali a dívali se za průvodem.

*Kdo chce bránit republiku,
ať nestojí na chodníku!*

Malí obchodníci stahovali rolety, zavírali krámky a připojovali se k nim. I babička, co si šla s drobnými pro droždí, se k nim přidala. Učedníci ve svobodárně, ti měli trhání, aby mohli s sebou! Nesměli, zamkli je. Celá svobodárna byla u oken, hlava na hlavě.

Dělníci šli. Mysleli rovnou a věděli, co chtějí. Svrhnout vládu, která se vzdala, aniž bojovala, a bránit republiku, až ji Hitler napadne. Rodná země jim nebyla laskavou matkou. Ba spíše si vedla jako macecha z pohádek – z té o Zlatém kolovratu a o Popelce. Podstrojovala svým mazlíčkům, synkům z velkostatků, a odstrkovala bezzemky. Leckdo z nich neměl, kam by hlavu sklonil, tenkrát, když lidé byli bez práce. Bydleli v lomech, na lodích, ve starých vagónech. Otec vlasti dal kdysi svým chudým stavět Hladovou zeď. Ale matka republika si pro ně příliš nelámala hlavu. Místo práce je odbývala žebráckým grošem. Nebyl ani k životu, ani k smrti. Podnes stojí na památku těch hubených let kolonie Bída a Na krejcárku. Než co je to platné, krev není voda, matka je matka, byla to jejich rodná země, nyní jí hrozilo nebezpečí. Majitelé dolů a hutí, cukru a lihu se polekali a couvli. Ale vydědenci, kteří na ně vydělávali, troufali si hájit rodnou zem.

*Dejte nám zbraně,
dali jsme si na ně!*

Potkali u Invalidovny vojenské nákladní auto, vojáci na ně mávali: Jsme s vámi! S lidem.

A kolonie Bída a Na krejčárku táhly na pomoc republice, která do nich kdysi střílela, když se hlásily, že nechtějí umřít hladu.

Pryč s Hodžou!
Pryč s vládou kapitulantů!
My nedáme republiku
německému čalouníku!
Ať žije generál Syrový!
Ať žije Sovětský svaz!

Pořadatel šel rychle podle průvodu.

„Soudruzi, Syrového nevolejte, vždyť on je fašista.“

Ale jednooký hrdina jim ztělesňoval vojenskou vládu a toho si nedali vzít.

Šli. Desítky tisíc jich bylo, a to pochodovala jedna vůle: Nedáme se. Ani nepotřebovali stejnkroj jako sokolové, to Gottwaldovo vojsko práce. Šli a přes francouzskou zradu věřili: Až se budeme bránit, nezůstaneme sami, Stalin pomůže. U komunistů to bylo politické přesvědčení, u ostatních legendární důvěra k velkému bratrovi, k Rusku. Táhli kolem „Rudého práva“, odtamtud je pozdravovali z oken; a zatímco jedni procházeli karlínským viaduktem, druzí už dorazili na Staroměstské náměstí. Je tam deska na památku jedenadvaceti popravených českých pánů. A kolik jich odešlo navěky ze země po bělohorském neštěstí! Celé rody se vystěhovaly; jejich statků se ujali cizinci; ti, co zbyli, se odrodili; zůstali jsme národem bez šlechty. Snad proto mají k sobě v Čechách dělníci a studovaní lidé blíž, že jsme všichni měli pradědečka chalupníka a prababičku kořenářku. Pán nepán, v odboji se Češi domluví.

Je takový zákon: Když zasedá sněm, na kilometr cesty kolem dokola se lidé nesmějí shromažďovat. Ono se to řekne. Ale co zможou strážníci, když všechna krev periférie se nahrne k srdci města? Břeh s břehem si šly naproti, severovýchod všech kouřů odsho-

ra, a Smíchov přišel přes Vltavu, starý černý Smíchov uhlí, lokomotiv, skla, piva a špiritusu, a valil se po nábřežích se zlíčovskou Škodovkou a s jinonickou Waltrovkou. Muži, kteří vyrábějí zbraně a motory, koleje a mosty, vozy a letadla, přetrhli policejní kordón jako provázek, smetli strážníky a obsadili Smetanovo náměstí. S Podskaláky také nejsou žerty. Podolské vápenky, branický pivovar, vodárna, ledárna a pankrácká Zbrojovka stály od Křížovníků až k Národnímu divadlu. A vždyť jsem jich plno vynechala. Byla by to litanie továren. Bez toho vojska práce, které vyrukovalo ke sněmovně, Praha by nejezdila, nelétala, netopila, nesvítla a za chvíli by byla o hladu.

„Vidíte,“ řekl Gamza umírněnému socialistovi, jednomu ze spravedlivých, s nimiž se komunisté scházeli v osudném září k poradám, jak zachránit stát. „Potom jste nevěřili, že vyvoláme přes noc generální stávkou. Pro nějaký rozmar by do ní ovšem nešli. Ale jak běží o republiku, všichni jdou.“

A bylo to dělníci nejméně čtvera politických zabarvení.

*Dejte nám zbraně,
dali jsme si na ně!
Lépe vstoje umřít
než na kolenou žít!*

Pryč s Hodžovou vládou! Pryč s vládou kapitulantů! Škoda, že Toník neslyšel Gottwalda, jak vyšel na sněmovní balkón a hlásil první, že odstoupila. Tvoří se z vůle lidu nová vláda, opřená o armádu. Sovětský svaz je s námi. Držte se a nedejte se! Škoda, že Toník neviděl, jak se spolu objímají bývalí političtí odpůrci. Poprvé za ta léta se sdružili komunisté, až posud v opozici, se všemi lidmi dobré vůle z koaličních stran. Všechny ušlechtilejší síly země se šikovaly, nedbajíce už politických odstínů. Toník měl z Vysočan k parlamentu dál než Stanislav z Klementina, a tak ještě pochodoval kolem „Rudého práva“, když na sněmovní balkón vystoupil jiný muž se vzrušenou tváří.

„Víte, kdo jsem,“ zvolal, „jsem Rašín, na mého otce kdysi spáchal komunista atentát. Ale pravím vám: dnes by byl hřích na národu vzpomínat na věci, které nás dělí. Jedině na to musíme dbát, co nás spojuje. A to je láska k republice a společný nepřítel. Jednotou k vítězství!“

Mráz nadšení běhal Stáňovi po zádech. Res publica, věc obecná. Měl ji živou kolem sebe, republiku, v tom stotisící lidí na náměstí, chtěli se dát třeba zabít, jen aby ona nezahynula. Živá, zmítající se a volající republika mohla Stáňu umačkat; a tamhle, na nebi, stálo staré české království. Přes řeku, na vrchu, stál Hrad a chrám. A vždyť já *vidím* ideu státu – pomyslel si Stanislav, jako když blouzní, jak něčí pohyb hlavou mu odkryl prázdnou vyhlídku na Hradčany, a výsostný obraz, denně vídaný, jej ohromil, jako by jej spatřil poprvé v životě, v nové souvislosti s těmi muži a ženami, kteří přitáhli před parlament. Vždyť já jsem podnes vůbec neznal Prahu, řekl si. A najednou Stanislav začal pospíchat domů.

Lidé vynesli na rukou generála Syrového, symbol brannosti, zástupci deseti politických stran, vedeni Gottwaldem, odjeli na Hrad, a slavnostního vzrušení bylo tolik, že jste na chvíli málem zapomněli, že nebezpečí nikterak nepolevilo, naopak vzrůstá.

Vlast, kterou posílali postrkem z Norimberka do Berchtesgadenu a z Berchtesgadenu do Londýna, nyní se ocitla v Godesbergu, v nepřátelském hnízdě, kde jsme jakživi nebyli, ale jehož ponuré jméno „Boží vrch“ jako by napovídalo Olivetskou horu. Tam o nás kupčili dva muži, muž s hákovým křížem na rukávu a starý pan Chamberlain s deštníkem. Podej čertu prst a chopí celou ruku! Vyděrač, jakmile shledal Angličanovu povolnost, vstrčil nohu mezi dveře, natáhl ruku, a dívaje se výhružným pohledem zpod své patky, žádal ještě víc. Oba handlíři se nepohodli a Brit odletěl s nepořízenou.

Ten večer se po celé Praze vykládalo, že bude v noci bombardována. Ró, která sem přijela nakupovat (a pořídila si pěkný *flauš* na kabát, sukýnko na kostýmek, *krepdešín* na kombiné i leccos jiného, aby měla co na sebe, až bude válka a nouze o látky), Ró se zase vrátila, tentokrát i s Häuslerem, do nechlebské vily. Nella teď litovala,

že ji prodali. Byla by tam mohla vypravit Mítu s Barborkou. Gamza byl ještě všecek rozhořčen tím, co se ráno stalo. Máme vojenskou vládu, po níž volal lid, a víte, čím se uvedla? Do Karlína přišla ráno policie a zastavila „Rudé právo“. Stálo to přes půl dne telefonů a běhání, než zákaz odvolali.

Stáňa byl u sebe v pokoji, hulil jako komín, naléval si černou kávu z chromé konve po prababičce, a snaže se vší mocí soustředit, psal. Nemělo smysl sedět u rádia s rukama v klíně, poslouchat Jobovy zprávy a donekonečna o nich debatovat, jak činili Toník s Helenkou. Matka hlídala, matka věděla, kdy by ho měla zavolat. Jeho poslání však bylo psát. Musel ji nějak zformovat, tu nádhernou lidskou lávu, dokud ji měl žhavou v mysli, jak se valila z pahorků a břehů a stékala ke sněmovně. Musel napsat tu živou republiku mezi parlamentem a Hradem. Jaképak „Pražské povídky“ bez národa z fabrik! Ačkoliv si zakazoval na to myslet, ustavičně zadržoval o Godesberg; a nějak víc toho jezdilo venku než jindy, těžší vozy a otřásaly okny. Ale potom se rozproudil a psal jako s časem o závod.

Z rozhlasu zazněla spanilá znělka, harfové akordy, které staví Vyšehrad. Dávno nasákly úzkostmi měsíce září.

Setrvejte všichni u svých přijímačů.

Každý z Čechů, kdo tenkrát poslouchal, a poslouchali všichni, do smrti si zapamatuje tu úvodní větu. Neříkala nic, pranic. Ale byla nabita vysokým napětím.

Setrvejte všichni u svých přijímačů. Máme pro vás závažné sdělení.

A zase hráli vojenské pochody.

Když nás Hitler napíná na skřípec – proč tak činí i naše rádio po něm? Žádnou hudbu, chceme určitá slova! Nikdo v těch dnech nesnášel hudbu. Ačkoli Nella dobře věděla, co to znamená, když hrají vojenské pochody.

Bývala vyznavačka míru celou bytostí. Neřečnila o tom, ani nepsala, prostě to žila. Měla milovaného muže, děti, vnuka. Její úděl byl ženský na zemi, netoužila po jiném. Cítívala velmi silně, jaký je obyčejný lidský život v lásce překrásný – přese všechny trampoty,

kteřé nás občas potkávají. Z jejího klína vyšla živá stvoření, do jejích rukou byly svěřeny maličké děti, tuto před jejíma očima se rozvíjel ten nenápadný div, jakým se mění neviňátko, pasoucí beránky, v kvetoucího dospělého člověka. V syna vojáka. A nyní bude pochodovat při té hudbě, hudbě – kdybyste to raději už řekli!

Setrvejte všichni u svých přijímačů.

Nebyla mladá, věděla, co je válka. Tři roky byl Gamza na frontě. A vražedný mechanismus a srdce v kleštích, když nejde polní lístek – zase to měla znovu prožívat v synovi?

Prezident republiky – jako nejvyšší velitel československé branné moci – vyhlašuje všeobecnou mobilizaci.

„Zaplaťpánbůh,“ tiše vyřkla Nella; a hned se zhrozila, co to mluví. Jako by tím Stáňu sama vydávala v nebezpečí. Oba rodiče vstali a šli za synem.

„Stáňo,“ začala matka opatrně, takovým přízvukem, jakým ho ráno budívala do knihovny. „Stáňo.“

„Mobilizace? Dobře, už jdu,“ odpovídal Stáňa od svého psaní také hlasem probouzejícího se člověka. Odhodil pero a cigaretu, položil kroupenatý kámen z Nechleb, kterého užíval od chlapeckých let jako těžítka, na svůj rukopis a hnál se ke dveřím.

Gamza mu připomínal mírným hlasem město jeho posádky. Nella s rukama vychladlýma rozechvěním šla shánět synovi věci. Toník, americký občan, nemusel na vojnu a jako by se za to styděl. Mermomocí chtěl Nelle pomáhat. Stanislav je oba zarazil.

„Nic!“ povídá vítězně jako malý chlapec, který trumfl velké. „Já už mám spakováno. Prosím.“ Otevřel skříň a zvedl z ní na stůl nabalený batoh.

Rádio vedle odříkávalo mobilizační vyhlášku slovensky. Ta rychlost! Stáňo, to není možná?

„Už včera,“ přiznal se Stanislav. „Pořád mi vadilo pomyšlení, jestli to přijde, že dost rychle nespakuju. Tak jsem si to odbyl hned a pak jsem aspoň mohl psát.“

Postavil se zády ke stolu a navlékl si první popruh. Jenže rodina!

Počkej, něco k jídlu. Měj rozum, vždyť to hlásili. Vezmi si ten svetr, bude ti dobrý. Hydrofilovou gázu! Hned jsem tu z ordinace. Toník mu cpal do náprsní kapsy cigarety. Srdce by s ním byli rozdělili. A ta sháňka obyčejných maličkostí odstředovala patetiku loučení. Nikdo neměl kdy zamyslet se nad tím, že se Stáňa třeba už nikdy nevrátí.

„Táto, prosím tě,“ vyřkl velmi rychle, když se ocitli s otcem na minutu sami – rychle, protože se styděl. „Odpusť mně – tenkrát tu hloupost se somnifenem.“

Nikdy dřív nepadlo o tom ani slovo mezi otcem a synem.

Gamza ho k sobě krátce a silně přitiskl.

„Mlč. Jsi můj kluk,“ a hrábl mu láskyplně a neobratně do vlasů. Stanislav zpozoroval na svůj úžas poprvé v životě, že otci stojí slzy v očích.

Toník mu pomohl tlumok na záda a Stáňa s dívčím nosem a se svítícími vlásky stanul před matkou. Neplakala, usmívala se na něho, usmívala, aby mu nedělala těžké srdce, to bylo strašné, vidět ten úsměv. Byl to Nellin válečný úsměv. Stáňa ho neznal, tehdy byl malý, za světové války. A když byl Gamza v Lipsku, to zase Stanislav neměl pro nikoho doma oči.

Helenka se mračila, jako vždycky, když přemáhala pohnutí. Barborka se z nich jediná rozplakala a honem to hleděla zamluvit.

„Máš prst od inkoustu,“ volala za Stáňou, když jí rychle podal ruku. „Abys z toho neměl na vojně opletačky.“

Barborka také pamatovala staré Rakousko.

Stáňovi to přišlo k smíchu. Zasmál se smíchem mladých lidí a tak vykročil z domova.

Otec a matka s ním šli zahrádkou, ze vrat, kousek po ulici. Ale nebyli by mu stačili, a syn jim zmizel do tmy.

Rádio ještě nedomluvalo mobilizační vyhlášku ukrajinsky, a v nočním tichu už bylo slyšet, jak se otáčejí chraptivým kovovým zvukem klíče v zámcích, a slabá světélka ve vratech propouštěla muže, kteří spěchali.

„Táto,“ povídá Lidka v slzách svou zpěvnou úleckou mluvou chův a ukolébavek. „Já bych ti pomohla *kuférek na štaci*.“

Neříkala svému jinak než táto, i vložila všechnu něhu do slova „kuférek“.

„Jen buď doma,“ pohladil ji muž. „Štěpánek by se vyděsil, kdyby tě tu nenašel.“

Stanislav měl štěstí. Před vozovnou chytil taxík, vskočil do něho, pojmenoval nádraží, a jeli. U Prašného mostu jim dával znamení muž s kufříkem. Jen vstoupil, jako by jeho šlápnutím na stupínek zhasla světla. V Stáňovi vznikl pocit, že se překrojil čas, jako v novoroční noci, když byl malý. Jako když skočí z můstku do vody, z živlu do živlu – a jeli. Minulost v důvěrném okruhu stolní lampy, kdy bylo na Stáňovi, jak se rozhodovat, skončila a teď už si Stanislav nepatří v tom velikánském tmavém, co teprv bude a co se valí. Vojenská nákladní auta se proti nim hnala ven z města po Chotkově silnici, člověk nevěděl: Vezou děla? Lidi? Vojáci potmě nepokřikovali ani nezpívali, všechno splývalo jakoby v jeden zbrojný pohyb z kovové a lidské hmoty. Člověku se zdálo: To jezdí válka. Nebudou Prahu bombardovat německá letadla? aby nám zkazili mobilizaci? Lidé to přece věděli?! Ale to neměl Stáňa na starosti, jeho starost byla Wilsonovo nádraží, a jeli. Sám by se byl asi bál; ale byla taková prazvláštní úleva, že už si nepatří.

A všechno se dalo jakoby pod hladinou; ti, co chodili a jezdili, vůbec nemluvili, jako by obraceli všechnu energii na spění. Jak přibývalo času a Stanislav sjížděl hlouběji do města, chodci s kufříky a batohy se množili jako ve snu. Hmotné tmavé bloky domů i roztrěpené stromové parku, potmě exotické, jako by rodily samé muže s kufříky. Už jich táhly proudy, když taxík přijel před Wilsonovo nádraží, a místo jednoho Stáni vystoupili z vozu tři branci.

Ze Střešovic je to pěkný kus cesty.

„Co platím?“

Taxikář mávl rukou.

„Nic! Dnes je to zadarmo.“

A otočil se, aby svázal nové.

Před Stanislavem vcházeli do nabitého nádraží dva mládenci v trenčkotech přes zamaštěné kombinézy, tak jak odešli rovnou z noční šichty.

A což je možné nevyhrát s takovýmhle skvostným národem, pomyslel si Stáňa. My jsme si nikdy nepotrपěli na vojenské parády. Ne, nehráli jsme si na vojáčky. Zato když jde do tuhého –.

Křivice

Jen Gamza vkročil do pokoje, kde seděli u rádia, Míťa ho zahrnul výčitkami.

„Dědečku! Vidíš! Už mají Sněžku! Potom jsi říkal –“

Helenka zatahala Míťu za rukáv.

„Dej dědečkovi pokoj!“ sykla na něho. Klouček se po ní udiven ohlédl. Takhle mámu neznal.

„Poněvadž je to pravda,“ trval na svém. „Dědeček říkal, že Němcům nechceme nic brát, ale že si také od nich nedáme nic vzít!“

Opravdu, jak se z toho zodpovíme svým dětem, že jsme to nakonec přece připustili?

„Míťo, jestli nepřestaneš,“ okřikl jej otec, „že půjdeš z pokoje!“

Míťa se díval z táty na mámu a nechápal, co provedl.

Ne, zmučení velcí nebyli k dětem laskaví ani spravedliví v pomnichovských dnech.

Byli nabiti nenávistí; a protože nyní už nebylo možné hnout základním neštěstím, vybuchovali při malichernostech.

„Však my Sněžku zase dostaneme zpátky,“ odpověděl Míťovi dědeček.

Ale Míťa zaryl bradu do prsou, založil ruce za záda, zůstal stát a přemýšlel.

„Já vím!“ povídá přemoudře. „To se dětem tak říká.“

Ani Míťa už nikomu nevěřil.

„A že to posloucháte,“ dopálil se Gamza a zprudka zarazil knoflík přístroje. „Takhle se rozdírat. To nemá smysl.“

Ale všude stejně seděly rodiny u rádia jako na chodbě před operačním sálem, kam nesmí nikdo z příbuzných, a poslouchaly, jak fušeři míru amputují republiku. Byl to obecný žal, ale každý měl ještě některou zvlášť milovanou končinu, o niž osobně truchlil. Míťovi, jak už jste slyšeli, dělala největší starost Sněžka, protože je to nejvyšší hora Čech, a malí chlapi si potrpí na všechno největší. Starého mazače Horýnka, Lidčina otce, zas hnětly ze všeho nejvíc

Karlovy Vary. Voda, která tryská ze země tak vřelá, že bys v ní uvařil vajíčko natvrdo, to se mu vždycky náramně líbilo. A ten honící pes jak se v ní opařil, když královská družina štvála jelena – u Vykoukalů visel v předsíni takový zelený lovecký barvotisk o vzniku Karlových Var. Horýnek tam jakživ nebyl, kdepak takové drahé lázně, to je pro mahárádzu a pro anglického krále. Ale nyní seděl stařík u rádia, churavou nohu podloženou stoličkou, a zaplakal: „Už nám vzali Karlovy Vary!“ Slečna Kazmarová zas nejtrpčeji oplakávala prameny Smetanovy Vltavy. A Ještěd Karolíny Světlé! Máchovo jezero! Celou duchovní mapu Čech odstříhli Němci. Nelle Gamzové se zjevovaly krajiny mladých let, hory v sněhu, Havelská bouda, výlet na lyžích, na kterém ji Helenka jako malé děvčátko zachránila před zmrznutím. Že jsem tehdy nezahynula! Šťastná maminka, že je mrtva! Ano, Nechleby jsou dnes na samé hranici. Gamza neustále viděl podzimní pláň plnou vřesu a nad ní se vznášet hejno bělásků, tenkrát, jak převáděl přes hranici malou Bertu.

„To víš,“ vyřkl černě, těžko mu to šlo z úst, „že Torgler je dnes v Hitlerově straně? Ale ovšem, organizovaný nacist. Jak jsme se tehdy hrozili Sackovy obhajoby – prosím, měl pravdu. Někomu koncentrák přece napraví hlavu. A my blázni jsme doufali v rudé Německo!“

Když i Gamza poklesával na duchu, pak to bylo zlé. Ale kde se lidé mají rádi, jakmile jeden začne propadat temnotám, druhý nahmatá pero elektrické svítelníčky.

„A co Thälmann?“ namítla Nella. „Nemysli na Torglera, myslí na Dimitrova.“ To jméno vždycky Gamzu vzpružilo jako excitans. „Víš co?“ radila muži tiše mezi čtyřma očima. „Ty bys měl, Petře, také odejít do Sovětského svazu – tady to pro tebe nic není.“

Dávala se na něho s láskou a s obavami, kterých raději ani nevy-slovila.

„Jestli mě strana pošle,“ řekl Gamza, „půjdu. Ale jinak zůstanu. Je tu zapotřebí lidí.“

Míťa vrazil do pokoje, hledal svůj míč a nemohl jej najít.

„Zatracenej Hitler,“ ulevil si, „zase mi sebral *mergli*.“

Manželům Gamzovým věru nebylo veselo. Ale museli se usmát vnoučkovi.

„Hitler sebere všecko, to ty nevíš?“ horlil Míťa. „Paní Houšková to řekla. Ten nenechá nic.“

Paní Houšková byla Barborčina sestra, utekla s mužem a se synem z Chebu. Zatím bydleli u Gamzů, neměli kam jít, a Míťa k nim pojal velkou důvěru. Vždycky se radoval z nových lidí. Šťěstí, že syn paní Houškové uměl řídit vůz a že rodiče odvezl v takové staré *kraksně*. Nacisté by je byli ukamenovali! Kdepak na vlak v tom blázinci. Lidé ujížděli na schůdcích, po střeších vagónů, na náraznicích – železniční správa nedala dost vlaků. Ale necht' obyvatelstvo zachová klid a rozvahu! O pokojný odchod je postaráno. Kdybyste věděli, jak si vedli majitelé aut. Co za ně chtěli, jak vydírali. Rodina složila za vůz třeba to poslední, co měla, a potom jej nedostala – bohatší přeplatil. Kde byla mobilizační noc, kdy taxikáři jezdili zadarmo! Kde byla mobilizační noc!

Stanislav místo hrdinné báje, jakou se chystal žít, hrál s vojáky ve dne kopanou a večer karty. Ve městě, kde leželi posádkou, žil starý francouzský legionář. Když uslyšel o Mnichově, vzal sekyru a špalek, položil na něj všechna svá vyznamenání a rozsekal je nacimprcampr. Lidé plakali, lidé zuřili, bylo to boží dopuštění.

Pomyslete národ, napjatý do poslední nervové nitky odhodláním ubránit svá práva; a Evropa otevře okno kabinetu a vylije naň kbelík mírových splašek. Český lev se otrásl jako politik, zalezl hanbou. Jak se to stalo, Ježíši Kriste, jak jen se to mohlo stát? Proč se nesvolalo Národní shromáždění? Proč se Společnost národů ani nehnula, když k ní volal v Ženevě náš zastánce, Litvinov? Od čeho tedy Společnost národů je? Proč Angličané a Francouzi nepozvali do Mnichova třetího spojence, Sovětský svaz? Co do toho měl co strkat prsty Mussolini? Proč, proboha, figurovaly za nás v Mnichově takové nuly? Proč? Abys to věděl, protože nás tam vůbec nepozvali.

To se stalo poprvé, co svět světem stojí, že někdo vyhrál válku, ať to řeknu po sprostě, hubou. Adolf loupežník hvízdal a hraniční kameny se kácely; Adolf krysař hrál a Francie s Anglií se popadly

a tancovaly podle jeho písničky. Evropa se zbláznila. Když bylo po mnichovském pohřbu, ve všech lepších franko-britských rodinách nastala nevýslovná radost z věčného míru. Francouz a Angličan, kteří zrušili dané slovo, vrátili se s velikou ctí do svých zemí, jichž nebylo, ani co by za nehet vešlo, a byli uvítáni jásotem a pokrytí slávou. Udělali nad naší republikou kříž; ale potom se v Angličanech přece ozvalo křesťanské svědomí. Ta malá neznámá končina, která se tak těžko vyslovuje, obětovala se pro blaho lidstva věru vzorně jako v čítance. Musíme něco podniknout pro ten hodný, chudobný, příčinlivý lid, tak malebný v krojích z Prodané nevěsty. Uspořádali na nás sbírku, a musí se uznat, nešetřili. Jedna lady dokonce věnovala celý stříbrný čajový soubor. To není vtip, naše rádio to hlásilo.

„Já,“ povídá Lidka, „já bych babě tu konev otloukla o hlavu.“ (A z toho vidíte nejlépe, jak jsou Slované primitivní.)

Hájek už byl doma, ale nebyla s ním žádná řeč. Jeho vlak přijel hned ráno; ale on se potloukal celý den někde v Ztracené po hospodách, styděl se domů. Počkal, až bude tma, aby mu nebylo vidět do obličeje.

„Tak jsme – demobilizovali,“ povídá a těžce postavil na zem černý vojenský kufr. „To ze mne máš, mámo, radost, vid’?“

Lidka ho objala a dala se do pláče. Tak se tenkrát v Čechách lidé vítali.

Kufr stál v pokoji jako rakev.

Z Hájka bylo cítit *kvít*.

„Jen ať se truhlář vrátí ke svému ponku a rolník ke svému pluhu,“ řečnil posupně, „naše nové hranice jsou dobře opatřené. Zrovna nám sice zabírají Břeclav a tam není německá ani noha, ale jen když obyvatelstvo zachová klid a rozvahu. Na tohle jsme potřebovali generála Syrového?“ vykřikl najednou a uhodil pěstí o stůl, až nádobí poskočilo. Lidka sebou cukla a nahlas se rozplakala.

„Klid!“ hrozivě vyřkl muž a zvedl těžkou ruku. „Klid a rozvahu, to ti povídám, nebo si mě nepřej!“

Lidka zůstala jako zkamenělá. To že je táta? Vždyť spolu dřív žili jako dvě hrdličky! Jakživa ho neviděla opilého, dostávala z něho strach. Ale on se najednou začal z ničeho nic smát.

„Zatracenej tankista,“ chechtal se, jako když před sebou něco vidí. „Já tam přijdu, koukám: chlap a drží takovou dlouhatánskou tyč, na konci tyče je přivázaný koš, a z koše žere kuň. Tož krmil koně na dálku – bál se. Poslali ho k jiné formaci, než kam patřil, dostal se ke koním, neuměl s nimi. Inu, taková vojna – to je legrace. Krucifix, ženská – směj se. Cos pořád smutná jak olšanskej rybník?“

„Bud' tiše, Štěpánek spí.“

„Můžete mi bejt i s klukem ukradený,“ zavrčel muž, a tak jak byl, hodil sebou v zablácených bagančatech na postel. Táta, jindy tak šetrný! „Mě už mrzí svět,“ zasténal, stáhl si podušku přes hlavu a otočil se ke zdi.

Bože, to byla můra, ta druhá republika!

Je chudák, je, pomyslela si Lidka v hrozné sirobě. Ale cožpak já ne? A chlapec, zač ten může?

Na někom si potřeboval člověk vylít vztek! Nikdy si lidé tolik neubližovali jako v počátcích druhé republiky, když se vraceli poražení vojáci z války, kterou neprohráli, a přece prohráli. Potkalo nás neslýchané neštěstí, nebylo mu příkladu v dějinách, jaksi nešlo nikam zařadit. Lidé z toho ztratili hlavu, i jejich srdce se pomátla. Za mobilizace jsme byli druh k druhu dobří, za druhé republiky zlí. Byli bychom uštípali jeden druhého ze zoufalství, že nás všichni opustili, že námi všichni pohrdají. Styděli jsme se za Francii, že jsme jí věřili, styděli jsme se před Sovětským svazem, že jsme se nebránili, styděli jsme se pohledět jeden druhému do očí. Národ, který utrpěl takovou křivdu, kterému Evropa šlápla na záda, jako by si byl nalomil páteř a křivil se. Epidemie nenávisti zamořila oslabenou zemi. Hlavního viníka, toho antikrista, už se nesmělo jmenovat, s tím nás skupovali. I sváděli lidé vinu jeden na druhého a ukazovali na sebe prstem. Někdo to přece musel mít na svědomí.

„A za to všechno mohou komunisté,“ pronesla jedna paní u kupce hezky nahlas před Nellou. „Kdyby pořád nebyli dráždili s Moskvou, jeli jsme letos v zimě na Špindl jako jindy. Němci by nám byli všechno nechali.“

Nemluvila k Nelle, jen před ní, a pěkně nahlas. Gamzova žena pochopila. Ale nebylo jí dáno hádat se.

„Myslíte?“ řekla jen a zvedla hlavu. „Jednou si to povíme.“

Kolem Dušiček se vrátil Stanislav Gamza, smutný voják. Nepoznával město své lásky. Jako žena, kterou pohrdl muž, Praha byla ubohá, zanedbaná a nehezká ve špinavém listopadovém dni, jako by se zapomněla mýt a česat samou apatií. Vítr honil po ulicích prach a spadlé listí, a lidé se po nich tak nějak bezúčelně motali. Už nebylo proč pospíchat. Náměstí kolem parlamentu, kde Stáňa prožil takové vzrušení, bylo prázdné. Nesli se po něm pomalu a důstojně dva staří penzisté přísných, ale nikoliv utrápených tváří.

„Já jsem vždycky říkal, že to takhle dopadne,“ povídal jeden druhému přízvukem dostiučinění. Stanislav neslyšel, o čem hovořili. Ale byl by vzal na to jed, že o koncích republiky. Odstavené veličiny plnilo pozdním uspokojením, že dílo, při kterém nebyly, se zhatilo. Všechno sychravé, trouchnivé uvnitř a zahnívající, všechno, co nekvete, libovalo si v politickém podzimu pýchavek, cizopasných hub a plísni. Rakouští majoři ve výslužbě a bývalí císařští radové zase přicházeli ke cti se svou chválou starých časů a se svou znalostí němčiny.

Šťastná paní majorka, že ji odmalička uměla! Ró Häuslerová aby teď doháněla, co zameškala. Nechtěla zůstat za dobou, brala u paní majorky německé hodiny. A paní majorka si oblíbila „*ihr junges Frauerl, immer frisch und munter*“⁹. Opravdu, Růža ožila. Poprvé za ta omrzelá léta poznala cenu života. Úzkost, že ji zohaví puma nebo udusí jedovatý plyn, byla šťastně zažehnána. Paní Häuslerová dala sejmout z oken zatemnění, které tak hyzdilo byt, a ze svých válečných zásob si dala ušít *flot* přechodní kostýmek a malé večerní. Mluvila o Sudetách jako všichni, to se slušelo a patřilo. Ale sama nebyla tak hloupá, aby si lámala hlavu pro takové hnízdo, jako je například Liberec, když bydlela v Praze. Nechleby jí nezažrali, to je hlavní věc. Proč by litovala republiky svých dívčích let?

9 Mladou paninku, vždy svěží a veselou. Pozn. red.

Neužila si v ní nic dobrého, leda hoře z lásky a nešťastné vdavky. Ró Häuslerové se teprve nyní otevřely oči a pochopila, že za vším, co se jí kdy v životě nepovedlo, byli židobolševici a židozедnáři. Ti mohli za to, že ji nechal Karel Vykoukal. Konečně jsou *demaskováni*, a patří jim to.

Když se Stáňa vrátil ke své poslední povídce, od které odešel tehdy v mobilizační noci s prsty od inkoustu rovnou na vojnu, stránky rukopisu byly ještě horké první republikou; mladé odhodlání z nich sálalo. Člověk se zhrozil, s čím jsme se za ten čas smířili, jak jsme zestárli, zchřadli, zpohodlněli. Oč jsme byli tenkrát v nebezpečí šťastnější! Kam se poděla všechna ta skvostná energie! Vybíjela se v žabomyší vojně doma. Neztratili jsme jen hory a železniční uzly, také charakter, to je horší.

Stáňa sebral povídku a běžel do nakladatelství.

„Je už kniha v tisku?“

„Není, je vysazena.“

„Tak se to hodí,“ a Stáňa podával řediteli svou poslední pražskou povídku. „Rád bych ji přidal k těm druhým,“ řekl, „doufám, že to půjde. Je krátká.“

Ředitel nahlížel do rukopisu povídky o generální stávce, hladil se po bradě, pochybně se usmíval.

„To je těžká věc, když už to máme zlomené.“

„Pane řediteli, udělejte mi to k vůli. Mně na tom strašně záleží. Víte proč? Ukázat lidem, co jsme byli – ještě před šesti nedělemi. Vlít do nich trochu energie. Vzpamatovávat je z té deprese.“

„Vždyť by nám to nepustili.“ A ředitel mu jmenoval knihy a filmy, které tou dobou byly zakázány.

„Seberou nám knihu a bude po legraci. Jaký to má smysl,“ dodal omrzele.

Stanislav zesinal vzteky.

„Beru rukopis zpátky! Buď vyjde celý, anebo vůbec ne.“

„Nezapomínejte, že jste nám podepsal smlouvu.“

„Mám otce advokáta. Já se s ním poradím. Poklona!“

A bylo po Stáňově první knize, pro kterou dýchal celý rok, na kterou se kdysi těšil jako malé dítě, o které věřil, že vyjde na dvacáté výročí republiky.

„Kdybyste viděli,“ říkal doma Toník, „jak je u nás v továrně mrtvo. Všechny vojenské dodávky zarazili. Ať mně nikdo nepovídá, že má vláda v úmyslu hájit dnešní hranice.“

Však se také smršťovaly jako oslí kůže! Zmrzačelá země se plahočila kolem Hitlerovy holínky, nemohla z místa, a Göring se jí smál, až se za břicho popadal. Hrála si na stát se svou kašpárkovou vládou, a Gulliver měl trpaslíčky v hrsti. Nač si jen Hitler a polský Beck a Maďar vzpomněli, to dostali, stačilo mrknout. Proudý vystěhovalců se hrnuly ze všech stran od hranic do vnitřní země – a jak je uživit? Kde jim sehnat místa? Ale tuto hospodářskou kalamitu mají na svědomí výdělečně činné ženy. Jim se poděkujte za své neštěstí, krajané z Mostu a z Karviné a z Košic. Ty nestoudnice se hrnou do práce, když jsou vdané, místo aby se daly živit od mužů, a utrhují jim tak chléb od úst. Pryč se všemi vdanými ženami z veřejného života! Že se Kazmarova dcera nestydí vyžírat republiku, taková bohačka. Slečna Kazmarová sice nebyla vdaná a dědictví se už vzdala, ale kdo by se staral o takové odstíny, když je po Čechách temno. Ostouzeli Evu v novinách; zemská školní rada se pozastavila u jejího jména. Pryč s mužatkami bez ženského útlocitu! Přivedly republiku na buben. Dejte lékařkám do ruky místo skalpelu poctivý kuchyňský nůž, zažeňte úřednice a profesorky k plotně a Honzu za pec a bude zase dobře v svatováclavských zemích. Obnovíme starou počestnost. Jen si spěte se svými manželkami a jezte si svou vepřovou se zelím, vzkazovala nám třetí říše po Beranovi, nikdo vám nebere vaše národní obyčeje, vždyť vy jste náš dobrý, příčinlivý lid. Pracujte, chodte si do kostela, když vás to těší, ukládejte do naší kempeličky – ale jen se, prosím vás, neplette do politiky. Vidíte, kam jste to dopracovali?

„Takhle se to přece nemůže nechat. Proti tomu se musí něco dělat,“ mluvila Vlasta Tichá prudce svým černým hlasem, Stanislav jej už dávno neslyšel, a zabořila mu do obličeje soví kukadla. Co

se kdysi Stáni nastrašil hereččin fantom v zákoutích Klementina! A nyní za ním přišla do knihovny z ničeho nic živá, seděla na židli vedle psacího stolu jako každá jiná návštěva, a všechna hrůza lásky z ní vyprchala. Prožili jsme tolik otřesnějších dějů! Bylo přirozené, že staří přátelé vyhledávali jeden druhého, když jim bylo úzko ve zlých časech.

„Snad jsi také nedostala výpověď, když jsi teď vdaná paní?“ zkoumal Stanislav.

„Dostala,“ opáčila Vlasta, „jenže už ji zas odvolali. Na mne jsou krátcí. Jak, prosím tě, by beze mne dělali repertoár, to bych ráda viděla. Mohli by to rovnou sbalit.“

České sebevědomí značně pokleslo od mnichovských dob. Ale Stáňa zjistil, že Vlasta si je uchovala v neztenčené míře.

„Jenže jaká svinstva teď studujeme,“ stěžovala si. „Takovou veselohru z dnešních časů – ta rychlost, kde Češi přijdou k rozumu a jenom pořádají jízdu králů a tak, a z ženských jsou zas hloupé nány. Ale já se před generálkou hodím marod. V tomhle vystupovat nebudu.“

Dej bůh, abys dodržela slovo, pomyslel si Stáňa.

„A tos četl, jak jeden pobožný spisovatel úplně jásá nad tím, co nás potkalo, v tom prý je prst boží, že jsme to dávno potřebovali za své do nebe volající hříchů a poslední věci že budou horší prvních a že jsme zatraceni a chválabohu za to.“

„Jsou to jen výjimky,“ řekl Stáňa, „právě spisovatelé se drží.“

„To je vidět už z toho, jak se jim nadává v novinách,“ potvrdila Vlasta. „Právě proto jsem přišla. Byli za mnou dělníci a studenti, abych jim udělala takový recitační večer – řekněme odolnosti. Že jsme se s tím nesmířili. I když se to vzdalo, že jsme se nevzdali. Zkrátka musíme do lidí pumpovat kyslík, aby se tu zaživa neudusili. Stáňo, tys také něco napsal – dej mi to.“

Stáňa se začerveněl jako slečinka.

„Odkud to víš?“ podivil se.

„V divadle se ví všechno. Kdy si pro to mohu poslat?“

Večer uváděl advokát Gamza.

Konat politické schůze se zakazovalo, ale Gamza se přece dostal veřejně ke slovu aspoň na tomto „dýchánku“, jež ohlásili jako nevinnou spolkovou schůzi přátel češtiny, aby se jim tam nepřišel posadit komisař. Rozhodně by pro něho neměli místo! Bylo plno, že by jablko nepropadlo.

„Především, přátelé,“ začal Gamza, „nevěřte, že nás opustil celý svět. Není to pravda a tvrdí se nám to záměrně, abychom se ze zoufalství přimkli ke svému sousedovi. Ale to se ještě nepříhodilo, co svět světem stojí, že by si holoubek zamiloval hroznýše a beránek řezníka,“ (obecenstvo se jalo zuřivě tleskat) „a u nás se to také nestane. Kdo všechno byl a podnes je proti Mnichovu? Všechny komunistické strany světa se Sovětským svazem v čele; to věru není maličkost. Všichni opravdoví demokrati v Evropě i v Americe. Angličtí dělníci hlasovali proti Mnichovu, britský lid manifestoval pro Československo.“

Nevěřte, že je Mnichov naše druhá Bílá hora. Také se nám to nashvál opakuje, abychom svésili hlavu a složili ruce v klín – naše netečnost a naše rezignace byly by pro nepřítel ovšem nejpohodlnější. Nač stále oplakávat Sudety? Tím si nepomůžeme. Máme Beskydy, máme Karpaty, máme, odkud se bránit, nemělo se demobilizovat. A ještě o jednu frontu jde, o tvrz v duši: čelit poraženectví. Žádná Bílá hora, nebojte se, nebudeme čekat nových tři sta let. Dnes mají dějiny tempo, dnes se létá. To není konec, to je začátek. Přijde válka, a v ní se střetnou dva světové názory, které rozdělují lidstvo, dvě vyznání, která se navzájem vylučují, víra v násilí a v nadřaděnost ras a víra v rovnost plemen a v lidské bratrství. Evropa se ocitla už podruhé na křižovatce, a zase šlápla na bludný kámen. Opět se dala obráceně, ke Zlámané Lhotě flikovaček, odkud to nikam nevede. Byla nezaměstnanost, a řešili ji jednak podporami, jednak střelbou do hladových zástupů, místo aby šli na kořen zla a změnili způsob hospodaření. Nyní podpalují žháři lipského procesu světový požár; a ostatní státy, místo aby se spojily a pořádně jej polily, přihazují polínko za polínkem – z cizího lesa ovšem – a živí oheň. Teprv až přeskočí jiskra na jejich vlastní střechu, otevřou se jim oči, nechají té

pštroší politiky a prohlédnou. Nepřítel sám jim napraví hlavu a přivede je k rozumu. Škoda, že tak pozdě! Škoda energie. Jednou však přece pochopí, že zabloudili, a obrátí. Nebude věčně Daladierova Francie, ani Chamberlainova Anglie! Vlády odcházejí, národ zůstává. A Francouzi s tak slavnou revoluční tradicí a Angličané tak hrdí na své občanské svobody by se poděkovali příslužovat nafoukanému samozvanci, který se povýšil na pánaboha. Nelekejte se jeho dočasné moci. Žádný strom neroste do nebe. Vzpomeňte na Napoleona! Netvrdím, že budeme mít v blízkých dnech ustláno na růžích. Ne. Přituhuje. Musíme se otužovat. Čekají nás těžké časy. Ale my je překonáme, když budeme jednotní. Nedopustíte, aby se po českých luzích a hájích zelenala závist, ta naše národní bylinka. Neposlouchejte klepy a nedělejte je! Šetřte si svůj svatý hněv – víte na koho! Nedopustíte, aby se národ rozdrobil, jak o to nacisté usilují podle staré osvědčené rady: Rozděluj a vládni. Slibme si, že věrni zůstaneme.“ Sál zaburácel potleskem.

„Je třeba jasně říci: My komunisté, gottwaldovci, byli jsme pro odpor stůj co stůj jako vůbec český lid. Spoléhali jsme na naši armádu, na naše opevnění, na třicet sovětských divizí, které stály na rumunské hranici přichystány jít nám na pomoc. Všichni jsme za jedno v lásce k republice a víře v ni. Jak to říkal starý Kollár? Cesty mohou být rozličné, jenom vůlí mějme všichni rovnou.“

„Jak se časy mění,“ pošeptala Helenka Stáňovi. „Náš táta a buditelé.“

Stanislav ji neposlouchal samým rozčilením, až bude číst Tichá jeho prózu.

„Houževnatou vůlí přetrvat půlnoční čas, než začne svítat od východu. To vzdálené hřmění – za chvíli z něho budou údery a pod nimi se bude sypat starý svět. Proto se starý svět sobců a kapitálu tak brání. Proto se mu tak nechce! To není konec, to je začátek. A republika vyvstane z té potopy světa krásnější, než byla, omytá živou vodou a nová jako v první den stvoření. Já to vidím, přátelé, já to zrovna vidím. Jaká to potom bude radost –“

Co se s ním děje, myslela si Nella, hledíc na muže a poslouchajíc hlas. Je jako vyměněný. Všichni jsme zhořkli tím neštěstím. Ale on v sobě našel o tolik víc dobroty a lásky než dřív.

Ba, jako je květině zapotřebí světla, tak je člověku třeba naděje. A všichni ti lidé, shromáždění v sále, střízliví, hořcí, pochybovační Češi, těžce zkoušený poslední čas, tolikrát zklamání, ztvrdlí hořem a zamrzlí do sebe, táli, jihli a vzpamatovávali se. Což mládež, je stejně vznětlivá. Ale i starší dělníci pomalých vážných tváří a jejich ustarané mámy najednou viděli, že nikdy nepřestali věřit v lepší časy. Atsi byla Tichá jakákoliv v soukromém životě, jakmile překročila stupínek, který ji dělil od obecnstva, byl to někdo jiný, byl to silný a čistý člověk. Říkala básně tak, ale přesně tak, jak byste je říkali vy, kdyby váš jazyk dovedl poslechnout váš cit. Za tu herečku jste se nemuseli stydět, nebyla strojená. A na verše bylo tak krásně vidět ze všech stran, jako na sochy. Anebo zpívaly jako melodická bystřina z oplakávaných hor, které se k nám zase vrátí. Říkala verše bolesti, víry a odvahy a vypravovala Stáňovu věrnou povídku o tom, jak živá vůle národa přitáhla před parlament. Stanislav a kolik mladých básníků bylo na chvíli šťastných ten večer. Slečna Kazmarová mezi obecnstvem nevycházela z akce; buď plakala, anebo tleskala, nebo obojí. Vrátila se domů vyčerpaná a zároveň posilněna na to, co ji zítra čekalo.

Doktor Kazmarová byla špatně zapsána na zemské školní radě. Pomohla kdysi z úzkých žákyň, u které byl nalezen komunistický leták, a její kolegyně kreslířka na to nezapomněla upozornit v pravý čas. Třebaže výpovědi a penze postihovaly jen vdané profesorky, Eva dostala neplacenou dovolenou. Jejího místa se ujme kolega vystěhovalec ze Sudet; a toto byla její poslední hodina. Bartošová jí přinesla za třídu kytici červených karafiátů na rozloučenou.

Brouček se jim div nerozplakal.

„Děti,“ řekla, „myslela jsem, že vás dovedu až k maturitě. Těžko se s vámi loučím. Snad si to ani nedovedete představit. Jste mladé, celý život leží před vámi. Ale já jsem neměla než vás.“

A co jsme se jí nazlobily, hnulo se v holkách svědomí.

„Vy se zas vrátíte!“ volaly jedna přes druhou.

„Také doufám,“ prohodila slečna Kazmarová prostě, a dodala trochu školsky: „To bychom ani nebyly ženy, kdybychom nedoufaly. Když matka čeká dítě, říká se o ní krásně, že je v naději –“

Co? co? Holky ostříly uši. Tyhle věci je přirozeně zajímaly. Já jsem se lekla, že Brouk čeká dítě, vykládala pak jedna bezbožnice. Ale nyní byly všechny naměkko.

„Žena je nositelkou života, je obrácena do budoucnosti, už svým svým údělem na zemi věří v lepší příští. Když bylo v Čechách nejhůř, ženy vřdycky živilly naději v národě. Na to my nikdy nezapomeneme. Ani vy, ani já. Sbohem, děvčátka, na shledanou.“

„Na shledanou v lepších časech,“ volala třída.

Chodily se ke katedře ještě jednotlivě loučit. Když k Evě přistoupila Bartošová, Brouček ji pohladil po vlasech; ale neodepřel si poznamenat:

„Tak vidíš, vidíš, *Kazmarka se zakecala a zabila se hodina.*“

Bartošová se strašně začervenala.

„Mlč,“ řekla slečna Kazmarová, „měla jsem tě ráda. Jen ke mně přijď, kdybys něco potřebovala.“

Dělala hrdinu, ale sama ještě nevěděla, jaké to s ní bude.

„Milé děvče,“ varoval ji Rosenstam po otcově smrti: „Čekají nás těžké časy, pamatujte na zadní kolečka!“ Ale Eva nepamatovala.

Co teď?

V první polovině března paní Ró Häuslerová odjela s děvčetem na několik dní do Nechleb. Taková vila je pro zlost. Tu zamrzne voda, tu vynechá motor, tu zlobí bojler – a parkety a nábytek v hostinských pokojích také musela dát včas opravit, když si pozvala hosty na Velikonoce. Paní Ró byla mrzutá. Nepřirostl jí k srdci ten Balíkov, kde lišky dávají dobrou noc. Ale co se dalo dělat lepšího? Chtěla na Vánoce jako jindy do Špindlu – nedostali propustku. Ani tomu nevěřila, že Němci nechtějí pustit přes novou hranici dva takové smířlivé Čechy, jako jsou manželé Häuslerovi, a vyhubovala za to Gustavovi. O nic se nedovede vzít! Těšila se v únoru na Riviéru – nevydali jim pas. Jistě za to může Gustav. Není dost energický. To věřím, chodí si v Praze pěkně k soudu a do kanceláře, a Ró aby tu trčela sama s děvčetem a se šoférem v březnových plískanicích. Což ve dne, dohlížela na řemeslníky. Lidé by vám roznesli střechu nad hlavou, kdybyste je nehlídali. Ale co večer? Pletení džempru, křížovky i gramofon už se jí zprotivily.

Nella Gamzová třídila ráno v kanceláři poštu a zapisovala do diáře líčení, roky a stání. Šestnáctého má Gamza „kazmarovský den“ – podtrhla datum a hodinu červenou tužkou. „Kazmarovský den“ říkají u soudu sporům mezi zaměstnanci a Kazmarovou správou; shrnovali je najedno dopoledne a Gamza tam chodíval vřdycky sám vysekávat dělníky. Když odbyla kancelářskou poštu, Nella sáhla po malém bledě modrém dopise, který svědčil jí a byl nadepsán rukou dost školáckou. Zažloutlé soudní spisy se zdají staré a mrzuté a psaníčko mezi nimi vypadalo pošetile. Rozřízla obálku, otevřela psaní a četla:

Všemohoucí Bože

prosím, abys nám požehnal a ostříhal ode všeho zlého.

Tato modlitba byla a má býti zaslána po celém světě. Desátý den se stane v domě odesílatelově radostná událost. Tento řetěz

byl započat před 2 roky a za 4 roky má projít celým světem. Nelom jej at' nemáš neštěstí. V tomto proroctví je pravda. Rozepiš jej do 9 dnů vše se splní. Sensillerův důl se zřítíl, jelikož majitel nebral věc vážně. Raus ztratil syna, že přetrhl řetěz.

Nezapomeň a pošli jej 9 osobám do 9 dnů, neboť přetrhneš-li jej, stane se u vás neštěstí.

Nella nebyla pověřivá jako nebožka maminka. Roztrhla psaní vejplů a přes kříž a s dávným odporem ke všemu anonymnímu jej zahodila do koše. Hlupáci! Jako by i tak nebylo dost neštěstí. Hlupáci a darebáci! Ještě vyhrožovat. Připadalo jí to jako mravní vyděračství. Kdo má dnes pomyslení na tyhle nesmysly? Hloupost nestála za řeč, ale v Nelle už kolik dnů hrál každý nerv. Člověk se vlácel s mnichovským hořem jako s chronickou nemocí; občas propukala akutně, starosti se stupňovaly v poplach. Co to bylo předevcírem, v neděli? Nella vytahovala ráno roletu a tak se vyjevila, že zprudka trhla šňůrou, a žaluzie se s rachotem poroučela na okenní římsu a z okna na podlahu – tak tak že paní uskočila. Co to děláš, Nello? Nestalo se ti nic? Kdepak, nic – ale jen se podívej! Několik kroků přes cestu se vlnil z vikýře protějščí vily obrovský červený prapor, uprostřed měl oko, a to se dívalo. Zle se jim dívalo do oken klikatou zornicí, urputným černým křížem se zahnutými zobci. Proč to? Co se děje? Ale, Němci mají svátek frontových bojovníků. Tys ještě nikdy neviděla „živý“ *haknkrajc* na praporu, Nello, vážně ne? Vážně; v Lipsku jsem s tebou nebyla a kolem německého vyslanectví nechodím. Dobrá. Prapory v pondělí svinuli; ale zase přišla Barborka s tajemnou tváří, že by ráda věděla, proč Němkyně naproti gruntuje a klepá žíněnký a slamník v tomhle nečase, když je do Velikonoc ještě daleko. V německém gymnáziu také uklízejí, Barborka to měla od Petru, ta bydlí zrovna vedle, stěhovali v noci lavice z třídy na dvůr a tam na ně sněží. Kdyby si Barborka dala pokoj a pořád ty Němce nepozorovala. Němkyně jde nakoupit k obědu hovězí a mrkev, a Barborka v tom hned vidí bůhvíjaké znamení. Kdyby neplašila! Horší bylo, že prý Němci v Brně pobili českou policii, byla toho plná Praha. Jenže

pak přijel z Brna nějaký člověk a ujišťoval, že je tam klid. Po Praze zase chodí vlajkaři, vnikají do bytů pokrokových lidí, když muž je v práci a žena sama doma, páčí zámky a odnášejí podezřelé knihy i leccos jiného. Kradou. Ale u Gamzů nebyl nikdo. Snad se jen tak mluvilo. Ono se toho napovídá! Ovšem Stáňa byl svědkem, jak se na Václavském náměstí srotilo několik výrostků, zřejmě podplacených, a začali vykřikovat protižidovská hesla, že chceme norimberské zákony. Málokdo se dal strhnout, pravda, skončilo to fiaskem. Což u nás! Ale Slovensko! Ludácké Slovensko nám dělá pěkné starosti. Ještě že Hácha sesadil tu povedenou trojici, Tisa, Ďurčanského a Macha. To je div divoucí! Tolik energie jsem od něho nečekala, prohlásila Helenka.

„Rád bych věděl, proč ho na ně Hitler sám upozorňoval,“ řekl Toník. „V tom zase bude háček.“

„Oni vždycky napřed potřebují sehrát šlechtnickou komedii,“ pravil Gamza. „Vůdce Háchu ještě zblamuje, jen počkejte.“

A opravdu. V to úterý, co Nella tak rozhořčil nicotný bledě modrý dopis, Slovensko se od nás odtrhlo a prohlásilo se za samostatný stát.

„Nejdřív si od nás dají všechno vystavět a *zrychlovat*,“ hořce poznamenali dělníci v Kolbence, „a potom se trhnou. To by dovedl Honza Beránkovic taky.“

Toho dne byla na sovětském vyslanectví Ševčenkova oslava. Ale Nella tak truchlila pro Slovensko, že v sobě necítila dost síly převlékat se, upravovat a jít uplakaná mezi lidi. Maličká republika se rozpadla vejpůl, srdce jí nad tím pukalo. V hodinu smrtelné úzkosti se na nás vrhl bratr Polák a dřel z nás zaživa kůži. A teď Slováci. Germánstvo stojí kolem dokola jako zdi hrobky, jen víko přiklopit. A Slovák honem běží pro hřebíky do rakve, když ho Hitler pošle. Němci se dovedli sjednotit od Baltiku k Rýnu. Jak se nám musí smát! Jak si antikrist mne ruce radostí, že se mu podařilo zasít semínko sváru. Mají nás spočítané. Jak námi opovrhují. V nejtěžší čas se postaví bratr proti bratrovi a zradí. Epidemie zrady táhla světem. Což nebude konec Jobovým zprávám? Nella si připadala stará jako

Sibyla, co už všechno pamatovala. Nechte mě s Mítou, já už nepatřím do společnosti.

Ale chytrá Helenka věděla, jak na ni.

„Mámo, máš strach, že by tě viděli Beranovi špiclové, jak jdeš na sovětské vyslanectví?“

To rozhodlo. Nella se dala přemluvit, oblekla se a šla.

Na rozhraní Vinohrad a Žižkova stojí empirová vila Tereza, po-hostinné sovětské vyslanectví. Gamzovi je pamatovali v samých začátcích, a pokaždé se tam studentsky těšili, člověk se tam cítil jako ryba ve vodě. Chodívali do vily Terezy dávno předtím, než první republika uznala právně Sovětský svaz. „Národní strážce“ i jiné noviny za to Gamzovi nadávaly, smál se jejich spílání. Všichni, kdo byli mladí duchem a nesmlouvaví v české kultuře, skupina levých básníků, architekti puristé, divocí malíři a radikální politikové, celá pražská avantgarda se scházela na čajích ve vile Tereze a prožívala tam večery veselé družby. Když dnes manželé Gamzovi prošli podle dvou empirových sošek sychravou zahradou a vstoupili do předsíně, kde už horce vonělo čajem a kam zaléhaly hlasy, když odevzdali kabáty známému šatnáři v rubašce, jehož trochu šikmé oči se neustále usmívaly (vyslanci se střídají, duchové legací zůstávají), když stiskli ruku hostiteli a hostitelce a přešli do vedlejšího pokoje mezi samé staré přátele – jako by se otočil turniket života a oni vkročili do bezstarostných mladých časů. Jako by nebylo Hitlera s napoleonskou patkou, ani křivého Beranova obličej, a jenom Lenin s hlavou vědce a Stalin bystrého, veselého a rozhodného výrazu chytré tváře se dívali ze stěny na hlučící společnost. Pak umlkla, paní usedaly; verše citové ukrajinské řeči, krásně zprohýbané v udareních recitace, líbaly se v rýmech a objímaly se s melodií písní; Toník s Helenkou, naslouchající jim, opět rozmlouvali slovíčky svých líbánek. V Rusku že je zima? Sever? Sibiřské mrazy? Kdo to povídá? Takové plné lidské teplo sálalo z Rusů ve vile Tereze, a člověk, křehnoucí starostmi, v něm jhl a rozjařoval se. Byli širocí, prostí, rovní, sebevědomí a veselí – nikoho nezradili, nikdo je nezradil – šťastní lidé. V teplé mlze vodky plula zlatá čajová světla, Mnichov i odtržené Slovensko,

všechno bylo jaksi dál, už tak na vás nemohlo. Znáte to, když děti jsou pozvané na návštěvu a chtěly by tam zůstat navždycky? Bože, jen kdybych ještě nemusela domů, pomyslela si Nella Gamzová, jak byla stará. Sesedli se v rohovém pokojíčku s několika Gamzovými přáteli a vzpomínali, kdo všechno sem kdysi chodíval a kdo chybí. Kolik soudruhů ujelo po Mnichově za hranici; a pražští Němci, ovšem, ti odpadli během let. Jeden z jejich spisovatelů, kdysi levý, dal se rozloučit se svou ženou, rabínovou dcerou – a jaká to byla láska! Brali se přes odpor obojích rodičů – dnes je legačním radou na nacistickém vyslanectví. Nella seděla proti vchodu do většího salónu, tam se hosté, stojící po skupinkách, bavili a smáli v oblacích kouře. Nikdo se neměl na odchod. Z vily Terezy se málokdy komu chtělo – dnes už teprv ne. Bylo vám, že jedete v kajutě osvětlené lodi uprostřed politických temnot, bylo vám na chvíli dobře. A vida, redaktor Chudoba, Nella ho tu dnes ještě nezahlédla. Pravda, přichází teprv z práce. Ale jak přistupoval k hovořícím hloučkům, rozhovor vázl, smích jako když utne, lidé k němu zvedali tázavé a vážné tváře. Jako když lampář jde ulicí a zhasíná světlo za světlem.

Chudoba přinesl večerní telefony.

„Víte, že Němci obsazují Moravskou Ostravu? Říšské vojsko.“

„Co tomu říká naše posádka?“

„Proboha. Zas nové pásmo. Kolikáté to bude?“

„Desáté, nejmíň.“

„U Frýdku prý se bojuje.“

„Hácha prý odjel do Berlína.“

„Jako Tiso.“

„To bude kachna!“

„Rozhodně to souvisí.“

„Přitahuje. A ty bys měl hledět zmizet,“ řekl Chudoba Gamzovi.

Nikdo už neměl stání, hosté se začali loučit. Nellu napadlo: Vždyť vila Tereza, těch několik čtverečných metrů uprostřed Prahy, je sovětská půda. Slýchala, že půda vyslanectví je nedotknutelná. Tady by na Gamzu nikdo nemohl. Měla chuť poprosit:

„Nechte ho tady! Je takový umíněný. Jistě něco provede. Prosím vás, nechte ho tady.“

Ale nápad se jí zdál fantastický a dětinský, bála se, že by za něj od Gamzy dostala, netroufala si obtěžovat, neodvážila se jej vyslovit. Je to divné, že i ve chvílích takové úzkosti působí společenské zábrany. Uklonila se hostitelům jako všichni, stiskla jim ruce jako všichni, ba dokonce se usmála, tím zmořeným úsměvem z první světové války. Prošli zahradou kolem obou kovových soch, které se trochu leskly vlhkem potmě, a branka do ráje za nimi zapadla. Přes plot se nakláněly holé větve vrby truchlící – ty ještě vyrůstaly z nedotknutelné sovětské půdy. A oni se ocitli uprostřed nehostinného života. Bože, to bylo zima! Lidé šli pudově k sobě blíž, aby druh druhu zahřáli. Toník uchopil Helenku pod paží, Nella se chytla Gamzy, těsně se ho držela. Byl tu, živ a zdrav. Chudoba šel vedle nich a domlouval advokátovi, aby odjel na venkov.

„Pojďte někam na černou kávu, tam si to povíme,“ odkládal Gamza. „Co děláš, Nello, kam jdeš,“ podivil se, znamenaje, že zahýbá žižkovským směrem.

„Do kanceláře,“ vyřkla nepřátelsky. „Tam se musí *udělat pořádek*.“ Helenka vždycky čelila matčiným poplachům.

„Máma má pravdu,“ řekla tentokrát. „Já to zatím *vyčistím* v bytě.“

A tak se paní Gamzové splnilo prapodivným způsobem přání, aby ještě dlouho nemusela domů.

Kancelář v noci, když nefunguje, je přeludná. Židle stály tupě rozkročeny; stropní osvětlení bylo slabé, a přece jste v něm mohli spočítat každou bouli a každičkou vrásku ve staré odřené kůži křesel; popelníky s oharky vzbuzovaly nechuť a smutek jako v putyce; aktům na stole se kroutily oslí uši, z koše na papír čouhal růžek odporného bledě modrého psaní, přetržený řetěz pro štěstí. A strnulé křídlaté postavy na hřbetech Ottova slovníku naučného, zděděného po Nellině nebožtíku otci, kterých se Nella jako dítě bála, zase vypadaly jako andělé smrti. (Lízla sis vodky, tos neměla, řekla si, nesnášíš alkohol, proto se ti tak všechno jeví.) Bez klientů v čekárně, bez koncipienta Klácela, který přechází s akty ke Gamzovu

psacímu stolu, bez klapotu underwoodky a také bez utěrky a bez smetáku paní Haškové, která přijde až ráno vyvětrat a vysmýčit, v kanceláři strašilo. Jen lidé vytáhnou paty, duch papíru, načpělého starým studeným kouřem, začne dýchat bezútešnost do vzduchu; regály revmaticky praskají; ve vyhaslých kamnech haraší. Opak zářivé společnosti, odkud se manželé právě vrátili, byl přílišný. Ale paní Gamzová ani nehlesla. Odhrnula společenské šaty, klekla ke kamnům, zatřepala krabičkou sirek a chystala se přikládat.

„Tak – podávej,“ řekla jen.

Vyslovila to tak nepřátelsky, jako by Gamza byl zavinil, že Němci jsou v Ostravě. Ale to bylo tím, že se nutila do věcnosti, aby darmo nemluvila a nerozplakala se. Oba to věděli. Aby se za ta léta neznali!

To bylo papíru! Kriste, to bylo papíru. Kam člověk pohlédl, nač sáhl, oč zakopl – papír, a prášilo se z něho, ačkoliv tu paní Hašková denně luxovala. Dělnické spory, politické procesy, soudy s Kazmarem, tiskové spory strany. Inu, Gamza byl komunistický advokát, co chcete.

Petr býval mrzutý v maličkostech. Ale jakmile se zdálo, že nastává nebezpečí, dostával se do hazardnického humoru. Rozhlédl se po kanceláři, podíval se na ženu s obličejem bezradného uličníka.

„Máš to těžké,“ povídá. „Kdyby se mělo všechno spálit, co by tu nemělo být, byl by to druhý požár říšské sněmovny.“

Paní Gamzová rychle vstala ve svých společenských šatech od kamen.

„To – to právě,“ vyhrkla, ukazujíc prstem na Gamzu. „Materiál lipského procesu. To je ze všeho nejhorší, vid’? Počkej, vím přesně, kde to je.“

Hnala se ke knihovně; ale Gamza jí přinášel náruč starých profitaštických letáků a Hitlerovy karikatury.

„Podívej se, děvče. Tohle spal a tamto schováme. To je takový vzácný historický materiál – máme tam celý londýnský proces, všechno – o to bych nerad přišel.“

Nella zůstala stát, zděšena jeho nerozumem.

„Když jsi jel do Lipska,“ vyřkla tvrdě, „udělals poslední vůli. A teď najednou – taková lehkomyšlnost.“

„Ale já ti napíšu znova testament, když o to stojíš,“ zlobil ji Gamza; a Nella si jen posteskla:

„Co mám s tebou dělat.“

Navrhovala za úkryt cenného materiálu kumbál, kde mají lux a všelijaké harampádí. Vstrčila by papíry za skříň. – Co tě napadá. Tam by hledali nejdřív. Jen žádné skrýše. Poučení z detektivek je, na okatém místě. Právě pak si toho nikdo nevšimne. Materiál londýnského procesu dají zatím klidně do přichystané makulatury, a zítra jej Gamza převezde do některého nevinného soukromého bytu, nejlépe k nějaké staré ženě, tam by jej nikdo nehledal. To už se zařídí. Počkat, ale tenhle adresář by se měl zničit, abychom nikoho nezkontrolovali. A tady ten psaný seznam telefonních čísel také.

Gamza byl umouněný jako kominík, bílá hřívka mu přepadávala do očí, horlivě nosil ženě na kolenou u kamen věci „k zpracování“. Nella přihazovala, hleděla do plamene, jak papír žhaví, černá, krouť se a rozpadává. Kmitlo jí hlavou: Snad se mi to jen všechno zdá. Což je možné, aby si dva dospělí lidé museli takhle hrát na schovávanou ve svém vlastním bytě? Zbláznili jsme se my anebo svět? Ale čím víc toho spálila, tím byla klidnější. Činnost uspokojuje. A jak spolu kramařili a hospodařili, Gamza si vzpomněl:

„Nello, pamatuješ, jak mě tenkrát vyhodili od zemského výboru a my jsme si spolu zařizovali kancelář? Také jsme tu jednou byli do noci.“

Ne, to neměl připomínat. Nella se celou tu dobu držela, aby nezaplakala, a teď začala nabírat.

„Počkej,“ povídá něžně. „Tady máš sazičku. Mlč; neplač, všechno zas bude. A mnohem krásnější. Jen trpělivost. Hlavně se nebát. Vid', že se nebojíš?“

„Vůbec ne,“ odpověděla a zdvihla k němu oči plné slz. „Protože tím se to přitahuje,“ podřekla se. „Ani kapku ne.“

„Ty jsi mé zlaté děvče.“ Gamza ji přitáhl k sobě, a jak byli staří, už ji nepustil.

„Jsi hrozný,“ řekla mu Nella slovem žen a upravovala si vlasy. „Ještě na nás přijde paní Hašková.“

Bylo ke druhé, když se vrátili domů, ale Stanislav, který věděl od Helenky o Moravské Ostravě, posud svítil a čekal na ně.

„Měl bys odjet, táto,“ začal, jen je spatřil. Gamza se usmál.

„Mockrát vám děkuju, že mě všichni vyhazujete. Ale nejdřív se na to vyspíme a ráno si to povíme. Dobrou noc.“

Stanislav dlouho nemohl usnout a přehazoval se na lehačce. Byla taková šachta, ale celá vyložená bílými kachlíky, vlastně podzemní dráha – Stáňa se ani nedivil, že máme v Praze metro – a tou podzemní drahou ujížděly vagony plné lidstva. Stanislav je musel počítat, bylo to takové mučivé napětí, musel na ně dávat pozor, proto nemohl spát. Vždycky, když přešel nový vagon, zazvonilo; zazvonilo a Stáňa pochopil, že řinčí telefon. Tak časně ráno? Špinavě svítalo, ta nejsmutnější hodina pro neurasteniky. Vstal drkotaje zuby; z chodbičky mrazivě a neústupně řinčel telefon. Když zvedal přístroj k uchu, povšiml si, že naproti u Němců všechna okna svítí jako na Ježíška.

„Tady Alina,“ vyhrkl uchvátaný ženský hlas. „Německé vojsko táhne do Prahy, za hodinu tu budou. Nikdo se nemá bránit, nebo bude zle. Nezlobte se na mne, je to bohužel pravda.“

V aparátu škytlo, snad ta žena vzlykla, a než se Stáňa, obluzen polospánkem, vzmohl na dotaz, odkud to má, zavěsila.

Stanislavovi se tak chvěly a kroutily zkřehlé prsty, že nebyl s to, aby zaklesl přístroj na pravé místo do vidlice.

Aby nebyla důležitá, pomyslel si s primitivním lidským hněvem na posla zlé zprávy. Co bylo osudného v Stáňově životě, prostředkovala ta baba, ta kuplířka. Snad si ze mne dělá blázný. Ale věděl dobře, že nedělá. S takovými věcmi nežertují ani Aliny. Zbývala mizivá naděje, že ta ženská, blázen, jak byla, slyšela někde něco zvonit, a hned – jenže Ostrava! Mám je budit? Nemám je nechat ještě chvíli pokojně spát? Ted' už je to jedno. Ne. Do smrti by si vyčítal, kdyby něco zameškal.

Zároveň se Stáňovým zaklepáním na dveře rodičů se ozval nový telefon, a pak už se netrhly. Ve chvíli byla celá rodina na nohou. I rá-

dio potvrzovalo zprávu; a neustále vyzývalo vojáky, aby poslechli německou přesilu a nechávali se pokojně odzbrojit, protože prezident Hácha nás odevzdal pod ochranu říše a my už máme vystaráno. Aby vydali pušky, revolvery, samopaly, člověk zrovna slyšel, jak zbraně chřestí, když je skládali na hromadu, člověk je zrovna viděl, ty baterie děl a tanků –.

„Náká vojenská letadla prý dnes v noci zdrhla,“ přinesla Barborka z ulice.

Bylo psí počasí. Holé zahradní město pod oblohou na spadnutí vypadalo jako starý, kostlivý, šedivý člověk s huňatým obočím, který se strašlivě mračí. Ale na ulicích se zatím nedálo pranic zvláštního. I toho rána šly ženy s bandičkami pro mléko a nosily si od pekaře rohlíky, a záčkové vstávali do školy. Děti ani nevěděly, jak pomáhaly velkým v to přízračné jitro tím, že se o ně dospělí museli starat. Helenka zabalila Mítu po uši v nečasu a doprovodila ho až do vrat školy, ačkoli tam jindy chodíval sám. Pocítoval to jako potupu, zuby nehty se bránil matčině doprovodu. Že ho vedli do školy, jako by byl malý, mrzelo ho nejméně tolik, jako že Němci obsadí Prahu. Když nebyla válka, přece jsme neprohráli?!

Lidí se nezmocnila panika jako tenkrát, když očekává bombardování Prahy. Ani mnichovský žal o hory to nebyl. Každá z ran, které nás potkávaly, vyvolávala jiný citový přízvuk, jakým na ně odpovídal národ. Nebouřil se jako po Berchtesgadenu. Ne. Bylo to – ohromení. Všichni zkameněli. Usnuli jsme za republiky, probudili jsme se, už nebyla. Přes noc nám v narkóze vyklestili zem, takový to byl pocit.

Ach, Nella věděla, proč zvuk přijíždějícího motocyklu s tím různencem drobných výbuchů ji odedávna skličoval nejasnou úzkostí, jako by jel posel a vezl osudnou zprávu. Tak proto! Nebyl to nevinný pan Mrázek na červené indiánce, přijížděli tři jezdci v studených, hladkých gumových pláštích, vítr jim hnal metelici přímo do cesty. Jela k nám nová zima. Po silnici od Bílé hory táhlo kolem Gamzovic oken do Prahy neštěstí. Tři jezdci nevypadali vítězně a zpupně, jak by si to člověk v duchu maloval. Celou noc vedle nich běželo psí počasí; jeli pomalu a byli ustaraní a smutní ostražitostí, aby je někdo

nezabil. V českých zemích řadí bolševická vzpoura, oni přitáhli, aby ji potlačili a ochránili národ, který je o to poprosil ústy prezidenta Háchy. Představení jim to břitce vysvětlili v rozkazu, a co řekne představený, to je Němci svaté.

Ale nikdo nevystřelil po ustrašených jezdcích, nikdo z Čechů je nevítal, nikdo jim nedával najevo vděčnost, nikdo se o ně nestaral. Lidé šli po svém a nevsímali si jich. Za motocyklisty se plazily tanky na svých hroznějších plátech, a takový průvod pohyblivých tvrzí už opravdu lze těžko přehlédnout, tím spíš, jedou-li vpravo a my jsme zvyklí vlevo, takže každou chvíli nastane na Chotkově ulici kalamita a zácpa; jenže od toho jsou dopravní strážníci, chudáci, ti s nimi museli jednat; ale Pražané na chodnících, známí zevlouni, ty děti křtěné Vltavou, které musí při všem být, padne-li poštovská kobyla nebo přiletí-li rackové na řeku, já nevím, jak se to stalo, ale když přijeli Němci do Prahy, šli kolem jejich tanků a prostě je neviděli. Ke Hradu jela německá děla. Každý přece ví, jak takové kanóny znají hřmotit po dláždění a otrásat okny. Ale živá duše se v nich neukázala. Pražáci byli patrně hluší, nikdo se neohlédl za německými děly. To víte, Barborka vám zrovna udělá tu radost, aby za vámi zůstala koukat s otevřenou hubou – *tuhlenc*. Malá slečna Kazmarová v zamžených brýlích pospíchala na Vinohradech do soukromé hodiny a narazila na pochodující pištce. Zašla do postranní ulice a počkala, až přešli. Tři parádní pruští důstojníci se zastavili před divadlem, hlasitě hovoříce, když šla Vlasta Tichá k polednímu do zkoušky. Nehnula brvou, zírala před sebe sovími kukadly v nepřítomné tváři, šla proti nim, jako by lajtnanti byli vzduch. Mlčíme a pohrdáme, mlčíme a pohrdáme, hrál v ní verš milovaného básníka. Ale plakat? Ne, to potěšení vám neuděláme. Nikdo nevydal heslo, jak se tvářit a chovat, až přijdou Němci do Prahy. Na mou věru, nebylo na to kdy. Ale dělníci z Kolbenky a Stanislav Gamza a báby na trhu si vedli navlas stejně. Nevidíme, neslyšíme, neuznáváme. Pan prezident Hácha nás odevzdal pod ochranu třetí říše, ani se nás nezeptal, jako se zas vůdce neptal jeho. Tak my mu za to mockrát děkujeme. Národ se k němu obrátil zády a nechal ho na holičkách.

Mohl si „Národní strážce“ ruce upsat o Háchově státnické prozíravosti a o naší svatováclavské tradici, na Václaváku, ať to řeknu po sprostou, nebyla česká ani noha, když říšskoněmecké vojsko pořádalo po městě parádu. Pražští uličníci se ani neomžili na kraji hlavních tříd – a vojsko, každé vojsko je pro kluka potěšení! Jestli snad měl některý z nich trhání, máma ho popadla za rukáv a táta mu ukázal lískovku a kluk si dal zajít chuť. A hezká pražská děvčata, když se vyhrnula z továren a ze snědených krámů do ulic, kde to vypadalo jako v poli, kde se procházeli, tábořili a parkovali vojáci, nechtěla si s nimi začínat. Češi jsou nepříjemný národ. Jen na ně pohlédneš, svinou se jako ježek do klubka, jen na ně promluvíš, zalezou jako hlemýžď do skořápky, a nikdy nepoznáš, co si vlastně myslí. To je potom těžké pořízení.

Než budme spravedliví. Většinou to byly, pravda, německé paní, které zachránily čest starého germánského území Čech a Moravy a s hákovým křížem na klopě a s očima blouznivě upřenýma vpřed nad obrovskou kyticí (jako Gamzovic sousedka) hrnuly se uvítat hrdiny a nabízely jim vzorné uklizené pokoje ve svých domácnostech, dávající přednost leteckým poručíkům. Ale někdy se našla i mezi Češkami černá ovce nebo bílá vrána, podle toho, kdo se na to dívá, zkrátka roztomilá dáma, jež okamžitě vycítila jemným ženským instinktem, jak se má domácí paní se srdcem na pravém místě chovat k ochráncům.

V malebném hraničním městečku Unbrot (Nechleby) zahýbalo auto s říšskými důstojníky k vile, která vypadala dost slušně na takové hnízdo. Malá panská přiběhla za paní celá vyjukaná:

„Ježíšmarjá, milostpaní, co si počnem, zastavujou u nás *skopčáci s plackama*.“ Ró řekla:

„Pustila, ona je hloupá,“ a ve vši ztepilosti vyšla na parkánek, z něhož nebožka stará paní kdysi vítala děti v rodinné fordce.

*Ein Prachtstück*¹⁰, pomyslel si důstojník, a hbitým světským pohledem přešel ženu od hrotů prsou pod sportovním džempem až

10 Nádherný kus. Pozn. red.

k štíhlým kotníkům. Měl jasné, studené oči, rovný nos, jeden z těch sebevědomých nosů, které se s oblibou staví do profilu, napjatý vrchní ret, pánovitě vzezření. Všechno na tom velkém vojákově v zimě bylo modelované do hran, ocelové a *feldgrau*¹¹, jako na titulní straně *Reichswehr* z nejlepšího křídového papíru. Byl to muž, jenž *imponuje*, a věděl o tom. Růža ho pocítovala přesně tak, jak si přál, aby působil. Vysvětlil jí velmi zdvořile a s bezvadnými přehláskami, že v posádkovém městě není k sehnání slušný byt a že potřebuje nocleh pro několik vyšších důstojníků.

Ró na něho pohlédla ústy.

„*O bitte, bitte*,¹²“ pronesla vysokým lahodným hlasem pro zákaz-níky, jakým už dávno nemluvila v zajištěném manželství. „Jen račte dál. To je šťastná náhoda. Právě jsme opravovali dům a místa je tu *für die Herrschaften*¹³ dost. Můj muž je v Praze, to se výtečně hodí.“

„*Das nenne ich gastfreundlich sein*,¹⁴“ prohodil důstojník s pochvalnou jarostí a vešel s paní do domu. „Kouříte, milostivá?“

Vysocí vojenští páni byli opravdu *šarabantní*. Nechali majitelce domu beze všeho „její bývalý dívčí pokojíček“; a večer při víně, sedíc v čele stolu mezi šesti muži v říšských uniformách, Ró Häuslerová pocítila v rozjaření, že konečně jsou vznešení lidé tam, kde jest i ona. (Vida, jak se vyplácí nebýt líná a opsat devětkrát řetěz pro štěstí!)

Nečas neustával. Večer bylo zrovna boží dopuštění, fukěř a metelice, jak ledoví muži přivezli novou zimu do Prahy. Nella zatáhla kdejakou záclonu před bezútešným životem. Mítu uložili spát; ale velkým se nechtělo, třebaže se vláčeli jako mátohy po probdělé noci. Sesedli se kolem čarodějně skřínky se zeleným okem a paběrkovali, co té pohromě říká svět. Bylo toho ještě málo; pouhé zprávy, ke všemu nezřetelné povětrnostními poruchami; lhostejnost Francie, rozhořčení Moskvy. Hulili ostošest, zaháněli ospalost černou kávou

11 Základní barva německé vojenské uniformy. *Pozn. red.*

12 Prosím, prosím. *Pozn. red.*

13 Panstvo. *Pozn. red.*

14 Tomu říkám být pohostinný. *Pozn. red.*

z baňaté chromé konve po Nellině prababičce; občas některý z nich vstal a nervózně zívaje stavěl se zády ke kamnům. Člověka rozrážel i vnitřní mráz; a Stáňa s Nellou, choulostivější půle rodiny, úporně kašlali, jak se v noci nadýchali čoudu při pálení papírů.

„Večery pod lampou,“ prohodila ironická Helenka. „Už nám nezbyvá nic jiného než rodinný krb a strašidelné historky.“

Jen to dořekne, venku zazvoní.

Nelle projel tělem proud elektrického zvonku: gestapo. Jdou si pro Gamzu. Kdo by to jiný mohl být? První večer nikdo nesměl ven z domu.

To jsem taky! Byla to Barborka. Zapovídala se o patro níž a popletená, jak dnes byla, zapomněla si klíč od bytu.

„Tak už ho tu máme,“ povídá.

„Koho zase?“

„Inu, loupežníka. Už je na Hradě.“

Gamza uznale hvízdá.

„A sakra, ten si pospíšil. Domácí pán přece ještě není doma.“

„Hácha také ještě nebyl v Berlíně, když už byli Němci v Ostravě.“

„Hitlerovo auto prý mělo smyk,“ vypravovala s nádechem příšernosti Barborka. „Nemohli se vydrápat nahoru v tom sněhu. A to je znamení, že ho Hrad nechce.“

„Že se nezabil!“ vroucně vyslovila Nella. „Představte si to štěstí. A jaké bestie z nás nadělali. Nikdy dřív jsem si nepřála něčí smrt.“

„Nabourat se sem hned první večer,“ mluvila Helenka, užívajíc silných výrazů nechlebské babičky. „Na mou duši, já bych se *ženýrovala*. Přijela bych – tak za týden.“

Dělali šibeniční vtipy; a meluzína hvízdala v kamnech jako na ochotnickém divadle. Stanislav měl posud dojem něčeho neskutečného, jako by to vnímal v injekci, pod kterou ztuhl všechen cit. Což je možná, proboha, dnes ve dvacátém století, aby si jeden zlý fantasta s přišitým odznakem na rukávě vzpomněl a pro jakýsi klikatý kříž v kolečku učinil nešťastným celý národ?

„Víte, co by bylo šeredné,“ napadlo Toníka a neklidně vstal. „Kdyby najednou přišel k rozumu a spokojil se jen s námi. Pak ovšem –.“

„Co tě napadá,“ řekl Gamza. „To není konec, to je začátek.“

„Bez starosti,“ dodala Helenka. „To je psychopat, jako v knize stojí.“

Ale bylo opravdu povzbuzující pomyšlení, že jsme vydáni na milost a nemilost šílenci, který nyní hospodaří pět minut od nás na Hradě.

„Já vám povídám, vy byste se měl odstěhovat o dům dál,“ napomínala Gamzu Barborka, která prožívala Hitlerovu blízkost v místních rozměrech, jako nebezpečné sousedství, jako by utekl z cirkusu na Letné tygr a běhal po Střešovicích.

„Nu,“ povídá Gamza. „Já nejsem Roehm, aby mě přišel osobně zastřelit.“

„Neslyším ráda tyhle vtipy,“ poznamenala Nella.

„Víš, táto, nedělej, jako bys byl nikdy neseseděl,“ vpadla prostořeká Helenka. „Zavřeli tě i za první republiky – natož teď. Uznej, že by to bylo zbytečné.“

„Já bych nerad,“ na to Gamza. „Mám ještě leccos na práci. Ne, podívejte se. Teď vážně. Jistě za mnou půjdou, nedělám si iluze. Ale ne hned, v prvním kole. Ten význam nemám. A zatím se uklidím – neříkám z republiky.“

„Měl bys zítra spát jinde,“ radila mu Nella.

„To mohu. A co jim řekneš?“ zeptal se trochu škádlivě.

„Žes takový starý flamendr, že nevím, kde se potloukáš. A do kanceláře kdybys zatím nechodil. Tam je jako na pražském mostě. Může tam každý.“

„Stejně tam zítra dopoledne nejdu, mám ,kazmarovský den.““

„Myslíš, že bude?“

„Ovšem, to všechno jede dál.“

Nazítří dopoledne bylo dost mrtvo v žižkovské kanceláři, kde si jindy lidé podávali dveře, a koncipient Klácel s Nellou si říkal, že Čechům přechází chuť pít se mezi sebou, když na ně udeřil společný nepřítel. Chudák ta žena! Přišla a plakala. Včera, když Němci začali jezdit vpravo, poranili jí muže, továrního hlídače, který se vracel na kole z noční služby. Přejeli mu obě nohy. Musel hned na operační

stůl. V nemocnici jí lékař naznačil, že bude nadosmrti mrzák. Mají čtyři děti. Co si počnou? Kdo zaplatí náhradu? To víte, paní, žalovat *reichswehr*, to bude asi těžké. Ale Klácel slíbil, že učiní všechno, co se dá, a zatím jí vypomohli.

Nella doťukávala na své underwoodce případ přejetého, když do kanceláře vešel pán v oleštěném, ale pečlivě vykartáčovaném zimmíku, smekl klobouk dvorným obloukem a ptal se po panu doktorovi Gamzovi.

„Má stání,“ odpověděl Klácel, „co si přejete? Vyřizuji všechny věci za něho.“

Pán s houbovým obličejem a s chorobně jemnými vlasy na lebce poněkud šišaté se uctivě přiblížil k psacímu stolu. V obou sepjatých rukou držel klobouk jako v kostele. Paní Gamzové se zdálo, že se dívá Klácelovi přes rameno na diář.

„Potřebuji mluvit s panem doktorem osobně,“ vyslovil zdrženlivě. „Bude tu odpoledne? Ve čtyři? Prosím. Dovolím si přijít. Děkuji mnohokrát. Uctívá poklona.“

Mluvil česky, ovšemže to byl Čech, to se hned pozná podle výslovnosti. Ale jak šel kolem makulatury, ve které posud ležel materiál londýnského procesu, proč měla paní Gamzová pocit, že host jde kolem pumy, a zavadí-li o ni, vybuchne celá kancelář? Naštěstí nezavadil a s hlubokou poklonou vyšel z pokojových dveří.

„To víš,“ řekl Klácel, když za ním zapadly i ty na schody. „My ti sem Gamzu zrovna objednáme na čtyři, to jistě. Nello, mně se ten pán nelíbil. Ačkoliv – také by konečně mohl chtít Gamzu jen *pumpnout*.“

„Ba ne, ba ne,“ vpadla Nella a sáhla po čapce. „Tenkrát, jak u nás dělali domovní prohlídku, ten *fízl* byl podobně *kulantní*, když se mnou mluvil v předsíni. Sjedů za Petrem k soudu.“

„Chvilku počkej, aby ses s tím člověkem dole nesrazila,“ radil jí Klácel.

Vícekrát se mi Petr v kanceláři neukáže, myslela si paní Gamzová, planouc rozhodností, a sbíhala po schodech. Zdravotní dovolenou a na venkov. Například do Černovic, odkud je Barborka.

Taxík nebyl k sehnání, jezdili v nich páni s odznaky.

Na plošině elektrické dráhy se tlačilo plno říšských vojáků. Volali na sebe nahlas – co by se ostýchali. Dnes už nebyli ustaraní a smutní. Nikdo jim nezkřivil ani vlas, najedli se a napili, co hrdlo ráčí, zalíbilo se jim v zemi hojnosti. Smáli se německým hrdelním smíchem – i kdyby Němec nepromluvil, poznáš ho po smíchu. Každý z vojáků měl kolem pasu řemen a na něm vyraženo heslo: Bůh s námi. Německá paní s vyčesanými vlasy (kde se tu hned nabraly, ty ženské) vysvětlovala vážným hlasem svému synáčkovi (všechny mají kluky, to je hrůza), co znamená vojenské heslo „*Gott mit uns*“¹⁵. Nella mívala ráda děti, všechny děti. Ale nyní, když německý drobek otevřel pusu a vyslovil „Mutti“, byl jí odporný, ano cítila s úžasem, sama by to do sebe nebyla řekla, že ho nenávidí. Dítě za to nemohlo, komu se narodilo, nedovedla by mu ublížit; ale nenáviděla je z té duše. Co jste z nás udělali! A jak to, že se nevyhrneme do ulic a neřveme s napřaženou pěstí proti tomu všemu – ať by nás postříleli, bylo by nám lépe. Ale ne, nepozbývala ani na chvíli rozumu a vědomí skutečnosti. Stála slušná, upravená a mlčky v pražské tramvaji, hlaholící německým hovorem, držela se rukou v rukavičce kožené smyčky od stropu, aby se nepotácela za jízdy, a jela ze Žižkova k pracovnímu soudu na Karlově náměstí varovat Gamzu.

Jenže když vešla kolem jakéhosi auta do známé soudní budovy, s tím obvyklým pachem tabáku, kamene a vlhce stíraného prachu, když uviděla čekající lidi posedávat jako jindy na lavicích i přecházet po rozléhavé chodbě, pojednou se jí zmocnily rozpaky – před Gamzou. Co mu vlastně řeknu? Ptal se po tobě v kanceláři člověk, který se nám nelíbil. To je všechno. Proto si má dát Gamzu vyvolat uprostřed stání, aby mu řekla: Mám o tebe strach, mám o tebe hrozný strach? Vždyť by od něho dostala, a právem. Zrovna bázeň přivolává zlé děje. Brala se pomalu, taková ztracená, klenutou chodbou, kde se rozléhal každý její krok, kolem lidí na lavicích, kteří se za ní dívali, k úřadovně, jejíž číslo znala, rozhodujíc se, má-li pro Gamzu poslat zřízence anebo počkat, až bude přestávka – a pojednou se

15 Ozbrojené síly meziválečné německé republiky. *Pozn. red.*

otevřely dveře a Gamza z nich vystoupil jako na zavalanou. Jenže nešel sám. Vedle něho kráčel ten zdvořilý pán v oleštěném, avšak pečlivě vykartáčovaném zimníku, a tvářil se taktně.

Gamza jako vždycky v rozčilení vypadal rozjařen.

„Já jen něco musím vyřídit na policejním ředitelství,“ prohodil chvatně. „Nello, brzy se vrátím.“

Paní Gamzová přikývla, vzala ho za ruku a usmívala se na něho, usmívala týmž úsměvem, jakým ho vyprovázela, když odjížděl do Lipska.

Zdvořilý pán odvedl Gamzu k autu, v němž čekali dva muži, nasedli a odjeli směrem ke Spálené ulici.

Nella si opakovala v duchu jako šílená: Snad to není gestapo. Snad to přece jen není gestapo. Člověk si představoval kopance do dveří a páčené zámky, a zatím tak hladce. – Co teď? Za kým nejdřív? Za Helenkou? Za Klácelem? Za Stáňou?

Jak zabočila kolem Novoměstské věže, deska na památku omladinám byla přelepena nějakou vyhláškou a kolem ní se kupilo plno lidí. Dva mládenci v montérkách se právě oddělili od hloučku a odcházeli spolu.

„Tak co?“ povídá jeden zpěvavou pražštinou. „Už teda víš, co jsme? Protektorát.“

„To je toho,“ odpověděl zvolna ten druhý. „Pro tentokrát.“

Našlapovali zeširoka na pražskou dlažbu, takoví pokojní a spolehliví, takoví nevyšinutí, a rozčilená tenká paní, jak je předbíhala, pocítila přese všechnu úzkost, že jí někdo zvedá hlavu a narovnává záda.

Marie Pujmanová
Hra s ohněm

Edice Klasická česká próza
Ilustrace na obálce limkaa4/Shutterstock.com
Redakce Markéta Teuchnerová

Vydala Městská knihovna v Praze
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. vydání
Verze 1.0 z 17. 10. 2018

ISBN 978-80-7602-176-1 (epub)
ISBN 978-80-7602-177-8 (pdf)
ISBN 978-80-7602-178-5 (prc)